Durum • Ekim 2011 SAYI: 72

Durum

DIŞ TİCARETTE

EKİM 2011

TÜRKİYE DIŞ TİCARET DERNEĞİ

TURKTRADE®

FOREIGN TRADE ASSOCIATION OF TURKEY

Rifat Hisarcıklıoğlu
TOBB Başkanı
Demokrasiде Dünya Standardını Yakalamalıyız

Prof. Dr. Haluk Kabaalioğlu
İKV Başkanı
Türkiye - AB İlişkileri: Atılması Gereken Adımlar

C. Tanıl Küçük
İSO Başkanı
Yeni Ekonomi Yönetiminden Beklentiler

Umut Oran
CHP İstanbul Milletvekili
Ekonomiye Temel Yaklaşım Ne Şekilde Olmalı?

Prof. Dr. Sema Kalaycıoğlu
Doğu'nun Sorunlu Limanları ve Türkiye

Prof. Dr. Mehmet Arda
Galatasaray Üniversitesi
İİBF Öğretim Üyesi
En Az Gelişmiş Ülkeler, Birleşmiş Milletler IV. EAGÜ Konferansı ve Özel Sektör

Remzi Akçin
Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
Gümrükler Genel Müdür V.
Ticaretin Kolaylaştırılması

Hakan Ateş
Denizbank AŞ. Genel Müdürü
Bankacılık Sektörüne Verilebilecek Destekler

YENİ EKONOMİ YÖNETİMİNDEN BEKLENTİLER

KAPAK 72.indd 1 10/4/11 11:41:20 AM

DOKUNULMAZ MÜZİK KEYFİ

Şimdi iDock Aero iPod çalarlı müzik setiyle müziğin keyfini hiçbir tuşa dokunmadan çıkarın. iDock Aero'nun kızılötesi algılayıcısı sayesinde el hareketlerinizle sesi ayarlayın, ileri geri sarın, çalın, durdurun. Müzik dolu bir uçuşa hazır olun.

dost teknoloji

VESTEL

ZORLU | www.vestel.com.tr

ON KAPAK ICI.indd 2 10/4/11 10:45:46 AM

ENERJiMiZi
BOŞA HARCAMIYORUZ

Siz de enerji tasarrufunda dünya rekorlu
Arçelik ürünleri kullanın, doğayı koruyun.

arçelik

A sınıfından
%60
tasarruflu
no-frost buzdolabı
Aralık 2010

A sınıfından
%50
tasarruflu
çamaşır makinesi
Şubat 2010

A sınıfından
%30
tasarruflu
bulaşık makinesi
Haziran 2010

A sınıfından
%30
tasarruflu
ankastre fırın
Ekim 2009

Koç

cevremizicin.com | arcelik.com.tr

00-suleyman71.indd 1 10/4/11 10:27:41 AM

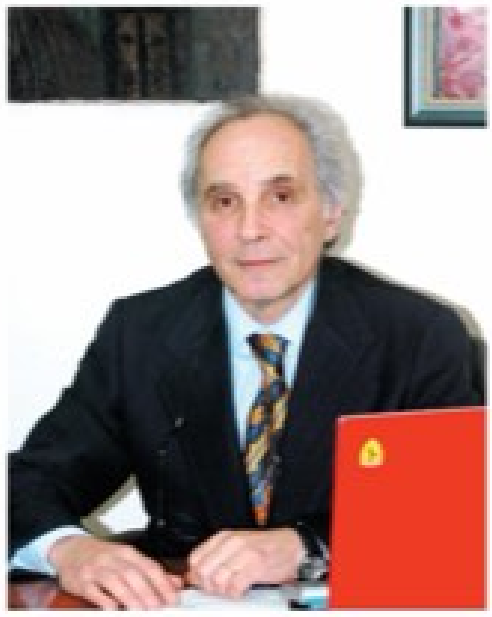

Durum'dan

Dr. Süleyman Gedik
TURKTRADE Genel Sekreteri

Kaptanlık zor zanaat; hele bilinmeyen akıntıların olduğu, rüzgârların değişik yönlerden kuvvetli estiği ve haritaların göstermediği adalarla boğazların bulunduğu sisli denizlerde. Yazar olmak da aynen öyle. Yakın gelecek o kadar belirsiz ki, iktisadi, siyasi ya da sosyal konularda yapılacak kısa dönemli tahlillerin varsayımları bile anlık değişmelerin tehdidi altında. Bu nedenle, eski deyimle kalemi eline alan, ya da şimdiki alışkanlıkla klavyenin başına geçen yazarın ilk işi yazdıklarını hangi gün kaleme aldığını vurgulamak. Çünkü daha "mürekkebi kurumadan" öngörüler, tarih oluyor.

Böylesine hızlı bir değişim ortamı, bir yanda bilgi ve iletişim alanında yaşanan baş döndürücü gelişmeler, öte yanda da, başta Çin olmak üzere, dünya ekonomisinin hareketli dengelerini her alanda değiştiren yükselen güçlerin etkisi altında biçimleniyor. Buna karşı yapılabilecek tek şey de, küresel rekabet gücünü arttıracak top yekûn bir mücadelenin içinde olmak.

Böyle bir ortamda süreklilik arz eden "düzenli" bir iyileşmeden bahsetmenin artık anlamı kalmamış görünüyor. Türkiye'ye sıçrama yaptıracak yeni bir vizyona ve bu vizyonu gerçekliğe dönüştürecek cesur modellere ihtiyaç var. Durum Dergisinin bu sayısının "ana temasını" da, böyle bir mücadelenin "radikal" unsurlarının neler olabileceğini ve köklü değişiklikleri gerçekleştirebilmek için ne tür tedbirlerin alınması gerektiğini irdeleyen yazılar oluşturuyor.

Yeniden sarsılan dünya ekonomisinde ABD'nin eleştiri oklarına hedef olan Avrupa Birliği, piyasaları yatıştırmak için yeni tedbirler tasarlıyor. Bunların başında da Yunanistan'ın borçlarının yarısını silmek ve dara düşen Euro Bölgesini kurtarma fonunu 4 kat arttırıp 2 trilyon Euro'ya çıkartmak geliyor. Avrupa, kriziyle baş etmeye çabalarken Türkiye-AB ilişkilerinde de yeni bir durgunluk dönemi yaşanmakta. Bunun nedenleri konusunda çeşitli yorumlar yapmak mümkün, ama bu aşamada ilişkilerin katılma perspektifinden geliştirilmesindeki temel güçlüklerin ne olduğunu, ne olmadığını görebilmek için Ekim ortalarına doğru açıklanması beklenen 2011 İlerleme Raporunu beklemek en uygun olanı; çünkü bu Rapor, Topluluk kadar, Türkiye'nin verdiği katkılarla da hazırlanmakta.

Türk toplumu, ilişkilerin derinleştirilmesi, katılmanın sağlanması konusunda henüz berrak bir fikre sahip değil. Muhtemelen, siyasi bazı gelişmelerin, Topluluk tarafının Türkiye bağlamındaki çeşitli beyanlarının ve/veya üye ülkelerdeki ekonomik güçlüklerin de etkisiyle, toplumun değerlendirmelerinde olumsuzluk ibresi ağır basmakta.

Durum'un Ekim sayısının "yan temalarını" da, AB ve AB ile ilişkilerin güncel durumu eksenindeki değerlendirmelerle, geçen sayıdan devam eden ve Gümrük Müsteşarlığı'nın kıymetli katkılarıyla ele alınan gümrük konuları oluşturuyor.

Katkıda bulunan tüm yazarlarımıza yürekten teşekkürler.

00-suleyman71.indd 2 10/4/11 10:27:43 AM

Başkan'dan

Vedat Aydın
TURKTRADE Yönetim Kurulu Başkanı

Hiper enflasyon ve resesyon beklentileri bir yanda, kaynayan Doğu Akdeniz diğer yanda, büyüyen cari açık zaten kanıksandı... Ben ise sizlere bu sayımızda ele aldığımız ekonomi yönetiminden beklentilere ilişkin bir önsöz yazmaya çalışıyorum!

Değerli üyelerimiz, değerli okurlarımız; global piyasalarda artan nakit sayesinde işlerimiz büyüdü ve hep konuşulan krize rağmen olumlu hava içersindeyiz. Banka krizi ülkemizde beklenmiyor; Avrupa'yı kasıp kavuran kamu borçları konusu bizde sorun değil; tek sorunumuz dünya piyasalarında beklenen talep daralması!

Bu beklentiye rağmen "ihracatımız büyümeli" demek zorundayım; dünya ekonomileri büyüklük sıralamasında 16. olup küresel rekabetçilik gücü olarak 59. olmamızı hızla düzeltmeliyiz. Rekabet, sana benzemeyen ile ilişkinin geliştirilmesi, dünyadaki çoğulculuktan beslenme ve bu yerkürede sürat yarışına girmektir. Bu yarışta hızlanma ancak sanayinin ve bu sanayiye destek veren ara malı üreten KOBİ'lerin hızla gelişmesi ve çoğalmasıyla olacaktır! Gelişmiş ülkelerle beraber bulut bilişim sistemlerine girmeye başladık ama en çok ihraç ettiğimiz ürünlerden olan televizyondaki LED teknolojisini henüz kendimiz üretmeyi beceremedik!

Dergimizde detaylı olarak ele alındığını göreceğiniz konuların bana göre en önemlileri; sanayinin geliştirilmesi ve GSYIH içindeki payının, bir zamanların Almanya, İngiltere, Japonya'sı gibi, %40'lar seviyesinde olması; rekabet gücünün artırılması yolunda ARGE'ye ayrılan kaynağın yıllık 25-30 Milyar Dolar seviyelerine gelmesi; enerji verimliliği konularının (elektrik, su...) gündemin en önemli alt başlığı olarak işlenmesi ve bu alanlarda yatırımlar yapılması.

Mc Kinsey'in yaptığı araştırmaya göre önümüzdeki yıllarda enerji verimliliğine her yıl 170 Milyar Dolar harcanması durumunda enerji talebi yarı yarıya düşürülmüş olacak. Aslında bu, CO_2 salınımlarının azalmasında ve global ısınmanın tehlikeli seviyelere çıkmasının önlenmesinde büyük bir adım demektir.

Unutmayalım ki, cari dengemizi en çok bozan enerji harcamalarımızın azalması, en az ihracatımızın artması kadar önemlidir.

00-suleyman71.indd 3 10/4/11 10:27:44 AM

içindekiler

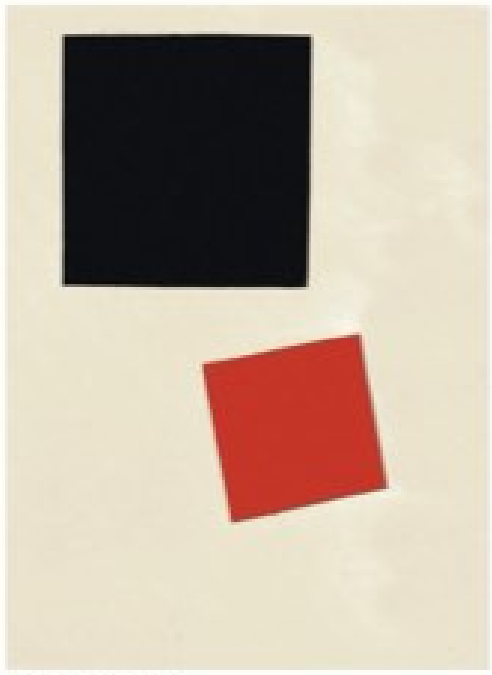

Kapak Resmi:
Malevich: Black Square and Red Square, 1920

8 **TURKTRADE**
Yeni Ekonomi Yönetiminden Beklentiler

20 **M. Rifat Hisarcıklıoğlu**
TOBB Başkanı
Demokraside Dünya Standardını Yakalamalıyız

24 **Prof. Dr. Haluk Kabaalioğlu**
İKV Başkanı
Türkiye-AB İlişkileri: Atılması Gereken Adımlar

28 **C. Tanıl Küçük**
İSO Başkanı
Yeni Ekonomi Yönetiminden Beklentiler

32 **Umut Oran**
CHP İstanbul Milletvekili
Ekonomiye Temel Yaklaşım Ne Şekilde Olmalı?

36 **Prof. Dr. Sema Kalaycıoğlu**
Doğu'nun Sorunlu Limanları ve Türkiye

44 **Prof. Dr. Mehmet Arda**
Galatasaray Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi
En Az Gelişmiş Ülkeler, Birleşmiş Milletler IV. EAGÜ Konferansı ve Özel Sektör

54 **Remzi Akçin**
Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Gümrükler Genel Müdür V.
Ticaretin Kolaylaştırılması

60 **Harun Uslu**
Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
Gümrükler Genel Müdürlüğü Genel Müdür Yardımcısı V.
Gümrük Uzlaşma Müessesesi

64 **Sefa Ekin**
Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
Gümrükler Genel Müdürlüğü Genel Müdür Yardımcısı V.
İntermodal Taşımacılık

64

DIŞ TİCARETTE DURUM
Türkiye Dış Ticaret Derneği, Ekim 2011 Sayı: 72
Sahibi: Türkiye Dış ticaret Derneği adına Yönetim Kurulu Başkanı Vedat AYDIN
Editör: Dr.Süleyman GEDİK
Danışma Kurulu: Michel AKAVI - Hikmet ALTAN - Hakan ATEŞ - Hakan BULGURLU - Hayrettin ÇAYCI - Erem DEMİRCAN - Turan ERDOĞAN - Yağız EYÜBOĞLU - Serdar KOÇTÜRK - Murat SİYAHİ
TURKTRADE Yönetim Yeri: Yzb. Kaya Aldoğan Sokak, Genç Apt., No:11 D.8
34394 Zincirlikuyu - İSTANBUL Tel. 0.212 272 69 81 - 91 Faks: 0.212 275 51 36
www.turktrade.org.tr e-mail: infoturk@turktrade.org.tr

durum icin72.indd 2 10/4/11 10:25:09 AM

içindekiler

Av. Taylan Erimer
TURKTRADE Hukuk Danışmanı 72
Gümrük Kaçakçılığında Resmi Evrakta Sahtekârlık Konusu

Hakan Ateş
Denizbank A.Ş. Genel Müdürü
TURKTRADE Yönetim Kurulu Üyesi 76
Bankacılık Sektörüne Verilebilecek Destekler

Dr. Yılmaz Argüden ile Bir Söyleşi 80

Dr Bahadır Kaleağası
TÜSİAD Uluslararası Koordinatörü ve AB Temsilcisi
Paris Bosphorus Enstitüsü Başkanı 86
AB Üyeliği İçin Tarih Zamanı

Abdullah Akyüz
TÜSİAD ABD Temsilcisi 90
Ekonomide Yapısal Reform Zamanı: Mali Sektörün Büyütülmesi

Can Baydarol 94
Avrupa'nın Krizi Türkiye'nin Krizi Mi?

Kader Sevinç
CHP AB Temsilcisi, Avrupa Sosyalist Partisi (PES) Yönetim Kurulu Üyesi 98
Sosyal Avrupa 21. Yüzyılı Arıyor

Aydın Sezer 102
Ticaret Müşavirlikleri; Nereye?

Mehmet Öğütçü 108
Turkey's 2023 Energy Vision in the Context of the 'Game-Changing' Dynamics in World Energy

Capt. Henry Nelson - Capt. Burak Çelik
Volans Shipping & Consultancy Inc. 120
Türk Denizcilik Politikaları ve Deniz Taşımacılığımız

86

94

Kapak Tasarımı: Mert GÜRELİ
Tasarım: Kayra OZYON
Baskı: Uniform Basım ve Turizm Ltd. Şti. : 0212 429 10 00 Faks: 0212 629 06 00

- Bu dergide yer alan imzalı yazılar, yazarların kişisel görüşleri olup Türkiye Dış Ticaret Derneği' ni bağlamaz.
- Bu dergide yayınlanan yazılar "TURKTRADE' in Dış Ticarette Durum Dergisi' nden alınmıştır" ibaresi konulmak şartıyla izinsiz olarak yayınlanabilir.
- Okuyucu mektupları ad, soyar ve açık adres belirterek ve daktilo edilmiş olarak iletilmelidir.
- Dış Ticarette Durum, Türkiye Dış Ticaret Derneği (TURKTRADE) tarafından üç ayda bir yayımlanır.

durum icin72.indd 3 10/4/11 10:25:11 AM

Yeni Ekonomi Yönetiminden Beklentiler

TURKTRADE

2010 yılı itibariyle hem IMF hem de Dünya Bankası'nın ülkeleri nominal GSYİH büyüklüklerine göre yaptığı sıralamada Türkiye'nin 16. konumda yer alması ve bunların nüfusu 75 milyonu aşanları göz önüne alındığında yerinin 8.'liğe yükselmesi 21 Yüzyılla birlikte Türkiye'de çok şeyin değiştiğini gözler önüne sermektedir. Derneğimizin büyük mutlulukla karşıladığı ve Hükümetin başarısının aynası niteliğinde olan bu rakamlar, eğer uygun hedefleri belirler ve gerekli politikaları uygularsak, benzer bir başarı öyküsünü uluslararası rekabetçilik alanında da yazabileceğimizin kanıtıdır.

Uluslararası rekabetçilik kavramı, bir ülkenin dünya ekonomisindeki görece konumunu ve gelişme momentumunu rakiplerine göre belirleyen bir bakış açısının ürünüdür. Bu perspektiften hareketle Dünya Ekonomik Forumu'nun (WEF) her yıl yayınladığı Küresel Rekabet Gücü Raporları, sayıları zaman içinde 140'a yaklaşan ülke ekonomilerinin dünya çapındaki performanslarını yansıtmaktadır. Raporlar 3 ana başlıkta 12 adet alt gruplandırma ile toplam 110 kıstasa dayanmaktadır.

WEF'in Küresel Rekabet İndekslerine göre, Türkiye ekonomisi 2010-2011 yıllarında 139 ülke arasındaki genel sıralamada, geçen yıl olduğu gibi, 61. konumda yer almıştır. Sıralamadaki yerini korumasında, sahip olduğu görece geniş iç pazar, bu pazarda faaliyet gösteren firmalar arasındaki yoğun rekabet ve bu firmaların başvurdukları nispeten gelişkin iş yapma biçimleri en önemli hususlar olmuştur. Türkiye'nin rekabet gücünü geliştirebilmesi ise, başta limanlar ve demiryolu ağı gelmek üzere, altyapı imkânlarında yapılacak iyileştirmelere, enerji güvenliğine, işgü-

01 TURKTRADE.indd 2 10/4/11 10:28:37 AM

cü piyasasındaki verimsizliklerin aşılmasına ve ilköğrenim reformu ile sağlık alanında atılacak radikal adımlara bağlanmıştır.

TURKTRADE, uluslararası rekabet gücünü, verili şartlar altında ülkenin geleceğini yansıtan bir ayna olarak değerlendirmektedir. Bu nedenle, Derneğimizin yeni Ekonomi Yönetiminden beklentileri, Türkiye'nin uluslararası rekabet sıralamasındaki yerini iyileştirecek tedbirler ve bunu destekleyecek yasal, kurumsal ve altyapısal ortamın oluşturulmasına dönük uygulamalara ilişkindir.

Türkiye-AB İlişkileri

Bilindiği üzere, Türkiye, AB ile Gümrük Birliği sürecinde sanayi ürünlerindeki tarifelerini sıfırlayarak gelişmiş AB ülkelerine karşı sanayi sektörünü tam rekabete açmıştır. Türkiye ayrıca, AB'nin Ortak Ticaret Politikasına uyum kapsamında üçüncü ülkelere karşı da tarifelerini tek taraflı olarak indirmiştir. İthalat üzerinden alınan diğer vergi ve fonları kaldırmış ve AB'nin tercihli ve otonom ticaret rejimlerini üstlenmiştir. Ülkemiz ile AB'nin serbest ticaret anlaşması yaptığı ülkeler arasında, serbest ticaret anlaşmaları yapılmaktadır. Özellikle Uzak Doğu ülkeleri ile yapılacak serbest ticaret anlaşmaları, Türkiye'nin imalat sanayi alanları açısından ciddi tehditler oluşturmaktadır. Türkiye-AB ekseni dışında gelişen ve dünyayı tek bir pazar olmaya doğru götüren küreselleşme süreci de, Türk ekonomisini ciddi ölçülerde zorlamaktadır. Türkiye'nin kendi içine kapanarak veya tarifelerin ardına sığınarak, değinilen bu iki güç durumla baş edemeyeceği de bilinmektedir. Tüm ülkeleri etkileyen ve giderek daha fazla etkileyecek olan yoğun rekabetin Türkiye'yi de etkilemesi kaçınılmaz görülmektedir.

Hal böyle iken, Türkiye'nin AB üyeleri arasına katılma takviminin giderek belirsizleşmesi, mevcut GB ilişkisinin planlanandan uzun bir süreye yayılmasına ve bu ilişkiden beklenen yararların zaman içinde tüketildiği bir ortamın doğmasına yol açmaktadır. Topluluk tarafının, bilinen bazı nedenlerle, sekiz müzakere başlığı altındaki temas ve çalışmaları askıya almasından veya diğer bazı müzakereleri kapanış ölçütüne bağlamasından itibaren ilişkilerdeki durağanlık daha da belirgin bir hal almıştır. Taraflar arasındaki GBOK toplantılarının gündeminin uzunca bir süreden beri değişmemesi veya mahiyeti itibariyle birbirine çok yakın konuların pek de ilerleme kaydedilemeden görüşme platformuna yeniden taşınması bunun kanıtıdır.

Derneğimiz, Türkiye-AB Ortaklık Anlaşmasının nihai hedefiyle bağdaşmayan bu durumun tüm yönleriyle yeniden irdelenmeye konu kılınmasında yarar olacağını düşün-

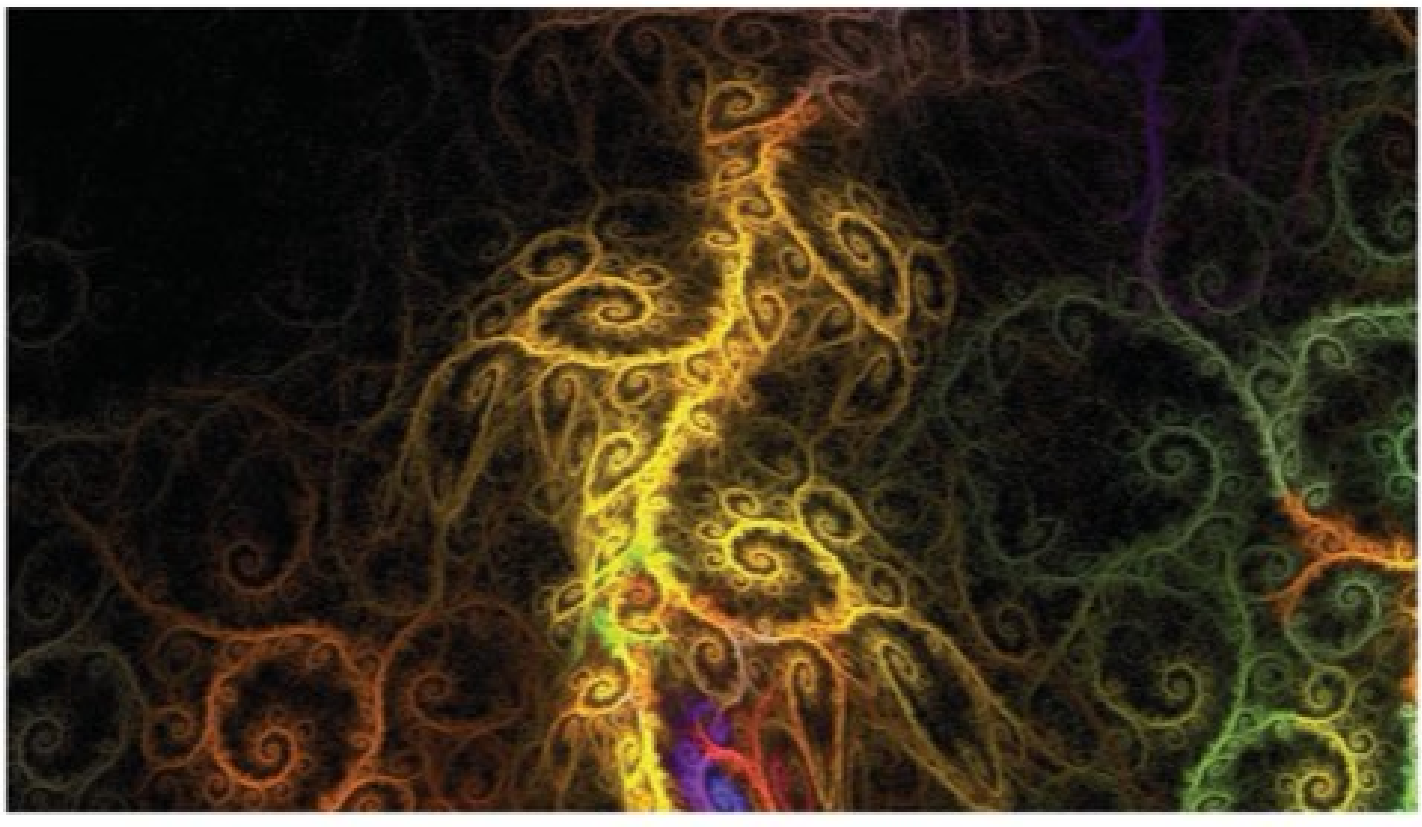

01 TURKTRADE.indd 3 10/4/11 10:28:39 AM

mektedir. TURKTRADE, AB'nin ülkemizin başta gelen ticaret ortağı olmasının ötesinde, tarafların ortak bazı siyasal, toplumsal ve kültürel değerlerle de birbirlerine bağlı olduklarının bilincindedir. Bu nedenle, Türkiye-AB ticari ilişkilerinin seyri ve geleceği bakımından "kötümser" sayılabilecek bir görüşe sahip değildir ve müzakerenin taraflarının yakın gelecekte tam üyelik hedefine uygun söylem ve eylem içinde olacaklarını ümit etmektedir. Ne var ki Derneğimiz, bahse konu "durgunluk" döneminde Topluluğun giderek yeni boyutlar kazanan Ortak Ticaret Politikasına uyum bakımından üstlenilmiş bulunulan mükellefiyetlerin ayrıntılarının daha gerçekçi ölçülerde değerlendirilmesi gerektiği düşüncesindedir.

Bu bağlamda Derneğimizin yeni Ekonomi Yönetiminden beklentisi, AB'nin yetkili organlarıyla sürdürülen görüşmelerde, gündeme gelebilecek yeni Serbest Ticaret Anlaşmaları bakımından Türkiye'nin sürecin başından itibaren müzakere masasında yer alabilmesinin sağlanması yönündeki haklı talepte ısrarcı olmasıdır. Bu netice hâsıl olana kadar da, Türkiye ile Serbest Ticaret Anlaşması yapılmasına olumlu yaklaşmayan ülkeler kaynaklı trafik sapmasının ithalat üzerinde oluşturduğu baskının giderilmesine dönük mekanizmanın işletilmesine devam edilmesi gerekmektedir. Ayrıca STA sürecinde "etki analizlerinin" detaylı bir biçimde hazırlanmasının ve bunların bulgu ve sonuçlarının özel sektör kuruluşları ve sivil toplum örgütleriyle zamanında paylaşılabilmesinin zemini oluşturulmalıdır.

Devlet Yardımları

TURKTRADE, Devlet Yardımları Kanunu kapsamında yakın geçmişte kaydedilen gelişmeleri olumlu karşılamaktadır. Ancak Derneğimiz, mevcut koşullarda küresel düzeyde rekabet edebilmek için teşvik sistemimizin sadece ekonominin bölgesel farklılıklarını gidermeyi amaçlayan sosyal projelerle sınırlı kalmaması gerektiğini; sistemin sanayinin desteklenmesine imkân tanıyan araçlarla desteklenmesinin aynı ölçüde önemli olduğunu mütalaa etmektedir.

Derneğimiz, bölgelerarası gelişmişlik farkını daraltmayı amaçlayan bir geliştirme programının devreye alınmasından yanadır. Ancak bu program bazı illeri kalkınmada öncelikli yöre ilan edip bazı teşvikler sunmaktan ibaret olmamalıdır. Bütüncül bir yaklaşımla sanayi üretimi desteklenecek bölgelerin dünya pazarlarının gerektirdiği şekilde tam zamanında üretim ve tedarik koşullarına uygun taşıma ve lojistik altyapısına kavuşturulması, ek navlun maliyetlerini en aza indirecek

01 TURKTRADE.indd 4 10/4/11 10:28:41 AM

şekilde kara, hava, demiryolu, deniz ulaşım ağı ve lojistik merkezlerinin planlanması ve hayata geçirilmesi gereklidir. Az gelişmiş bölgelerde sanayi üretimi için ihtiyaç duyulan her kademede yetişmiş elemanın bulunması başarının kritik faktörüdür. Bu da ancak elemanların bulundukları bölgede yetiştirilmesi için gerekli eğitim olanaklarının yaratılmasıyla mümkündür.

Hatırlanacağı üzere, ABD, AB ve krizden etkilenen tüm diğer ülkeler, kendi sanayi ve hizmet sektörlerini 2008-2009 kriz ortamında ayakta tutabilmek için sınırsız bir şekilde desteklemişlerdir. Ülkemizde 2009 yılında uygulamaya konulan teşvik sistemi, krizden etkilenen tüm ülkelerin aldığı acil önlem paketlerine paralel olarak hayata geçirilmiştir. Bununla beraber, önlem paketindeki yardım düzeyleri, ABD ve AB ülkelerinin önlem paketlerinde sunulan yardım düzeyleri ile kıyaslanmayacak kadar düşüktür. Uygulama da oldukça geç başlamıştır.

Teşvik konusundaki genel söylemlerin aksine, AB ülkelerinde bu tür teşviklerin değişik gerekçeler ileri sürülerek cömert bir şekilde verildiği ülkemizdeki sanayi sektörlerince yakından takip edilmekte ve bilinmektedir. Örneğin, AB ülkeleri, Uzak Doğu firmalarının televizyon sektörü yatırımlarını güçlü devlet teşvikleri ile desteklemişlerdir. Bu sebeple, haksız rekabete uğrayan Türk televizyon sektörü, LCD televizyona geçiş sürecinde AB ülkelerinde önemli bir pazar kaybına uğramıştır. Üstelik AB ülkeleri bu destekleri ortada henüz bir ekonomik kriz emaresi bile yokken verebilmişlerdir. Benzer destekler, bölgesel gelişmişlik farklarını giderme, sektörel gelişme, işsizlikle mücadele gibi çeşitli mülahazalarla sürekli olarak verilmektedir. Sanayi destekleri için sıralanan bu gerekçelerin çoğunun Türkiye'de ağırlaştırılmış olarak bulunmasına karşın, ülkemiz kaynak sıkıntısı sebebiyle kendi imalat sektörlerini yeterince desteklemek imkânından mahrumdur.

TURKTRADE'in bu konuda yeni Ekonomi Yönetiminden beklentisi devlet yardımları için ayrılan kaynağın arttırılması yönünde elden gelebilecek en büyük gayretin gösterilmesidir. Derneğimiz, Türkiye ekonomisinin ulaştığı bu aşamada, eğer gelecek kuşakların refahı için köklü çözümler üretilmek isteniyor ise, devlet yardımlarına 1 milyar dolarlık bir bütçe ayrılmasının uygun olacağını değerlendirmektedir. Bu boyutta bir kaynağın dünya pazarlarına egemen olacak orta vade eğilimler hesaba katılarak Türkiye'yi geleceğe taşıyacak katma değeri yüksek sektörler için kullanılması, gelecek kuşaklara çok daha müreffeh bir ülke bırakılmasının da zeminini oluşturacaktır.

Bilim, Teknoloji ve AR-GE

Uluslararası rekabette ülkemiz sanayine yönelik ciddi tehditler oluşturan gelişmeler yaşanmaktadır. Güney Kore başta olmak üzere Uzak Doğu ülkelerinin yükselen performansı, bahse konu tehdidin merkezi noktasındadır. Üstelik söz konusu tehdit dünya pazarının bu bölgesiyle de sınırlı değildir; Hindistan ve Brezilya'yı da bu gruba dâhil etmek gerekmektedir.

Ülke ekonomimizin rekabet gücü konusunda, değinilen ülkelerin AR-GE'ye verdikleri önem ve öncelikten kaygı duymamak mümkün değildir. Güney Kore, birçok teknoloji alanında şimdiden lider ülke konumundadır. Çin Halk Cumhuriyeti ise, sanayini hızla teknoloji odaklı hale getirmek üzere ciddi stratejik dönüşüm yaklaşımları sergilemekte, AR-GE'ye giderek daha büyük kaynaklar ayrılmakta, bunun için gerekli insan kaynaklarının yetiştirilmesine de büyük önem vermektedir.

Dünya ekonomisindeki rekabet üstünlüklerini korumak için gelişmiş ülkeler de gayret içindedirler. ABD ve AB, endüstriyel ve teknolojik liderliklerini sürdürebilmek amacıyla değişen şartlara uygun yeni stratejik hedeflerle donatılmış güçlü programlar hazırlamışlardır. Bu endüstriyel ve teknolojik programların hayata geçirilmesi için on milyarlarca dolarlık kaynak ayırdıkları anlaşılmaktadır.

Türkiye'nin ise konu için ayırabildiği kaynaklar oldukça sınırlıdır. Bu sınırlılığın sonuçları Küresel Rekabet Gücü Raporlarından da görülmektedir. Şirketlerin AR-GE harcamaları indeksine göre yapılan sıralamada Türkiye 62.'dir. Önünde yer alan ülkeler ise, sadece zenginler kulübü üyeleri değillerdir. Brezilya, Hindistan, Çin ve bilinen bazı Uzak Doğulu rakiplerin ötesinde Sri Lanka, Kenya, Tunus, Benin, Kıbrıs, Karadağ, Senegal, Yemen, Nijerya, Porto Riko ve Panama şirketleri de AR-GE harcamalarına verdikle-

01 TURKTRADE.indd 5 10/4/11 10:28:42 AM

ri önemde Türkiye'nin ilerisindedirler. Üstelik Türkiye bu alanda çalıştırabilecek araştırmacı, bilim insanı ve mühendis rakamları açısından 44. sırada olup bahse konu ülkelerin birçoğundan iyi durumdadır.

AR-GE harcamaları sıralamasında ilk sekiz sıra A.B.D. (405.3 milyar Dolar), Çin (153.7 milyar Dolar), Japonya (144.1 milyar Dolar), Almanya (69.5 milyar Dolar), Güney Kore (44.8 milyar Dolar), Fransa (44.2 milyar Dolar), İngiltere (38.4 milyar Dolar) ve Hindistan (36.1 milyar Dolar) tarafından paylaşılmaktadır. Bu ülkelerin AR-GE'ye ayırdıkları kaynakların mutlak büyüklüğünün yol açtığı tehdidi göğüslemek amacıyla da İsrail (%4,2), İsveç (%3,3), Finlandiya (%3,1), Güney Kore (%3,0) gibi ülkeler GSYİH'dan AR-GE'ye ayırdıkları payı %3'ün üstünde tutmaktadırlar.

Derneğimiz, ülkemizin 2023 yılında dünya ekonomisini yönlendiren ilk 10 ülke arasında yer alabilmesi için, mutlak rakamlar bazında, AR-GE'ye şimdiden bugünün ilk 10 ülkesi gibi kaynak ayırmanın hedeflenmesi gerektiği görüşündedir. 2010 yılı itibariyle AR-GE harcamaları sıralamasında Rusya 23.1 milyar dolarla 10., Brezilya 19.4 milyar dolarla 11., İtalya 19 milyar dolarla 12., Tayvan 19.0 milyar dolarla 13., İspanya da 17.2 milyar dolarla 14. konumda bulunmaktadır. 2023 yılının ilk 10'u arasına girebilmek, bu rakamlara bakıldığında, "hayalcilik" olarak değerlendirilebilir. Ama unutmamak gerekir ki, 1990'lı yıllarda Türkiye ekonomisinin bugünkü reel durumunu hedeflemek de birçok kişi ve kuruluş açısından "hayalperest" bir model olarak görülecekti.

AR-GE'ye ayrılan kaynaklardaki yetersizlik başka bazı konularda neden geri düşüldüğünün de izahını vermektedir. İnovasyon kapasitesi sıralamasında 55. olan Türkiye, milyon kişi başına faydalı patent sıralamasında 70., bilimsel araştırma enstitülerinin kalite sıralamasında ise 89. durumdadır. Bunlar da Üniversite-Sanayi işbirliğinin düzeyini belirlemekte ve Türkiye'yi bu konudaki sıralamada 89.'luğa düşürmektedir.

Oysa üniversitelerimizin endüstri mühendisliği bölümleriyle yakın işbirliği içinde Türkiye'deki sanayi sektörlerini kaliteli ve verimli üretim konusunda uzmanlaştırabilmek mümkündür. Günümüz dünyasında bilgi ve teknoloji üretip, bunu kabul edilebilir fiyat ve kalitede ürüne dönüştüremeden ekonomik, siyasal ya da askeri üstünlük sağlanamayacağı gerçeği göz önüne alındığında, Üniversite-Sanayi işbirliğinin önemi daha iyi anlaşılmaktadır. Taraflar arasında kurulabilecek anlamlı ve verimli bir işbirliği teknopark ve benzeri yapıları sadece fatura düzenleyen birimler olmaktan çıkartıp katma değeri yüksek sektörler için laboratuvar mantığıyla hareket eden AR-GE ve ÜR-GE merkezlerine dönüştürebilecektir.

Üniversite-Sanayi işbirliğinin geliştirilebilmesinin temel koşulu, üniversitelerin altyapı ve özellikle kadro imkânlarının nitelik ve nicelik olarak güçlendirilmesinden geçmektedir. Üniversitelere sunulan mevcut imkânlarla, etkin bir Üniversite-Sanayi işbirliğinden veya ortak çalışmalardan sonuç almak mümkün gözükmemektedir. Özellikle, az gelişmiş yörelerimizdeki üniversitelerimizin bu anlamda geliştirilmesi, bu bölgelere yapılacak yatırımlar açısından da önem taşıyacaktır.

Öte yandan, firmalar, üniversiteler ve kamu araştırma kurumları, yaptıkları buluşları patent ile sonuçlandırarak fikir sermayelerini koruyabilecek seviyeye gelebilmelidirler. TÜBİTAK gibi kamu araştırma kurumlarının önemli bir araştırma ve geliştirme potansiyeli mevcuttur; ancak yapılan araştırmaların sonuçları ticarileştirilememektedir. Bu sonuçları pazarlanabilen ürünlere dönüştürmek için devletin ekonomik aktör olarak katılacağı firmalar kurulması değerlendirilmelidir.

Dünya pazarlarında bazı üretim dallarında liderlik pozisyonunu kazanabilmek için Türkiye'nin üzerine geleceğini inşa edeceği bir kaç öncelikli alan belirlemesi ve üniversite, kamu ve özel sektörün katılımıyla bu alanlar için ülke çapında gerekli kaynakları birleştirerek tek bir hedefe yönlendiren orta ve uzun vadeli programları hazırlaması gerekmektedir. Bu programlar çerçevesinde seçilen alanlarda temel ve uygulamalı araştırmadan, üretime kadar, bir endüstrinin yaratılması süreci planlanmalı ve hayata geçirilebilmelidir. Bu uygulamayı gelişmiş ülkeler yapmıştır. Güney Kore de benzer bir modeli elektronik ve otomotiv endüstrisinde uygulamıştır.

Örneğin, bu tür programlardan biri, yenilenebilir enerji teknolojilerinin geliştirilmesi ve üretimine yönelik olabilir. Devlet bu prog-

01 TURKTRADE.indd 6 10/4/11 10:28:42 AM

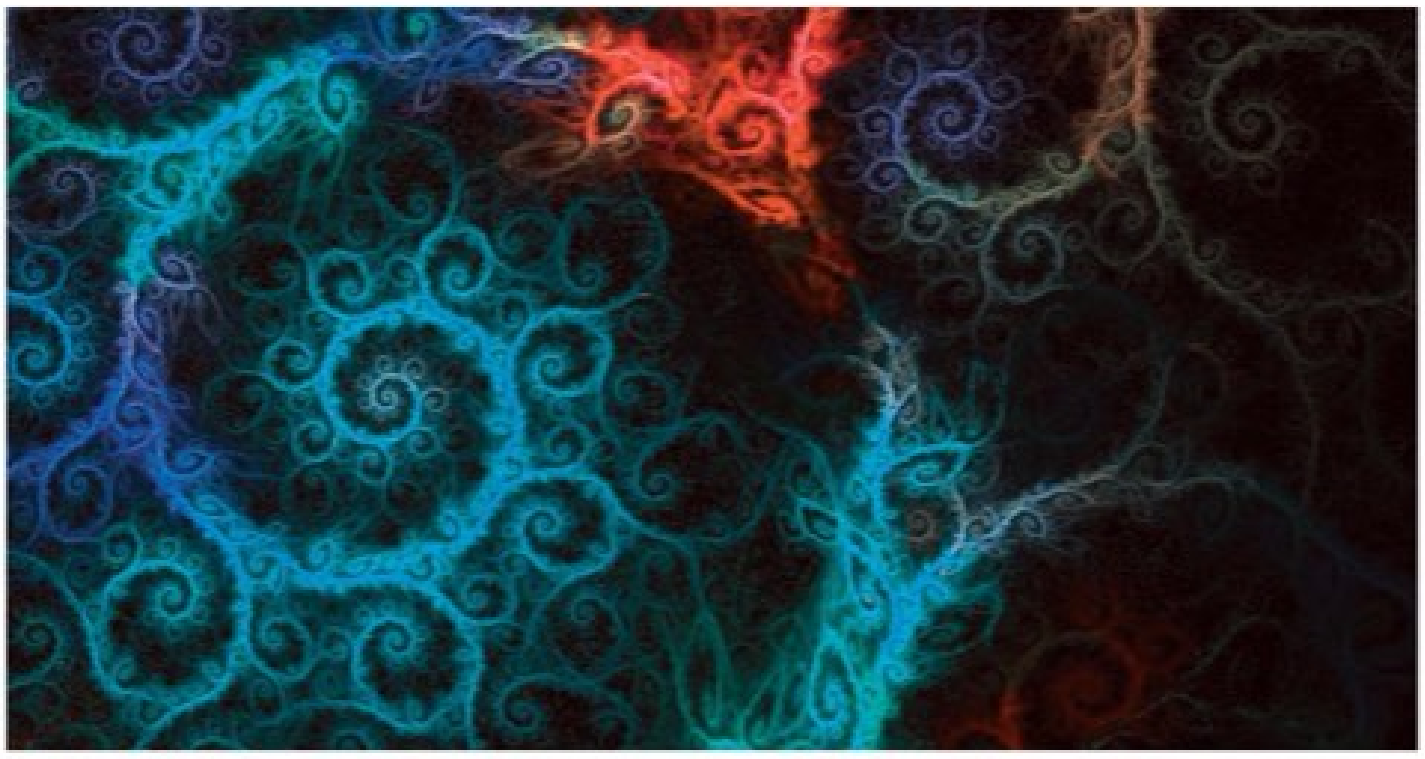

ramlarda stratejik liderlik rolünü üstlenebilir. Türkiye'nin nano-teknoloji gibi yeni birçok alanda çıkış yapmasının imkânları da bulunmaktadır. Büyük sermaye yatırımlarını gerektirmediği için, yazılım konusunda başarı yakalama şansı vardır. Elektronikte lider ülkeler arasına girebilmek için, yarı-iletkenler teknolojisini geliştirme ve üretme yeteneğinin mutlaka kazanılması şarttır. Türkiye'nin başa oynayabileceği, benzer bir kaç öncelikli alanın seçilerek stratejik program ve eylem planlarının hazırlanması gerekmektedir.

Derneğimizin, bu konuda yeni Ekonomi Yönetiminden beklentisi Türkiye'nin AR-GE harcamaları alanında uluslararası sıralamadaki yerini ivedilikle değiştirilmesini mümkün kılacak tüm önlemleri alması ve AR-GE teşvikleri için etkili bir kaynağın harekete geçirilmesini sağlamasıdır. Bu bağlamda öncelikli hedef GSYİH'nın %3'ünün AR-GE'ye ayrılması olmalıdır. Bu yönde devreye alınacak acil ve radikal önlemler Türkiye'yi teknoloji üreten ülkeler grubuna dâhil edecektir; aksi durum ise, gelecek kuşaklara olumsuz bir ekonomik performansın devredileceği anlamını taşıyacaktır.

Yaratıcılık ve Eğitim

Uluslararası rekabet indeksleri ülkemiz sanayinin yaratıcılık yeteneğindeki zayıflığı da ortaya koymakta; bu zayıflık ise düşük katma değerli üretimin temel nedenini oluşturmaktadır. Türkiye'nin yüksek katma değerli üretim ve ihracata geçmesinin en önemli unsurlarından biri, yaratıcılığı gözeten girişimciliğin geliştirebilmesinden geçmektedir. Teknoloji temelli yaratıcılığa dayalı yeni girişimciliğin desteklenmesi, Türkiye'nin düşük katma değerli üretime dayalı endüstrisinin daha yüksek katma değerli bir sanayi haline dönüştürülmesi açısından hayati önem taşımaktadır.

Genç kuşakların yenilikçilik kabiliyetlerinin geliştirilmesi ise ancak bu amaca dönük bir öğrenim sisteminin tasarlanması ve hayata geçirilmesiyle mümkün olabilir. Bu da, mevcut ezbere dayalı, farklılıkları törpüleyen ve tek tip insan yetiştirmeyi hedefleyen anlayıştan tamamen farklı bir eğitim anlayışına geçişi gerektirmektedir.

Ülkemizin rekabet gücünün arttırılabilmesinde sanayinin nitelikli ara eleman ihtiyacının giderilmesi önemli bir unsurdur. Bu bağlamda, mesleki eğitimin daha plânlı ve programlı yürütülmesine ihtiyaç vardır. Gereksinim duyulan nitelikli iş gücünün yetişmesi için ortaya konulması gereken standartlarla ilgili olarak Mesleki Yeterlik Kurumunun daha etkin faaliyet göstermesinin yanı sıra, meslek liselerinin çeşitlendirilmesi, bunların imkânlarının genişletilmesi ve eğitim programlarının dü-

01 TURKTRADE.indd 7 10/4/11 10:28:42 AM

zenli olarak güncelleştirilmesi büyük önem taşımaktadır.

TURKTRADE, ülkemizin rekabet gücünü arttıracak temel unsurun insan kaynaklarımız olduğunun ve bu kaynaktan en etkin biçimde yararlanma yolunun da yaygın ve kaliteli eğitimden geçtiğinin bilincindedir. Hükümetimiz de bu gerçeğin farkına varmış durumdadır. Derneğimizin bu konudaki beklentisi, mümkün olan en kısa zamanda kapsamlı ve köklü bir eğitim reformunun tartışma gündemine getirilmesidir. Ancak böyle bir reform toplumda ve eğitim sisteminde yaratıcılığı "tuhaf" bir iş olmaktan çıkartarak yeni bir anlayışın egemen kılınmasını sağlayabilecektir.

Altyapı

Ülkemiz ekonomisinin rekabet gücünü belirleyen en önemli faktörlerden biri iktisadi faaliyetin üzerinde sürdürüldüğü altyapı olanaklarıdır. Gelişkin bir altyapı bölgeler arası uzaklıkların olumsuz etkilerini azaltarak ulusal pazarı bütünleştirmenin ötesinde dünya pazarının çeşitli bölgeleriyle kurulacak bağlantının maliyetini de düşürmektedir. Altyapı ağlarının kalitesi ve yaygınlığı ekonomik büyümeyi ciddi ölçüde etkilediği gibi bölgeler arası eşitsizliği daraltarak refahı da arttırmaktadır. Uluslararası ticaret açısından ise, gelişkin karayolları, demiryolları, liman ve hava ulaşımı gibi etkin ulaştırma seçenekleri ürün ve hizmetlerin dünya pazarına güvenilir yollardan ve zamanında varmasını sağlamaktadır.

Altyapı alanında rekabet gücünü etkileyen unsurlar kara, hava ve deniz taşımacılığı olanakları ile sınırlı değildir. Ülke ekonomisinde faaliyet gösteren işyerleri ve fabrikaların bu faaliyetlerini düzenli bir biçimde sürdürebilmeleri, rekabetçi fiyatlarla güvenli bir elektrik arzının da garanti altına alınmış olmasını gerektirir. Küresel oyuncu olabilmenin giderek hayati önem kazanan bir diğer unsuru ise, sağlam ve yaygın bir telekomünikasyon ağının oluşturulması ve bu sayede bilginin hızlı ve serbestçe akmasının sağlanmasıdır.

Ülkemizin küresel rekabet gücünü ölçen endeksler altyapıyı oluşturan farklı unsurlar arasındaki önemli gelişmişlik farklarını ortaya koymaktadır. Altyapı alandaki genel değerlendirmede 40. sırada yer alan ülkemiz, demiryolu ağının kalitesinde 63.'lüğe, limanların kalitesinde 72.'liğe, elektrik arzının kalitesinde ise 73.'lüğe kadar düşmektedir.

Oysa ülkemizin coğrafi konumu değerlendirildiğinde, kıtalar arasında önemli bir "terminal" ülke olma fırsatına sahip olduğu açıkça görülmektedir. Limanlar, demiryolları

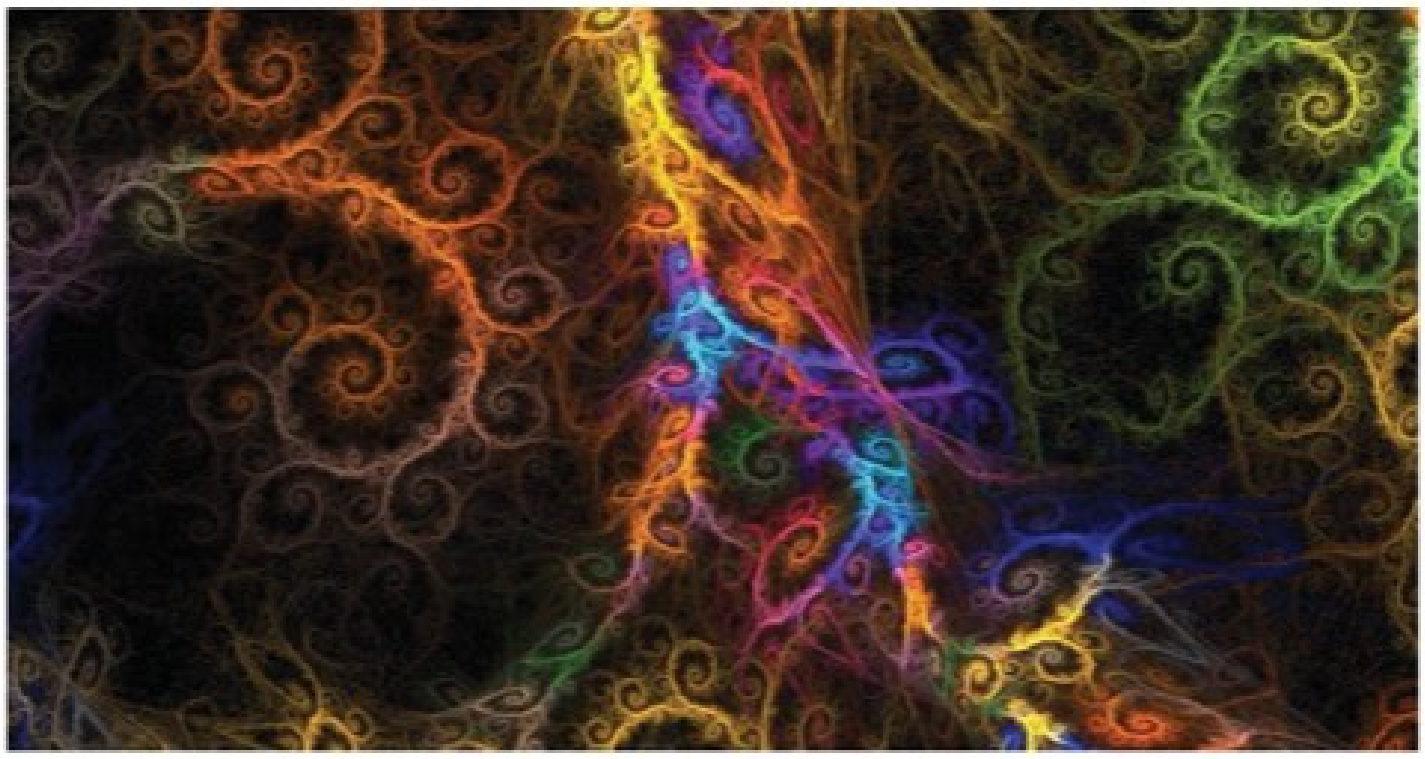

01 TURKTRADE.indd 8 10/4/11 10:28:42 AM

ve karayolları bazında lojistik sektörüne yönlendirilecek yatırımlar, sadece ülkemizin sahip olduğu doğal altyapının bir uzantısı olmayacak, bizi yüzyılın en önemli sektörlerinden birinde öncü ülke haline getirecektir.

Bu nedenle Derneğimizin yeni Ekonomi Yönetiminden beklentisi limanların karayolu ve demiryolu bağlantılarının geciktirilmeden tamamlanmasının sağlanması, demiryolu altyapısına yönelik yatırımların artırılarak özellikle yük taşımacılığında demiryollarının payının yükseltilmesi ve organize sanayi bölgelerinin altyapı olanaklarının geliştirilmesidir.

Enerji arz güvenliği konusunda ise Derneğimiz, nükleer enerjiyi etkili bir çözüm olarak değerlendirmekle birlikte, Japonya'daki felaket ertesinde bunun kısa vadede kamuoyu nezdinde kolay onay bulmayacak bir unsur olduğunun bilincindedir. Bu nedenle sanayinin elektrik arzı güvenliği ve bunun rekabetçi fiyatlarla temini açısından kısa vadede güneş, hidroelektrik ve rüzgâr gibi yenilenebilir enerji potansiyelinin gerçekleştirilmesi yönünde etkin politikaların geliştirilmesi, hane halkı ile sanayi arasında elektrik enerjisinin paylaşımı da dâhil, yaratıcı çözümlerin bulunması gerekmektedir.

Dış Açık

Bilindiği üzere, ülkemiz ekonomisinin temel sorunlarından biri, cari işlemler açığıdır. Ekonomi ne zaman büyüme eğilimine girse, cari işlemler açığı büyümekte; büyüme süreci de sıcak paranın çıkışından kaynaklanan krizlerle kesintiye uğramaktadır.

Enerji ithalatının yarattığı başta gelen etkinin ötesinde cari işlemler açığı, ülkemiz sanayi sektörünün yapısı ile bağıntılıdır. Türkiye'deki cari işlemler açığının önemli nedenlerinden biri, dış ticaret açığının temel unsurlarından biri olan ara malı ithalatıdır. Nihai ürünlerde katma değeri artıracak olan yan sanayilerin gelişememesi, ara malı ithalatını körüklemektedir. Çin'in son yıllarda her türlü ara malı için düşük maliyetli tedarikçi ülke konumuna gelmesi, Türkiye'de filizlenmeye başlayan yan sanayileri güç durumda bırakmış ve rekabet edemez duruma getirmiştir. Derneğimiz Hükümetimizin bu konuda tüm ticaret politikası araçlarını seferber ederek aldığı tedbirleri büyük bir memnuniyetle karşılamaktadır.

İthalatın diğer büyük kalemini yatırım malları oluşturmaktadır. Türkiye, sanayi üretimi yapmak ve/veya kapasite artırmak için kullanacağı makineleri ithal etmek durumundadır ve son yıllarda önemli bazı gelişmeler kaydetmekle birlikte, makine sanayi bu döngüyü kıracak atılımı henüz gerçekleştirememiştir.

2011 yılının ilk altı ayında cari açık 46,4 milyar dolar seviyesine varmıştır. Bu rakam cari açığın milli gelire oranının %9'a doğru gittiğini göstermektedir. İhracatın yılın ilk 6 aylık döneminde geçen yılın aynı dönemine göre yüzde 19,9 artarak 54 milyar 717 milyon dolardan 65 milyar 632 milyon dolara yükselmesine karşın ithalattaki artış yüzde 43,4 düzeyinde gerçekleşmiş ve ithalat 83 milyar 398 milyon dolardan 119 milyar 610 milyon dolara yükselmiştir. Bu gelişmelerin sonucunda dış ticaret açığı yüzde 88,2 artıp 53 milyar 978 milyon dolara ulaşırken, ihracatın ithalatı karşılama oranı da yüzde 65,6Đdan yüzde 54.9'a düşmüştür.

Ekonomideki soğuma emareleri ile ihracattaki artışın yılsonu itibariyle bu oranı %8 düzeyinin altına çekmesi mümkün görülmekle birlikte, konunun önde gelen bazı uzmanları sürdürülebilir cari açık oranını %4 ila 5 olarak tahmin etmektedirler. Oranın bu düzeye çekilmesi ise büyüme oranında ciddi bir fedakârlığa katlanılmasını gerektirecek; bu da istihdam oranını gerileterek önemli başarılar kazanılmış olan işsizlikle mücadelede geri düşülmesine neden olacaktır.

Bu kısır döngünün aşılması, %5'in üzerindeki bir büyüme oranının kontrol edilebilir bir cari açıkla uyumlandırılmasından geçmektedir. Hedefin gerçekleşmesi ise ancak ihracatın ithalattan daha hızlı artmasıyla mümkündür. Bunun yolu da, kısa dönemde daha düşük maliyetli yerli üretim ile hem ihracatı arttırmak hem de ithal malları olabildiğince yerli mallarla ikame etmekten; orta vadede ise ileri teknoloji içeriği, dolayısıyla katmadeğeri yüksek mal ve hizmetleri daha çok üretmekten geçmektedir.

İhracata dönük sanayi dallarımızın dünya pazarlarındaki rekabet gücünün artabilmesi tedarikçi konumundaki KOBİ'lerimizin kaydedecekleri performans artışıyla doğrudan ilgilidir. Bu nedenle, başta AR-GE gelmek üzere kendilerinin daha etkin ölçülerde desteklenmeleri gerekmektedir. Sanayi Stratejisinde KOBİ'ler için, yeni pazarlara açılma, iş

01 TURKTRADE.indd 9 10/4/11 10:28:43 AM

kurma, iş geliştirme aşamalarında eğitim ve danışmanlık için yeni merkezler kurulacağı kaydedilmektedir. Bu imkânın kullanılmasının yanı sıra, Bölge Sanayi Müdürlüklerimizde görev yapan ilgili personelin eğitilerek KOBİ'lere yardımcı olmalarının sağlanması hususu da değerlendirilebilir.

Dış açığın daraltılmasını sağlayacak ihracat artışı ile ithal malların ikamesi konusunda esas çözümü oluşturacak olan KOBİ'lerin daha çok desteğe ihtiyaç duydukları yadsınamaz. İhracat potansiyeli yüksek KOBİ'lerin yalnızca finansal olarak desteklenmesi de yeterli olmayabilir; kurumsal olarak yapılanmalarına ve geliştirilmelerine destek olacak mekanizmaların kurulması da önemlidir.

Derneğimizin bu konuda yeni Ekonomi Yönetiminden beklentileri, KOBİ'lere yönelik desteklerin güçlendirerek sürdürülmesi, işgücü ve enerji piyasalarında ihtiyaç duyulan reformların gerçekleştirmesi ve orta vadede Türkiye'deki sanayinin orta-yüksek ve yüksek teknoloji malları üretim kabiliyetini arttıracak tedbirlerin alınmasıdır. Yeni Hükümetimiz, programına İşgücü Reformunu almış durumdadır. Umudumuz elektriği ucuzlatacak bir reformun bunu izlemesidir.

Gümrükler ve Yasal Ortam

Ülkemizde faaliyet gösteren şirketlerin uluslararası rekabet güçlerinin arttırılması yönünde yapılabilecek düzenlemelerin başında dış ticaretle ilgili kamu kurumlarının yetkinleştirilmesi, bunların kalifiye personel gereksinimlerinin karşılanması ve faaliyetlerini belirleyen hukuksal ortamın günün gereklerine ve rekabetin şartlarına göre gözden geçirilmesi gelmektedir.

Kalifiye personel ihtiyacının had safhada olduğu dış ticaretle ilgili kurumların başında da Gümrük Müsteşarlığı yer almaktadır. Dünya pazarlarında önde gelen rakiplerimizin ülkelerinde kendilerine sağlanan 24 saatlik mesai hizmetleri ülkemiz ihracatçılarına, gümrüklerdeki personel yetersizliği nedeniyle, sağlanamamakta; bu nedenle tahakkuk ettirilen fazla mesai ücretlerinin önemli bir bölümü de Hazine'ye irat kaydedildiğinden, ihracat üzerinde adeta vergi etkisi yaratmaktadır.

İhracatçıyı desteklemek bir yana ona ilave yük getiren uygulamalar fazla mesai ücretleriyle de sınırlı değildir. Ülkemizde üretilen her türlü mal ve hizmetin fiyatı rekabet koşulları çerçevesinde serbest piyasa şartları altında teşekkül ederken, dış ticaret alanında gümrük müşavirlik hizmetleri başta gelmek üzere çeşitli hizmetlerin bedelleri yasayla belirlenmektedir. Yasalarla getirilen bu tür yükler Türkiye'de faaliyet gösteren imalatçı-ihracatçı şirketlerin rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyen önemli engeller oluşturmaktadır.Dış ticareti düzenleyen yasal ortamda yapılması gereken değişikliklerin başında ise, 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun bazı maddeleri gelmektedir. Söz konusu yasa, 1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5237 Sayılı yeni Türk Ceza Kanununun 5. Maddesine aykırı hükümler ihtiva etmektedir ve bu hükümlerin Yargıda büyük hukuki ihtilaflara zemin oluşturma olasılığı kuvvetlidir.

TURKTRADE'in yeni Ekonomi Yönetiminden beklentileri, gümrüklerde istidam edilen personel sayısı ile kalitesinin arttırılması; ihracat sektörümüzün fazla mesai süreleri ve ücretleri konularındaki sorunlarının kesin çözümünü teminen "24 Saat Açık Kalacak Gümrük Müdürlükleri" ve "Uzatılmış Mesai Saati Uygulaması Yapacak Gümrük Müdürlükleri" gibi iki ayrı uygulamanın hayata geçirilmesi; gümrük müşavirliği hizmetinin serbest piyasa şartlarına tabi kılınarak asgari ücret tarifesi benzeri uygulamalara son verilmesi ve 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunun 3 ila 5. Maddelerinin ilgili fıkralarında Türk Ceza Kanununun gerekli kıldığı değişikliklerin yapılmasıdır.

Türk Eximbank

2023 yılı hedefi olarak 500 Milyar USD'lık bir ihracat seviyesini belirlemiş olan Türkiye'nin mevcut ihracatının yaklaşık yarısını oluşturan Avrupa pazarıyla sınırlı düşünerek bu hedefi gerçekleştirmesi zordur. Avrupa'ya yapılan ihracatın önemli bir bölümü ihracat sektörünün başta gelen destekçisi olan Türk Eximbank'ın Kısa Vadeli İhracat Kredi Sigortası Programı kapsamındadır.

Ne var ki, dünya ekonomisindeki kriz sonrasında Türk ihracatçısı geleneksel ihracat pazarlarından daha riskli olan yeni pazarlara yönelmek zorunda kalmıştır. Yeni pazarlara girişte Türk Eximbank'ın Kısa Vadeli İhracat

01 TURKTRADE.indd 10 10/4/11 10:28:43 AM

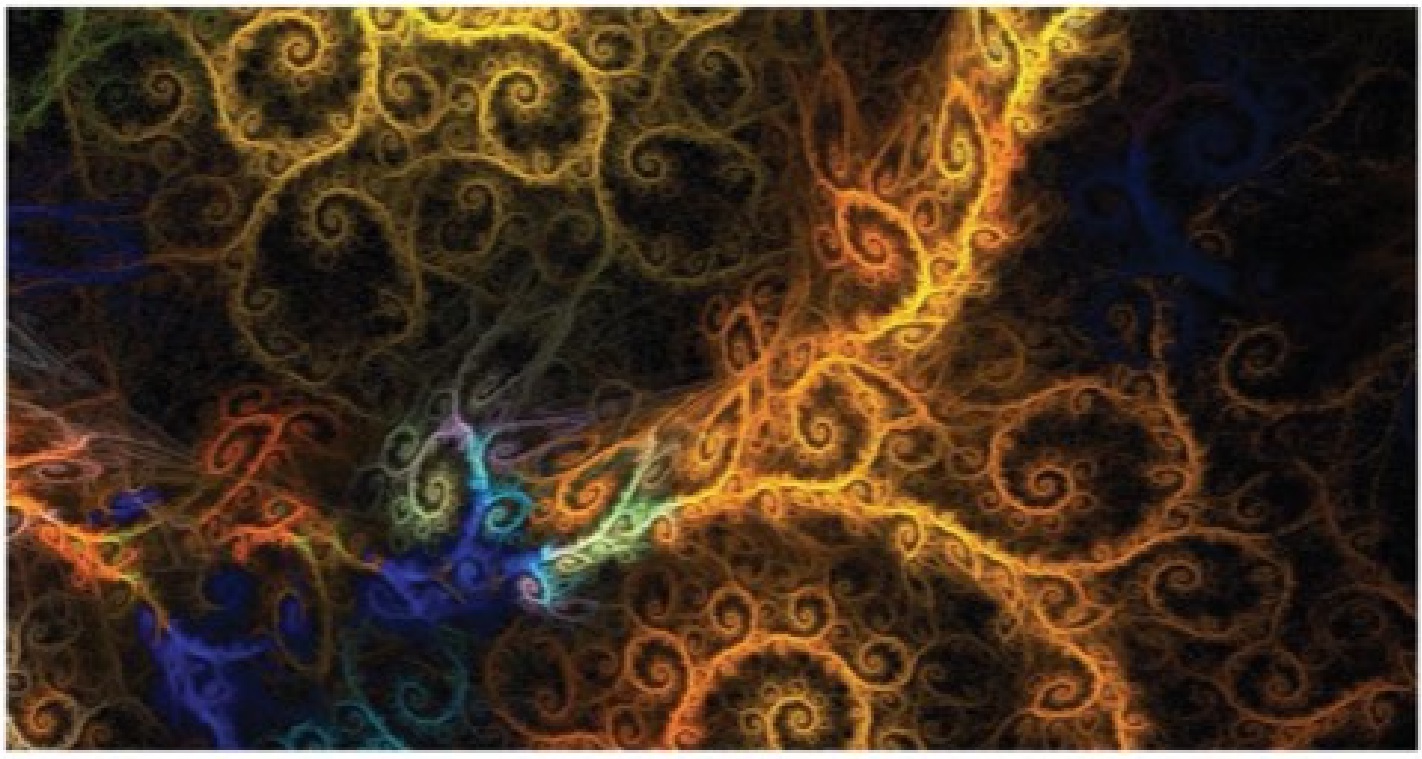

Kredi Sigortası Programına duyulan ihtiyacın yoğunluğu ve kapsamı da giderek artmakta ve genişlemektedir. Böyle bir ortamda, geleneksel pazarlardaki sigorta imkânlarının iyileştirilerek sürdürülmesinin ötesinde, ihracat hedeflerine uygun olarak yeni pazarlardaki politik ve mali risklerin kapsanması hususu birincil öneme sahip olmaktadır.

Yeni pazarlarda ihracat sektörümüzün performansının arttırılması Türk Eximbank'ın üstlenebileceği yeni işlevlerle mümkün olabilecektir. Bu da, Bankanın iç ve dış finansman kaynaklarının çeşitlendirilmesi, bu suretle maliyetlerinin düşürülmesi ve mevcut kaynaklarının arttırılması yönündeki çabalarının güçlendirilerek devam ettirilmesini gerektirmektedir.

Derneğimizin yeni Ekonomi Yönetiminden beklentileri, Türk Eximbank ülke kredilerine mevcutların yanı sıra yeni hedef pazarlara yönelik özel ve özendirici kredilerin eklenmesi; İhracat Kredi Sigortası ülke limitlerinin üst sınır rakamlarının güncel ihracat potansiyeli dikkate alınarak gözden geçirilmesi ve devletin teşvikiyle Orta Doğu ve Afrika pazarlarına yönelen ihracatçımızı desteklemek üzere Türk Eximbank'ın da bu bölgelere yönelik çalışmalarını ve risk iştahını artırmasıdır.

Bankacılık Sistemi

Krizlere karşı direnci artmış olmakla birlikte Türkiye'deki bankacılık sistemi dünya pazarlarındaki rakiplerine oranla oldukça küçüktür. Birçok gelişmiş ülkede finansal sistemler 35-40 gibi yüksek aktif/sermaye oranlarıyla çalışırken Türkiye'de kaldıraç oranı 7,5'tur. Çin Halk Cumhuriyeti (18), Güney Kore (15), Güney Afrika Cumhuriyeti (15), Çek Cumhuriyeti (13) gibi gelişmekte olan ekonomilerde de bu oran Türkiye'dekinin oldukça üzerindedir. Ayrıca toplam kredilerin GSYH'ya oranı birçok gelişmiş ülkede %100'den fazlayken Türkiye'de 2010 sonu itibariyle %48'tir. Bu oran Bulgaristan'da %82, Macaristan'da %69, Ukrayna'da %74, Çin Halk Cumhuriyeti'nde %131, Güney Kore'de %111, Tayvan'da %140, Güney Afrika Cumhuriyeti'nde ise %94'tür.

Buna mukabil bankacılık sistemimizin istikrarlı bir fonlama yapısı vardır. Mevduat temeli küçüktür ama kalkınma için gerekli banka kredilerini temin etmek adına küresel piyasalardan sağlanan toptan finansmana yüklenmiş değildir. Birçok ülkenin aksine Türkiye'de toplam krediler mevduatların %85'i düzeyindedir. Bulgaristan'da bu oran %121, Macaristan'da %148, Polonya'da %109, Romanya'da %119, Rusya'da %109,

01 TURKTRADE.indd 11 10/4/11 10:28:43 AM

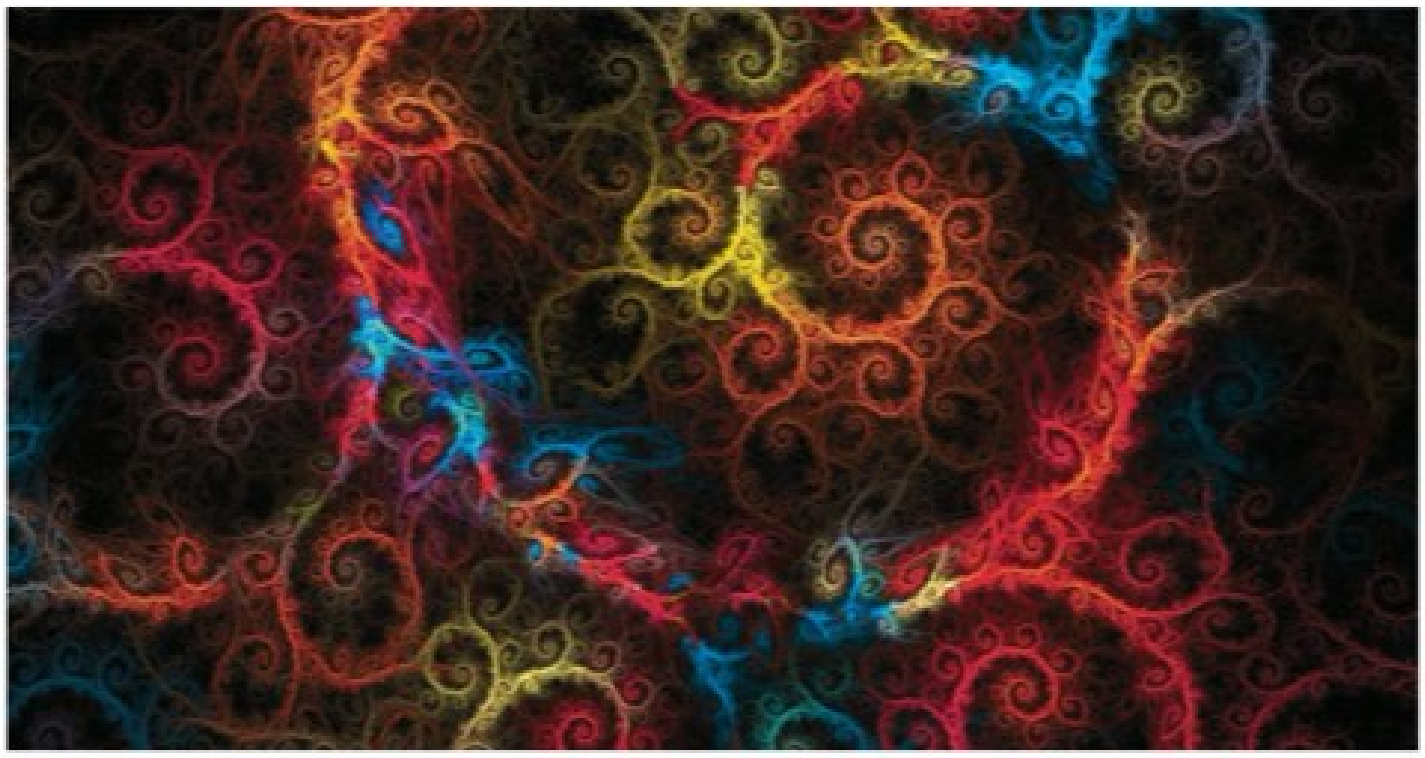

Güney Kore'de %129'dur.

Bankacılık sistemimiz şeffaftır. Gün bazında ne yaptığı, ne tür kredilere nasıl bir finansman sağlayabildiği açıkça görülmektedir. Sistemin bu özelliği nedeniyle de ülkemizin CDS primi (kamu iflasına karşı sigorta primi) düşüktür. Basel III kapsamında gelişmiş ülkeler %7-8 sermaye yeterliliğine nasıl ulaşacaklarını kara kara düşünürken Türk Bankacılık Sistemi bugün Basel III'ten fazla etkilenmeyecek %16 gibi yüksek sermaye yeterliği ile çalışmaktadır.

Türkiye'nin demografik yapısı güçlüdür. Nüfusu genç ve ödeyebilir hale geldiğinde kredi talep edip yaşam standardını yükseltebilecek durumdadır. Buna rağmen Türkiye'de kredi kartı dâhil tüketici kredilerinin ekonomiye oranı sadece %16'dır. Gelişmekte olan ülkeler grubunda bulunan Çin Halk Cumhuriyeti'nde bu oran %25, Brezilya'da %21, Macaristan'da %28, Polonya'da %30, Ukrayna'da ise %24'tür.

Öte yandan, reel ekonomi sadece belli birkaç sektörlerde yoğunlaşmış değildir; üretim altyapısı geniş bir yelpaze oluşturmakta, hem iç talep hem de ihracat için üretim yapmaktadır. Ayrıca Türk girişimciler birçok yatırımı "borçlanarak" kaliteli ve katma değer yaratacak şekilde kendileri gerçekleştirmektedirler. Bu ABD'de de, Almanya'da da, Japonya'da da, Güney Kore'de de hep böyle olmuştur; bankacılık sisteminin kaldıracı arttırılarak reel sektörün finansmanı sağlanmıştır.

Türkiye'de reel sektörün borcunun yüksek olması sektörün yatırım yapmasından kaynaklanmaktadır. Bunu da, bankacılık sistemi kendisine makul maliyetli uzun vadeli TL kredi sunamadığından, uzun vadeli döviz kredisi kullanarak yapmaktadır. Bu yatırım amaçlı döviz borçlanma nedeniyle de cari denge açığı büyümektedir.

TURKTRADE'in beklentisi Türk Lirasının uzun vadeli finansman mekanizması olabilmesidir. Bu yolda ekonomi çok daha fazla TL'leşmeli ve uzun vadeli tasarrufları (mevduatları) özendirecek teşvikler uygulanmalıdır. Bankacılık sisteminin dengeli ve sağlam bir sermaye yapısıyla büyümesi teşvik edilmeli ve sistemin bugün gelişmiş ülkelerdeki banka bilançoları tamir sürecinden faydalanarak küresel pazar payını büyütmesi desteklenmelidir.

TURKTRADE, insan haklarına saygılı ve özgürlükleri genişleten sivil bir anayasanın güven altına alacağı toplumsal huzur ortamında, yeni Ekonomi Yönetiminin bu ana noktalarda alacağı tedbirler ve atacağı adımlarla, Cumhuriyetimizin 100. Yılı için kurduğumuz hayallerin gerçekleştirebileceğini değerlendirmektedir.

01 TURKTRADE.indd 12 10/4/11 10:28:43 AM

Yarın hava nasıl olacak?

Koç

Dünya iklim değişikliğiyle karşı karşıya. Sorunun cevabını insanoğlundan bekliyor. Aygaz bu sorunu önemsiyor, dünyamızın ve tüm canlıların geleceği için hepimize düşen görevler olduğuna inanıyor. Ayrıntılı bilgi:
yarinhavanasilolacak.org

yarın hava nasıl olacak?

REC

AYGAZ 50

01 TURKTRADE.indd 13 10/4/11 10:28:49 AM

Demokraside Dünya Standardını Yakalamalıyız

M. Rifat Hisarcıklıoğlu
TOBB Başkanı

Ekonomide dünya standardına ulaşmak için demokraside de dünya standardını yakalamalıyız. Bunu sağlamak için, ortak sorunlarımıza birlikte çözümler bulacak, daha demokratik, şeffaf ve katılımcı bir siyaset anlayışını öne çıkartmalıyız. Yeni anayasa tartışmaları böyle bir zemini oluşturmak için uygun bir başlangıçtır.

Anayasamız yenilenmelidir. Zira yeni ve daha sağlam bir toplumsal mutabakata ihtiyacımız var. Sadece siyaseten değil, ekonomik ve toplumsal olarak da yeni ve çağdaş bir anayasaya ihtiyacımız var. Anayasanın yenilenme süreci en az içeriği kadar önemlidir. Meclisimiz, yeni anayasayı katılımcı bir yaklaşımla hazırlamalıdır.

Yeni Anayasada, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti yapımız korunmalıdır. Rahmetli Özal'ın dediği gibi; ifade hürriyeti, din ve vicdan hürriyeti ile teşebbüs hürriyeti garanti

02 RIFAT HISAR.indd 2 10/4/11 10:29:33 AM

altına alınmalıdır. Vatandaşları arasında ayrım yapmayan, vatandaşına güvenen, vatandaşına hükmetmeyen bir devlet anlayışına sahip olmalıyız.

Ekonominin büyümesine olduğu kadar, sosyal adalete ve çevreye de özen göstermeliyiz. Avrupa Birliği süreci bu yüzden de önemlidir. AB reformları ile keyfiliğin yerini kurallar alacak, Türkiye bir çekim merkezi olacaktır. Soluduğumuz havanın kalitesinden, tükettiğimiz gıdanın standartlarına, iş ortamındaki rekabetten, daha kaliteli kamu hizmetlerine kadar yaşam kalitemiz yükselecektir. Muasır medeniyeti temsil eden AB, tüm bu nedenlerle önemini koruyan bir hedeftir. AB üyeliği için gerekli olan iktisadi, siyasi ve sosyal kriterleri yakalamak hepimizin ortak amacı olmalıdır. Bunun için ihtiyaç duyulan reform adımları, iktidar ve muhalefet partilerinin katılımı, uzlaşması ve desteğiyle tamamlanmalıdır. Meclisimiz AB üyelik sürecini canlandırmaya da odaklanmalıdır. AB üyesi bazı ülke liderlerinin vizyonsuz, haksız, kabul edilemez tavırlarına rağmen, halkımızın refahını artırmak için bunu başarmalıyız.

Daha güçlü bir Türkiye için yatırım ortamımızı, rakiplerimizle aynı kaliteye yükseltmeliyiz. Eğitimden yargıya, vergi sisteminden kamu yönetimine kadar birçok alanda yapısal değişimi sağlayacak reformları hayata geçirmeliyiz. Öncelikle ekonomik büyümenin daha adil paylaşımını sağlamalıyız. İşsizlikle, yoksullukla ve kayıtdışılıkla mücadelemizi güçlendirmeliyiz.

Eğitim sistemindeki sorunlara çare bulmalıyız. Ülkemizin mesleki eğitim altyapısını komple elden geçirmeliyiz. Mesleki eğitim sistemimizi piyasanın taleplerine duyarlı hale getirmeliyiz. Yerel iktisadi faaliyetleri en iyi takip edebilecek konumdaki ticaret ve sanayi odalarımıza, mesleki eğitim konusunda, yeni bir misyon, yeni bir işlev yüklemeliyiz.

Gençlerimize, daha pratik, güncel ve yeni beceriler kazandırmalıyız. Kadınlarımızın ekonomiye katkılarını artırmalıyız. Bunun için kızlarımızın eğitimine öncelik vermeli, kadın girişimcilerimizi desteklemeliyiz.

Bir başka önemli hedef, ülkemiz içindeki gelir farklılıklarını azaltmaktır. Bölgesel kalkınma ajanslarının kurulması, yerel büyüme fırsatlarının kullanılması açısından önemli bir adım olmuştur. Ancak karar alma süreçlerinde

Anayasamız yenilenmelidir. Zira yeni ve daha sağlam bir toplumsal mutabakata ihtiyacımız var. Sadece siyaseten değil, ekonomik ve toplumsal olarak da yeni ve çağdaş bir anayasaya ihtiyacımız var.

özel sektörün ikinci planda bırakılması amaca uygun değildir. Bu alanda özel sektörün gerçek anlamda dâhil olmadığı bir yapının başarılı olması mümkün değildir. Bölgesel kalkınma ajansları, yeni bürokratik kurumlara dönüştürülmemeli, özel sektör merkezli hale gelmeli, buralarda yerel fırsatları, küresel avantaja çevirecek projeler üzerine odaklanmalıyız.

Hem yerel kalkınma, hem de sanayileşme açısından yatırım teşvik politikamız çok önemlidir. Teşvik sisteminin içeriğini kamu-özel sektör birlikte tasarlamalıyız. Teşvik mekanizması sadece yurtiçindeki yatırım fırsatlarını değil, komşu ülkelerdeki gelişme eksenlerini de dikkate alacak şekilde hazırlanmalıdır.

Teşvik mekanizması, artan cari açık riskini dikkate almalıdır. Girdi maliyetlerini düşürerek, sanayideki ara malı ithalatını azaltmalıdır. Teşvik mekanizması, limanlara uzak bölgelerdeki sanayicilerimizin lojistik maliyetlerini düşürecek şekilde tasarlanmalıdır.

Mevcut yatırım teşvik sisteminin yenileme çalışmalarında teşvik unsurları çeşitlendirilerek, iller ve hatta ilçeler arasındaki dengenin daha fazla gözetilmesi ve komşu ülkelerin piyasa özelliklerinin de dikkate alınmasında büyük fayda olduğuna inanıyoruz.

Ar-Ge teşviklerinden KOBİ'lerimizin daha fazla faydalanabilmesi için mevzuatın yenilenmesinde fayda görüyoruz. Küresel rekabet gücümüzü yükseltecek, ileri teknoloji kullanan girişimcilerimizin payını arttıracak bir sanayi stratejisini hayata geçirmeliyiz. Ürettiğimiz her üründe, değer zincirinin bir üst aşamasına yükselmeliyiz.

Teşvik sistemi, tarım stratejisi ile bütünleştirilmelidir. Coğrafi konum, toprak yapısı ve doğal kaynaklarla tarımda çok büyük potansiyele sahibiz. Bu potansiyel kullanıldığında

02 RIFAT HISAR.indd 3 10/4/11 10:29:33 AM

hem çiftçimiz büyük katma değer sağlayacak, hem de sanayicimiz ara malını yurt içinden tedarik edecektir.

Ekonomideki bir başka adaletsizlik kaynağı, perakende sektöründe yaşanan kuralsızlıktır. Dönüşümün önüne geçemeyiz, ancak perakende sektöründe düzenleyici bir yasanın olmaması, esnafımızı nefes alamaz, kobilerimizi fasoncu hale getirmiştir. Adil rekabetin olmadığı bu ortam, girişimciliğin de önünü tıkamaktadır. Yerli markalarımızı yok etmektedir.

Tüketicileri mağdur etmektedir. İşte bu nedenlerle perakende yasasının biran önce çıkarılmasını bekliyoruz. Piyasadaki gelişigüzel ve çoğunlukla tüketiciyi yanıltan, indirim kampanyaları da bir düzene kavuşturulmalıdır.

Yıllardır üzerinde durduğumuz bir diğer adaletsizlik kaynağı da kayıtdışılıktır. Kayıtdışılık hem şirketlerimizin küçük kalmasına, hem de iş ahlakının bozulmasına yol açmaktadır. Biz, kayıtdışılık yüzünden hesabını veremeyen, hesap veremediği için de hesap soramayan, defolu bir toplum olmak istemiyoruz. Vergi ve prim borçlarının yapılanmasından önemli bir kaynak gelecek. Bu kaynak vergi ve sosyal güvenlik reformunda kullanılsın. Zira reformun ilk adımı, vergi ve prim yüklerinin azaltılmasıdır. Vergi ve sigorta primini düzenli ödeyenleri de ödüllendirelim.

Bunlara paralel şekilde işgücü piyasamıza esneklik kazandıralım ve vergi sistemini yenileyelim. Mevzuat basit ve net olmalı ki, bürokratların keyfi yorumuna muhtaç kalmayalım. Üreten, alın teri döken müteşebbisleri bürokratların insafına bırakmayalım. Akaryakıt üzerindeki ağır vergi yükleri, hem rekabet gücümüzü azaltmakta, hem de kayıtdışılığı teşvik etmektedir. Enerjiyle ilgili tüm yüksek vergileri belli bir vade içinde azaltmalıyız.

Şirketlerimizin finansmana erişimini kolaylaştırmalıyız. Hükümetimizin Kredi Garanti Fonu'na ilave teminat sağlaması, Eximbank'ın kaynaklarını artırması, KOBİ'lerimize önemli bir destek olmuştur. Avrupa Birliği piyasalarında büyüyen sorunları dikkate alarak, yurtdışında alternatif pazarlara açılmayı kolaylaştırmak üzere, ihracat sigortası sistemini daha etkin çalıştırmalıyız.

Sanayicilerimizin yurtdışı taşımacılık maliyetlerine Hazine desteği sağlamalıyız. Piyasada adil rekabetin ve kural hâkimiyetinin yerleşmesi için, Rekabet Kurumu'nu önemsiyor ve çalışmalarını memnuniyetle izliyoruz. Bu çalışmalara iş dünyası olarak destek veriyoruz. Adil rekabet ortamının daha güçlü şekilde sağlanması amacıyla, kamu kurumlarının da rekabet mevzuatı kapsamına alınmasını gerekli görüyoruz.

Avrupa Birliği piyasalarında büyüyen sorunları dikkate alarak, yurtdışında alternatif pazarlara açılmayı kolaylaştırmak üzere, ihracat sigortası sistemini daha etkin çalıştırmalıyız. Sanayicilerimizin yurtdışı taşımacılık maliyetlerine Hazine desteği sağlamalıyız.

Uluslararası ticaret alanında çok büyük bir potansiyele sahibiz. 500 milyar dolarlık ihracat hedefimizi mümkün kılacak bir lojistik altyapıya sahip olmalıyız. 1 trilyon dolarlık dış ticaret hacmimizi kaldıracak limanlarımız olmalı. Lojistik performans endeksinde, 155 ülke içinde ne yazık ki 39. sıradayız. Çin'e 350 dolara konteyner gönderiyoruz. Ama ülke içinde en yakın limana, 1000 doların altında mal indiremiyoruz. Rekabetçi olmak istiyorsak, sanayileşmeyi Anadolu'ya yaymak istiyorsak, ulaşımdaki bu sıkıntıyı çözecek altyapıyı kurmalıyız.

İhracatımız, yurtdışı yatırımlarımız ve yurtdışı müteahhitlik sektörümüz için, Eximbank'ı güçlendirmeye devam etmeliyiz. Bölgemizdeki etkinlik alanımızı genişletirken, devletimizin de desteğini almak istiyoruz. Bunun için de siyasi risk ve ihracat sigortası sistemlerini kurmalıyız. Yeniden canlandırılması planlanan İpek Yolu projesinde, ülkemizin konumunu güçlendirmeliyiz. Yükselen pazarlara girmeliyiz. Ne yazık ki, Hindistan, Çin, Brezilya gibi, hızlı yükselen ülkelerin pazarlarına erişimde zayıfız. Potansiyelimizi kullanamıyoruz. Bugüne kadar elimizde çantalarla, dil bilmeden, iz bilmeden, dünyanın dört bir yanında iş yaptık. Şimdi ihracat ve yatırım yapacak müteşebbisimizin ayağına hizmet götürmeliyiz.

02 RIFAT HISAR.indd 4 10/4/11 10:29:33 AM

yaşar dış ticaret a.ş.

Güçlü uluslararası iş ortakları,
özgün hammadde portföyü ve
yurt çapında stoktan teslim olanaklarıyla;
yurt içinde yem sanayimizin,
yurt dışında gıda distribütörlerinin
hizmetindedir.

Gazi Osman Paşa Bulvarı No:10/1 Batış İşhanı Kat:3-4-5 35210 İZMİR Tel: +90(232) 489 01 21 • Fax: +90(232) 446 08 94 • Web:www.yasardis.com.tr • e-mail:info@yasardis.com.tr

Yaşar

02 RIFAT HISAR.indd 5 10/4/11 10:29:35 AM

Türkiye-AB İlişkileri: Atılması Gereken Adımlar

Prof. Dr. Haluk Kabaalioğlu
İKV Başkanı

Türkiye ekonomisi geçtiğimiz yıl olduğu gibi bu yıl da büyümede dikkat çekici bir gelişme göstermiştir. Dünya geneline baktığımızda AB ve ABD'nin büyümeleri düşük düzeyde bulunmaktadır. 2010'da küresel krizden en çabuk çıkan ülkelerden biri olan Türkiye, Çin'le beraber OECD ülkeleri arasında büyüme şampiyonu olmuştur. AB ülkeleri başta olmak üzere gelişmiş ülkelerde bütçe açıkları ve borç stokları yüksek düzeylerde seyretmektedir. Türkiye, yükselen ekonomiler arasında dünyada, ekonomik açıdan önümüzdeki dönemde gelecek vadeden bir ülke olacaktır. Cari açık gibi bazı sorunlarımıza rağmen, bu hızlı büyüme Türkiye'nin kalkınması açısından ümit vermektedir.

03 HALUK KABAALIOGLU.indd 2 10/4/11 10:30:13 AM

2010 yılında özellikle AB ülkelerinde ekonomik aktivitenin zayıf seyretmesi ve yaşanan borç krizi Türkiye'nin ihracat performansını olumsuz yönde etkilemiştir. Yine de ihracatımızda halen AB ülkeleri yüzde 46 gibi önemli bir paya sahiptir. Amerika ve Asya ülkelerine yapılan ihracatın payı artarken, AB dışı Avrupa ve Afrika ülkelerine yapılan ihracatın payı gerilemiştir. Geçtiğimiz yıl dış pazarlardaki sorunlara karşın ülkemizin ihracatı bir önceki yıla göre yüzde 11,6 oranında artmıştır. Ancak ithalatın, beklentilerin üzerinde yüzde 31 dolayında artış kaydetmesi sonucu 2010 yılında Türkiye'nin dış ticaret açığı bugüne kadar görülmeyen bir boyutta, yüzde 84,5 oranında artmıştır. İthalatımızda enerjinin payının yüksek olması, enerjide dışa bağımlılık gibi olağan durumun yanı sıra yapısal birtakım nedenler de söz konusudur. Sanayide ithalat bağımlılığı, hammadde ve yarı mamul ithalatı nedeniyle cari açık da yüksek olmaktadır. Bu sorun göz ardı edilmemeli ve uzun vadeli önlemler getirilmelidir.

Dış talep daralması nedeniyle 2010'da özellikle iç tüketimle gücünü koruyan Türkiye ekonomisinde istikrarlı bir büyüme trendinin yakalanması için ihracatın artırılması gerekmektedir. En büyük ihracat pazarımız AB'ye yapılan ihracatın payının, kısa vadede,

Son dönemde AB'nin imzaladığı ve müzakere ettiği çeşitli serbest ticaret anlaşmalarının Avrupa pazarlarındaki trendler üzerindeki etkileri de Türk üretici ve ihracatçılarının orta ve uzun vadeli planlarını şekillendirmeleri açısından yakından izlenmeli ve incelenmelidir.

Avrupa'da yaşanan kriz nedeniyle arttırılması mümkün olmamakla birlikte Avrupa pazarlarının da terk edilmemesi gerekmektedir. Son dönemde AB'nin imzaladığı ve müzakere ettiği çeşitli serbest ticaret anlaşmalarının Avrupa pazarlarındaki trendler üzerindeki etkileri de Türk üretici ve ihracatçılarının orta ve uzun vadeli planlarını şekillendirmeleri açısından yakından izlenmeli ve incelenmelidir.

Türkiye-AB ilişkilerini değerlendirirsek, İktisadi Kalkınma Vakfı kuruluşundan bu yana, hiçbir ekonomik ve siyasi dalgalanmadan etkilenmeden AB üyeliği hedefi doğrultusundaki

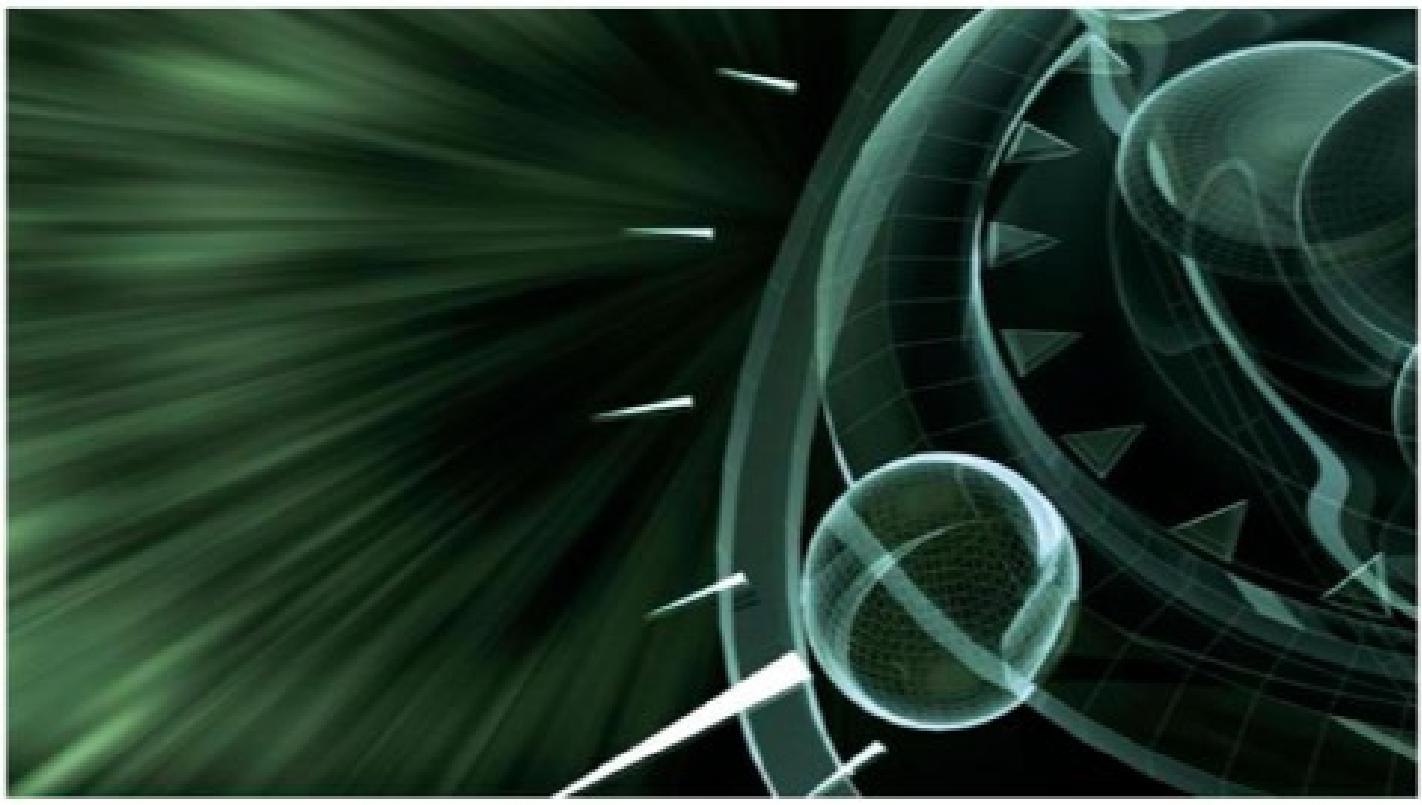

03 HALUK KABAALIOGLU.indd 3 10/4/11 10:30:16 AM

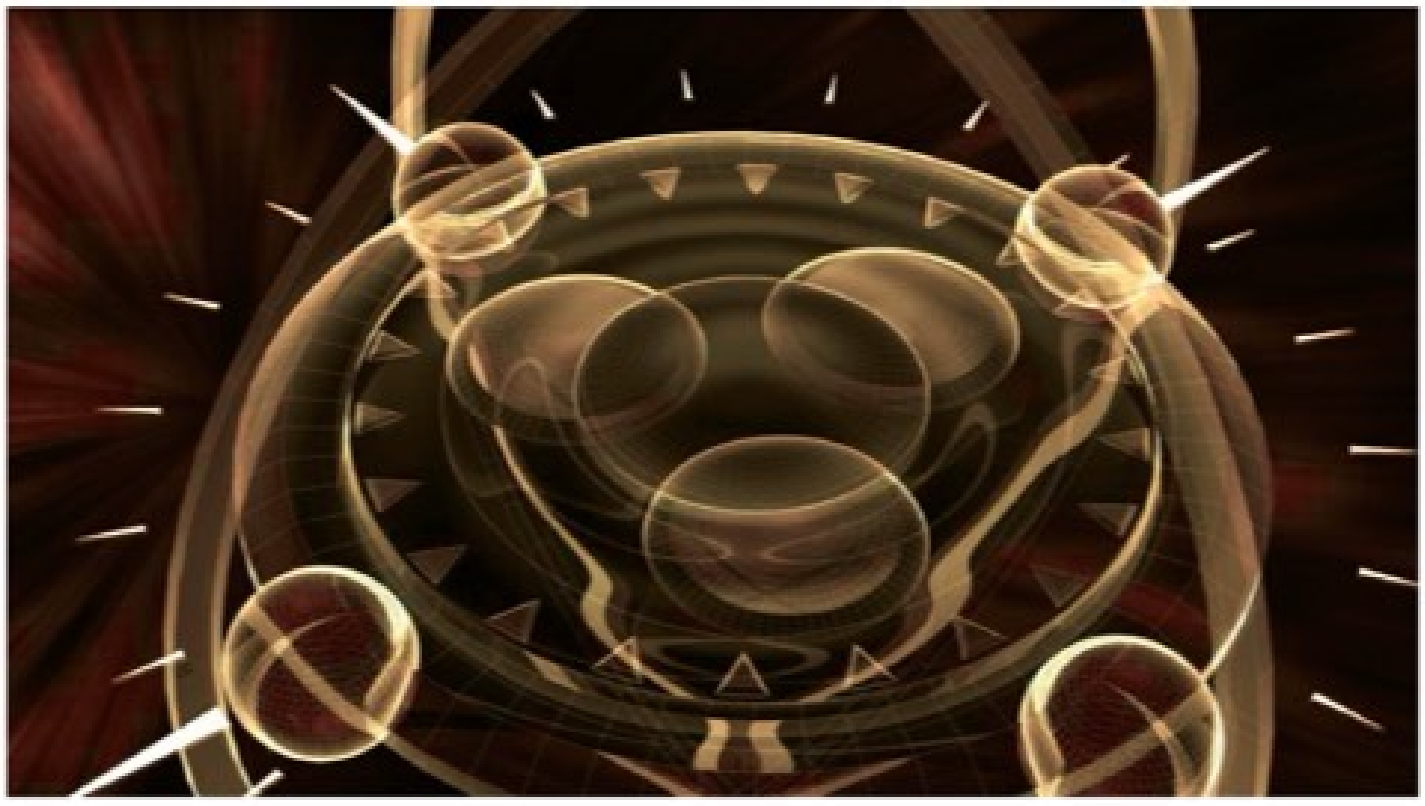

faaliyetlerini kararlılıkla ve aralıksız sürdürmektedir. Müzakere sürecinin tıkanma noktasına geldiği içinde bulunduğumuz dönemde iki tarafın da güçlü bir irade ortaya koymasıyla süreç canlandırılabilir. Ülkemiz gerek bölgesinde gerekse AB ülkeleri arasında ekonomik ve siyasi açıdan güçlü konumuyla varlığını ortaya koymalıdır. Özellikle AB'nin yeni bütçe döneminde Türkiye'nin AB üyeliğini dikkate alması sağlanmalıdır. AB'nin 2014 yılında başlayacak yeni bütçe çalışmalarında Türkiye'nin üyeliğinin göz önünde tutulabilmesi için reformlar hızlandırılmalıdır. AB Bakanı ve Başmüzakerecimiz Sayın Egemen Bağış'ın da belirttiği gibi Türkiye'nin AB ile müzakere sürecinde yaşanan zorluklara rağmen, reform sürecini AB için değil, kendisi için devam ettirmesi halkımızın refahı ve yaşam standartı açısından büyük önem taşımaktadır.

Öte yandan, müzakere sürecinin de makul bir süre içinde tamamlanması gerekmektedir. Her türlü uluslararası ilişkide, özellikle AB üyeliği gibi bir bütünleşme sürecinde ucu açık müzakereler kabul edilemez. Devletlerin ve hükümetlerin orta ve uzun vadeli stratejilerini belirlemeleri için bu müzakere sürecinin de nihai hedefinin öngörülebilir olması gerekmektedir. Dolayısıyla gerek hükümetimizden gerekse AB'den beklentimiz her iki tarafın da yararına olan Türkiye'nin AB'ye katılımının eşit ve hakkaniyetli bir şekilde orta vadede gerçekleştirilmesi için gerekli adımların atılmasıdır.

Dolayısıyla gerek hükümetimizden gerekse AB'den beklentimiz her iki tarafın da yararına olan Türkiye'nin AB'ye katılımının eşit ve hakkaniyetli bir şekilde orta vadede gerçekleştirilmesi için gerekli adımların atılmasıdır.

Ekonomik büyüme hızı ve ekonomisinin büyüklüğü ile Türkiye'nin dış politika, enerji gibi alanların yanında ekonomi alanında da AB'ye büyük katkılarda bulunacağı açıktır. Önemli bir kriz içinde bulunan AB'nin yakından izlenmesi ve krizden çıkış önlemlerinin gerek AB, gerekse dünya ekonomisi üzerindeki uzun vadeli etkilerinin incelenmesi bu süreçte büyük önem taşımaktadır.

03 HALUK KABAALIOGLU.indd 4 10/4/11 10:30:18 AM

5 kıtada 40 ülkeye yayılan
ihracatı ve ABD'deki üretimiyle
globalleşen bir yıldız

2010 yılında da bakır ihracatında birinci sıradayız

Sarkuysan, İstanbul Maden ve Metaller İhracatçı Birlikleri tarafından verilen
"İhracatın Yıldızları Ödülleri"nde "Bakır İhracatı" kategorisinde 1. sırada yer almıştır.

sarkuysan
ELEKTROLİTİK BAKIR SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

www.sarkuysan.com

Emek Mahallesi Aşıroğlu Caddesi No: 147 41700 Darıca / KOCAELİ Tel: (0 262) 676 66 00 (20 hat) Faks: (0 262) 676 66 64 E-posta: pazarlama@sarkuysan.com

03 HALUK KABAALIOGLU.indd 5 10/4/11 10:30:21 AM

Yeni Ekonomi Yönetiminden Beklentiler

C. Tanıl Küçük
İSO Başkanı

2011 yılının ikinci yarısı itibarıyla dünya ekonomisinin yeniden, küresel krizde ikinci aşama olarak tanımlanan sıkıntılı ve zor bir döneme girdiğini görmekteyiz. Esasen, zor geçen 2008 ve 2009'un ardından, 2010 yılındaki yatışmaya rağmen, krizde ikinci dip beklentisi sık sık dile getiriliyordu. Şimdi, özellikle Avrupa ülkelerindeki borç krizinin tetiklemesi ile küresel ekonomide yeniden belirsizliklerin ortaya çıktığı, borsalar ve kurlarda sert düşüşlerin yaşandığı, durgunluk ve yavaşlama tehdidinin kapıyı çaldığı, zor bir döneme girildiğini görmekteyiz.

Küresel ekonomi, daha önce tecrübe edilmemiş sorunlarla karşı karşıya ve şu aşamada, bu sorunların aşılıp aşılamayacağını kestirmek oldukça zor. Zira başta dünya ekonomisinin lokomotifi konumundaki ABD olmak üzere, Avrupa Birliği'nde, bizatihi ekonomiden kay-

04 TANIL KUCUK.indd 2 10/4/11 10:31:01 AM

naklanan sorunların yanında, bu sorunları çözecek kararları alması beklenen siyasi mekanizmalarda da aksaklıklar, liderlik sorunları olduğu görülüyor ve bu durum, küresel ekonomideki belirsizliği daha da artıran bir etki yapıyor.

Küresel ekonomideki bu sorunlar elbette, Türkiye ekonomisi için de soru işaretleri yaratmaktadır. Ancak, büyük halk desteğine, deneyimli ve birikimli kadrolara sahip ve hızla karar alabilen bir hükümete, güçlü bir siyasi iradeye sahip olmamız, bu zor koşullarda bizim için önemli bir avantaj teşkil ediyor. Ekonomideki tabloya gelince, 2010 yılında Türkiye, %8,9 gibi yüksek bir oranda büyüdü ve ülkemiz, dünyada, küresel krizin etkilerini en kısa sürede bertaraf eden ülkelerden biri olarak öne çıktı. Bu başarıda, ekonomimizin lokomotif sektörü olan sanayimizin, özveri ile çalışarak üretimini artıran sanayicimizin büyük rol oynadığı herkesin kabulü ve malumudur. Ancak, bu dönemde, temel makroekonomik göstergelerin çoğundaki olumlu gidişin yanında, yüksek büyümeye eşlik eden, yüksek cari açık, ekonomimizin en kırılgan tarafını oluşturmuştur. %8,9 oranında büyüdüğümüz 2010 yılını yaklaşık 48 milyar dolar cari açıkla kapatmıştık. İlk çeyreğinde %11 büyüdüğümüz 2011 yılının ilk altı ayındaki cari açığımız ise 45 milyar dolar; ki bu, 2010'daki cari açık miktarına bu yılın daha ilk altı ayında ulaştığımız anlamına geliyor.

Sık sık dile getirdiğimiz üzere, bu kadar yüksek cari açık vermemizin ana nedeni, dış ticaret yapımızdaki aksaklıklardır. 2011'in ilk altı ayında, enerji dâhil ara malı ithalatımız 85 milyar dolar, ihracatımız ise 65,6 milyar dolardır. Dolayısıyla, yaptığımız ihracat, üretim yapmak için ihtiyaç duyduğumuz ara malı ithalatını karşılamaya yetmemiştir. Cari açıkla mücadele için esas olarak bu yapıyı değiştirmemiz, bilgi ve teknoloji içeriği yoğun, katma değeri yüksek bir üretim ve ihracat yapısına yönelmemiz, yüksek oranlı ama sağlıklı bir zeminde büyümenin alt yapısını oluşturmamız gerekmektedir.

Bu gerekliliğin 61. Hükümet programına yansımış olması ve Hükümet temsilcilerimizin yaptıkları açıklamalarda, üretim ve ihracat yapımızda değişiklik gereğine, ar-ge ve teknoloji geliştirmeye, ithalat yerine mümkün olan alanlarda içerde üretime yönelmeye, sanayimizin ve iç pazarın desteklenmesine büyük önem vermeleri son derece sevindiricidir. Bu gelişmeler cari açık sorununun kalıcı olarak çözümü yönünde adımlar atılacağına olan umut ve inancımızı güçlendirmiştir.

Şimdi, özellikle Avrupa ülkelerindeki borç krizinin tetiklemesi ile küresel ekonomide yeniden belirsizliklerin ortaya çıktığı, borsalar ve kurlarda sert düşüşlerin yaşandığı, durgunluk ve yavaşlama tehdidinin kapıyı çaldığı, zor bir döneme girildiğini görmekteyiz.

Hatırlanacağı üzere, 2010'un son çeyreğinden itibaren de öncelikle Merkez Bankamız, sonra da BDDK cari açığı ve ekonomideki hızlı büyüme eğilimini kontrol etmeye yönelik bazı önlemler gündeme getirmiş, seçimler sonrasında da, hükümet temsilcilerimizden, aynı hedef doğrultusunda harcamalarda dikkatli olunması konusunda uyarılar gelmişti. Ağustos başı itibarıyla ise, özellikle Merkez Bankamızın, yılın ilk altı yedi ayına hâkim olan yaklaşımında beklenmedik bir değişikliğe giderek, cari açıktan çok, olası bir durgunlukla mücadeleyi öne çıkaran yaklaşımı benimsediğini gördük. Nitekim dış dünyadan gelen veriler küresel büyümenin hız kaybettiğine işaret ediyor. İç talepte de ikinci çeyrek itibarıyla nispi bir yavaşlamanın işaretleri var. Bu gelişmeler yılın ikinci yarısında, cari açığı aşağı çekecektir diye düşünüyoruz.

Öte yandan, son dönemde kurlarda yukarı doğru bir hareket gerçekleşti. Bu durum da, cari açığın daha makul bir noktaya gelmesine yardımcı olacaktır. Mevcut seviye itibarıyla kurlardaki artış, ihracatı destekler görünmektedir ancak, kurlardaki yükselişin önümüzdeki aylarda da devam etmesi halinde, özellikle yabancı para cinsinden borçları bulunan reel sektör kuruluşlarını göz önüne aldığımızda, ciddi bir zorlanmanın yaşanacağı açıktır.

Sonuçlarını kısa süre önce kamuoyuna açıkladığımız, 2011 yılının ilk yarısına ait Ekonomik Durum Tespit Anketimize göre, 2011

04 TANIL KUCUK.indd 3 10/4/11 10:31:05 AM

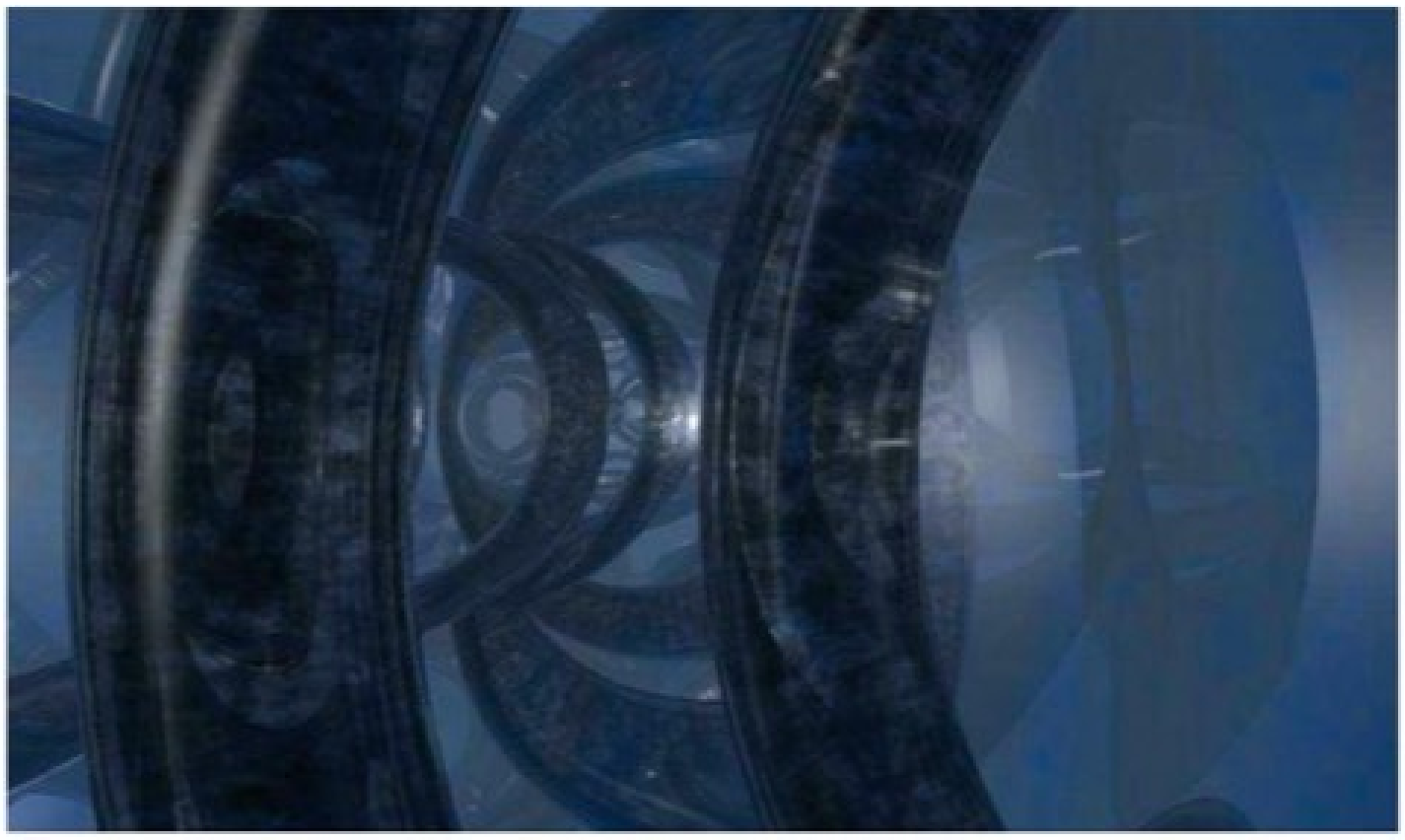

ilk yarıda işletmelerin %48,9'u yani yarısına yakın bir kısmı finansal darboğaz içindedir. Faiz oranlarındaki gerilemeye rağmen, finansman darboğazında olan işletmeler oranının hala %50'ler civarında seyretmesi dikkat çekicidir. Bir diğer önemli nokta, çalışmaya katılan işletmelerin yaklaşık yarısının, %49,3'nün, toplam kredileri içinde döviz ya da dövize endeksli kredi bulunduğunu belirtmiş olmasıdır ki, bu oran büyük ölçekli işletmelerde çok daha yüksektir. Büyük ölçekli işletmelerin %60'ı, kullandıkları krediler içinde döviz ya da dövize endeksli krediler payının %70'den yüksek olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla, anketimizin de ortaya koyduğu üzere, kurlardaki aşırı bir yükseliş, reel sektörümüzü olumsuz etkileme potansiyeli taşımaktadır.

Öte yandan, sonuçlarını Temmuz ve Ağustos aylarında kamuoyuna açıkladığımız İSO Birinci ve İkinci 500 Büyük Sanayi Kuruluşu Araştırmalarımız, temel göstergeler itibarıyla olumlu bir tablo ortaya koysa da, sanayi kuruluşlarında, borçlulukla ilgili göstergelerin, özellikle uluslararası karşılaştırmalarla bakıldığında, olumsuz seyrettiğini ve kaynak yaratma ile ilgili sıkıntıların devam ettiğini göstermiştir. Beklentimiz, sanayi kuruluşlarımızın kaynak yaratma konusundaki sıkıntılarını hafifletecek, rekabet güçlerini artıracak adımların artık süratle atılabilmesidir.

Evet, küresel ekonomide yeniden zor bir döneme girilmiş bulunuyor. Mevcut durum itibarıyla Türkiye, bu süreçte, politikalarında süratle değişikliğe giderek, gelişmelere kendini hızla adapte etmeye çalışan, proaktif bir ülke profili ortaya koymaktadır. Ekonomimizde bazı kırılganlıklar olmakla birlikte, kriz tecrübesi olan, deneyimli ve birikimli kadrolara sahip bir hükümetin varlığı, aynı şekilde, özel sektörümüzün de krizler konusunda tecrübeli, dayanıklı ve dinamik bir yapıda olması ülkemiz için önemli avantajlardır. Bu noktada şu gerçeğin altını çizmeliyiz ki, bundan öncekilerde olduğu gibi, önümüzdeki bu zor sürecin atlatılmasında da, ekonominin lokomotif sektörü olan sanayimize yine büyük görev düşecektir. Bu nedenle sanayimizin rekabet gücünün artırılması, sanayimize destek sağlanması, içinde bulunduğumuz koşullarda her zamankinden daha önemli hale gelmiştir. Sanayimiz, şimdiden, hızla, kendini bu yeni duruma adapte etmenin arayışı ve mücadelesi içine girmiştir ve inanıyoruz ki mücadelesi sonuç verecektir. Bu süreçte, hükümetimizden beklentimiz, 2011 ve sonrasının kazanılabilmesi, muhtemel olumsuzlukların en az hasarla atlatılabilmesi için sanayimizin mücadelesine mümkün olan en fazla desteği verebilmesidir. D

04 TANIL KUCUK.indd 4 10/4/11 10:31:05 AM

Türk Telekom'dan Veri Merkezlerine Tam Destek

Artık yurtdışından yayın dönemi bitti. Şimdi Türk Telekom'a gelin, kullanımınıza en uygun geniş bant çözümlerini birlikte üretelim, seçtiğiniz bant genişliği kadarını da size hediye edelim. Türk Telekom, TT Metroethernet kullanıcılarına sunduğu fırsat ve avantajlarla en kaliteli hizmeti vermeyi hedefliyor. İşte kullanıcılarımızın görüşleri...

DAĞHAN UZGUR – DGN İLETİŞİM YÖNETİM KURULU BAŞKANI
(DGN Teknoloji Bilişim Yayıncılık San. ve Tic. Ltd. Şti.)

Ana internet erişim sağlayıcımız olan Türk Telekom, artan hizmet kalitesi ve sağladığı yüksek uptime ile müşteri sayımızın artmasında ve hizmetlerimizin çeşitlenmesinde önemli rol oynamıştır. Son dönemde yurtdışı trafiğin Türkiye'ye taşınmasına da olanak tanıyan Türk Telekom, ülkemizdeki yüksek erişim maliyetlerini düşürmüş ve yurtdışına da rekabetçi fiyatlarla hizmet sunulmasına olanak sağlamıştır. Bu gibi hamlelerle servislerimiz yurtdışında cazip bir hale gelecektir ve ülkemize döviz girişi artacaktır.

SELÇUK SARAÇ – SADECE HOSTING GENEL MÜDÜRÜ
(Sadecehosting.com İnternet Hizmetleri Ltd. Şti.)

Türk Telekom, ülkemizdeki internet kullanıcılarına direkt erişim sağlaması ve oturmuş bir altyapıya sahip olması sayesinde, veri merkezimizin ihtiyaçlarını karşılama konusunda bize geniş imkânlar sunmaktadır. Ülkemizdeki ana omurgaya doğrudan erişiyor olmak, hız ve servis kalitesi açısından tartışmasız bir rekabet üstünlüğü yaratmaktadır. Bu sayede Türk Telekom, biz yerli veri merkezi işletmecilerini, tüm dünyaya hizmet veren global şirketlerle eşdeğer bir seviyeye yükseltmiştir.

Türk Telekom, TT Metroethernet kullanıcılarına sunduğu fırsat ve avantajlarla en kaliteli hizmeti vermeyi hedefliyor. Türkiye'nin geniş bant yayın servisi TT Metroethernet, hizmet verdiği tüm kullanıcılar için yeni iş olanakları yaratıyor. Şirketler, Türk Telekom desteğiyle global başarılara imza atıyor.

444 4 KMH ▸ TURKTELEKOM.COM.TR

TÜRK TELEKOM

04 TANIL KUCUK.indd 5 10/4/11 10:31:09 AM

Ekonomiye Temel Yaklaşım Ne Şekilde Olmalı?

Umut Oran
CHP İstanbul Milletvekili

İçinde bulunduğumuz yılın ikinci çeyreğinde, gelişmiş ülkelerdeki yavaşlama paralelinde dünya ekonomisindeki büyüme ivme kaybetti. Japonya'da meydana gelen depremin ardından ortaya çıkan arz yönlü kesintiler küresel ekonomik aktivite üzerinde aşağı yönlü baskıları artırırken, Euro Alanı'ndaki borç sorununa ilişkin belirsizlikler de devam etti.

Kriz sonrası dönemde gelişmiş ülkelerdeki toparlanmanın istikrar kazanmamış olması bu ülkelerin merkez bankalarının çıkış stratejilerini uygulamalarına izin vermemekte ve uluslararası piyasalardaki likidite koşullarına olumlu katkıda bulunmaktadır. Aynı dönemde, gelişmekte olan ülkelerde ise iç talep kaynaklı güçlü büyüme eğiliminin devam etmesi sonucunda enflasyonist baskıların belirginleşmesi bazı ülkelerde politika faizlerinin artırılmasına neden oldu.

Ülke grupları arasındaki bu farklar geliş-

05 UMUT ORAN.indd 2 10/4/11 10:32:11 AM

mekte olan ülkelere yönelik sermaye akımlarının güçlenmesinde önemli bir rol oynadı. Ancak bu durum, ısınma işaretleri gözlenen gelişmekte olan ülkelerde finansal sisteme ilişkin kırılganlıkların azaltılabilmesi için sermaye girişleri üzerindeki kontrollerin daha sıkı bir şekilde uygulanabileceğine işaret etmektedir.

Ekonomimiz, genel seçimlerin ardından yurtiçi ve yurtdışı kaynaklı birçok şok yaşadı. Krizler silsilesi yabancı basından gelen ekonomiye ilişkin uyarılarla başladı. Kredi derecelendirme kuruluşlarının raporları ve yabancı bankaların açıklamaları bunlara eklendi. Bu uyarıların en ciddisi IMF'nin tahminleriydi; büyümenin hız kestiği ancak cari açığın hız kesmediği en tehlikeli durumu yansıtıyordu.

Açıklanan cari açıktaki olağanüstü artış kaygıların ne kadar gerçeği yansıttığını bir kez daha doğruladı. Cari açık 2011 yılının ilk çeyreğinde geçen yılın aynı dönemine göre %121 oranında rekor bir seviyede artış gösterdi. Yılın ilk 5 ayında cari işlemler açığı %121 artarak 37,3 milyar Dolar'a ulaştı. Öte yandan, 12 aylık kümülatif cari açık da Mayıs 2011 itibarıyla 68 milyar Dolar'ı aşarak yeni rekor seviyeye yükselmiştir.

Bu gelişmede dış ticaret açığının hızlı bir şekilde genişlemesi etkili oldu. Haziran ayında ihracat bir önceki yılın aynı ayına göre %19,3 artışla 11,4 milyar Dolar'a, ithalat ise %41,7 artışla 21,6 milyar Dolar'a yükseldi. Böylece, Haziran'da dış ticaret açığı 10,2 milyar Dolar ile aylık bazda rekor seviyeye ulaştı. Bu dönemde ihracatın ithalatı karşılama oranı %62,6'dan %52,8'e geriledi. Yılın ilk yarısına bakıldığında ise ithalatın ihracattan hızlı artması sonucunda dış ticaret açığındaki genişleme eğiliminin devam ettiği görülmektedir. İlk altı aylık dönemde, önceki yılın aynı dönemine göre ihracat %19,9, ithalat %43,4 artış kaydetmiştir.

Tehdidin boyutunun hükümetçe kabulünün en açık göstergesi yine hükümetin en önemli ekonomi kurmaylarından Mehmet Şimşek'ten geldi. Şimşek, cari işlemler açığını "Türkiye'nin kırılganlık kanalı" olarak nitelendirdi. Ancak Şimşek büyük bir rahatlıkla ve her cari açık rekoru kırılan dönemdeki ifadelerinden herhangi bir değişiklik yapmadan, "Cari açığı kapatmaya yönelik tedbirlerin alındığını ve gelecek 6 aylık dönemde düşme ihtimalinin büyük olduğunu" belirtti.

Tehdidin boyutunun hükümetçe kabulünün en açık göstergesi yine hükümetin en önemli ekonomi kurmaylarından Mehmet Şimşek'ten geldi. Şimşek, cari işlemler açığını "Türkiye'nin kırılganlık kanalı" olarak nitelendirdi.

Tabi bu tabloya dövizdeki önlenemeyen yükseliş ve borsamızdaki hızlı değer kaybı eklenince durumun vahameti bir kez daha ortaya çıktı. Bunların üstüne bir de hükümet yetkilileri harcamaların yavaşlatılması çağrısında bulununca piyasalar yeni bir şokla karşılaşmış oldu. Türk Lirası değer kaybetti ve faizler yükselişe geçti.

Kurlardaki oynaklığın sadece ekonomimizde yapılan hatalardan kaynaklandığını söylemek doğru olmaz. Uluslararası piyasalarda da şoklar yaşandı. Bütün bu ekonomik arbede içerisinde Dolar'a karşı değer kazanması beklenen Türk Lirası ise hem Dolar'a hem de Euro'ya karşı değer kaybetti. Euro'nun Türk lirasına göre değer kazanması dış dengelerle açıklanabilse de Dolar'a karşı TL'nin değer kaybının iç dengesizliklere bağlı olduğu ortada.

Öte yandan, yılın ikinci çeyreğinde sanayi üretimi bir miktar ivme kaybetti. Yılın ilk çeyreğinde %14,2 oranında artan sanayi üretimi Nisan-Mayıs döneminde %8,4 ile daha ılımlı bir büyümeye işaret etti. Öncü göstergeler sanayi üretimindeki yavaşlamanın Haziran ayında da devam ettiğini gösteriyor.

Ekonomik aktivitedeki yavaşlamanın etkileri kapasite kullanım oranının (KKO) üzerinde de gözlenmekte. Temmuz ayında KKO %75,4 seviyesinde gerçekleşti. Mevsimsellikten arındırılmış KKO verilerindeki yavaşlama ise daha belirgin. Ocak ayından bu yana düşüş trendinde olan mevsimsellikten arındırılmış KKO Temmuz ayında %73,2 seviyesine geriledi.

TCMB tarafından açıklanan verilere göre Temmuz ayında reel kesim güven endek-

05 UMUT ORAN.indd 3 10/4/11 10:32:12 AM

Unutulmamalıdır ki bu düzeydeki bir cari açık uluslararası standartların çok üzerinde olup kredi derecelendirme kurumlarını harekete geçirecektir. Olası bir kredi notu düşürülmesi ülkemizin dış borç yükünü artıracak, muhtemel bir krizin tetikleyicisi olma algısını güçlendirecek, faiz dışı fazlayı azaltacak, dolayısıyla vatandaşımızın üzerine daha ağır bir yük bindirecektir.

si 114,1 seviyesine gerilemiştir. Bu durum, TCMB'nin almış olduğu tedbirler çerçevesinde iktisadi faaliyetin daha ılımlı bir performans sergileyeceği öngörülerine paralel bir görünüme işaret etmektedir.

Yılın son çeyreğinde cari açığın yıllık artış hızında bir yavaşlama beklenmesine rağmen 2011 yılsonunda cari açığın GSYH'ye oranının %8-9 civarında gerçekleşeceği tahmin ediliyor. Unutulmamalıdır ki bu düzeydeki bir cari açık uluslararası standartların çok üzerinde olup kredi derecelendirme kurumlarını harekete geçirecektir. Olası bir kredi notu düşürülmesi ülkemizin dış borç yükünü artıracak, muhtemel bir krizin tetikleyicisi olma algısını güçlendirecek, faiz dışı fazlayı azaltacak, dolayısıyla vatandaşımızın üzerine daha ağır bir yük bindirecektir.

Öte yandan, Euro Alanı ülkelerinde yaşanan sorunların devam etmesi ve küresel ekonomik büyümeye ilişkin risklerin artması, ihracat artışı konusunda endişeleri artırıyor. Bu çerçevede, cari açığın risk unsuru olmaya devam edeceği düşünülüyor.

Güncel makro-ekonomik kriterlerde hal böyle iken diğer değişkenlerde de çok olumlu bir tablo gözlenmemektedir:

- Özel sektörün 2002 yılında borcu 50 milyar Dolar seviyesindeyken 2010 yılı sonu itibariyle 190 milyar Dolar'a gelmiştir.
- 1988-2002 yılı arası ortalama işsizlik %8 iken, 2003-2011 döneminde ortalama işsizlik %11'dir.
- İstihdam oranında OECD ülkeleri arasında sonuncu sırada yer alıyoruz. OECD ortalaması %66,1 iken Türkiye istihdam oranı yalnızca %44,3'dür.
- İç tasarruflar 2002 yılında %20'ler seviyesindeyken bugün geldiğimiz noktada %15'in altına düşmüştür.
- 1946-2002 arası ortalama büyüme %5 iken 2003-2010 arası %4,8'dir.
- Yoksulluk oranı, 2002 yılında %14,7'den 2011'de %15'lerin üzerine çıkmıştır. Yoksulluk artmaktadır, buna ilişkin güvenilir bir yoksulluk envanteri çıkarılmamıştır.
- TÜRK-İŞ'in hesapladığı açlık ve yoksulluk rakamlarına göre incelendiğinde, 6,6 milyon kişi (nüfusun %9,1'i) açlık sınırının altında yaşamaktadır.
- Yeşil Kart sahibi vatandaşlarımızın sayısı 2004'de 6 milyon 852 bin kişi iken 2011'de 10 milyonu geçmiştir.

Bundan sonraki süreçte ekonomiye temel yaklaşım şu şekilde olmalıdır:

- Dışa açık, ancak küresel sermaye hareketlerindeki dalgalanmalara karşı dayanıklılığı artıran,
- Üretimi ve verimliliği destekleyen,
- Bilgi ekonomisine geçişi ve yaratıcılığı esas alan,
- İş gücümüzü ve yurtiçi tasarrufları seferber eden,
- İstihdam odaklı, ihracat hedefli, sek törel kümelenme ile bölgesel kalkınma stratejisini benimseyen,
- Toplumun tüm kesimlerini ve ekonominin tüm sektörlerini kapsayan,
- Kısa dönemde net ihracatın büyümeye katkısını artıran ancak uzun dönemde güçlü ve istikrarlı bir iç taleple büyüyen,
- Nitelikli ve sürdürülebilir bir büyüme anlayışı benimsenmelidir.

Bu çerçevede, Ekonomik ve Sosyal Konsey söz verildiği gibi toplanmalı ve ekonominin gerçek aktörleri olan emek ve işveren piyasası mensuplarını karar mekanizmalarına dâhil edilmelidir. 12 Eylül 2010 referandumunda Anayasal Kurum haline getirilen ve yönetmeliğine göre üç ayda bir toplanması gereken Konseyin en son üç buçuk sene önce toplanmasının hesabı bu millete verilemez.

05 UMUT ORAN.indd 4 10/4/11 10:32:12 AM

05 UMUT ORAN.indd 5 10/4/11 10:32:14 AM

Doğu'nun Sorunlu Limanları ve Türkiye

Prof. Dr. Sema Kalaycıoğlu

Orta Doğu'da insanlar daha "iyi" ve "özgür" bir yaşam için can verdi ve vermeye de devam ediyor. Hepsi kendini hala adeta "özgürlük sözünün coşkusuyla hayata yeniden döner gibi" hissediyor. Onlar, yılların birikimi ile zincirlerini kırdı, kabuklarını çatlattı.

Tahrir'den, Dera'ya, Ajdabiye'den Tripolitanya'ya "hınca hınç meydanlarda", "yıkılmış evlere", "sönmüş fenerlere" aldırmaksızın "özgürlüğün" adını duvarlara yazdı. [1] Özgürlük için değer.

Ama özgürlüğün ve özgürlüğün sağlayacağı kazanımların sürdürülebilirliği, koşullarının bir an önce normale dönmesine ve hatta eskisinden daha iyi imkânların ortaya çıkmasına bağlı. Yıkmada coşku ile beraber olan halklar, yeniden yapma konusunda ne kadar hızla uzlaşırlarsa o kadar iyi olacak. Yine de özgürlüğün bir bedeli var.

[1] *Zülfü Livaneli, "Ey Özgürlük" türküsünden.*

06 SEMA KALAYCIOGLU.indd 2 10/4/11 10:32:54 AM

Özgürlüğün bedeli

Akdeniz'in Güney ve Doğu'su, siyasi çalkantılarla ateş çemberine döndüğünden beri, geldiği veya gittiği yön ne olursa olsun mal, hizmet ve insan hareketleri açısından ciddi sorunlar yaşanıyor. Oysa Libya ve Suriye hariç hemen her Akdeniz ülkesi ve Akdeniz'e kıyısı olmamakla birlikte Ürdün, yıllardan beri ekonomi politikaları ve çeşitli ülkelerle yaptıkları ticareti kolaylaştırıcı anlaşmalar ile küresel ticarete eklemlenme gayreti içindeydi. Şimdi, insanların Mısır, Tunus, Libya ve Suriye'de daha özgür düşünce ve yaşama arzularının ilk etkileri, elbette aksayan Akdeniz ticareti üzerinde görülüyor ve zorluklar bir süre daha süreceğe benziyor. Zor olan limanlar herhalde misliyle zorlaşmıştır.

Sular siyasi nedenlerle daha da ısınırsa, özgürlüğün veya buna bağlı olarak gün ışığına çıkan bölgesel güç rekabetinin maliyeti daha da artacaktır. Bu bedelleri pek yakında rakamlarla ifade etmeye başlarız. Aynen on yıl süren İran-Irak savaşı, Körfez savaşları ve Irak'ın işgalinden sonra yaptığımız hesaplamalar gibi top yekûn ve ülke bazında bilanço kayıtlarını inceler ve yorumlarız. Bir farkla ki bu defa maliyet hesaplarını sadece ateşin düştüğü yerler için değil, yangına körükle giden veya durduğu yerde yangın çıkaran, ülkeler için de yapmak gerekiyor.

Özgürlük için değer mi? Elbette değer. Ama sınırları zorlamadan... Çünkü özgürlüğün sınırlarında, bu bölgedeki değişime katalizör etkisi yapan, halk hareketlerini destekleyen bir Batı ve gönlü Orta Doğu'ya daha fazla meyil etse bile çıkarları itibarı ile Batı ile işbirliği içinde gözüken Türkiye var. Bu bakımdan, Akdeniz'in Güney ve Doğu kıyısındaki değişim ve dönüşümlerin, halklara daha fazla özgürlük vaat ederken, ortaklara da ilişkilerin ahenkli süreceği güvencesini vermesi gerekiyor. Aksi takdirde kısa vadede özgürlük kazandı derken, orta vadede herkes kaybedebilir.

Eski komşularla "Yeni Komşuluk" yapalım derken...

Şimdi beklenmedik bir anda yeni bir döneme bir bahar umudu ile adım atan Orta Doğu'nun Akdeniz kıyılarına, AB ve Türkiye'nin nasıl yaklaştığına bakalım. Gelişmelerin sonuçlarına katlanırken, sorumlulukları belirleyelim.

Sular siyasi nedenlerle daha da ısınırsa, özgürlüğün veya buna bağlı olarak gün ışığına çıkan bölgesel güç rekabetinin maliyeti daha da artacaktır.
Bu bedelleri pek yakında rakamlarla ifade etmeye başlarız.

1990'lı yılların ortalarından beri, Akdeniz'in Güney ve Doğusunu sarmalayan ülkeler, çok başarılı olmasa bile dışarıya açılma çabası içine girdiler. Amaç öncelikle geleneksel AB üyesi ortakları ile ilişkileri geliştirmekti. Başta Fransa, İspanya ve İtalya olmak üzere AB ise bu ülkeleri iyi birer pazar ve ucuz işgücü olarak görmeye devam etti. Barselona süreci ile yatırımlar da yaptılar. Ama ne zaman ki, dışa açılmaya bilfiil katkıda bulunup bundan yeterince yararlanmayan yoksul Akdeniz insanları, Fransa ve İspanya'nın kapılarını zorlamaya başladı. İşte o zaman zaten miadını doldurmuş olan Barselona sürecinin yerine bir "yeni komşuluk" (New Neighborhood Policies) sürecini ikame ettiler ve bu ilişkiler çerçevesinde, kadim komşuları, birbirleri ile işbirliğine yöneltmeye başladılar. Ama işbirliğinden çok çatışmaya müsait bir coğrafyada, yakın komşular arası siyasi sorunlar devam ettiği gibi, birbirine satacak ve birbirinden alacak fazla bir şeyi olmayan ülkeler arasında işbirliği de yeşeremedi.

Güney-Güney işbirliği işte böyle biçimlenmeye başladığında Türkiye de bu çerçevede, Güney'e yön verecek, AB üyesi olmayan bir Akdeniz ülkesi olarak yerini almaya başladı. Bu vesile ile 1980'li yıllardan itibaren başlayan ama ağır aksak yürüyen Akdeniz ilişkilerini, AB şemsiyesinin güvencesi altına soktu. 1990'lı yıllar Türkiye için zor yıllardı. Bununla birlikte 1996 AB Gümrük Birliği Anlaşmasının verdiği ivme ile Türkiye, Akdeniz'in Güney ve Doğusundaki ülkelerle birçok anlaşma imzaladı.

06 SEMA KALAYCIOGLU.indd 3 10/4/11 10:32:55 AM

Anlaşmaların etkisi

2000'li yıllara kriz ile giren Türkiye, tüm Orta Doğu gibi, Doğu ve Güney Akdeniz'i çevreleyen ülkelere, bir de üstelik (aslında işbirliğinin baş düşmanı olarak görülen), dini, kültürel, tarihi ve ideolojik bir gözlükten bakmaya başlayınca, AB'nin göle çaldığı, "yeni komşuluk" mayası tutar gibi gözükmeye başladı. 2000'li yılların ikinci yarısında ise, Türkiye bu ilişkileri ekonomik refleksi güçlü bir ideolojik bütünleşme fırsatı olarak kabul etmeye başladı.

Bununla birlikte, Orta Doğu ile olan ilişkileri büyük ölçüde petrol ticaretine dayanan Türkiye için, imzalanan anlaşmaların, mal ve hizmet ticaretinde çok önemli değişimler yarattığını söylemek mümkün olmadı. Ama yine de 1980 li yılların inişli çıkışlı ilişkileri, günümüze daha fazla, bilgi, deneyim, bilinç ve fırsatlarla yansıdı ve Türkiye bu ülkelere, yatırım projeleri ile girdi.

İşte Libya'daki 20 milyar Doları aşkın değerdeki proje, kriz ile geri çektiğimiz, 25.000 dolayındaki işçi, Suriye'deki hala 260-300 milyon Dolar civarındaki yatırım projesini bu birikimlere borçluyuz. Birikimleri fırsatlara dönüştürmede ise yapılan anlaşma ve anlaşmaların ötesinde uzlaşmalar önemlidir (eski yönetimlerle kurulan "kardeşlik ve dostluk" ilişkileri). İzleyen tablo, 1983 den beri imzalanan, her fırsatla yenilen ticareti kolaylaştırıcı anlaşmaları ve ticaret hacminin geldiği noktayı göstermesi bakımından faydalı olabilir.

Türkiye'nin Akdeniz'i Çevreleyen Orta Doğu ve Kuzey Afrika Ülkeleri ile Anlaşmaları[2]

Ülke/ Anlaşma/ Protok.	Serbest Ticaret Anlaş.	Sınai Teknik ve Bilimsel İşbirliği	Ekon., Ticari, Çifte Vergilendirmenin Önlenmesi	Ulaştırma Kolaylığı	Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması	Deniz Ticaret Anlaş.	Hava ve Kara Taşımacılığı Anlaşması	Turizm Anlaşması	2010 Ticaret Hacmi Milyar Dolar
Cezayir	X*	X	X		X	X			3.8
Mısır	X	X	X	X	X	X		X	3.2
İsrail	X	X	X		X			X	3.5
Ürdün	X	X	X	X	X		X		0.615
Libya		X			X				2.4
Lübnan	X	X	X		X		X		0.850
Fas	X	X			X	X	X	X	1.0
Tunus	X	X	X		X	X	X	X	1.0
Suriye	X	X	X	X	X		X	X	2.0

*Kaynak: www.dtm.gov.tr, www.mfa.gov.tr * 2011 itiban ile hala müzakere halinde olup, bu ülkenin WTO üyelik katılımı çözümlenmediği sürece, Türkiye ile STA nın sonuçlandırılmasının söz konusu olmayacağı vurgulamaktadır. Bkınz: http://economicsnewspaper.com/world-economics/algeria-has-responded-to-all-questions-29363.html*

[2] Sema Kalaycıoğlu (2006) "Is the Outcome Worth the Effort? Turkey's Free Trade Agreements in the MENA", UCLA toplantısı Şubat 2006, Atina, Basılmamış bildiriden yeniden düzenlenerek hazırlanmıştır.

06 SEMA KALAYCIOGLU.indd 4 10/4/11 10:32:55 AM

"Bahar"dan önce, fırtınadan sonra...

- Bütün bu değişim ve çabalara rağmen, tekrar söylemek gerekirse, Doğu'nun Limanlarına aslında çok kolay ulaşabilecek Türkiye, buralardaki ülkelerle olan ticari ilişkilerini hiçbir zaman istenen düzeye ulaştıramamıştır. Bununla birlikte, sadece tabloda görülen 9 ülke ile olan ticaret hacminin, 2010 itibarı ile 18 milyar Doları aşmış olması önemlidir. 2004 yılında tüm MENA bölgesi ile olan ticaretin 13 milyar Dolar[3] olduğunu hatırlayacak olursak, Türkiye'nin yeni komşuluk ilişkilerini, Akdeniz komşusu olan Arap ülkeleri ile iyi değerlendirdiğini söyleyebiliriz. Bu hem Arap Baharına Türkiye'nin neden önem verdiğinin göstergesidir, hem de hazana dönebilecek bir bahardan Türkiye'nin ciddi bir şekilde etkileneceğinin habercisidir.
- Bir kaç istisna dışında, özellikle Serbest Ticaret Anlaşmaları, Türkiye'nin Güney ve Doğu Akdeniz ticaretinin genişlemesine yardımcı olmuştur. Bu

2004 yılında tüm MENA bölgesi ile olan ticaretin 13 milyar Dolar olduğunu hatırlayacak olursak, Türkiye'nin yeni komşuluk ilişkilerini, Akdeniz komşusu olan Arap ülkeleri ile iyi değerlendirdiğini söyleyebiliriz. Bu hem Arap Baharına Türkiye'nin neden önem verdiğinin göstergesidir, hem de hazana dönebilecek bir bahardan Türkiye'nin ciddi bir şekilde etkileneceğinin habercisidir.

(3) Sema Kalaycioglu (2005). "New Neighborhood with Old Neighbors: Turkey and the Middle East", MESA 2005, Washington DC. Basılmamış bildiri.

06 SEMA KALAYCIOGLU.indd 5 10/4/11 10:32:55 AM

açıdan AB önderliğine ne kadar teşekkür etsek azdır. Bu bize o coğrafyalarda, AB çıkarlarını da kollamak sorumluluğu yükler mi? Bir ölçüde evet. AB ile ipleri koparmak istemiyorsak, ticarette AB norm ve AB standartlarını gözetmeye devam ederiz ve bu defa Doğu'nun Limanlarından AB ile işbirliğini yeni bir komşuluk ilişkisine döndürürüz. Hala en önemli ticari ilişkilerimiz AB ile olduğuna göre, ekonomi dışı konulardaki rekabeti sınırlı tutarak, ekonomik rekabeti, AB ile işbirliği çerçevesinde mütalaa etmek, sadece uzun vadeli çıkarlarımıza hizmet edecektir.

- Doğu Akdeniz'in limanları ile yaptığımız ticaret hala geleneksel ticaret kalıpları içinde olup, büyük ölçüde mamul mal ve hizmet ihracatı ve ham madde ve arama mal ithalatı esasına dayanmaktadır. Buna karşılık, ne Mısır, ne Suriye gibi bölgenin görece olarak daha gelişmiş veya sanayileşmiş ülkeleri ile bile olan ticaret, mamul mal satıp, benzer mamul mal alan ticaret kalitesine ulaşmamıştır. Bu eğilim belki bir miktar turizm gibi hizmetlerde görülse bile Türkiye'ye yapısal bir katma değer sağlayacak düzeye erişmemiştir. Ayrıca şunu da yeniden hatırlayalım ki, ister Mısır olsun, ister Libya, hala Doğu ve Güney Akdeniz ticari ilişkileri bölge dışı ülkeler ekseninde yoğunlaşmış olup, Türkiye'nin liste başlarına doğru ilerlemesi tamamlanmamıştır. İşte bu da Türkiye'nin Doğu'nun limanlarında AB üyesi ülkelerle başa güreşmesi, ciddi bir rekabet ve pay kapma yarışı olarak görülürse, ki öyledir, Fransız'ların veya İngiliz'lerin koridor koşuşturmasına daha fazla tanık olabiliriz. Yine de Türkiye'nin bunu bir Türkiye-Fransa veya Sarkozy-Erdoğan yarışı halinde sunmasından çok, AB-Türkiye ortaklığı çerçevesinde görmesi ve değerlendirmesi ve öyle takdim etmesi önemlidir. Uzun vadeli çıkarlarına siyasi ve ekonomik anlamda bu yaklaşım, daha fazla yarar getirecektir. Oysa hali hazırda, görünüm, AB çerçevesinde çok taraflı ilişkiler yerine, Türkiye'nin ikili ilişkiler haline getirme gayreti biçiminde tecelli etmektedir. Eğer Mısır, Suriye ve Tunus toparlanır ve yapısal değişmelerini tamamlarlarsa, Türkiye için gerçek anlamda birer potansiyel ticaret ortağı haline gelebilirler. İsrail ile ara düzelir, şu anda yeniden bir finans merkezi haline gelme atağı yapan Lübnan ile aralar Güney Kıbrıs-Yunanistan-İsrail ittifak hattında bozulmazsa, olumlu gelişmelerden, bu ülkeler kadar veya daha fazla Türkiye kazanır. Ama Türkiye kazan-kazan yerine "ben kazana-

06 SEMA KALAYCIOGLU.indd 6 10/4/11 10:32:57 AM

yım- birileri kaybetsin " havasını verirse, gereksiz güç harcar.

- Ticaretin sınırları ötesinde, Türkiye'nin Doğu ve Güney Akdeniz limanları ile olan ilişkileri sektörel işbirliği potansiyeline de açık olup, bu daha çok, özellikle Türkiye'nin iddialı olduğu "Enerji Merkezi (Energy Hub) " açısından önemlidir. Başlamış ama yarım kalmış elektik şebekesi (Grid), petrol ve doğal gaz boru hatları önemli işbirliği alanları oluşturmaktadır. Bununla birlikte, Arap Baharından, İsrail-Türkiye ilişkilerine doğru esen kar-buz fırtınasının yaratmakta olduğu yeni ittifak, Türkiye'yi böyle bir olanaktan uzun bir süre mahrum edebilir. Yine de eğer umutlu "Arap Baharı", "Gamlı bir Hazana"[4] dönüşmezse, ulaştırma ve tarım sektörlerinde işbirliği orta ve uzun vadede iyi birer işbirliği ortaklığı alanıdır.
- Arap Baharı Türkiye'nin Doğu ve Güney Akdeniz'deki yatırım projelerini yeniden güvence altına almasını gerekli kılan belirsiz bir ortam yaratmıştır. Ticaret ve emek hareketlerini de tetikleyen yatırım projelerinin önemli dışsallıkları bulunmakta olup, bunların sürdürülememesi, Türkiye için nominal ve reel bir kayıp yaratacaktır. Nominal kayıp elbette izlerini hemen cari işlemler hesabı üzerinde ticari kayıplar yanı sıra gösterecektir. Reel kayıp ise, ister müteahhitlik hizmetleri, ister finans veya turizm olsun, deneyim aşınması veya motivasyon kaybı olarak gözükecektir. Geçici yönetimler ile muhatap olmak Türkiye için, Sarkozy ve Cameron'un alelacele tık nefes bir şekilde ulaştığı yerlerde önemliydi. Ancak, bundan sonra başa gelecek olan kalıcı yönetimler, Mısır da veya Libya'da, ne denli ideolojik yakınlık vaat ederse etsin, Türkiye için bir belirsizlik hattı oluşturmaktadır. Evet, Türk girişimler Libya, Tunus veya Mısır'ın belirsizlik ve zor şartlarına daha kolay göğüs germe avantajına sahiptirler.

İsrail ile ara düzelir, şu anda yeniden bir finans merkezi haline gelme atağı yapan Lübnan ile aralar Güney Kıbrıs-Yunanistan-İsrail ittifak hattında bozulmazsa, olumlu gelişmelerden, bu ülkeler kadar veya daha fazla Türkiye kazanır. Ama Türkiye kazan-kazan yerine "ben kazanayım-birileri kaybetsin " havasını verirse, gereksiz güç harcar.

Türkiye ne bekler? Ne bulur?

Ancak unutmayalım, AB ve özellikle Fransız müteşebbisler zor zamanlarda ve zorlanan koşullardan Doğu'nun Limanlarına bakmakta, "özgürleşmesine" katkıda bulundukları ve hatta öncülük ettikleri bir coğrafyada, "Bahar Yorgunu" bir halka bir diyet ödettirmek istemektedirler. Petrol hisselerini paylaştılar bile...

Öte yandan yakın bir zamana kadar Türklere Osmanlı geçmişinden ötürü lanet eden insanlar, bugün Arap sokağından Türkiye'ye çeşitli nedenlerle övgüler yağdırmaktadır. Ancak bir kere bunların, Fransız veya İngiliz (sömürge) geçmişlerine hiçbir zaman toz kondurmadıklarını unutmayalım. Bu açıdan Türkiye, baharın getirdiği serinlik ile yetinme durumunda kalırsa şaşırmamalı, ilişkileri bundan böyle yeniden bulduğu noktadan itibaren geliştirmelidir. Ayrıca şunu da unutmayalım ki "sokak" geçicidir. Kolay manipüle edilebilir. Bu nedenle, kalıcı yönetimlerin duyarlılıklarını zedelemeden, onların yüreklerindeki aslanları uyandırmadan hareket etmek önemli olacaktır.

Doğunun limanları hep sorunludur. Hep de sorunlu olacaktır. Yeni sorunlar ve buna bağlı yeni ittifaklar, Türkiye'ye yeni liman kapıları açmayacaktır. Tersine Mısır gibi bazı limanları riske, tehlikeye atabilecektir.

(4) Sema Kalaycıoğlu(15 Eylül 11), "Eriştî Eyyam-ı Gamlı Hazan", www. tasam.org.

06 SEMA KALAYCIOGLU.indd 7 10/4/11 10:32:57 AM

Yel değirmenlerine dikkat

Bugün Doğu Akdeniz'deki doğal gaz veya petrol paylaşımı dışında, artık Kıbrıs için, Türkiye 1960 veya 1970'lerde olduğu gibi "ölüme" veya bu nedenle katlanılacak bir yaptırıma razı olur mu bilmiyorum. Ama İsrail-Güney Kıbrıs-Lübnan veya hatta Mısır'ın katılabileceği bir sektörel işbirliğinin Türkiye için gerçek bir tehdit olup olmadığını dikkatle değerlendirmek gerekir.

Bu ittifak İsrail dışında hep konuşuluyor ve düşünülüyordu. Şimdi İsrail de katıldı. (Kare Lübnan'ın da resmen katılımı ile kısa zamanda tamamlanacaktır). Buna biraz Türkiye neden oldu. Ama Doğu Akdeniz'de birileri Türkiye'den bağımsız doğal gaz veya petrol zaten arayacaktı ve arayacaktır. Bu yeni bir özlem veya proje değildir. Yılların projesidir. Bizim bu konu ile ilgili olarak yapmamız gereken şey, gerilim tırmandırmak olmamalı. Buna karşılık bağımsız bir devlet olursa veya bir Vatikan statüsü (Statlet) kazanırsa bu arayışlardan Filistin'in kazanmasını sağlamaya odaklanmamız bence daha uygun olur. Doğu da en muhtaç liman Gazze ise, bu arayışa veya İsrail'in kendi sularında bulduğu doğal gazdan olan paylaşıma Filistin'i ortak etme teklifi Türkiye için, Türkiye'ye yakışır bir âli cenaplık olacaktır. Bugün, dünya kriz ile pençeleşirken, Türkiye'nin kazandığı ve dünyada takdir kazanan ekonomik gücünü güvenceye alması, onu, bölgesel etkinlik derken faydasız ideolojik çizgiler üzerinden sürdürülen çatışmalara kurban etmemesi gerekir. Bugün Türkiye'yi kazandığı ekonomik güç ve bunun yarattığı görünürlük dolayısı ile öven Arap Sokağı, yarın bir nedenle ayağını gazdan çekerse, Türkiye Doğu Akdeniz'de arayıp ta bulamadığı doğal gazdan beter duruma düşebilir.

Dikkat edilmesi gereken önemli iki husus ve sonuç

Bu nedenle Türkiye önce ekonomik gücünü korumak zorundadır. Doğu'nun, Batı'nın veya başka yerlerin limanları ile geliştirilen ilişkiler hep önce kendi öz insanımızın geleceği için olmalıdır. Anlaşabilir, el sıkışabilir veya bunları yapmak için birileri ile yarışabiliriz. Ama ülke içinde güvence altına almak ve yaymak zorunda olduğumuz bir ulusal refah hala liman dışında beklerken, biz kaynaklarımızı, savaşa, manevralara harcayamayız. Mukabele-i misil için fizibilitesi yapılmamış gaz veya petrol sondajlarına da.

Sertleşen gücümüzü, restleşme için kullanırken, kurulmasına yardımcı olduğumuz ittifakların da geçici olduğunu hatırlamalıyız. Gerginlikleri tırmandırmamalıyız. Türkiye yola barış getirmek için çıkmıştır. Yol üzerinde gerilim tırmandırmanın sınırlarını da, maliyetini de hesaplamak zorundadır. Doğu'nun limanlarından gereksiz kuru yük almayalım lütfen. D

06 SEMA KALAYCIOGLU.indd 8 10/4/11 10:32:57 AM

DAHA HIZLI.

Dünya çapındaki tüm ekspres gönderi ihtiyaçlarınız için ideal bir ortak olan DHL Express, 220'den fazla ülkede size daha üstün performans sağlamak amacıyla, ihtiyaçlarınıza uygun Ekspres Doküman ve Paket Taşımacılığı hizmetlerini tek bir noktadan sunuyor. İşinizi, hızlı hava taşımacılığı sektöründe dünya lideri olan DHL Express'in gücü ile desteklemek ve hizmetlerimiz hakkında daha ayrıntılı bilgi almak için **www.dhl.com.tr**'yi ziyaret edin veya **444 00 40**'ı arayın.

Detaylı bilgi için: 444 00 40 veya www.dhl.com.tr

DHL EXPRESS

06 SEMA KALAYCIOGLU.indd 9 10/4/11 10:33:02 AM

En Az Gelişmiş Ülkeler, Birleşmiş Milletler IV. EAGÜ Konferansı ve Özel Sektör

Prof. Dr. Mehmet Arda
Galatasaray Üniversitesi İİBF Öğretim Üyesi

9 - 13 Mayıs 2011 tarihleri arasında İstanbul'da dünyanın her tarafından binlerce[1] katılımcıyı bir araya getiren bir uluslararası toplantı gerçekleşti. Türkiye'nin ev sahipliğinde yapılan bu toplantıyı düzenleyen Birleşmiş Milletler (BM), toplantının adı ise IV. En Az Gelişmiş Ülkeler Konferansı idi. Toplantıda, BM tarafından "En Az Gelişmiş" olarak tanımlanan 48 ülkenin bu durumdan kurtulması için neler gerektiği tartışıldı, 2001 yılında kabul edilmiş olan Brüksel Eylem Programı'nın (BEP) uygulanması değerlendirildi ve önümüzdeki 10 yılı kapsayan "İstanbul Eylem Programı" (İEP) kabul edildi.

Bu yazıda, gerek Türkiye'nin, gerekse uluslararası toplumun önemli kaynaklar ayı-

(1) Tam rakam vermek gerekirse, 8931 delege ve yan etkinliklere katılanlarla birlikte 10000 kadar katılımcı.

07 MEHMET ARDA.indd 2 10/4/11 10:34:37 AM

rarak gerçekleştirdiği bu toplantının amaçları, sonuçları ve biraz da perde arkası çeşitli açılardan kısaca incelenip değerlendirilecektir. Öncelikle "en az gelişmişlik" kavramı ve En Az Gelişmiş Ülkeler (EAGÜ) tanıtılacak, ardından da uluslararası toplumun bu konudaki çalışmaları ve bu toplantıya yaklaşırken geçirilen hazırlık süreci anlatılacaktır. Toplantının sonuçları ise İEP bağlamında değerlendirilecektir. İEP çok boyutlu ve kapsamlı bir belgedir. Bu yazıdaki değerlendirme zorunlu olarak oldukça yüzeysel kalacaktır. Fakat bu yapılırken iş çevrelerini ilgilendiren bir bakış açısı kullanılmaya çalışılacak, politik ve insani yönlerine de biraz değinilecektir. EAGÜ'in ve İEP'nın Türkiye dış politikası, açısından ne ifade ettiği de bahsedilecek konular arasındadır.

Bu ülkelere neden "En Az Gelişmiş Ülkeler" deniyor?

En Az Gelişmiş Ülkeler, Birleşmiş Milletler örgütü tarafından belirlenen ve özel durumlarından dolayı diğer gelişmekte olan ülkelerden daha fazla ve daha farklı bir desteğe ihtiyaç duydukları kabul edilen bir grup ülkedir. Sayıları 48'e ulaşan bu ülkeler BM'nin saptadığı üç ayrı kriteri oluşturan bir dizi veriye göre bu gruba dahil edilmektedir: düşük gelir, düşük insani gelişme düzeyi, ve iktisadi ve ekolojik kırılganlık. Düşük gelir tanımı yıllar içinde değişmektedir. Bu aralarda, satın alma paritesine göre kişi başına 905 dolar olarak saptanmıştır. Gelir dışındaki belirleyiciler ise çeşitli endekslere bakılarak ölçülmektedir. İnsani gelişme kavramı içinde beslenme durumu ve okuryazarlık oranı, kırılganlık kavramı içinde belli başlı piyasalara uzaklık, tek ihraç malına bağımlılık, deniz seviyesi yükseldiği tehlikesiyle karşı karşıya olmak gibi gelişme açısından olumsuz sayılan olgular vardır. Çoklu kriterlerin kullanılmasından dolayı, mesela gelir

Bu ülkelerin ayrı bir grup olarak ve gelir düşüklüğü dışında belirleyiciler de kullanarak tanımlanması bunların kalkınmaları için bazı özel politikaların uygulanmasının ve bunlara diğer gelişmekte olan ülkelerden farklı (ve daha fazla) ayrıcalıkların verilmesinin gerektiği anlamına gelmektedir.

07 MEHMET ARDA.indd 3 10/4/11 10:34:38 AM

düzeyi çok düşük olmayan bazı ülkeler, insani gelişme ve kırılganlıklarındaki olumsuzluklardan dolayı EAGÜ grubunda bulunmakta, kendilerinden daha fakir olan ama insani gelişme açısından nispeten üstün bazı ülkeler ise burada yer almamaktadır. Bu ülkelerin ayrı bir grup olarak ve gelir düşüklüğü dışında belirleyiciler de kullanarak tanımlanması bunların kalkınmaları için bazı özel politikaların uygulanmasının ve bunlara diğer gelişmekte olan ülkelerden farklı (ve daha fazla) ayrıcalıkların verilmesinin gerektiği anlamına gelmektedir. Yani temel konu sadece gelirin artması değil aynı zamanda, belki de daha önemlisi, kırılganlıkların giderilmesi ve EAGÜ'lerin bu kategoriden çıkabilmeleridir.

Bu 48 ülkenin 33 tanesi Afrika'da, 14 tanesi Asya'da ve 1 tanesi de Amerika kıtasındadır[2]. İçlerinden 10 tanesi küçük ada ülkesi, 15 tanesi de denize kıyısı olmayan ülke niteliğindedir. Dünya ekonomi içinde ağırlıkları her bakımdan çok düşüktür.

İstanbul Konferansı öncesinde uluslararası toplum ve EAGÜ

BM 1981 yılından sonra on yıllık aralarla dört tane EAGÜ konferansı düzenlemiştir. İstanbul Konferansından önce bunların iki tanesi Paris'te bir tanesi de Brüksel'de yapılmıştır. 2001 yılındaki Brüksel konferansında kabul edilen Brüksel Eylem Programı (BEP) on yıl süreyle uluslararası toplulukla EAGÜ'ler arasında bir işbirliği platformu oluşturmuştur. BEP'nın birçok özelliği İEP'nda da sürdürülmektedir. Gerek BEP gerekse İEP içlerinde hem EAGÜ'ler hem de onların "kalkınma ortakları" olarak adlandırılan gelişmiş ülkeler[3] ve uluslararası örgütler için geniş bir yelpazeyi kapsayan çok sayıda eylem taahhüdü içermektedir.

BEP'nda bu eylemler, en başta EAGÜ'lere yapılan finansal yardımların arttırılmasını öngörmekte ve 2000'lerin başındaki yaygın

Oysa bu ülkelerin en fazla ihtiyacı olan finansal yardım konusunda EAGÜ statüsü önemli bir avantaj sağlamamaktadır. Zira Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası finans kuruluşları bu ülkeleri özel bir grup olarak tanımamaktadır.

paradigma ve ekonomik gelişme söylemine uygun olarak küreselleşme ve uluslararası ticarete özel bir vurgu yapmaktaydı. Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ) çerçevesinde henüz başlamış olan Doha müzakereleriyle ilgili olumlu hava da bu yaklaşımı desteklemişti. EAGÜ'lerin kalkınmasını, istihdam ve tasarruf yaratılmasını çok büyük ölçüde ihracata bağlamaktaydı. Bu bağlamda, kalkınma ortaklarından, pazarlarını EAGÜ mallarına açmaları istenmiş, ayrıca, tasarruflar yok denecek kadar düşük olduğundan altyapı ve beşeri yatırımlar için gerekli kaynakların dış yardımla sağlanacağı düşünülmüştür.

BEP'nın, İEP'nda da bir dereceye kadar süregelen bir özelliği de BM üyelerince, 2000 yılı Eylül ayında, birçok devlet ve hükümet başkanının katıldığı Binyıl Zirvesinde kabul edilen BM Binyıl Deklarasyonu[4] ve buna bağlı olan "Binyıl Kalkınma Hedefleri"ne[5] atfedilen önemdir. BEP'de yer alan rakamsal hedeflerin çok büyük bir çoğunluğu sağlık ve eğitim konularında yoğunlaşmış, diğer hedefler genellikle niceliksel değil niteliksel kalmıştır. Özetle, BEP kalkınma için küreselleşmeyle eklemlenmeyi zorunlu ve neredeyse yeterli gören, bunun için gelişmiş ülke piyasalarının EAGÜ mallarına açılmasını talep eden, yatırım için EAGÜ'lere dış yardımın arttırılmasını isteyen ve Binyıl Kalkınma Hedefleri uyarınca

(2) Ülke listesi ülkelerin resmi İngilizce adlarıyla yazının sonunda verilmektedir.

(3) IV Konferans ve İEP hazırlıkları sırasında, "kalkınma ortakları" kavramının BEP'nda anlaşıldığı gibi sadece gelişmiş ülkeleri mi, yoksa Çin, Brezilya gibi "yükselen" gelişmekte olan ülkeleri de mi kapsadığı yoğun tartışmalara konu olmuştur. Zira kalkınma ortaklarının EAGÜ'lere yardım etme sorumluluğu olduğu, buna karşılık gelişmekte olan ülkelerin EAGÜ'lere yardım sorumluluğu olmadığı ancak gönüllü işbirliği yaptığı görüşleri öne sürülmüştür.

(4) United Nations Millennium Declaration http://www.un.org/millennium/declaration/ares552e.pdf

(5) Millennium Development Goals http://www.un.org/millenniumgoals/

07 MEHMET ARDA.indd 4 10/4/11 10:34:40 AM

sağlık ve eğitim konularına, özellikle de kadın sorunlarına ağırlık veren bir programdır. Uygulama esas sorumluluğun EAGÜ'lerde olduğu belirtilmekte ancak gerekli kaynakların yaratılması gelişmiş ülkelerden beklenmektedir. EAGÜ'ler bir yandan ekonomik ve sosyal politikalarını yukarıda özetlenen amaçlara uyduracaklarına, bir yandan da yönetsel reformlar yapacaklarını taahhüt etmişlerdir.

BEP'nın gerçekte uygulanıp uygulanmadığı sorusuna cevap vermek kolay değildir. Belge çok geniş bir alanı kapsamakta ve öngörülen birçok eylemi izlemek ve belirlemek imkânı bulunmamaktadır. BEP'nda öngörülen tahhütlerden en tatmin edici düzeyde uygulandığı söylenebilecek olanı, BEP'in ana felsefesine de uygun olarak, EAGÜ mallarına ithalatta kolaylık sağlamak olmuştur. Özellikle Avrupa Birliği'nin (AB) "Everything but Arms" (EBA) (Silah Dışında Herşey) programı EAGÜ mallarına AB piyasalarında ciddi avantajlar sağlamaktadır[6]. AB dışındaki ülkeler arasında da EAGÜ mallarına ayrıcalık sağlayan çeşitli düzenlemeler vardır. Ancak piyasaya giriş avantajlarından yararlanmak için piyasalara sürecek mal olması gerekmektedir. Birçok EAGÜ'de ise anlamlı bir üretim düzeyi ve piyasaların ilgisini çekecek kalitede mal arzı gerçekleştirilememektedir. Bangladeş'in ve Lesotho'nun tekstil ihracatındaki ciddi başarıları bu bakımdan en önemli istisnalar gibi görünmektedir.

İhraç malları için sağlanan ayrıcalıkların Dünya Ticaret Örgütü (DTÖ)bağlamında yasal olarak kabul edilmesi ve yine DTÖ çerçevesinde bazı programların münhasıran bu ülkelere yönelik yapılandırılması EAGÜ'lerin bu gruba dâhil olmalarından dolayı elde ettikleri en belirgin avantajdır. Küresel iklim değişikliği ve çevre koşullarına uyum için ayrılan bazı kaynaklar da EAGÜ'e hasredilmiştir. Oysa bu ülkelerin en fazla ihtiyacı olan finansal yardım konusunda EAGÜ statüsü önemli bir avantaj sağlamamaktadır. Zira Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu gibi uluslararası finans kuruluşları bu ülkeleri özel bir grup olarak tanımamaktadır. Finansal açıdan ayrıcalık içeren (Dünya Bankası çerçevesindeki International Development Association - IDA'dan verilen uygun koşullu fonlarından yararlanma gibi) uygulamalar sadece düşük gelir ölçütüne bağlanmaktadır. Son yıllarda EAGÜ'lere yö-

(6) Türkiye de AB ile olan Gümrük Birliği nedeniyle EAGÜ menşeli sanayi ürünlerinin büyük bir kısmını gümrüksüz ve kotasız olarak ithal etmektedir.

07 MEHMET ARDA.indd 5 10/4/11 10:34:40 AM

nelen finansal akımlarda bir artış gözlemlenmiştir ama bu yardım ve işbirliği uygulamaları ülkeler EAGÜ grubuna ait olduklarından ve BEP çok başarılı uygulandığından değil, Afrika veya küçük ada ülkeleri gibi coğrafi gruplara ait olduklarından veya yardım edenlerin çeşitli önceliklerine uyduklarından gerçekleşmiştir.

2001-2011 yılları ekonomik açıdan önceleri oldukça olumlu geçen, ama son yıllarında küresel finansal krize tanıklık eden bir dönem olmuştur. Başta petrol ve maden olmak üzere genellikle emtia ve hammadde talebinde özellikle de Çin'in büyümesiyle bağlantılı olarak meydana gelen artışlar, dolayısıyla bu malların fiyatlarındaki yükselişler bu malları ihraç eden EAGÜ'ler için kazanç yollarını açmıştır. Ticaret kolaylıkları ise, temelde ihraç edecek nitelikte ve kalitede üretim yapılamadığından, ama aynı zamanda menşe kuralları gibi güçlüklerin de katkısıyla, fazla bir olumlu etki yaratmamışlardır. Dolayısıyla ticaretin sürüklediği bir yapısal değişim ve kalkınmanın gerçekleştiği söylenemez. Dünya ekonomisinin hızlı büyüdüğü yıllarda EAGÜ'lere yönelen finansal akımlarda ve teknik yardımlarda bir artış gözlemlenmiştir. Ancak bu da, BEP'ndaki çağrıların bir sonucu değil, esas itibarıyla Afrika'ya yönelik ilginin bir sonucudur. BEP'de vurgulanan bir diğer alan doğrudan yabancı yatırımların EAGÜ'lere daha fazla yönelmesinin sağlanmasıdır. Tüm EAGÜ grubu olarak bakıldığında bunun biraz da olsa gerçekleştiği söylenebilir. Ama burada da ülkeler arasında ciddi farklar vardır. Doğrudan yabancı yatırımlar büyük oranda maden, özellikle de petrol üreticisi EAGÜ'lere yönelmiştir.

EAGÜ'lerde Binyıl Kalkınma Hedefleri'ne ulaşmak BEP'nın en fazla önem verdiği, rakamsal hedeflerin çok büyük bir bölümünü kapsayan alandır. Bu alanda da, okuryazarlık ve kadınların durumuyla ilgili bazı konular dışında fazla bir başarıya ulaşıldığını söylemek kolay değildir. Sonuç olarak, 2001-2011 döneminde EAGÜ'lerde bir önceki on yıla oranla daha hızlı bir büyüme gerçekleşmiştir. Ancak bu büyüme kalkınmayı sürekli kılacak ve kendi kendini beslemesini sağlayacak bir yapısal değişiklikle beraber gelmemiştir. Ayrıca, BEP'nın gerektiği gibi uygulanmasından çok küresel olumlu koşulların doğurduğu, özellikle Çin'den gelen, talep artışına bağlı bir olgudur.

İstanbul Eylem Planı'nın hazırlanması ve temel nitelikleri

BM konferanslarında kabul edilen belgeler aylar, hatta yıllar süren bir müzakere süreci sonunda ortaya çıkar. İEP'nın hazırlanması da küresel ekonomik kriz süresine ve DTÖ'de Doha müzakerelerinin çıkmaza girdiği bir döneme rastlamış, BEP'in hazırlandığı dönemden çok farklı ve olumsuz bir iktisadi ortamda gerçekleşmiştir. Bir yandan iktisadi büyümede ve uluslararası ticarette görülen duraklama, diğer yandan Doha müzakerelerindeki tıkanıklık ihracata bağlı büyüme modeline gölge düşür-

07 MEHMET ARDA.indd 6 10/4/11 10:34:40 AM

İhracata bağlı büyüme modeline duyulan aşırı güvenin yitirilmesi nedeniyle, İEP'nında kalkınma ve yapısal dönüşüm için EAGÜ'lerde sanayi politikalarına başvuru ve bir dereceye kadar da iç talebin arttırılması ağırlık kazanmaktadır.

müştür. Küresel finansal krizin getirdiği mali daralma da dış yardımlara pek fazla bel bağlanmaması gerektiğini vurgulamıştır. Yine de EAGÜ'lerden gelen mallara pazara giriş kolaylıklarının artması çok önemli bir konu olarak devam etmiş ve özellikle menşe koşullarının iyileştirilmesine önem verilmiştir. Mali krize rağmen de, gelişmiş ülkelerin EAGÜ'lere yapmayı vaat ettiği finansal ve teknik yardımı gerçekleştirmeleri de kuvvetle vurgulanmıştır.

İhracata bağlı büyüme modeline duyulan aşırı güvenin yitirilmesi nedeniyle, İEP'nında kalkınma ve yapısal dönüşüm için EAGÜ'lerde sanayi politikalarına başvuru ve bir dereceye kadar da iç talebin arttırılması ağırlık kazanmaktadır. EAGÜ ekonomilerinde hammadde işleme ve çeşitliliğe eskiye oranla daha fazla ağırlık verilmektedir Daha önce bir dereceye kadar ihmal edilen tarım kesiminde verimliliği yükseltmek ve beslenme güvenliği de, özellikle yükselen gıda fiyatlarının ışığında, ön plana çıkmıştır. Benzer bir önem kazanma da ulaşım ve iletişim sektörlerine yapılan vurguda izlenmektedir. Daha önce pek üzerinde durulmayan ancak İEP'nda öne çıkan bir konu da küresel iklim değişikliğinin bu ülkelere getirdiği güçlükler, buna uyum için gereken önlemlerin alınması ve bununla ilgili harcamaların finansmanıdır. Daha önceki dönemlerde konu edilen, ama EAGÜ'ler tarafından biraz hafife alınan, iyi yönetim ve yönetişim konuları İEP'nda EAGÜ'lerin de bu konunun önemini kabul etmesiyle daha fazla ağırlık kazanmıştır. Ancak EAGÜ'ler, gelişmiş ülkelerin bu konuya aşırı önem verdiğini öne sürmüşlerdir. Neredeyse amacın EAGÜ'leri kalkındırıp EAGÜ statüsünden kurtarmak değil, İEP'nı sadece bir iyi yönetim ve yönetişim metnine dönüştürmek olduğu izlenimini edindiklerini belirtmişlerdir.

Hazırlık sürecinde çok yoğun tartışılan bir konu yükselen güçler olarak ortaya çıkan Çin, Hindistan, Brezilya gibi önde gelen gelişmekte olan ülkelerle gelirleri çok yüksek olan örneğin petrol ihracatçısı ülkelerin İEP'nın uygulanması sürecindeki rolleri ve sorumlulukları olmuştur. Gelişmiş ülkeler bunların (özellikle Çin'in)yükselen önemleri ve EAGÜ ekonomileriyle olan yoğun ilişkileri dolayısıyla açıkça ve aktif olarak yardım sorumluluğu üstlenmelerini istemiştir. Bu ülkeler ise, gelişmekte olan ülkeler grubu (resmi adı "77'ler Grubu ve Çin") olarak EAGÜ'lere olan desteklerinin "yardım" değil bir "gönüllü işbirliği" olduğunu ve ne moral ne hukuki bir sorumlulukları olmadığını vurgulamışlardır[7].

İEP de BEP gibi EAGÜ'lerin kalkınması için özel sektöre büyük önem vermektedir. Bu bağlamda hem EAGÜ özel sektöründen hem de onlarla ilişkide bulunan gelişmiş ve kalkınmakta olan diğer ülkelerin özel sektöründen iyi ve sosyal sorumluluk içeren bir yönetim gerçekleştirmeleri istenmektedir. Hazırlık müzakereleri sırasında özel sektörden çok şeyler beklendiği dikkati çekmiştir. Toplantı sırasında TUSKON öncülüğünde düzenlenen ticaret fuarına da özellikle EAGÜ'lerden ve onlarla iş yapan şirketlerden yaygın bir katılım sağlanmıştır. EAGÜ'lerin bütün ekonomik ve sosyal problemlerine rağmen oldukça hızlı büyümekte olmaları, altyapı sorunlarına rağmen hiç olmazsa internet ve mobil telefon sistemlerinin yaygınlaşması, sahip oldukları hammadde ve doğal kaynaklara talebin artması ve birçoğunda iyi yönetişime ve yolsuzlukla mücadeleye giderek daha ciddi önem verilmesinden dolayı özel sektörün, önümüzdeki dönemde, bu ülkelere daha fazla ilgi göstermesi beklenebilir. Sivil toplum kuruluşları (STK'lar) da İEP'nın hazırlanmasına aktif olarak katılmıştır ve uygulanmasında moral bir sorumluluk altındadır. Bu sorumluluk sadece insani yardım sağlanmasıyla ilgili değildir. Bazı büyük STK'lar giderek ekonomik ve sosyal gelişmeyle ilgili fa-

(7) Nitekim gerek Çin'in gerekse Brezilya'nın EAGÜ'lere yaptığı "yardım"la ilgili herhangi bir veri bulmak olanaksızdır zira aktarılan kaynaklar yardım olarak nitelendirilmemektedir. Buna karşılık Türkiye bu ülkelere aktardığı kaynakları istatistiklerde "yardım" olarak belirtmektedir. Bunu temelde bir politik tercih olarak görmek mümkündür.

07 MEHMET ARDA.indd 7 10/4/11 10:34:41 AM

aliyetlere katılmakta ve özel sektörle birlikte çalışarak EAGÜ'lerin üretim kapasitelerini arttırmaya ve bu üretimin uluslararası koşullara uygun olarak yapılmasına katkıda bulunmaktadır. STK'ların önemi, gerek EAGÜler gerekse de gelişmiş ülkelerin devlet politikaları ve uluslararası kuruluşların uygulamaları üzerindeki etkileri dolayısıyla giderek artmaktadır.

Parlamenterler de kendi aralarında İEP'nın uygulanması için gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasına katkıda bulunacaklarını belirtmişlerdir.

İstanbul Eylem Planı ve Türkiye

Toplantının açılışında Cumhurbaşkanı Abdullah Gül ve kapanışında Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu tarafından yapılan ve politik yanı ağır basan konuşmaların yanında Türkiye'nin EAGÜ'ler lehine İEP çerçevesinde yapmayı vaat ettiği somut eylem ve önlemler Başbakan Recep Tayyip Erdoğan tarafından dile getirilmiştir. Türkiye'nin önümüzdeki on yılı kapsayan bir manifestosu olarak kabul edilebilecek olan bu açıklamanın bu kadar yetkili bir ağızdan ve dünyanın her yanından davet edilmiş olan özel sektör temsilcilerinin katıldığı bir yemekte yapılmış olması anlamlıdır. Uluslararası çevrelerce, hem Türkiye'nin İEP'na verdiği önemin hem de bu planın uygulanmasında iş çevrelerine atfedilen önemin bir göstergesi olarak yorumlanmıştır.

a. Politik ve moral sonuçlar

Türkiye EAGÜ toplantısının ev sahipliği için hem mali hem insan kaynakları açılarından önemli harcamalar yapmıştır. EAGÜ'lerden gelen çok sayıda katılımcının masrafları karşılanmış, toplantının düzenlemesiyle doğrudan ilgili ciddi masrafları da olmuştur. Özellikle New York'ta BM çerçevesinde yapılan hazırlık çalışmalarında Türk bürokratları öncü yapıcı ve ara bulucu bir rol oynamışlar, bazı özel sektör ve STK'lar da kendi alanlarında önemli katkılarda bulunmuşlardır. Türkiye'de devletin birçok biriminde EAGÜ'lere ne gibi katkıda bulunulabileceği düşünülmüş ve birçok proje söz konusu edilmiştir. Türkiye'nin hazırlık dönemindeki bu cömert ve yoğun çalışmaları, olumlu ve yapıcı yaklaşımı uluslararası çevrede Türkiye'nin saygınlığını arttırıcı etkide bulunmuştur.

Bu olumlu etki toplantı sırasında da devam etmiş ve pekişmiştir. Toplantının açılış ve kapanışında Türkiye adına yapılan konuşmalarda kalkınma barış ve güvenliğin ancak bir arada sağlanabileceğini vurgulanmış, ortak değerler ve sorumlulukların altını çizilmiş, aşırı eşitsizliklerin kaldırılmasına öncelik verilmiş ve İEP'nın EAGÜ'ler için "hızlanan", "sürekli" "kapsayıcı" ve "eşitlikçi" bir kalkınma sağlaması beklendiği belirtilmiştir. Ayrıca "En Az Gelişmiş Ülkeler" yerine "Gelecek Gelişen Ülkeler" kavramının kullanılması önerilmiş, bu da Türkiye tarafından bu ülkelerin saygınlığına ve haysiyetine verilen önemin bir göstergesi olarak algılanmıştır. EAGÜ konferanslarında ilk olarak bir "entelektüeller forumu" toplanmış bu da Türkiye'nin moral ve felsefi açılardan

07 MEHMET ARDA.indd 8 10/4/11 10:34:41 AM

EAGÜ'lerin yanında olduğuna dikkat çekmiştir.

b. Türkiye'nin EAGÜ'lere yönelik taahhütleri

Başbakan Recep Tayyip Erdoğan'ın 17 Mayıs 2011 günü açıklanan konuşmasında[8] Türkiye'nin genel kalkınma yardımı yaklaşımı ve uygulamaları özetlendikten sonra EAGÜ'lere 2012 yılından itibaren yılda 200 milyon Dolarlık bir kaynak ayıracağı söylenmekte ve bu kaynağın nasıl harcanacağı daha ayrıntılı olarak dokuz başlık altında anlatılmaktadır. Kalkınma ve teknik yardım kaynakları eğitim, sağlık, üretim kapasitesinin arttırılması, altyapı, su, sulama, temizlik işleri, tarım ve enerji alanlarına yönelecektir. Ticaret konusunda, EAGÜ ülkelerden gümrüksüz ve kotasız mal ithal rejiminin tarım ürünlerini de kapsaması düşünülecek, EAGÜ ve onlarla ilgili örgütlere Türkiye'den mal ve hizmet alımlarında kullanılmak üzere elverişli koşullarda Eximbank kredileri sağlanacak, standartların iyileştirilmesi, piyasa geliştirilmesi, ticaretin kolaylaştırılması için yardım yapılacak, Türkiye ve EAGÜ'lerin iş çevrelerindeki örgütlerinin kurumsal işbirliğine yardım edilecektir.

Yatırımlar alanında Türk özel sektörünün EAGÜ'lerdeki yatırımlarını şimdiki seviyesi olan 2 milyar dolardan 2015'e kadar 5 milyar Dolara ve 2020'ye kadar da 12 milyar Dolara yükseltmeye çalışılacak, altyapı ve üretim kapasitesinde iyileştirmeye yönelik yatırımlar için elverişli koşullarla kredi olanakları sağlanacak, sanayi, tarım, tarımsal ürün işleme, su, enerji, turizm gibi sektörlere öncelik verilecek, yatırım için yardım sağlanacak, özellikle EAGÜ'lerin KOBİ'leri için UNDP İstanbul Merkezi ile ortak eğitim programları uygulanacak ve EAGÜ'lerde yatırımı geliştirme merkezlerinin kurulmasına destek sağlanacaktır.

Teknoloji konusunda TÜBİTAK ve UNIDO ortaklığı da kullanılarak, bilim insanları ve bilim merkezleri arasında işbirliği sağlanacak, EAGÜ'lerin önemli teknolojilere ulaşımını kolaylaştırmak için bir uluslararası merkez kurulacaktır. Eğitime destek için10 yıl içinde özellikle lisansüstü düzeyde ve tarım, mühendislik ve tıp alanlarında, EAGÜ öğrencilerin 1000 burs sağlanacak, ilköğretim için altyapı kurulması ile kadınların temel ve mesleki eğitimine yardım edilecektir.Turizm sektöründe tecrübeler paylaşılacak ve eğitim yapılacaktır.

Tarım ve ormancılık dallarına özel önem atfedilecek, FAO ve WFP ile işbirliği de yapılarak sulama ve toprak kullanımı, tohum ve fide üretimi, orman yönetimi, UNCCD ile de işbirliği yaparak erozyonla mücadele için destek olunacak, EAGÜ tarımına yönelik bir uluslararası tarım merkezi kurulacaktır.

Enerji, su ve iklim değişikliği konuları birbirine bağlı addedilmiş, bu konularda bilgi ve tecrübe alış verişli ile iklim değişikliğine uyum için teknik yardım vurgulanmıştır.

Ayrıca bunların yanında, fakirlikle mücadele için uygulamaların paylaşılması ve yerel yönetimler, diplomatlar, askeri ve güvenlik personelinin eğitimi için de işbirliği Türkiye'nin EAGÜ'lere yönelik yapmaya karar verdiği konular arasında yer almıştır.

c. En Az Gelişmiş Ülkeler, İstanbul Eylem Programı ve Türkiye iş dünyası

EAGÜ'ler küresel ekonomide gerek milli gelir, gerekse ticaret ve yatırım olarak çok ufak bir yer tutmaktadır. Bu bakımdan iş çevreleri için fazla önem arz etmediği düşünülebilir. Ancak bu ülkeler doğal kaynaklar açısından oldukça zengindirler ve son yıllarda oldukça yüksek bir büyüme hızı kaydetmektedirler. EAGÜ'ler bir grup olarak 2000 ile 2009 arasında ortalama yıllık % 7,1 oranında bir büyüme gerçekleştirmiştir. Genel olarak bu ülkeler küresel finansal krizden de en az etkilenen ülkeler arasındadır. Gerçi büyüme oranları EAGÜ'ler arasında önemli farklılıklar göstermiştir ama İEP önümüzdeki 10 yıl için bu ülkelerde %7'lik büyüme öngörmektedir. İEP'nun başarılı bir uygulanmasının sonucu olarak (veya bundan bağımsız başka nedenlerle) büyümelerine başarıyla devam etmeleri bu ülkeleri potansiyel olarak dikkate değer kılmaktadır.

Toplam uluslararası ticarette EAGÜ'lerin payı %1 civarındadır. Ancak bu payın 2000 sonrasındaki, 10 yıl içinde % 0,5 den başlayıp iki misline çıktığı düşünülürse başarılı sayıla-

(8) *http://ldc4istanbul.org/uploads/special_supplement120511.pdf*

07 MEHMET ARDA.indd 9 10/4/11 10:34:41 AM

cak bir gelişimden söz edilebilir. İEP bu payın önümüzdeki 10 yıl içinde bir kez daha iki katına çıkmasını öngörmektedir. Bu da önemli sayılacak bir artış ve gerek ihracat gerekse ithalat açılarından iş çevrelerince kullanılabilecek imkân demektir. Ancak bunun gerçekleşmesi, yani EAGÜ'lerin ihracatlarının artması için bu ülkelerde yapısal bir dönüşüm gereklidir. Bu da yabancı yatırımcılara olan ihtiyacı vurgulamaktadır. Türkiye'nin yaklaşımında ve taahhütlerinde de bu ülkelere yönelecek yatırımlara destek önemli bir yer tutmaktadır, bu desteğin gerçekleşmesi ise yatırımcıların EAGÜ'lere yönelik projeler üretmesine ve oradaki ortaklarıyla beraber taahhüt edilen desteği devletten talep etmelerine bağlıdır.

EAGÜ'lerdeki iş ortamı gerek fiziki gerekse işgücü kaynaklarının niteliği dolayısıyla çekici sayılmayabilir. Buna ek olarak yönetişim konusu da bir engel olarak görülmektedir. İEP bu alanlarda da gerekli bir dizi önlemler saymakta, fiziki altyapının iyileştirilmesine ve örneğin internete ulaşımda bir atılım yapılmasına önem vermektedir. İEP hem EAGÜ'lerin hem de onlara yardım eden ülkelerin ortak programıdır. Programın uygulanması ve istenen düzeylere gelinmesi için gerek yatırım gerekse ticaret açılarından kendisinden çok şeyler beklenen özel sektör devletlere bu programla üstlendikleri sorumlulukları hatırlatmalıdır. D

Ek: Ülkelerin resmi İngilizce adlarıyla En Az Gelişmiş Ülkeler listesi

AFRİKA (33)			
1	Angola	18	Madagascar
2	Benin	19	Malawi #
3	Burnika Faso #	20	Mali #
4	Burundi #	21	Mauritania
5	Central African Republic #	22	Mozambique
6	Chad #	23	Niger #
7	Comoros *	24	Rwanda #
8	Democratic Republic of the Congo	25	Sao Tome and Prıncipe *
9	Djibouti	26	Senega
10	Equatorial Guinea	27	Sierra Leone
11	Eritrea	28	Somalia
12	Ethiopia #	29	Sudan
13	Gambia	30	Togo
14	Guinea	31	Uganda #
15	Guinea-Bissau *	32	United Republic of Tanzania
16	Lesotho #	33	Zambia #
17	Liberia		
ASYA (14)			
1	Afghanistan #	8	Nepal #
2	Bangladesh	9	Samoa *
3	Bhutan #	10	Solomon Islands *
4	Cambodia	11	Timor-Leste *
5	Kiribati *	12	Tuvalu *
6	Lao People's Democratic Republic #	13	Vanuatu *
7	Myanmar	14	Yemen
LATİN AMERİKA AND KARAYİPLER			
1	Haiti *		

Denize sahili olmayan ülke
* Küçük ada ülkesi

07 MEHMET ARDA.indd 10 10/4/11 10:34:41 AM

Kingtom

www.kingtom.com.tr

sağlık için

seçmece...

%100 YERLİ

Kingtom

domates salçası

ASSAN GIDA

SANAYİ VE TİCARET A.Ş.

Assan Gıda bir KİBAR HOLDİNG kuruluşudur.

07 MEHMET ARDA.indd 11 10/4/11 10:34:42 AM

Ticaretin Kolaylaştırılması

Remzi Akçin
Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Gümrükler Genel Müdür V.

Dış ticarette engellerin kalkması, gümrük idarelerinin ulusal ekonomi, toplum ve çevre sağlığının güvenliğini sağlamadaki "koruyucu" rolünü ön plana çıkarmıştır. Gümrük idarelerinin bu görevini etkin şekilde yerine getirmesi beklenirken, uluslararası eşya ve yolcu trafiğinin de ilke olarak kolaylaştırılması zorunluluğu ile karşı karşıya kalınmaktadır.

Uluslararası iş dünyasının sürekli değişen ortamı ve artan dış ticaret hacmi de dikkate alındığında gümrük idaresinin bu "koruyucu ve kolaylaştırıcı" rolü yerine getirebilmesi için çağdaş ve dinamik bir organizasyon yapısı gerekmektedir. Gümrük ve Ticaret Bakanlığı, bu fonksiyonların yerine getirilmesi için bilgi işlem ve risk yönetimi sistemleri de dâhil olmak üzere ticaretin kolaylaştırılmasına yönelik olarak önemli gelişmeler kaydedilmesini sağlamıştır.

08 REMZI AKCIN.indd 2 10/4/11 10:35:32 AM

Gümrük formalitelerinin iş ve yatırım ortamının iyileştirilmesine katkı yapması, girdi maliyetlerini artırıcı etkisinin olmaması, mevzuat ve belge kirliliğine yol açmaması, işlem süreçlerini basitleştirmesi ve hızlandırmasının yanı sıra Gümrük İdaresinin gözetim ve denetimini olumsuz etkilememesi gerekmektedir. Bu prensipler çerçevesinde geliştirilmiş olan kolaylaştırıcı gümrük uygulamaları, ticaret hayatının gereksinimleri doğrultusunda Bakanlığımızca gözden geçirilmekte ve geliştirilmektedir.

Ticaretin kolaylaştırılmasına yönelik olarak yapılan en son değişiklikler arasında onaylanmış kişi ve mavi hat uygulamalarının yaygınlaştırılması, posta ve hızlı kargo taşımacılığı yoluyla yapılan ithalat ve ihracatta işlemlerin basitleştirilmesi, perakende sektörünce ithal edilen girdilerin antrepoda veya üretim tesislerinde vergiler ödenmeksizin işlenerek ihraç edilmesinin sağlanması, Topluluk Entegre Tarifesine (TARIC) uyum sağlanması ile tarifenin ve mevzuatın sadeleştirilmesi ve dağınık bir şekilde bulunan dış ticaret mevzuatının toplu bir şekilde ticaret erbabının erişimine sunulması ve gümrük idaresi merkez teşkilatınca kullanılan yetkilerin bir bölümünün taşra teşkilatına devredilerek bürokrasinin azaltılması gibi çalışmalar bulunmaktadır. Bunlarla birlikte, kâğıtsız beyannamenin yaygınlaştırılması, beyannameye eklenecek belgelerin azaltılması ve tek pencere uygulamalarına yönelik altyapının oluşturulması da ticaretin kolaylaştırılmasına yönelik olarak devam eden çalışmalar arasında yer almaktadır.

Ticaretin kolaylaştırılmasına yönelik olarak yapılan en son değişiklikler arasında onaylanmış kişi ve mavi hat uygulamalarının yaygınlaştırılması, posta ve hızlı kargo taşımacılığı yoluyla yapılan ithalat ve ihracatta işlemlerin basitleştirilmesi, perakende sektörünce ithal edilen girdilerin antrepoda veya üretim tesislerinde vergiler ödenmeksizin işlenerek ihraç edilmesinin sağlanması, Topluluk Entegre Tarifesine (TARIC) uyum sağlanması ile tarifenin ve mevzuatın sadeleştirilmesi ve dağınık bir şekilde bulunan dış ticaret mevzuatının toplu bir şekilde ticaret erbabının erişimine sunulması ve gümrük idaresi merkez teşkilatınca kullanılan yetkilerin bir bölümünün taşra teşkilatına devredilerek bürokrasinin azaltılması gibi çalışmalar bulunmaktadır.

Onaylanmış kişi statüsü

Onaylanmış kişi statüsü; gümrük işlemlerinde güvenilirliğini kanıtlamış, belirli bir dış ticaret hacmine veya sabit sermaye yatırımına sahip, mali yeterliliği tasdik edilmiş, kayıtları izlenebilir olan kişilere tanınan ve gümrük ve dış ticaret faaliyetlerinde belli kolaylıkların tanınmasına olanak veren ve A, B ve C sınıfları olarak üçe ayrılan bir statüdür.

Firmalara onaylanmış kişi statüsü tanınması için koşullar güvenilirlik ve mali yeterlilik ve kayıtların izlenebilirliği gibi genel koşulların yanı sıra dış ticaret performansı, sabit sermaye yatırımı ve istihdam gibi özel koşullar aranmaktadır.

Onaylanmış kişi statü belgesi sahipleri, sınıfına göre aşağıda sayılan kolaylıklardan yararlanabilmektedir. Sıklıkla yararlanılan uygulamalar arasında, mavi hat uygulamasından yararlanabilme, eksik belgeyle beyanda bulunabilme, kısmi ve götürü teminat verebilme ve A.TR Dolaşım Belgesi düzenlenmesi yer almaktadır.

Bakanlığımızca yürütülen onaylanmış kişi statüsünün yaygınlaştırılması çalışmaları kapsamında küçük ve orta ölçekli işletmelerin ve perakendecilerin onaylanmış kişi statüsünden yararlandırılması amacıyla mevzuat değişikliğine gidilmiş olup, C sınıfı onaylanmış kişi statüsü tanınması için öngörülen genel ve özel koşullar değiştirilmiştir. Bu çerçevede, onaylanmış kişi statü belgesinin verilmesi için ara-

08 REMZI AKCIN.indd 3 10/4/11 10:35:34 AM

Mavi hat; eşyanın belge kontrolüne veya muayeneye tabi tutulmadığı hattır. Bu uygulamadan yetkilendirilmiş yükümlü sertifikasına veya onaylanmış kişi statüsüne sahip kişiler yararlanmaktadır. Daha önce sadece ithalat işlemlerinde geçerli olan uygulama, ihracatın kolaylaştırılması ve hızlandırılması çalışmaları kapsamında ihracatı da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

nan genel koşullar arasında yer alan imalatçı olma genel koşulu C sınıfı için kaldırılmıştır. Ayrıca, C sınıfı için öngörülen özel koşullar arasında sayılan firmalarca istihdam edilmesi gereken sigortalı çalışan sayısı otuzdan on beşe, ihracata ilişkin performans kriteri iki milyondan, bir milyon FOB/ABD dolarına, ithalat ve fiili ihracat toplamına ilişkin performans kriteri sekiz milyondan, altı milyon ABD dolarına, sabit sermaye yatırımına ilişkin performans kriteri ise yirmi beşten on beş milyon ABD dolarına indirilmiş, bir önceki yılda vize edilen A.TR Dolaşım Belgesi kriteri ise 100 yerine 50 olarak belirlenmiştir. Bununla birlikte, onaylanmış kişi statüsünün küçük ve orta ölçekli işletmeler açısından cazip hale getirilmesi için daha önce sadece A ve B sınıfı onaylanmış kişilere tanınan götürü teminat uygulaması ve ihracatta ve yatırım teşvik belgesi kapsamında yapılan ithalatta mavi hattan yararlanma yetkisi C sınıfı onaylanmış kişilere de tanınmıştır.

Mavi hat uygulaması

Mavi hat; eşyanın belge kontrolüne veya muayeneye tabi tutulmadığı hattır. Bu uygulamadan yetkilendirilmiş yükümlü sertifikasına veya onaylanmış kişi statüsüne sahip kişiler yararlanmaktadır. Daha önce sadece ithalat işlemlerinde geçerli olan uygulama, ihracatın kolaylaştırılması ve hızlandırılması çalışmaları kapsamında ihracatı da kapsayacak şekilde genişletilmiştir.

BİLGE sistemi tarafından risk kriterlerine göre yapılacak değerlendirme sonucunda muayene türü mavi hat olarak belirlenen beyannameler için sistem tarafından muayene memuru ataması yapılmamakta, eşyanın gümrük vergilerinin ödenmesiyle işlemler tamamlanarak eşya yükümlüsüne teslim edilmektedir.

Son mevzuat değişiklikleri ile uygulama kapsamı dışında bırakılan yatırım teşvik belgesi kapsamındaki ithalat işlemlerinin mavi hatta işlem görmesi sağlanmıştır.

Hızlı kargo taşımacılığı

Elektronik ticaretin gittikçe artan şekilde kullanım alanı bulması ve uluslararası ticarette özellikle numune ve modellerin hızlı bir şekilde gönderiminin önem arz etmesi, ayrıca özellikle küçük imalatçılar için ürettikleri ürünü düşük maliyetle ve daha az bürokratik işlemle hızlı bir şekilde ihraç etmelerinin sağlanmasının ihracatı teşvik edici bir unsur olduğu dikkate alındığında, hızlı kargo yoluyla taşımacılık da buna paralel olarak daha fazla kullanılmaktadır. Bu çerçevede, Bakanlığımız ticareti kolaylaştırma ve güvenli kılma politikası doğrultusunda havayolu ile hızlı kargo ve posta taşımacılığı için bir takım düzenlemeler getirmiştir.

Eski düzenlemelere göre yapılan işlemlerde, gün içinde gelen tüm gönderiler tek bir liste halinde gümrüğe sunulduğundan ve bu listeler elektronik ortamda sisteme girilmediğinden, risk analizine dayalı sistematik bir kontrol yapılması, gönderici/alıcı/eşya bazında istatistik üretilmesi, bu kapsamda gelen gönderilerin mali boyutunun hesaplanması ve aynı eşyanın bu yolla geliş sıklığı ile aynı alıcıya gelen gönderi sayısının denetlenmesi ve ortaya çıkarılması mümkün bulunmamaktaydı. Bu durumda, hızlı kargo taşımacılığı suiistimal edilerek ticari eşyanın da bu yolla yurda sokulması ve hem yurt içindeki üretici açısından rekabeti bozucu bir etki yaratması hem de vergi kaybına neden olmasının önüne tam olarak geçilmesi mümkün bulunmamaktaydı.

Ancak, sistemin tüm bu zaaflarını ortadan kaldırmak üzere Dünya Gümrük Örgütü'nün tavsiye kararları ile bazı başarılı dünya örneklerinin incelenmesi sonucunda 2009/15481

08 REMZI AKCIN.indd 4 10/4/11 10:35:34 AM

sayılı Bakanlar Kurulu Kararı'nda değişiklik yapılarak etkin denetim sağlayacak hükümler getirilmiştir.

4458 sayılı Gümrük Kanununa göre, posta yolu veya hızlı kargo taşımacılığı kapsamında gelen ya da gönderilen, miktarı ve değeri Bakanlar Kurulunca belirlenecek eşyanın gümrükçe onaylanmış bir işlem veya kullanıma tabi tutulmasında, posta idaresi ya da hızlı kargo taşımacılığı yapan şirketler dolaylı temsilci olarak yetkili kılınabilmektedir. Bu kapsamda, beyan yapmak üzere 14 hızlı kargo taşımacılığı yapan şirket ile PTT Genel Müdürlüğü yetkilendirilmiş olup, bu temsil hizmeti karşılığında ilave bir ücret alınmamaktadır.

Posta ve hızlı kargo taşımacılığı yapan firmaların temsil yoluyla işlemleri gerçekleştirebilmesi için belirlenmiş olan 30 kg. ve 1500 AVRO olan limitler, Gümrük Genel Tebliği (Posta ve Hızlı Kargo Taşımacılığı Seri No:3) ile ihraç eşyası için 150 kg. ve 7500 AVRO'ya çıkarılmıştır.

İthalatta ise kıymeti 75-1500 AVRO arasında olan ticari nitelik arz etmeyen ve şahsi kullanım için gelen gönderilerin alıcılarına ulaştırılmasında, PTT ve hızlı kargo şirketleri temsilci sıfatıyla işlem yaparak gönderilerin direkt alıcılara teslim edilebilmesini sağlayabilmektedir.

Dolaylı temsil yoluyla yapılan ithalat işlemlerine konu eşya için diğer mevzuattan kaynaklanan sınırlayıcı ve yasaklayıcı hükümler dikkate alınmamaktadır. Bu kapsamda, yine ihracatçı için sağlanan bir kolaylık olarak, yetki kapsamında yapılacak ihracatta ihracatçı birliği onayı da aranmamaktadır.

Söz konusu uygulamalar ile ticaret erbabına kolaylık tanınmış olmakla beraber, gerekli denetimlerin sağlayacak mekanizmalar da oluşturulmuştur. Bunlar özetle, ön beyan ve risk analizi kapsamında etkin muayenelerin öngörülmüş olması, temsil yapan firmaların müteselsil sorumluluk üstlenmeleri nedeniyle titizlikle beyan yapmaya sevk edilmeleri, x-ray kontrolü getirildiğinden, barkod uygulaması ile gerekli bilgilere daha kolay ulaşabilmenin sağlanması olarak sayılabilir.

Perakende sektörü

Perakende sektöründe faaliyette bulunan ulusal marka sahibi şirketler, ithal ettikleri ürünleri yerli eşya ile birleştirerek yurt dışına tekrar göndermektedirler. Bu durumda, perakende firmalarının ithali girdilerine ilişkin vergiler ve diğer yükler, maliyetleri arttırmakta ve uluslararası piyasalardaki rekabet güçleri azalmakta; ihracatçılarımız getirilen ek vergilerle birlikte %50'lere varan vergi yüküyle karşı karşıya kalmaktadır.

Bu iş akışı, firmaların vergisel maliyeti nedeniyle uluslararası piyasalardaki rekabet gücünün azalmasına ve firmaların lojistik dağıtım

08 REMZI AKCIN.indd 5 10/4/11 10:35:34 AM

merkezlerini yurt dışında konumlandırmasını beraberinde getirmektedir. Bunun sonucunda, ülkemizde istihdam ve ihracat olumsuz etkilenmekte, vergi kayıpları söz konusu olmakta ve Türkiye'nin üretim gücüyle entegre edilmiş bir lojistik merkez olma özelliğinin ortadan kalkmaktadır.

Bu sorunların giderilmesi için Bakanlığımız koordinasyonunda Ekonomi Bakanlığı, İTKİB ve ulusal marka sahibi perakende şirket temsilcileri ile yapılan toplantılar sonucunda "Perakende Sektörü Eylem Planı" hazırlanmıştır. BU çalışmada, Gümrük Yönetmeliği ve ikincil mevzuatta yapılan düzenlemelerle ihracatçılarımızın mümkün olan en az maliyet, prosedür ve sürede ürünlerini pazara sunuma hazır hale getirmeleri ve rekabet güçlerinin artırılması amaçlanmıştır.

Yapılan düzenleme ile getirilen temel kolaylık, antrepo rejimi kapsamında bulunan eşyaların gerek antrepoda gerekse firmanın fabrikası sahası veya paketleme ünitesinde elleçleme işlemine tabi tutulması ve serbest dolaşımda bulunmayan eşyanın milli eşya ile paketlenmesine olanak sağlanmıştır. Böylece ithal girdilere ilişkin mali bir yük olmaksızın nihai ürün ihraç edilebilmektedir.

Yeni düzenlemelerden perakende sektörü başta olmak üzere tüm ihracatçılarımız faydalanabilecektir. Bu yeni sistemden yararlanabilmek için gümrük idaresinin ön izni gerekli olduğundan, bu aşamada firmaların bu sistemden yararlanma açısından uygun olup olmadığı da dikkate alınacaktır.

İthal eşyasının Antrepo Rejimi kapsamında mali yükümlülük altına girmeden elleçleme faaliyetlerine tabi tutularak yurt dışına gönderilmesine olanak sağlanması ile Türkiye'nin perakende sektöründe bölgesel lojistik üs olması yönünde önemli bir adım atılmıştır.

Tekstil sektörüne getirilecek korunma önleminin uygulanmaya başlamasıyla yaklaşık %40'lar seviyesinde olan ek vergi konulduğu ve toplam tekstil ithalatının yaklaşık %50'sinin perakende sektörü tarafından ihraç edildiği esas alındığında getirilecek ek verginin sektöre maliyetinin yaklaşık 1,5 milyar Dolar olacağı öngörülmektedir. Yapılan düzenlemeler ile hazır giyim ve tekstil sektöründeki perakendecilerin acil ihtiyaçları karşılanmış olsa da otomotiv, beyaz eşya ve elektrik-elektronik gibi diğer sektörlerin de bu yeni düzenlemelerden yararlanacağını tahmin edilmektedir.

TARIC (Topluluk Entegre Tarifesi)

TARIC, Avrupa Birliği tarafından hazırlanan, üye ülkelerce yapılacak ithalatta ürün bazında, ülkelere göre uygulanan vergi ve tarifelerin güncel biçimde yer aldığı veri tabanıdır.

08 REMZI AKCIN.indd 6 10/4/11 10:35:35 AM

Bu veri tabanında tarife önlemleri, dampinge karşı vergi gibi ticari önlemler, miktar kısıtlamaları ve yasaklamalar gibi bilgiler yer almaktadır.

Ulusal Programda yer alan yükümlülüklerimizden biri, BİLGE sisteminin TARIC ile uyumunun sağlanması için gerekli çalışmaların yapılması yer almaktadır. Bu yükümlülük çerçevesine Bakanlığımızca yapılan çalışmalar tamamlanmış olup, 2011 yılı başında uygulamaya geçilmesi öngörülmektedir.

Topluluk Entegre Tarifesine uyum sağlanması, AB'ye uyum konusundaki yükümlülüklerimizin yerine getirilmesinin yanı sıra, ticaretin kolaylaştırılması çalışmalarına da katkı sağlamaktadır. TARIC'e uyum çalışmaları ile gümrük tarifesinde istatistik amacıyla açılmış olan son iki hanenin kaldırılması ve hâlihazırda güncelliğini yitirmiş ulusal açılımların kaldırılması ile tarife cetvelinin tamamen AB ile uyumlu hale gelecek ve sadeleştirilecektir. TARIC'in mevzuatı sadeleştirecek diğer bir yönü de İthalat Rejim Kararı ekinde yer alan V ve VI sayılı listelere ihtiyaç duyulmayacak olmasıdır. TARIC'in ticaret erbabı açısından pratikteki en büyük faydası dağınık bir şekilde bulunan dış ticaret mevzuatına yükümlülerin kolay erişiminin sağlanmasıdır.

Yetki devri

Gümrük işlemlerinin basitleştirilmesi ve bürokrasinin azaltılması için, daha önce gümrük idaresi merkez teşkilatınca yürütülmekte olan bazı işlemler ve verilen izinlere ilişkin yetki taşraya devredilmiştir.

Bağlayıcı tarife bilgisi düzenlenmesi, onaylanmış kişi statü belgelerine ilişkin başvurular, akaryakıt antreposu haricindeki antrepo izinleri gibi daha önce merkezden yürütülen işlemler hâlihazırda taşra teşkilatınca yerine getirilmektedir.

Kâğıtsız beyanname ve beyannameye eklenecek belgeler

2011 yılında başlatılan ve gümrük idarelerinde yaygınlaştırılmakta olan kâğıtsız beyanname uygulaması, güvenli elektronik imza taşıyan gümrük beyannamesi ile ekinde aranan belgelerin tamamen elektronik ortamda gönderilmesine olanak tanıyan bir sistemdir. Bu sistemde, firmalar beyannameye eklenecek belgelerin asıl nüshalarını kâğıt ortamında gümrüğe ibraz etmeyeceklerinden, gümrüğe gelmeden işlemlerini tamamlayabilmekte, kırtasiyecilik azaltılarak idarenin sağlıklı ve etkin işlemesi sağlanmakta, kâğıt beyannameye ilişkin maliyetler de ortadan kalkmaktadır.

Kâğıtsız beyanname uygulamasının daha hızlı bir şekilde yaygınlaştırılabilmesi ve ticaretin kolaylaştırılması hedefleri doğrultusunda elektronik olarak beyannameye eklenecek belgelerin azaltılması konusunda çalışmalar yapılmaktadır. Bu çalışmalar ile BİLGE sisteminde beyannameye yalnızca vergilendirmeyi doğrudan etkileyen belgeler, uluslararası düzenlemeler gereğince beyannameye eklenmesi gereken belgeler, ayniyet tespitine ilişkin belgeler ile özelliği ve niteliği gereği riskli olan/olabilecek (gıda, tarım, silah, ihracı ön izne bağlı eşya v.b.) eşyada ilgili kurumların izin/uygunluk yazılarının beyannameye elektronik ortamda beyannameye eklenmesi öngörülmüş, diğer tüm belgelerin ise gümrük idaresince istenildiğinde ibraz edilmek üzere yükümlü tarafından muhafaza edilmesi öngörülmüştür.

Beyannameye eklenecek belgelere ilişkin mevzuatın 2011 yılı içerisinde tamamlanarak hayata geçirilmesi öngörülmektedir.

Tek pencere uygulamaları

Tek pencere sistemi, ihracat ve ithalat ile ilgili tüm dokümanların ilgili birimlere elektronik ortamda iletilmesini sağlamaktadır. Bu durumda firmalar izin ve belge gönderimi sürecinde birden çok yere gitmek zorunda kalmamakta, tek bir idareye sundukları bilgi ve belge ile işlemlerin tamamlanması sağlanmaktadır.

Dünya Bankasınca düzenli olarak yayımlanmakta olan Doing Business 2011 Raporunda yer verilen reform trendleri kapsamında, Türkiye'nin gümrüklerde ve dış ticaret süreçlerinde gerçekleştirmesi önerilen öncelikli iyileştirme çalışmaları arasında dış ticaret işlemlerinde elektronik tek pencere uygulamasına geçilmesi ve gümrük işlemlerinin tümüyle e-beyanname ile elektronik ortamda yapılması bulunmaktadır.

Kâğıtsız beyanname ile tek pencere sistemine geçişin ilk adımları atılmıştır. Diğer yandan, bu sistemin uygulanmasında tüm ilgili kurumların işbirliği ve katılımı ile ilerleme sağlanması Bakanlığımızın öncelikli hedefleri arasında yer almaktadır.

08 REMZI AKCIN.indd 7 10/4/11 10:35:36 AM

Gümrük Uzlaşma Müessesesi

Harun Uslu
Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
Gümrükler Genel Müdürlüğü Genel Müdür Yardımcısı V.

Geleneksel olarak uyuşmazlıkların giderilmesi, kişilerin ve kurumların haklarının korunması güçlü ve bağımsız yargı organları tarafından sağlanmaktadır. Ancak, mahkemelerin artan uyuşmazlık sayısı karşısında nicelik ve nitelik yönünden yetersizliği, yargılama usullerinin karışıklığı, uyuşmazlık çözüm sürecinin uzunluğu ve vatandaşlar ile kamu idaresi için yargılama sürecinin maliyeti, uyuşmazlıkların dava yolu dışında giderilmesinin, başka bir ifadeyle alternatif uyuşmazlık çözüm yollarının öneminin artmasına neden olmuştur.

Hukuk sistemimizde; Anayasada "ombudsmanlık", Türk Ceza Kanunu ve Ceza Muhakemesi Kanunu ile giren "uzlaştırma" kurumu ile Vergi Usul Kanunu ve Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanununda düzenlenen "uzlaşma" kurumu, uyuşmazlıkların giderilmesinde alternatif çözüm usullerinin ör-

09 HARUN USLU.indd 2 10/4/11 10:36:05 AM

neğini oluşturmaktadır.

Son olarak, 611 sayılı Kanunun 137'nci maddesi ile yeniden düzenlenen 4458 sayılı Gümrük Kanununun 244'üncü maddesi ile gümrük vergileri ve para cezaları için de uzlaşma müessesesi getirilmiştir.

Tanım

Uzlaşma; "Yükümlü ile idare arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların yargı yoluna başvurmadan önce, taraflarca konuşulup giderilmesi" şeklinde tanımlanabilir. Bu şekilde vergi uyuşmazlığı yargı yoluna gitmeden çözümlenmiş olmaktadır. Bu yolla vergi idaresi kanunen alınması gereken vergilerle bunlara ilişkin cezanın bir bölümünden vazgeçmektedir. Bunun karşılığında kamu alacağının tahsilini hızlandırmakta, çok sayıda davayı izleme yükünden kurtulmaktadır. Yükümlü ise, uzlaşma halinde vergi aslının ve cezanın tümü için yargı kuruluşlarına gidebilme hakkını yitirmektedir. Bunun karşılığında ödemesi gereken vergi aslı ve cezası yerine daha az bir miktar ödeme olanağına kavuşmaktadır.

Söz konusu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bu, her iki taraf arasında da avantajlı bir müessesedir. Çünkü yıllarca sürecek olan dava ve yargı sürecinden ve bu sürecin getireceği ek masraf ve zaman kaybından iki tarafı da kurtarmaktadır. Bunun karşılığında her iki taraf da kendisinden bazı ödünler vermektedir. Uzlaşma müessesesi ile yükümlü ve idare arasında güven tesis edilmesi de söz konusudur.

Uzlaşma müessesesine getirilen eleştiriler de mevcuttur. Bu eleştirileri, vergiyi pazarlık konusu yaparak devletin egemenlik gücünün zayıflatılması, mükellefler arasındaki eşitliği vergisini zamanında ve doğru olarak ödeyen mükellef aleyhine bozması ve zaman zaman sübjektif kriterlerin esas alınması şeklinde sıralama mümkündür.

Gümrük İdaresinde Uzlaşma Müessesesini gerektiren nedenler

Dâhili vergilerde olduğu gibi, gümrük vergileri ve para cezaları için de benzer bir uzlaşma imkânının getirilmesi bir süredir tartışılan bir konu olmakla birlikte, İdari itiraz süreçlerinde sorunların çözümlenememesi, vergi aslına bağlı para cezalarının ağırlığı, Gümrük İdaresinin taraf olduğu dava sayısının fazlalığı, davaların genellikle İdare aleyhine sonuçlanması ve bu durumun bütçeye getirdiği yük ve AB ile ABD'de özellikle para cezalarında uzlaşma uygulamalarının mevcudiyeti dikkate alındığında, uzlaşma müessesesinin gümrük vergileri ve para cezaları için de uygulanması gerektiği sonucuna varılmıştır.

Uzlaşma, söz konusu açıklamalardan da anlaşılacağı üzere bu, her iki taraf arasında da avantajlı bir müessesedir. Çünkü yıllarca sürecek olan dava ve yargı sürecinden ve bu sürecin getireceği ek masraf ve zaman kaybından iki tarafı da kurtarmaktadır. Bunun karşılığında her iki taraf da kendisinden bazı ödünler vermektedir. Uzlaşma müessesesi ile yükümlü ve idare arasında güven tesis edilmesi de söz konusudur.

Diğer taraftan, Gümrük İdarelerinin gerek gümrük mevzuatının gerekse ilgili diğer mevzuatın uygulanmasından sorumlu olduğu dikkate alındığında, 4458 sayılı Gümrük Kanununa ve ilgili diğer kanunlara göre gümrük idarelerince takip ve tahsil edilen gümrük vergileri ve para cezaları ile bunlara ilişkin feri alacaklara ilişkin yapılan tahakkuk ve tahsilat işlemlerinde önemli sıkıntılar yaşanmaktadır. Yapılan tahakkuklar yükümlüler tarafından önce idari itiraza konu edilmekte, idari itiraz süreci çoğunlukla yükümlü aleyhine sonuçlanmakta, akabinde de idari dava yolu tercih edilmektedir. Gümrük idaresince yapılan işlemlerin dönemsel olmaktan ziyade işlem ve olay bazında olması nedeniyle, her bir işlem itiraz ve/veya dava konusu olabilmektedir. Bu durum idarenin muhatap olduğu dava sayısını artırmaktadır.

Bakanlığımız kayıtlarına göre, 23 Ağustos 2011 tarihi itibariyle 139.751 davanın muhatabı olduğumuz görülmektedir. Bu davalardan

09 HARUN USLU.indd 3 10/4/11 10:36:08 AM

56.458 adedi idari dava, 82.417 adedi ceza davası, 876 adedi ise hukuk davası olduğu anlaşılmaktadır. Bakanlığın söz konusu davaların ilama bağlı borçlarının ödenmesi için ayırdığı bütçe yıllık 6 milyon TL civarındadır.

Belirtilen hususlar dikkate alınarak, 6111 sayılı Kanunla uzlaşma müessesesi gümrük mevzuatına kazandırılmıştır. 31 Ağustos 2011 tarihinde uygulamasına başlanan uzlaşmanın usul ve esasları 27 Ağustos 2011 tarihli 28038 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanan Gümrük Uzlaşma Yönetmeliği ile belirlenmiştir.

Uzlaşmanın kapsamı

Yükümlü tarafından Gümrük İdaresine yapılan beyanın kontrolü sonucunda belirlenen veya Gümrük İdaresince tespit edilmesinden önce beyan sahibince bildirilen farklılıklara ilişkin tebliğ edilen gümrük vergileri alacakları ile Gümrük Kanununda ve ilgili diğer kanunlarda öngörülen cezaların tümü uzlaşma kapsamına girmektedir.

Belirlenen farklılıklara ilişkin tebliğ edilen alacaklar hakkında yükümlü veya ceza muhatabı tarafından, söz konusu eksiklik veya aykırılıkların kanun hükümlerine yeterince nüfuz edememekten veya kanun hükümlerini yanlış yorumlamaktan kaynaklandığının veya yargı kararları ile idarenin ihtilaf konusu olayda görüş farklılığı olduğu ileri sürülerek başvuruda bulunulması gerekir.

Yönetmelik ekinde tür itibariyle sayılan ve gümrük idarelerince tahsili gereken gümrük vergileri ve para cezalarının tümü uzlaşma kapsamına girmektedir. Gümrük vergilerinin matrahına giren, ancak aslı gümrük idarelerince takip ve tahsil edilmeyen vergi ve benzeri mali yükler uzlaşma kapsamı dışındadır. Bu tür kamu alacakları Vergi Usul Kanunu kapsamına giriyorsa, Maliye Bakanlığının uzlaşmaya ilişkin hükümleri kapsamında uzlaşmaya konu edilmesi mümkündür.

Alacak tutarının kesin tahsilinin öngörülmediği ve teminata bağlandığı durumların uzlaşmaya konu edilmesi söz konusu değildir.

Aynı şekilde, alacağın 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 3 üncü maddesinde yer alan kaçakçılık suçlarına ve kabahatlerine ilişkin olması halinde uzlaşmaya konu edilmesi mümkün değildir.

500.000 TL'ye kadar uyuşmazlıklara ilişkin uzlaşma komisyonlarının gümrük ve muhafaza başmüdürlükleri bünyesinde kurulması ve 3 kişiden oluşması, belirtilen tutarı aşan uyuşmazlıkların merkezi uzlaşma komisyonunda sonuçlandırılması öngörülmüştür.

Uzlaşma komisyonlarında, aynı nitelikteki alacakların birden fazla gümrük müdürlüğünde veya başmüdürlük bağlantılarında yapılan işlemlere ilişkin olması halinde söz konusu alacakların toplamının tek bir uzlaşmaya konu olabilmesi mümkündür. Uzlaşmaya konu işlemlerin toplulaştırılması temin edilerek, işlem bazlı niteliğe haiz gümrük işlemlerinin kısa sürede ve minimum maliyetle sonuçlandırılması hedeflenmiştir.

Uzlaşmaya başvuru

Uzlaşma müessesesi, Gümrük Kanununun 242'nci maddesinde belirtilen itiraz süresi olan 15 gün içinde yetkili uzlaşma komisyonuna veya ilgili gümrük idaresine başvurularak yapılabilir. Süresi içinde yapılan başvuruda usule ilişkin eksikliklerin tamamlanmasına izin verilerek, uzlaşma müessesesinden azami istifade edilmesi öngörülmüştür.

Uzlaşma talebinde bulunulması halinde, itiraz veya dava açma süresi durur. Dolayısıyla, uzlaşma talebine ilişkin sürecin tamamlanmasının beklenmesi gerekir. Uzlaşmanın vaki olmaması veya temin edilememesi halinde, süre kaldığı yerden işlemeye başlar. İtiraz hakkının kullanılmasını teminen, sürenin bitimine üç günden az kalmış olması halinde, üç gün ek süre verilir.

Yükümlünün uzlaşma talebinin, dilekçenin ilgili uzlaşma komisyonu kayıtlarına girdiği tarihten itibaren azami 30 gün içinde sonuçlandırılması esastır.

Uzlaşma müessesesinden daha fazla istifade edilmesini teminen, uzlaşılan para cezalarının, mavi hattan yararlanan onaylanmış kişi statüsünün olumsuz etkilememesini temin edecek düzenlemeler yapılmıştır.

09 HARUN USLU.indd 4 10/4/11 10:36:08 AM

Uzlaşma görüşmelerinde kimler bulunabilir?

Uzlaşma komisyonu görüşmelerine, yükümlünün bizzat katılması gerekir. Yükümlünün doğrudan veya dolaylı temsilcisi, küçükler ve kısıtlılar adına bunları temsile yetkili kişiler de komisyon görüşmelerine katılması mümkündür. Yükümlü isterse, uzlaşma görüşmelerinde, varsa dolaylı temsile yetkili gümrük müşavirini veya yetkilendirilmiş gümrük müşavirini ya da kanuni vekilini bulundurabilir. Ancak bu kişiler, uzlaşma komisyonu toplantısına görüşlerini açıklamak üzere katılabilir, uzlaşma ile ilgili tutanaklara imza atamaz.

Uzlaşmanın sonuçları

Uzlaşmaya ilişkin toplantı sonucunda uzlaşma vaki olmamışsa bu husus, uzlaşma vaki olmuşsa uzlaşılan tutarlar ilgili gümrük müdürlüğüne bildirilir. Uzlaşma müessesesinden daha fazla istifade edilmesini teminen, uzlaşılan para cezalarının, mavi hattan yararlanan onaylanmış kişi statüsünün olumsuz etkilememesini temin edecek düzenlemeler yapılmıştır.

Uzlaşmanın kesinliği

Uzlaşmanın gerçekleşmesi halinde, uzlaşma komisyonlarının düzenleyecekleri uzlaşma tutanakları kesin olup, gereğinin ilgili gümrük müdürlüğünce derhal yerine getirilmesi gerekir. Uzlaşma tutanağının ilgili gümrük idaresine intikali üzerine, tahakkuk ve tebliğ edilmiş olan gümrük vergileri veya kesilen para cezalarının uzlaşılan tutarlara göre düzeltilmesi gerekir. Bu, ilgili gümrük idaresince yapılacak bir işlemdir.

Uzlaşma komisyonlarının çalışmaları ve işlemleri hakkında yükümlü veya cezanın muhatabı ya da idare tarafından dava açılması, herhangi bir mercie şikâyet veya itirazda bulunulması, herhangi bir idari inceleme, araştırma ve soruşturmaya konu edilmesi mümkün değildir. Dolayısıyla, bir taraftan, uzlaşılan tutarın ayrıca dava konusu edilmesi önlenirken, uzlaşma komisyonu üyelerinin de üzerlerinde herhangi bir baskı hissetmeden rahat çalışmaları sağlanarak, hem yükümlü hem de İdare için uzlaşma müessesesinden azami istifade edilmesi amaçlanmıştır.

Uzlaşma konusu yapılan gümrük vergileri ve cezaların, uzlaşma gerçekleştiği takdirde, uzlaşma tutanağının tebliğinden itibaren bir ay içinde ödenmesi gerekir. Yükümlülerin bu hususa dikkat etmeleri önemlidir.

Keza, uzlaşılan vergilerin alınması gerektiği tarihten itibaren uzlaşma tutanağının imzalandığı tarihe kadar geçen süre için 6183 sayılı Kanun hükümlerine göre belirlenen gecikme zammı oranında gecikme faizi uygulanması gerekir. Uzlaşmanın vaki olmaması veya temin edilememesi halinde, genel hükümlere göre alacağın tahsili için işlemler yerine getirilir.

Üzerinde uzlaşılan cezalar hakkında 5326 sayılı Kabahatler Kanunu uyarınca ayrıca peşin ödeme indiriminden yararlanılması söz konusu değildir.

Sonuç

Hayatın her alanına yayılı, vergi başta olmak üzere yasal yükümlülüklerin yerine getirilmesinde mükelleflerin değişik gerekçelerle zafiyete düşmesi mümkündür. Bu durumlarda gerek idarelerin ve gerekse mükelleflerin, zahmetli, masraflı ve uzun soluklu yasal süreçlere boğulmalarının öncesinde bir hak olarak karşılıklı sorunları idari aşamada çözme iradeleri, son derece demokratik, yapıcı ve akılcı bir yaklaşım tarzıdır.

Her konunun yasal dava süreçlerine taşınması yerine, çerçevesi iyi belirlenmiş bir uzlaşma kültürünün yaygınlaştırılması, yükümlü-idare diyalogunun da sağlam zeminlerde iyileşmesine ve gelişmesine hizmet edecektir. Uzlaşma müessesesi, Gümrük İdaresinin karşı karşıya olduğu bazı sorunlara çözüm getirecek, özellikle muhatap olduğu yüksek dava sayısını ve Bakanlığın davaların savunulmasına ilişkin ayırdığı bütçenin azaltılmasını sağlayacak, ayrıca dava aşamasına gelmeden ihtilafların giderilmesini ve kamu alacaklarının tahsilini hızlandıracaktır.

Uzlaşmadan beklenen yararın temin edilebilmesi için, ticaret erbabı, sanayici, yatırımcı ve ilgili serbest meslek erbabı nezdinde farkındalık yaratılması ve getirilen yeniliklerin bilinirliğinin temin edilmesi önem arz etmektedir. Bu yönde çalışmalar devam etmektedir. Kurumsal beklentimiz, gümrük mevzuatı ve uygulamalarına kazandırılan uzlaşma müessesesinden ilgili taraflarca azami derecede istifade edilmesidir.

09 HARUN USLU.indd 5 10/4/11 10:36:08 AM

İntermodal Taşımacılık

Sefa Ekin
Gümrük ve Ticaret Bakanlığı
Gümrükler Genel Müdürlüğü Genel Müdür Yardımcısı V.

İntermodal taşımacılık kavramı

Taşımacılık faaliyetleri unimodal ve entegre taşımacılık olmak üzere ikiye ayrılır. Unimodal taşımacılık, taşıma modlarından (karayolu, havayolu, denizyolu, demiryolu ve boru hattı) yalnızca biri kullanılarak yapılan taşımacılık türüdür. Entegre taşımacılıkta ise birden fazla taşıma kodu kullanılarak taşıma yapılmaktadır. Entegre taşımacılık, multimodal, intermodal ve kombine taşımacılık taşıma türlerinin tamamını kapsar. Bu kavramlar birbirleriyle benzer anlamlar taşımalarına karşın tam olarak aynı değillerdir.

Multimodal (Çok Modlu) Taşımacılık: Eşyanın taşınması esnasında kullanılan taşıma modlarının birden fazla olduğu taşıma türüdür. Taşıma modları arasında uyumluluk şartı aranmaz.

Kombine Taşımacılık: Standartlaştırılmış taşıma birimleriyle yapılan (konteyner, swap body, treyler vb.), taşıma operasyonunda birden çok taşıma modunun kullanıldığı ve taşımanın başlangıcı ile bitişinde mümkün olduğunca kısa olarak karayolunun kullanıldığı taşıma türüdür.

İntermodal (Modlar Arası) Taşımacılık: Taşıyıcının, taşımanın bütünü veya bir bölümünden sorumlu olduğu, standartlaştırılmış taşıma

10 SEFA EKIN.indd 2 10/4/11 10:36:42 AM

birimleriyle yapılan, birden fazla taşıma modu veya aracının kullanıldığı taşıma türüdür. Taşıma modları arasında entegrasyon sağlanması gerekir.

Avrupa Komisyonu intermodalite kavramını, kapıdan kapıya taşımacılık zincirinde en az iki değişik ulaşım biçimi kullanılmasını öneren bir taşımacılık sistemi olarak tanımlamaktadır. İntermodal taşımacılığın başlıca özelliği, modlar arasındaki ekipmanın serbest değişimidir. Bu tür taşımacılıkta çeşitli kombinasyonlar farklı önceliklere göre yer alırlar. Örneğin, hız ya da zamanın ön plana çıktığı durumlarda havayolunun tercih edilen taşıma modları arasında olması gerekir. Maliyetin ön plana çıktığı durumlarda ise denizyolu ya da demiryolu taşıma modları gündeme gelir. İntermodal taşımacılıkla hedeflenen, amaca en uygun taşıma modu kombinasyonunun seçilmesi ve taşıma faaliyetlerinin entegre edilmesidir. On tane olası intermodal taşımacılık kombinasyonu vardır:

- Demiryolu - karayolu,
- Demiryolu – denizyolu,
- Demiryolu – havayolu,
- Demiryolu – boru hattı,
- Karayolu – havayolu,
- Karayolu – denizyolu,
- Karayolu – boru hattı,
- Denizyolu – boru hattı,
- Denizyolu – havayolu,
- Havayolu – boru hattı.

Bu kombinasyonların tümüne uygulamada her zaman rastlanmaz. Demiryolu-karayolu kombinasyonu yaygın olarak kullanılmaktadır. Karayolu-denizyolu kombinasyonu özellikle yüksek değerli eşyanın uluslararası hareketinde kabul görmektedir. Çok daha düşük hacimde karayolu-havayolu veya demiryolu-denizyolu kombinasyonları uygundur.

İntermodal taşımacılığın temel özellikleri;

- Taşıma modlarından en az ikisini içermesi,
- Taşınacak eşyanın birim yük haline getirilmiş olması ve standartlaştırılmış taşıma birimlerinin kullanılması,
- Taşıma birimi içerisindeki eşyanın elleçlenmemesi,
- Taşıma biriminin çıkış noktası ile varış noktası arasında en az bir kere taşıma modu değiştirilmesi, şeklinde sıralanabilir.

Taşımacılık firmaları gün geçtikçe artan bir rekabet içinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Böyle bir ortamda müşterilerinin tercihlerine göre farklı çözümler üreten firmalar avantajlı duruma geçerler.

İntermodal taşımacılığın tercih edilme nedenleri şunlardır:

- Zaman faydası sağlama: İntermodal taşımacılığın tercih edilmesindeki nedenlerin başında zaman faydası sağlamak gelmektedir. Özellikle havayolunun taşıma operasyonuna dâhil edilmesiyle ulaşımı zor olan coğrafyalarda taşıma yapmak kolaylaşmakta ve bu güzergâhlardaki zaman kayıplarını önleme imkânı doğmaktadır.
- Maliyetleri düşürme: İntermodal taşımacılıkta maliyetleri düşürmek amacıyla da çeşitli taşıma modları bir arada kullanılır. Denizyolu taşımacılığı yüksek hacimli eşyanın taşınmasına imkân tanır ve birim taşıma maliyeti bu taşıma modunda daha düşüktür. Benzer durum demiryolu taşımacılığında da geçerli sayılabilir. Coğrafi koşulların imkân verdiği durumlarda intermodal taşımacılıkla maliyetler azaltılır.
- Müşteriye sunulan hizmet çeşitliliğini arttırma: Taşımacılık firmaları gün geçtikçe artan bir rekabet içinde faaliyetlerini sürdürmektedir. Böyle bir ortamda müşterilerinin tercihlerine göre farklı çözümler üreten firmalar avantajlı duruma geçerler. İntermodal taşımacılık yapan firmalar talebe göre daha kolay esneklik gösterebilecekleri ve yalnızca bir taşıma moduna odaklanmayıp tüm modlara ilişkin bilgi, birikim ve donanıma sahip oldukları için kazançlı çıkarlar.
- Esnek çözümler üretebilme: Ürünle-

10 SEFA EKIN.indd 3 10/4/11 10:36:45 AM

rin ve üretim teknolojilerinin gelişmesinin bir sonucu olarak, üretilen ürüne göre tedarikçiler ve süreçler kolaylıkla değişebilmektedir. Ürün, tedarikçi ve dağıtım noktalarındaki çeşitlilik taşımacılık firmalarının daha esnek taşıma çözümleri üretmesini zorunlu hale getirmiştir. Bu nedenle firmaların unimodal taşımacılığa bağlı kalmadan ziyade, farklı taşıma modlarının entegre edildiği intermodal taşımacılığa yönelmesi yerinde olacaktır.

- Taşıma filosu rasyonalizasyonu: Günümüzde pek çok firma atıl durumdaki araçlarını taşıma filosundan çıkarmış, hizmet verdiği müşteri ve pazarları göz önünde bulundurarak, temel operasyonlarını yürütecek çekirdek bir filo yapısına kavuşmuştur. Bu durum taşımacılık firmalarının filolarında tüm taşıma modlarından araçlar bulundurması yerine, belirli taşıma modları üzerinde uzmanlaşmalarına neden olmuştur. Böylelikle her firma rasyonel ve verimli çalışan taşıma filolara sahip olmakta, atıl filo yatırımlarının önüne geçilerek yalnızca firma ya da sektör bazında değil, ulusal ekonomiye de verimlilik anlamında katkı sağlanmaktadır.
- Çevreye daha az zarar verme: Başta Avrupa Birliği olmak üzere pek çok ülkede giderek artan çevre koruma bilinci, taşımacılık firmalarını daha gelişmiş araç teknolojileri kullanmanın yanında emisyon üretiminin fazla olduğu karayolu taşımacılığından mümkün olan en az düzeyde yararlanmaya doğru zorlamaktadır. Bazı ülkelerin bu yöndeki yaptırımları, taşımacıları bu ülkelerden geçişlerde demiryolu başta olmak üzere farklı taşıma modlarını bir arada kullanmaya yöneltmektedir. Burada amaçlanan aynı miktarda eşyayı daha az yakıt tüketimi ve emisyon salınımı ile taşımaktır. Bu durumlarda intermodal taşımacılık, taşımacılık firmaları için kolay ve rasyonel bir çözümdür.

İntermodal taşımacılık yöntemleri, refakatsiz (çekicisiz), refakatli (çekicili) ve diğer yöntemler olmak üzere üçe ayrılabilir.

- Refakatsiz İntermodal Taşımacılık: Konteyner taşımacılığı, swap body taşımacılığı, semi-treyler ve çift katlı konteyner taşımacılığı,
- Refakatli İntermodal Taşımacılık: RO-LA taşımacılığı,
- Diğer İntermodal Taşımacılık Yöntemleri: Bi-Modal Taşımacılık (Road-railer), RO-RO Taşımacılığı.

Bu yazıda RO-RO ve RO-LA taşımacılığına ayrıntılı olarak değinilecektir.

RO-RO Taşımacılığı

Dünya ticaretinin yüzde 80'i deniz taşımacılığı ile yapılmaktadır. Türkiye'nin de ithalat ve ihracatının yüzde 90'ı denizyoluyla gerçekleştirilmektedir. Denizden yapılan taşıma en ucuz, en emniyetli taşıma şeklidir. İlk olarak Avrupa ve İskandinavya'da başlayan RO-RO taşımacılığı, kara araçlarının denizden taşınmasını ortaya çıkarmıştır.

"Roll-on/Roll-off" kelimelerinden türetilmiş olan RO-RO, BMAEK (Birleşmiş Milletler Avrupa Ekonomik Komisyonu) terminolojisinde bir karayolu aracının, bir vagonun veya bir intermodal taşıma biriminin, kendi tekerlekleri üzerinde veya bu amaç için dizayn edilmiş tekerlekler üstünde gemiye yüklenmesi ve gemiden yüklenip boşaltılması olarak tanımlanmaktadır.

Esas olarak 1966'da başlayan RO-RO taşımacılığı, 1970'li yılların sonunda gerçek kimliğini bulmaya başlamıştır. O zamanlarda yük ya da yük-yolcu şeklinde bir ayrım ol-

Bazı ülkelerin bu yöndeki yaptırımları, taşımacıları bu ülkelerden geçişlerde demiryolu başta olmak üzere farklı taşıma modlarını bir arada kullanmaya yöneltmektedir. Burada amaçlanan aynı miktarda eşyayı daha az yakıt tüketimi ve emisyon salınımı ile taşımaktır. Bu durumlarda intermodal taşımacılık, taşımacılık firmaları için kolay ve rasyonel bir çözümdür.

10 SEFA EKIN.indd 4 10/4/11 10:36:45 AM

muştur.

Türkiye ve Avrupa arasındaki RO-RO hattı, eski Yugoslavya'daki ihtilafların yaşandığı dönemlerde başlamıştır. 1992 yılının sonunda bu ihtilaflar öyle bir düzeye gelmiştir ki, Türk araçlarının o bölgeden transit geçişlerine imkân kalmamıştır. Özellikle 1990 yılı ve sonrasında yaşanan sorunlar nedeniyle, Avrupa'nın kalanıyla ticaret yapamama riskinin doğması sonucunda alternatif çözüm yolları aranmıştır.

İlk olarak, Haziran 1985'te Haydarpaşa-Köstence hattı işletmeye açılmıştır. Fakat bu hattın Güney Avrupa yönüne yapılan taşımalarda ekonomik olmaması, Trieste hattının açılmasına neden olmuştur. Taleplerdeki çeşitlilik yeni güzergâhların açılması ihtiyacını da beraberinde getirmiştir. Trieste hattı, Karadeniz kıyılarında yapılan RO-RO taşımacılığına örnek teşkil etmiştir. Karadeniz üzerindeki ilk RO-RO seferleri Trabzon-Tuapse arasında başlatılmıştır. 1994 yılında Samsun-Novorossiysk hattında düzenli RO-RO seferleri başlamıştır. Bu hattaki düzenli seferlere halen devam edilmektedir.

Tablo 1: Dünyadaki Başlıca RO-RO Hatları

Yakın Yol RO-RO Hatları
ABD Batı Kıyıları-Alaska
ABD Batı Kıyıları-Alaska
Baltık-Kuzey Denizi
ABD Körfez / Karayipler / Orta Amerika
Doğu Akdeniz
Batı Akdeniz
Japonya
İngiltere / İrlanda-Kuzey Avrupa
İngiltere / Kuzey Avrupa -İskandinavya
İngiltere / Kuzey Avrupa- Akdeniz/Kuzey Afrika
Uzak Doğu / Güneydoğu Asya
Uzun Yol RO-RO Hatları
Kuzey Avrupa-ABD-Avusturya / Yeni Zelanda-Uzak Doğu-ABD-Kuzey Avrupa
Kuzey Avrupa-Batı Afrika
Akdeniz-Güney Amerika'nın Doğu Kıyıları
Kuzey Amerika'nın Doğu Kıyıları-Güney Amerika'nın Doğu Kıyıları
ECNA-Akdeniz-Orta Doğu
Kuzey Amerika / Karayipler-Kuzey Avrupa / Akdeniz

RO-RO taşımacılığı, ülkemizin coğrafik özelliklerinin uygunluğu da göz önüne alındığında, bugüne kadar yapılmış nakil yatırımlarının daha faydalı biçimde kullanılmalarına olanak tanıyacak bir denizyolu ulaştırma sistemi olarak karşımıza çıkmaktadır. Şu an ülkemizde, İtalya, Fransa, Ukrayna ve Rusya'ya olan hatlarda uluslararası RO-RO taşımacılığı, Marmara Denizi içindeki hatlarda da ulusal RO-RO taşımacılığı gelişme göstermekte, yeni hatların ve seferlerin ön çalışmaları yapılmaktadır.

Faaliyette olan ve düzenli seferleri bulunan uluslararası RO-RO hatlarımız şunlardır: Pendik-Trieste, Çeşme-Trieste, Ambarlı-Trieste, Mersin-Trieste, Pendik-Marsilya, Zonguldak-Evpatorya, Zonguldak-Skadovsk, Trabzon-Sochi, Samsun-Novorrossisky, Samsun-Tuapse. Ayrıca Tekirdağ-Trieste, Tekirdağ-Toulon ve Çanakkale-Brindisi hatlarında da RO-RO taşımacılığı muhtelif dönemlerde gerçekleştirilmiş olmakla beraber, şu an düzenli seferler bulunmamaktadır.

Pendik, Ambarlı ve Çeşme'den yapılan Trieste varışlı RO-RO seferlerinde genel olarak istikrarlı bir artış devam etmektedir. Türkiye bağlantılı tüm RO-RO hatları ele alındığında, Türk taşımacılarının RO-RO'yu benimsediği ve tercih ettiği söylenebilir. Bu durum, Türk taşımacısının, çağdaş çözümleri tercih ettiğini ve uluslararası koşullara adapte olduğunu göstermektedir. Hızla gelişen özel sektör girişimleri ülkemizi çok kısa sürede Akdeniz'in en önemli RO-RO filosuna sahip ülkelerinden biri konumuna getirmiştir.

Kısa vadede, Haydarpaşa-Köstence hattının tekrar faaliyete sokulması planlanmaktadır. Çeşme-Marsilya, İstanbul-Koper, Zonguldak-Köstence, İzmir-Bingazi, Mersin-Lazkiye, Çeşme-Pire, Valos-Bandırma,

10 SEFA EKIN.indd 5 10/4/11 10:36:45 AM

Bir tren katarıyla taşınan 900 ton yükün 30 TIR'la taşınması mümkün olup, 30 TIR'ın yaktığı yakıtın üçte biri ile aynı yük demiryoluyla taşınabilmektedir. Enerji kaynaklarının ömrünün uzatılması ve enerji tasarrufu yönündeki çabalar, intermodal taşımacılığı destekleyen çabalardır.

Güllük-Cenova gibi hatlarda RO-RO taşımacılığının başlatılması zaman zaman gündeme gelmektedir. Ayrıca, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı Karayolu Taşımacıları Birliği (BSEC-URTA) çerçevesinde Zonguldak ile Rusya ve Ukrayna limanları, ayrıca Samsun ile Rusya'da bir liman arasında olmak üzere 3 yeni RO-RO hattının açılması hususunda mutabakata varılmıştır.

RO-LA Taşımacılığı

RO-LA, "Rollande Landstrasse" kelimelerinden türetilmiş olup, yürüyen yol anlamındadır ve karayolu araçlarını vagon üzerinde taşıyan özel tren sistemidir. Bu sistem otuz yılı aşkın bir süre önce Avusturya ile İsviçre arasında Alpleri geçen karayolu trafiğinin artması sonucunda ortaya çıkan olumsuzluklara karsı geliştirilmiştir. Yaygın olarak Avusturya, İsviçre, Macaristan, İtalya, Almanya, Çek Cumhuriyeti, Yunanistan ve Slovenya'da kullanılmaktadır.

RO-LA taşımacılığının gündeme gelmesi, geliştirilmesi ve giderek yayılma eğiliminde olmasının birçok nedeni bulunmaktadır. Özel otomobil kullanıcıları, ağır taşıt trafiğinden ve yoğunlaşmasından ciddi rahatsızlık duymaktadırlar. Bu durum, özellikle karayollarının tünel geçişlerinde ciddi sorunlar yaratmaktadır. 1999 yılında Mont Blanc Tüneli'nde ve 2005 yılında Fréjus Tüneli'ndeki kazalar bunun örnekleridir. Öte yandan karayolu taşıtlarının neden oldukları hava kirlenmesi ve sera etkisi karşısında, çevre duyarlılığı artmış bulunmaktadır. Ayrıca taşıma sektörü de sürdürülebilir bir yönetim için alternatif taşıma olanakları geliştirme ve bu bağlamda demiryollarından yararlanma yollarını araştırmaktadır. Söz konusu gerekçeler nedeniyle, karayollarında kamyon sayısının azalması için çaba harcanmaktadır. Bu yaklaşım doğrultusunda çözüm yolu, kamyonları trenlerle taşımak, yani RO-LA taşımacılığı yapmaktır.

Manş Tüneli ile Fransa'daki Coquelles ve İngiltere'deki Cheriton terminalleri arasındaki 101 km'lik hat üzerinde gerçekleştirilen ve 2005 yılında 1.308.000 ağır taşıt sayısına ulaşan RO-LA taşıması bu konuda önemli deneyimdir. Ayrıca, Almanya'daki Freiburg im Breisgau ile İtalya'daki Novarra arasındaki 418 km'lik bir bağlantı üzerinde RO-LA taşıması yapılmaktadır.

RO-LA taşımacılığı açısından, Avrupa'yı kuzeyden güneye, batıdan doğuya birleştiren iki büyük eksenin kavşağında bulunan Lyon-Torino demiryolu projesi, AB'nin öncelikli projeleri arasındadır.

Ülkemizde ise, RO-LA hatlarının kurulmasına ilişkin çalışmalar Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları Genel Müdürlüğü

Tablo 2: Uluslararası RO-LA Güzergâhları

Uluslararası RO-LA Güzergâhları	
ÖBB-DB	Graz/Wien-Regensburg, Wels-Mainz
ÖBB-MAV	Wels-Budapeşte / Sopron / Szeged
ÖBB-CD	Vilach-Ceske-Budejovice
ÖBB-SZR	Wels-Nove Zamky
ÖBB-SZ	Salzburg-Ljubljana-Trieste
DB-FS	Manching-Brenner Freilburg Singen-Milano
DB-CH	Freiburg-Lugano
ÖBB-CD	Dresden-Lovosice
MAV-SZ	Szeged-Ljubljana / Sezena

Kaynak: http://www.rayder.org.tr/turkiye_avrupa_rola.htm

10 SEFA EKIN.indd 6 10/4/11 10:36:45 AM

(TCDD) tarafından yürütülmektedir. Bu kapsamda, Halkalı (Türkiye) - Wels (Avusturya) arasında oluşturulan ve 2006 yılında deneme seferleri de yapılan hat, Bulgaristan Demiryollarının çeşitli çekinceler öne sürmesi üzerine ertelenmiştir. TCDD internet sitesinden edinilen bilgilere göre;

1. Güzergâh (2119 Km): Halkalı (Türkiye) / Bulgaristan / Romanya / Macaristan / Wels (Avusturya), seyir süresi 87 saat;
2. Güzergâh (1962 Km): Halkalı (Türkiye) /Bulgaristan/ Sırbistan-Karadağ / Hırvatistan / Slovenya / Wels (Avusturya), seyir süresi 72 saat;
3. Güzergâh (1840 Km): Halkalı (Türkiye) / Bulgaristan / Sırbistan-Karadağ / Macaristan / Wels (Avusturya), seyir süresi 70 saat;

güzergâhları üzerinden Halkalı-Wels arasındaki RO-LA hattının faaliyete geçirilmesine yönelik çalışmalar devam etmektedir.

Sonuç ve değerlendirme

Taşımacılıkta birçok taşıma modunun bir arada kullanılması ve bu taşımalarda çevre dostu taşımacılık sistemlerinin kullanımına ağırlık verilmesi intermodal taşımacılığı doğurmuştur. Bu sistemin gelişmesindeki sebeplerin başında, karayolu taşımacılığının üzerindeki bir takım olumsuzlukların asgari seviyeye indirilmesi amacı bulunmaktadır.

Bir tren katarıyla taşınan 900 ton yükün 30 TIR'la taşınması mümkün olup, 30 TIR'ın yaktığı yakıtın üçte biri ile aynı yük demiryoluyla taşınabilmektedir. Enerji kaynaklarının ömrünün uzatılması ve enerji tasarrufu yönündeki çabalar, intermodal taşımacılığı destekleyen çabalardır. İntermodal taşımacılıkla, olabildiğince az enerji tüketimi ile düşük maliyet-

Tablo 3: RO- RO ve RO-LA Taşımacılığın Avantajları ve Dezavantajları

Uluslararası RO-LA Güzergâhları		
RO-RO	- Yükleme/boşaltma işleminin kolay ve çabuk olması - Düşük liman giderleri, - Yüksek hız, düşük bekleme süresi, çok sayıda sefer imkânı, - İnsan gücünden tasarruf, - Müşteriye daha hızlı hizmet sunma.	- Özel amaçlı olarak dizayn edilmiş gemiler, - Gemilerin yüksek manevra kabiliyeti nedeniyle artan yakıt giderleri, - Özel liman yerleri gerektirmesi, - Hangar içi kayıp hacmin diğer gemilere nazaran daha fazla olması.
RO-LA	- Terminallerde özel yükleme/ boşaltma ekipmanı gerektirmemesi, - Özel aktarma tekniği gerektirmemesi. - Düşük sermaye kullanımı, - Araca sürücüsü de refakat ettiğinden işgücü maliyetinin yüksek olması,	- Düşük sermaye kullanımı, - Araca sürücüsü de refakat ettiğinden işgücü maliyetinin yüksek olması, - Özel ve pahalı demiryolu vagonları gerektirmesi, - Net ton taşımasının düşük olması.

10 SEFA EKIN.indd 7 10/4/11 10:36:45 AM

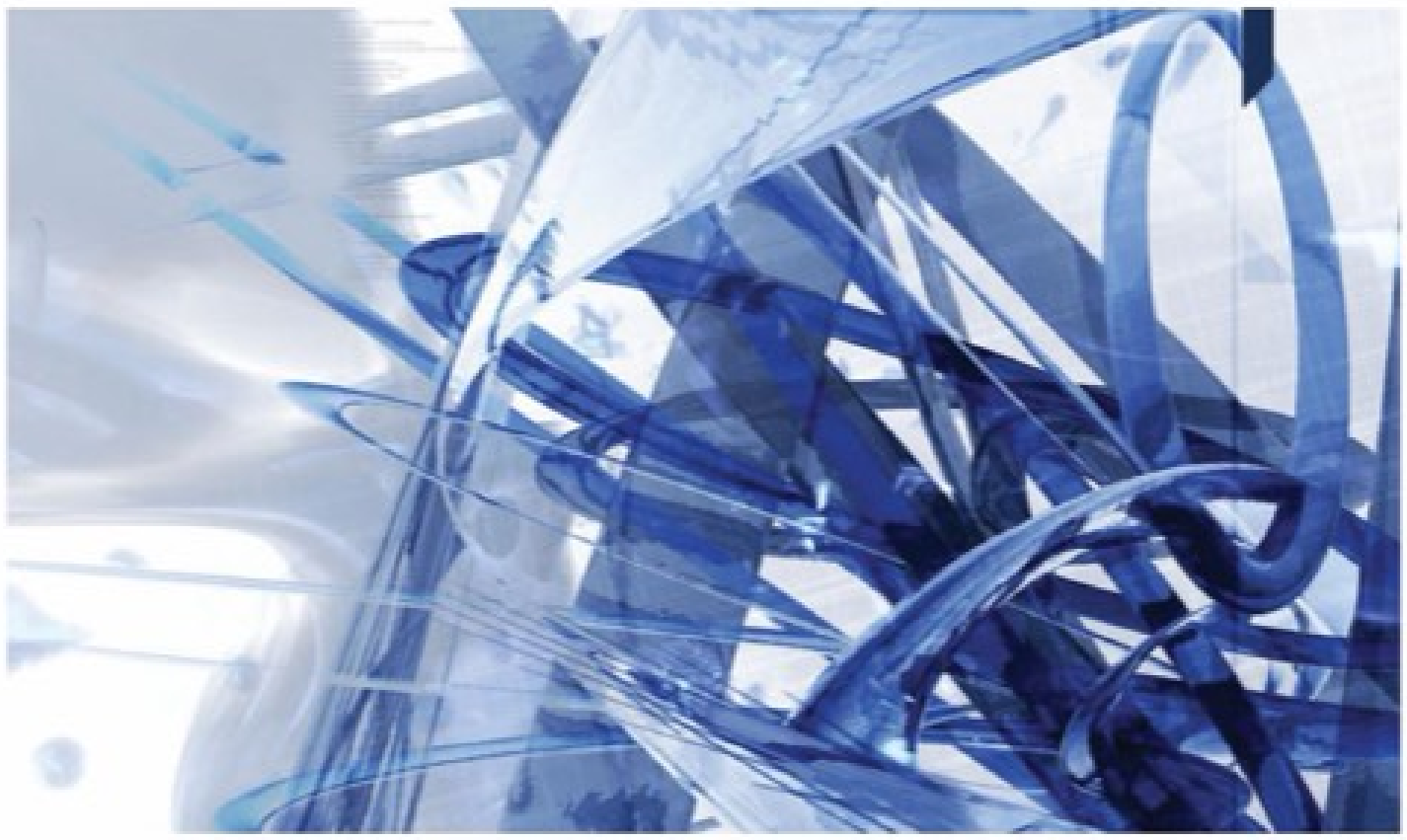

Avrupa'ya yönelik taşımalarımızda talebin tamamen karayolu ile karşılanması uzun vadede sürdürülebilir bir politika değildir. Karayolu taşımacılığındaki ekonomik ve çevresel sorunların yanı sıra, bürokratik sorunlar da yaşanmaktadır. Avrupa ülkeleri geçiş belgeleri yoluyla ülkemiz karayolu araçlarının taşıma yapmasını engellemekte ve bu engellemeler taşıma maliyetlerini arttırmaktadır.

te taşıma yapılmaktadır. Günümüzde taşıma sistemlerinin entegre bir biçimde kullanılması önem arz etmektedir. Altyapı maliyetlerini düşürmesi, karayollarında trafik yoğunluğunu azaltması, kaynakların optimum kullanımını sağlaması, entegre esnekliği, taşıma esnasında eşyaların zarar görmemesi, çevre dostu olması, enerji tasarrufu sağlaması vb. özellikleri nedeniyle, intermodal taşımacılık kullanıcılar için en ekonomik taşımacılık sistemidir.

Türkiye'de yolcuların %96'sı ve ticari malların %92'si karayolu ile taşınmaktadır. Karayolu ulaştırmasına olan bu bağımlılık ulaştırma sisteminde birtakım sorunlar doğurmaktadır. Trafik sıkışıklığı, çevresel olumsuzluklar, sınır geçişlerinde yaşanan sorunlar, karayolu vergilendirmesi, karayolu trafiğindeki kısıtlamalar vb. örnekler bu durumu ortaya koymaktadır. Bu sorunların üstesinden gelebilmek ve daha sürdürülebilir bir ulaştırma sistemi oluşturabilmek için karayolu taşıma sisteminin avantajlarından da yaralanan ve hızla sonuç veren intermodal taşımacılık çözümleri geliştirilmelidir.

İntermodal taşımacılık sisteminin başarılı olabilmesi için;

- kesintisiz - aktarma noktalarında engellerin en aza indirilmesi,
- güvenilir - teslimatların zamanında ve hasarsız yapılması,
- her zaman hazır - kapıdan kapıya hizmetlerin 7 gün 24 saat verilmesi,
- ulaşılabilir - müşterinin tek noktadan ulaşması,
- güvenli - malların güvenli biçimde alıcı-

10 SEFA EKIN.indd 8 10/4/11 10:36:45 AM

sına ulaştırılması,
- sürdürülebilir - müşteriye maliyeti ile toplumsal amaçlar arasında dengeyi sağlaması,
- sorumlu - müşterinin, taşıma sürecindeki performans sorumlululuğu için tek tarafla sözleşme yapması,
- karşılanabilir - intermodal taşımanın müşteriye rekabetçi fiyat teklif edebilecek ve işletici ile yatırımcıya yeterli kâr bırakabilecek pozisyonda olması,
- saydam - bütün tarafların kamu maliyeti ile piyasa fiyatları arasındaki ilişkiyi anlaması,

olması gerekmektedir.

Amerika ve Avrupa Birliğinde, intermodal taşımacılığı destekleyen taşımacılık politikaları geliştirilmektedir. Avrupa Birliğine girmeye aday bir ülke olarak bu sistemin dışında kalmamız mümkün değildir. Batısında ciddi bir üretim alanı, doğusunda ciddi bir tüketim alanı bulunan ülkemizin coğrafi konumu nedeniyle, bölgede lojistik bir üs olma şansımız vardır. Bu amaçla bir gereklilik olan intermodal taşımacılığın geliştirilmesi, lojistik köyler kurulması ve bunların birbirleriyle entegrasyonunun sağlanması, taşıma modlarının geliştirilip birbirleriyle uyumlu operasyonlar yapar hale getirilmesi, ülkemiz lojistik altyapısının çağın gereklerine uyacak şekilde yeniden yapılandırılması ve ortaya çıkacak sistemin küresel lojistik ağlarla entegrasyonu sağlanmalıdır.

Avrupa'ya yönelik taşımalarımızda talebin tamamen karayolu ile karşılanması uzun vadede sürdürülebilir bir politika değildir. Karayolu taşımacılığındaki ekonomik ve çevresel sorunların yanı sıra, bürokratik sorunlar da yaşanmaktadır. Avrupa ülkeleri geçiş belgeleri yoluyla ülkemiz karayolu araçlarının taşıma yapmasını engellemekte ve bu engellemeler taşıma maliyetlerini arttırmaktadır. RO-RO taşımacılığıyla, ekstra akaryakıt giderleri, geçiş belgesi giderleri, geçilen ülkeler için vize giderleri, araç giderleri, şoför giderleri vb. giderlerin ve kayıpların azaltılması mümkün olabilmektedir. RO-RO ve RO-LA taşımacılığına sevk edilen her taşıt, kara sınır kapılarımızdaki iş yoğunluğunun azalmasını ve işlem sürelerinin kısalmasını sağlayacak, böylece sınır kapılarında oluşan TIR kuyruklarını da azaltacaktır. Ayrıca, TRACECA koridorundaki karayolu taşımacılığına hâkim pozisyonumuzun yanı sıra, Karadeniz üzerindeki RO-RO hatlarının güçlendirilmesiyle ve açılacak yeni RO-RO hatlarıyla, uluslararası taşımacılıkta rekabet gücümüz artacaktır.

KAYNAKÇA

- *BUKET, Ceren; Türkiye'de Çok Modlu Taşımacılık, AB Ulaşım Politikaları ve Uyum Sürecinin Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2006*
- *ÇAPAR, Emine Sultan, BOZTEPE, Hamit; RO-RO ve RO-LA Taşımacılığı, Gümrük ve Ticaret Bakanlığı Gümrük ve Ticaret Uzmanları Çalışma Raporu, Ankara, 2011*
- *ÇEKEROL, Gülsen Serap; Lojistik Açıdan İntermodal Yük Taşımacılığı ve Türkiye Hızlı Tüketim Ürünleri Dağıtımı İçin Bir Uygulama, Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Kütahya, 2007*
- *EVREN, Güngör; Kombine Taşımacılık ve RO-LA, Uluslararası Demiryolu Sempozyumu, Aralık 2006*
- *HÜLAGÜ, Seyfettin Engin; RO-RO Taşımacılığı ve Türkiye'deki Uygulamalar, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İzmir, 2007*
- *İntermodal Taşımacılık Ulusal Ülke İncelemesi: Türkiye Yönetici Özeti, Uluslararası Ulaştırma Forumu, OECD, 2009*
- *ÖZTÜRK, Turgay; Türkiye Dış Ticaretinde Kombine Taşımacılık ve Türki Cumhuriyetler Analizi, İstanbul Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010*
- *YERSEL, Hüseyin Fehmi; Türk Lojistik Altyapısının İntermodal Taşımacılık Açısından Değerlendirilmesi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yüksek Lisans Tezi, Afyon, 2010*
- *ZEYBEK, Hülya; Ulaşım Sektöründe İntermodalite ve Lojistik Alanındaki Gelişmeler ve Türkiye'ye Yansımaları, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi, Ankara, 2007*
- *www.rayder.org.tr , Raylı Ulaşım Sistemleri Derneği*
- *www.tcdd.gov.tr , T.C. Devlet Demiryolları*
- *www.utikad.org.tr , Uluslararası Taşımacılık ve Lojistik Hizmet Üretenleri Derneği*

10 SEFA EKIN.indd 9 10/4/11 10:36:45 AM

Gümrük Kaçakçılığında Resmi Evrakta Sahtekârlık Konusu

Av. Taylan Erimer
TURKTRADE Hukuk Danışmanı

Durum Dergisinin Aralık 2010 sayısında gümrük kaçakçılığı suçlarında resmi evrakta sahtekârlık konusunu değerlendirirken, 2537 sayılı Türk Ceza Kanunundan sonra yürürlüğe giren 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununun 4. Maddesi 5. Fıkrasının 2537 sayılı Kanununun 44. Maddesi muvacehesinde ele almış ve ilgili maddedeki fikri içtima hükmü gereği ortada hukuki bir ihtilafın bulunduğuna dikkat çekmiştim.

Kaçakçılık iddiası ile başlatılan bir soruşturma üzerine hem kaçakçılık suçundan hem de 5607 sayılı Kanunun 4. Maddesinin 5. Fıkrasına dayanarak Türk Ceza Kanununun 204. Maddesine göre Resmi Evrakta Sahtekârlık suçundan dolayı aynı şahıslar hakkında iddianame tanzim edilerek iki ayrı dava açılmaktadır. Bu iki suçtan açılan davalara konu fiiller ayrı ayrı mahkemelerde yargılandığından, mahkemeler de birbirlerinin kararlarını beklediklerinden davalar uzamakta idi. Temyiz safhasında ise bu davalar, kaçakçılık suçu itibariyle Yargıtay'ın 7. Ceza Dairesi'nde, Resmi Evrak Sahtekârlığında da 9. Ceza Dairesi'nde incelenmekte idi. Bu yazımda Resmi Evrakta Sahtekârlık suçunu 5607 sayılı Kanun ve Türk Ceza Kanununun 204. Maddeleri açısından değerlendirmek istiyorum.

11 TAYLAN ERIMER.indd 2 10/4/11 10:37:26 AM

1932 yılından itibaren yürürlüğünü 70 yıl boyunca sürdüren 1918 sayılı Kaçakçılık Kanunun 31. Maddesi "Kaçakçılık münasebeti ile Türk Ceza Kanununda yazılı sair bir hükmü işleyenler hakkında içtima kaidesi tatbik olunmaksızın her cürümün cezası ayrı ayrı hükmolunur" kuralını ihtiva ediyordu. Kanunun çıktığı tarihten sonraki yıllarda kaçakçılık suçu daha ziyade gümrük kapıları dışında işlendiğinden bu madde kapsamındaki Resmi Evrak Sahtekârlığı suçu ile ilgili fazla bir tatbikat olamadı. Ancak 1980 sonrasında ihracatın ve ithalatın artması sonucu gümrük kapılarında verilen beyannamelerin bu madde kapsamında değerlendirmesi konusunda Yargıtay'ın bir içtihadı üzerine kaçakçılıktan ayrı olarak Resmi Evrakta Sahtecilik suçlarından da davalar açıldı. O tarihte yürürlükte olan 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 339 ile 342. Maddelerindeki suç unsurları nazara alınarak failler cezalandırıldı.

1918 sayılı Kanunun 31. Maddesi yalnızca Resmi Evrak Sahtekârlık suçundan değil Türk Ceza Kanununun herhangi bir hükmünün ihlali halinde de içtima hükmünün uygulanmayacağını açık şeklinde düzenlenmişti. 19 Temmuz 2003 tarihinde yürürlüğe giren 4926 sayılı Kanun 1918 sayılı Kanundaki bu hükmü yumuşatan 12. Maddesi ile içtima kaidesini uygulamamak hükmünü Resmi Evrakta Sahtekârlıkla sınırlandırmış, bunun dışında Türk Ceza Kanunundaki diğer hükümler açısından içtima hükmünün uygulanacağını kabul etmişti. Bahse konu Kanunun "sahte belge" düzenleme başlığı altındaki 12. Maddesinin 1. Fıkrasında "gümrük idaresinde işlem görmediği halde işlem görmüş gibi herhangi bir belge veya beyanname düzenleyenler veya bu suçları bilişim yolu ile işleyenler hakkında Türk Ceza Kanununun evrakta sahtecilik ve bilişim alanındaki suçlarla ilgili hükümlerinde belirtilen ceza bir kat arttırılarak uygulanır" hükmüne yer verilmişti. İzleyen fıkrada da "gümrük idarelerinin mühür ve damgalarının değiştirilerek veya çalarak veya sahte veya çalınmışlarını tedarik ederek kullananlar hakkında Türk Ceza Kanununda belirtilen cezalar bir kat arttırılarak uygulanacağı" hükme bağlanmıştı. Görülüyor ki Madde lâfzen sahte resmi belge düzenleyenlerin fiilini suç kapsamına almıştı.

Türk Ceza Kanunun 204. Maddesi Resmi Belgede Sahtecilik suçunu tarif ederken 1. Fıkrasında bunu üç ayrı suç olarak tavsif etmiş ve:

1. Resmi belgeyi sahte olarak düzenleyen,
2. Gerçek resmi belgeyi başkasını aldatacak şekilde değiştiren,
3. Sahte resmi belgeyi kullanan,

olarak değerlendirmiştir.

4926 sayılı Kanun ise 12. Maddesinde mücerret olarak 204. Maddede sayılan suçlardan yalnızca resmi belgeyi sahte olarak düzenlemeyi içtima hükümleri içinde değerlendirmemiştir. Diğer suçlarda içtima hükmü uygulanacaktır. Madde metninde de "gümrük idaresinde

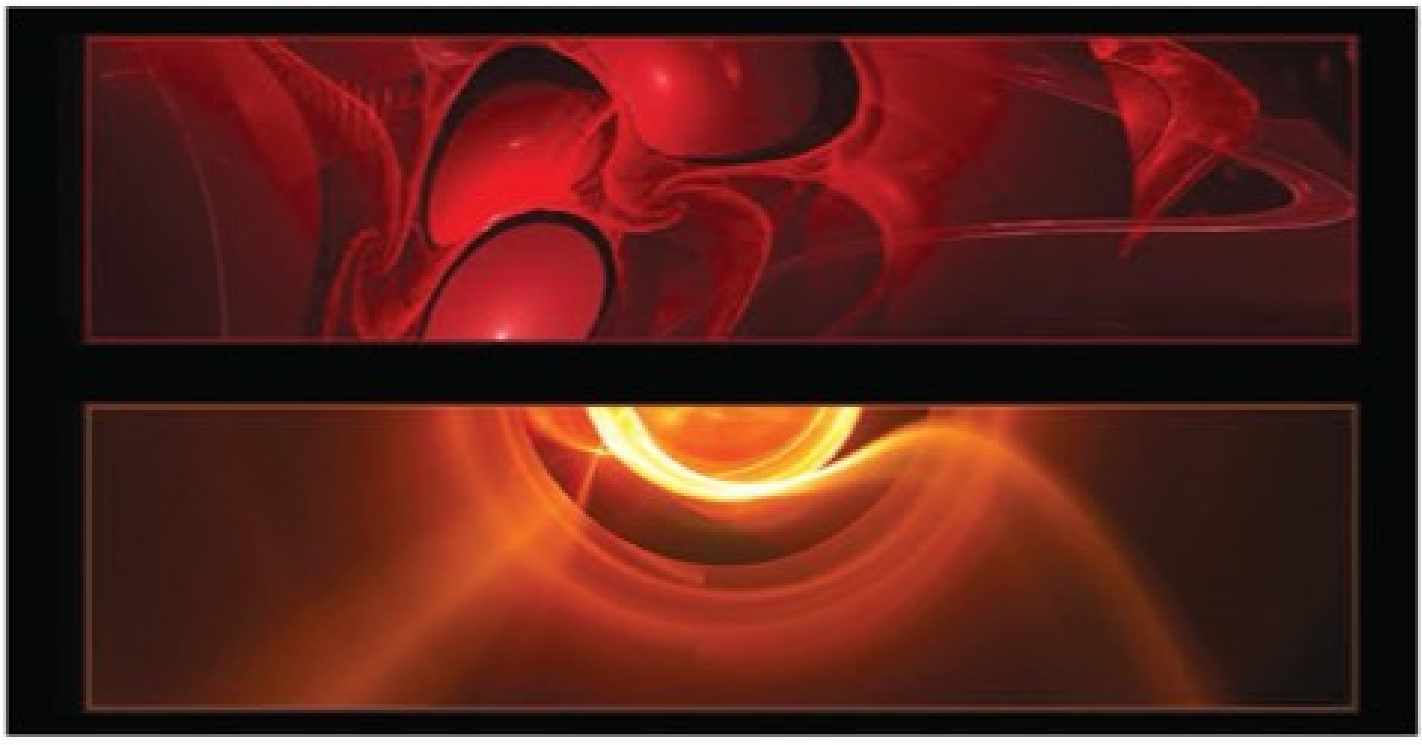

11 TAYLAN ERIMER.indd 3 10/4/11 10:37:27 AM

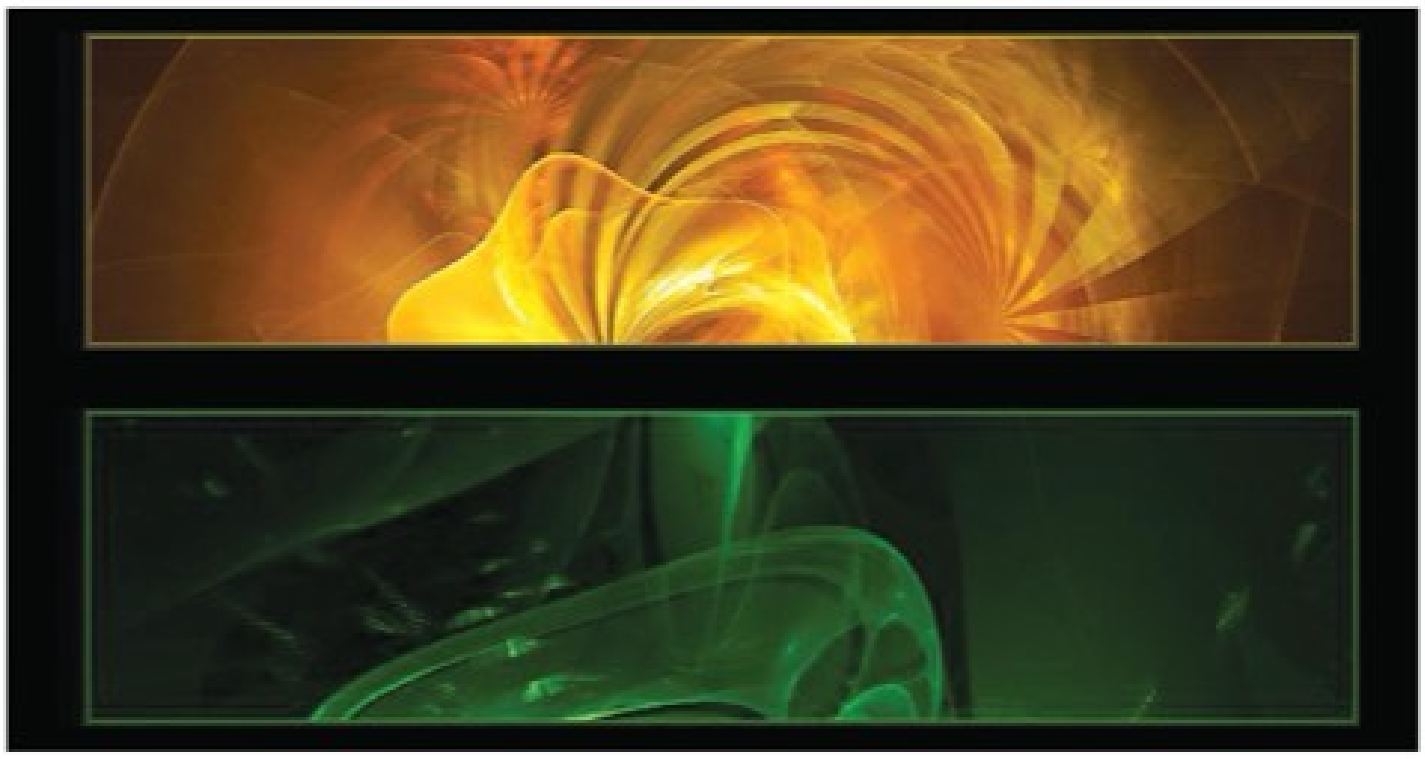

işlem görmediği halde işlem görmüş gibi herhangi bir belge veya beyanname düzenleyenlerin" cezalandırılacağı belirtilerek gümrükte herhangi bir işlem görmeyen fakat sahte olarak tanzim edilen belgelerden bahsedilmektedir. Madde gerekçesinde de "son yıllarda gümrük idarelerinde işlem görmüş gibi sahte gümrük belgeleri düzenlemek suretiyle haksız menfaat temininde artış gözlenmekte olduğu" belirtilmiştir. Ayrıca, "gümrüğe verilen beyanname ve eki belgelerin gerçek dışı beyanla haksız menfaat sağlanmasının müeyyidesi 4926 sayılı Kanunla ayrıca suç olarak sayıldığı için aynı haksız menfaatin gümrükte hiçbir işlem görmemiş sahte beyanname ve belgelerle temin edilmesi bu maddede belirtilen hüküm ile suç kapsamına alınmıştır" denilerek madde açıklığa kavuşturulmuş ve gümrükte işlem gören beyannameler hakkında 4926 sayılı Kanunun 3. Maddesinin uygulanması gerektiği vurgulanmıştır. Savcılar buna rağmen gümrüklerde işlem gören beyannamelerde de bu madde gereğince tecziye istemli davalar açmış iseler de, Kanundan sonra maddeyle ilgili bir Yargıtay kararı henüz elimize geçmemiştir.

4926 sayılı Kanunun 12. Maddenin 2. Fıkrasında "gümrük idarelerinin mühür ve damgalarını değiştirerek veya çalarak veya sahtesini yaparak veya çalınmışlarını tedarik ederek kullananlar" hakkında 1. Fıkradaki açıklamalar doğrultusunda Türk Ceza Kanununda belirtilen cezaların bir kat artırılarak uygulanması öngörülmüştür. Bu fıkraya göre, 2. Fıkrasında belirtilen suçlarla birlikte Kaçakçılık Suçunun da işlenmesi halinde kaçakçılık fiiline ilişkin cezanın yanında bu fiile ilgili Türk Ceza Kanununda gösterilen diğer cezaların da ayrıca uygulanması gerekecektir. Maddenin gerekçesine göre, üzerinde durulması gereken husus bu durumda gümrük damga veya mühürlerinin kullanılıp kullanılmadığıdır. Kullanılmış ise kaçakçılık fiili oluşmasa dahi fiile Türk Ceza Kanunu'nda öngörülen ceza uygulanacaktır. Ancak 4926 sayılı Kanun 30 Mart 2007 tarihinde yürürlükten kalkmıştır.

30 Mart 2007 tarihinde yürürlüğe giren ve halen yürürlükte bulunan 5607 sayılı Kaçakçılık Kanununun 4. Maddesinin 5. Fıkrasında yer alan "bu kanunda tanımlanan suçların ve kabahatlerin, belgede sahtecilik yapılarak işlenmesi halinde, ayrıca bu suçtan dolayı da cezaya hükmolunur" hükmü ise 4926 sayılı Kanundakinden farklıdır. Maalesef 5607 sayılı Kanunda bu madde ile alakalı olarak 4926 sayılı Kanundaki madde gerekçesi benzeri bir gerekçe bulunmamaktadır. Bu nedenle 5607 sayılı Kanunun 4. Maddesinin 5. Fıkrasının lâfzî olarak yorumlanması gerekmektedir.

4926 sayılı Kanunda içtima dışında bırakılan fiil sahte evrak tanzimi olduğu halde 5607

11 TAYLAN ERIMER.indd 4 10/4/11 10:37:29 AM

sayılı Kanunun 4. Maddesinin 5. Fıkrasında suç, belgede sahtecilik yapmak olarak belirlenmiştir. Bu tabir 4926 sayılı Kanundakinden de farklıdır. Bu ifade, 204. Maddenin b Bendinde belirtilen gerçek resmi belgeyi başkasını aldatacak şekilde değiştirerek belgede sahtecilik yapmak fiilini hedeflemektedir. İçtima kaidesi ancak bu hususa dayanarak uygulanmamalıdır. Bunun dışındaki fiillere Türk Ceza Kanununun 204. Maddesindeki içtima kaidesinin uygulanması gerektiği kanaatindeyim.

Resmi evrak olarak tanımlanan belgede sahtecilik yapmak fiili ne zaman teşekkül eder konusuna gelince; 4458 sayılı Gümrük Kanununun 58. Maddesindeki "bir gümrük rejimine tabi tutulmak istenen eşya, bu rejime uygun şekilde yetkili gümrük idaresine beyan edilir" hükmünden de anlaşıldığı üzere gümrüğe verilen evrak bir beyandır. Bir beyannamenin beyan safhasının ise resmi evrak tanzimi olarak değerlendirmesi mümkün değildir. Bahse konu beyanın aynı Kanunun aynı maddesine göre sözlü olabileceği de kabul edildiğinden, bu safhada gerçek dışı beyan fiiliyle olsa olsa Türk Ceza Kanununun 206. Maddesi gereğince resmi belgenin düzenlenmesinde yalan beyan suçu oluşur.

Gümrük idaresine verilen beyanname 4458 sayılı Kanunun 61. Maddesi gereğince öncelikle tescil olunur. 4458 sayılı Kanunun 181. Maddesinde de belirtildiği üzere tescil tarihi gümrük işlemlerinin başlama tarihidir. Bu işlemden sonra gerekli muayene, analiz, sayım gibi gümrük bölgesindeki işlemler yapılır. İşlem ithalatsa ilgili vergiler yatırılır. İhracat ise, mal sakınca yoksa kolcu nezaretinde yurt dışı edilmek üzere nakliyeciye teslim edilir ve bir hudut kapısından çıktıktan sonra tescil edilmiş beyanname gümrükçe kapatılır. İthalatta ise kolcu nezaretinde nakliyeciye teslimini müteakip gümrük bölgesini terk ile beyanname kapatılır. İşte ancak bu kapatma ile sonuçlanan işlem sonucunda beyannameler resmi belge sıfatını kazanırlar. Bu belgenin sahtesini yapmanın, bu belge üzerinde tahrifat yapmanın veya bu sahte belgeleri kullanmanın Türk Ceza Kanununun 204. Maddesinde yer alan üç ayrı suç olduğunu yukarıda izaha çalışmıştım. Bunun dışında gümrüğe mücerret GGB ve GÇB vermek resmi evrak sahtekârlığı suçunu oluşturamaz.

Nitekim 4458 sayılı Kanunun 63. Maddesinde "beyan sahibinin talebi üzerine beyannamede yer alan bir veya daha fazla bilginin düzeltilmesine gümrük idaresince izin verileceği" açıkça belirtilmiştir. İstisnai hükümler hariç beyan sahibinin tescil edilmiş belgedeki bilgileri düzeltme talebine karşı idarenin bu talebi kabul etmeme şansı bulunmamaktadır. Eğer tescil ile beyanname resmi evrak vasfını kazansa idi, tek taraflı bir beyanla bunun değiştirilmesi mümkün olmayacaktı. Bundan da anlaşılacağı üzere, gümrük beyannameleri ancak idarece kapatıldığı tarihte resmi evrak sıfatını kazanırlar.

5607 sayılı Kanunda yer alan hüküm muvacehesinde, bu şekilde resmi evrak halini almış bir beyanname üzerinde sahtekârlık yapılarak, örneğin malın miktar ve/veya bedeli değiştirilerek menfaat sağlandığında, Kaçakçılık Suçu değil Türk Ceza Kanununun 158. Maddesi e Bendine giren Nitelikli Dolandırıcılık Suçu oluşur.

5607 sayılı Kanuna göre kaçakçılık fiili ile ilgili Belgede Sahtekârlık Suçuna ilişkin değerlendirmeye gelince:

Evrakta sahtekârlık suçunu ikiye ayırmak gerekir. Bunlardan biri, gümrüğe verilen beyanname resmi evrak halini aldıktan sonra işlenen sahtekârlık suçudur. Diğeri ise, gümrüğe verilen beyannamelerin ekinde yer alması gereken evraklarda sahte belge kullanmak suretiyle Resmi Evrakta Sahtekârlık yapma suçudur.

Gümrük beyannamelerinin resmi evrak sıfatı kazandıktan sonra bu beyanname üzerinde yapılan sahtekârlık, gümrük işlemleri bittikten sonra olduğu için, Kaçakçılık Suçu oluşmaz. Ancak bu belgenin kullanıldığı işleme göre Türk Ceza Kanunu veya özel kanunlara göre suç oluşur. Dolayısıyla bundan dolayı Kaçakçılık Suçu ile birlikte Resmi Evrakta Sahtekârlık davası açılamaz.

Gümrük beyannamesine eklenen belgelerdeki sahtekârlık suçuna gelince; buradaki resmi belgeler üzerinde tahrifat yapılarak ithalat veya ihracat gerçekleştirilmesi halinde hem Kaçakçılık hem de Resmi Evrak Sahtekârlığı Suçu oluşur ve içtima kaidesi uygulanmaz. Eğer eklenen belgeler üzerinde tahrifat yoksa ve eklenen belge sahte olarak tanzim edilmiş ise burada da aynı kaide geçerlidir. Ancak beyanname ekindeki fatura gerçek dışı ise, burada sahte fatura kullanılmış olur ve o zamanda Özel Evrakta Sahtekârlık suçu oluşur.

11 TAYLAN ERIMER.indd 5 10/4/11 10:37:29 AM

Bankacılık Sektörüne Verilebilecek Destekler

Hakan Ateş
Denizbank A.Ş. Genel Müdürü
TURKTRADE Yönetim Kurulu Üyesi

Türkiye ekonomisi 2008-09 gobal krizini başarıyla atlattı ve 2010 yılında %9, 2011 yılının ilk çeyreğinde ise %11 büyüyerek dünyada krizden en hızlı geri dönen ülkelerden biri oldu. Bu performansta ekonomik ve politik istikrarın önemi büyüktü. Ama aynı zamanda Türk bankacılık sektörünün bu hızlı ekonomik büyümeyi finanse ederken zor global koşullara rağmen bilançosunu çok iyi yönetebilmesi ve tasarruf sahiplerinin haklarını gözetirken reel sektöre istikrarlı bir fon akışı sağlayabilmesi de bir o kadar önemliydi. Türkiye'nin ekonomi modeli mevcut haliyle cari denge açığı ile büyümesini gerektirdiği için reel sektörün istikrarlı ve kontrollü finansmanı büyük önem arzetmeye devam edecek. Bu doğrultuda da hem Türk bankacılık sisteminin kendisinin dikkat etmesi hem de bu yönde otoritelerce desteklenmesi gereken çeşitli hususlar var:

12 HAKAN ATES.indd 2 10/4/11 10:38:10 AM

Makroekonomik istikrar

Öncelikle, bankacılık sektörünün risklerini yönetebilmeleri için makroekonomik istikrara ve uzun vadede önlerini görebilmeye ihtiyaçları var. Ekonomi yönetimi zaten bu yönde Orta Vadeli Ekonomik Programdan disiplinli bütçe politikasına kadar çeşitli desteği yeterince sağlıyor. Bunların yanı sıra özellikle kamu bütçesinin büyüme dönemlerinde tasarrufu, kriz ya da çalkantı dönemlerinde ise reel sektör desteklerini politik karar alma sürecine bırakmadan otomatik olarak devreye sokabilecek bir "mali kural" ile desteklenmesi ve bunun hukuki güvencesinin verilebilmesi geleceğe yönelik belirsizliğin daha da azalmasına önemli katkı yapacak. Bu tür bir uygulama cari denge açığına karşı kalıcı ve sürekli bir önlem olarak algılanacağı için ülke notunun "yatırım yapılabilir" seviyeye çıkmasına da yardımcı olacak. Benzer şekilde kur rejiminde de Merkez Bankası'nın geçmişe göre daha öngörülebilir bir politika izlemesi fayda sağlayacak.

Bunların yanı sıra özellikle kamu bütçesinin büyüme dönemlerinde tasarrufu, kriz ya da çalkantı dönemlerinde ise reel sektör desteklerini politik karar alma sürecine bırakmadan otomatik olarak devreye sokabilecek bir "mali kural" ile desteklenmesi ve bunun hukuki güvencesinin verilebilmesi geleceğe yönelik belirsizliğin daha da azalmasına önemli katkı yapacak.

TL kaynak vadelerinin uzaması

Arkasında şirketlerin uzun vadeli iş yatırımlarının olduğu cari denge açığının mümkün olduğunca uzun vadeli bir şekilde finanse edilebilmesi gerekiyor. Mevcut koşullarda bu ancak yurtdışından uzun vadeli döviz borçlanarak mümkün olabiliyor. Her ne kadar TL faizi (maliyeti), para politikası anlayışının değişmesiyle çok daha makul seviyelere inmiş olsa da vadesinin kısalığı nedeniyle hala şirketlerin uzun vadeli yatırımlarını finanse edebilecekleri bir para birimi değil. Merkez Bankası'nın son dönemde bu yönde attığı önemli adımlar var. Ama munzam karşılık uygulaması ağırlıklı bu adımların uzun vadeli mevduatlarda daha radikal uygulanması ve vergisel teşviklerle direkt olarak tasarruf sahibinin uzun vadeye teşvik edilmesi gerekiyor. Böylece en önemli TL kaynak olan tasarruf mevduatlarının halen ortalamada 1 ay civarındaki vadesinin uzatılması

12 HAKAN ATES.indd 3 10/4/11 10:38:11 AM

ve yurtdışı döviz kaynaklara maliyeti yanında vadesi itiban ile de alternatif teşkil edebilmesi mümkün hale gelebilir.

TL mevduat vadelerinin uzaması bu yönde bir talep yaratabilecek türev enstrümanların dâhil edildiği ürün inovasyonlarıyla da mümkün. Örneğin, mevduat sahiplerinin kısa vadede kalmak için temel motivasyonu riskten korunma amaçlı olarak farklı para birimleri arasında hareket edebilme imkânını yakalamak ise ki çoğunda öyle, kendilerine bu tür imkânları sağlayan çok daha uzun vadeli ürünleri tercih etmeleri mümkün olabilir. Bu tür inovatif ürünleri otoritelerin de teşvik etmesi vadelerin uzamasına katkı yapacaktır. Bunların yanında bankaların TL tahvil ve bono gibi mevduatlardan daha uzun vadeli enstrümanlarla borçlanabilmesinin teşvik edilmesi ve bu ürünlerin ikinci piyasasındaki hacimleri arttıracak desteklerin sağlanması yine TL kaynakların çeşitlendirmiş ve vadelerini uzatmış olacak.

Banka sermayelerinin güçlü kalması

Alınacak önlemlere rağmen tasarruf sahiplerinin geçmişten gelen ataleti nedeniyle TL mevduat vadelerinin uzaması uzun bir süreç alabilir. Bu süreçte bankaların reel sektör yatırımlarını finanse etmek için bugün toplam yükümlülükleri içinde henüz %13 gibi düşük bir oran olan yurtdışı toptan piyasalardan borçlandığı uzun vadeli döviz kaynaklardan giderek daha fazla yararlanması gerekecek. Bu tür kaynakların düşük maliyetlerle cezbedebilmesinde Türkiye'nin krizlere dayanıklı ekonomik ve politik ortamı yanında bankaların çoğu serbest olan güçlü sermaye yapılarının devam etmesinin büyük katkısı olacak. Kreditörler 2011 ortası itiban ile %17 olan bu yüksek sermaye yeterlilik gücüne güvenerek finansman sağlıyorlar. Sermaye gücünün en önemli bileşeni ise bankaların dağıtmayıp bünye-

Benzer şekilde sektöre uygulanan genel kısıtlamaların da yine mikro bazda farklılaştırılması da önemli. Örneğin, bankaların büyümelerine limit getirilirken ekonominin ihtiyaç duyduğu sektörlere ve makroekonomik risk teşkil etmediği gibi yarar dahi sağlayabilecek, örneğin cari denge açığını azaltacak enerji, turizm gibi kredileri limit dışında bırakmak gerekiyor.

12 HAKAN ATES.indd 4 10/4/11 10:38:13 AM

lerinde tuttukları karlar. Bu sayede kaldıracı düşük tutarak daha fazla aktif yaratabiliyorlar. Türkiye'nin zaten olgunlaşmakta olması ve risk priminin gerilemesiyle mevduat-kredi faiz marjları arasındaki farkın daralması bankacılık sektörünün karlılığını olumsuz etkiliyor. Bankalar bu sorunu maliyetlerini kısarak ve/veya hacimlerini arttırarak telafi etmeye çalışıyorlar ve böylece müşterilerinin daha düşük maliyetli kredi kullanabildiği bir ortam sürdürülebilir hale geliyor. Öte yandan para politikasındaki anlayış değişikliği ile finansal istikrarın ön plana çıkartılması ve bunun için zaten aracılık maliyetleri yeterince yüksek olan bankacılık sistemine munzam karşılıklar ile yeni yükler eklenmesi bankaların karlılıklarını olumsuz etkiliyor. Hacimlerin de %20-25 artış bandına kısıtlanması bu yüklerin hacimlerle telafi edilmesinin önünü kapatıyor. Finansal istikrar açısından bu uygulamalar gerçekten gerekli olabilir. Ama yurtdışından uzun vadeli kaynak sağlamak için gerekli güven tesisi açısından bankaların karlılıklarına da dikkat etmek gerekli. Bu bağlamda banka karlılığını bu azaltıcı önlemlerin belli düzeylerin üzerine çıkmaması ve/veya munzam karşılıklara faiz ödenmesi gibi uygulamalarla sisteme verdiği zararın azaltılması faydalı olacaktır.

Sektöre yönelik düzenlemelerde mikro ayarlamalar

Türkiye'de bankacılık sektörü homojen bir yapıda değil. Sektörün en büyük 12 bankası incelendiğinde, ilk 5 banka toplam aktiflerin %65'ini oluştururken, ilk beşi takip eden 7 banka %30'unu bölüşüyorlar. Bu bağlamda yıllık %20-25 kredi büyümesi, munzam karşılıklar ve benzeri ihtiyati önlemler küçük-orta ölçekli bankaların büyümelerini ve sektördeki rekabetin daha dengeli olmasını zorlaştırıyor. Bu bağlamda dünyanın birçok başka ülkesinde olduğu gibi bu tür ihtiyati önlemlerin bankaların sektörel önemlerini dikkate alarak banka bazında ayrıştırabilmek gerekiyor.

Benzer şekilde sektöre uygulanan genel kısıtlamaların da yine mikro bazda farklılaştırılması da önemli. Örneğin, bankaların büyümelerine limit getirilirken ekonominin ihtiyaç duyduğu sektörlere ve makroekonomik risk teşkil etmediği gibi yarar dahi sağlayabilecek, örneğin cari denge açığını azaltacak enerji, turizm gibi kredileri limit dışında bırakmak gerekiyor.

İcra ve iflas kanununda düzenlemeler

Bankaların risk yönetimlerinin en önemli unsuru olan likidite yönetimlerinde tahsili gecikmiş alacaklara konu olan teminatların en hızlı biçimde nakde çevrilebilmesi hayati önem taşıyor. Bu süreçlerin hızlanması ve bürokrasinin azaltılması bankacılık sektörünün daha etkin çalışmasını ve karar alma süreçlerini de hızlandırmasını sağlayacak.

Kamu bankalarının rekabeti

Kriz dönemlerinde reel sektöre verilen desteklerin çabuk ve etkili kanallarından biri olması nedeniyle bugün kamu bankalarının gerekliliği tartışılmıyor. Ama normal zamanlarda kamu bankalarının üstelik kamu desteklerinin tek verildiği kanal olmaları sektörde diğer bankalara önemli zarar veren haksız bir rekabet yaratıyor. Bugün birçok yerli veya yabancı özel sektör bankası artık kamu bankalarının misyonuna eşlik ederek Türkiye'nin farklı bölgelerinde yaşam standartlarını arttıracak ve reel sektöre önemli finansman destekleri sağlayabilecek şekilde büyük maliyetlerle yatırımlar yapıyor ve faaliyet gösteriyorlar. Bu bağlamda kamu bankalarına verilen desteklerden faydalanmayı da hak ediyorlar. Bu yönde gerekli düzenlemelerin yapılması ve kamu desteklerinin özel sektör bankalarına da sağlanması gerekiyor.

Yurtdışında büyümenin desteklenmesi

2008-09 krizi sonrasında gelişmiş ülkelerin bankacılık sistemleri büyük bir yara aldı ve gelecek bir kaç yılda bilançolarını küçültmek durumundalar. Bu küçülme kaçınılmaz olarak daha önce büyük yatırımlar yapmış oldukları çevremizdeki gelişmekte olan ülkelerden çekilmelerini de gündeme getirebilir. Bu durum, kriz dönemini son derece güçlü bir bilanço yapısı ile başarıyla atlatan Türk bankalarına ekonominin ticaret hacminin giderek geliştiği bu yakın çevredeki ülkelerde büyümeleri için büyük bir fırsat yaratıyor. Türk ekonomisine orta vadede büyük bir fayda sağlayacak olan bu gelişme otoriteler tarafından politik ve ekonomik işbirlikleri, ikili ticaret anlaşmaları ve vergisel ve düzenleyici mevzuatlarla sağlanacak teşviklerle desteklenmeli.

12 HAKAN ATES.indd 5 10/4/11 10:38:13 AM

Dr. Yılmaz Argüden ile Bir Söyleşi

Başkalarının kaynaklarını da kullanarak dünya çapında iş yapma anlayışına geçip büyümeyi sürekli hale getirmeliyiz

Yüksek enflasyon ve faiz ortamında var olmuş, iş yöntemlerini bu temeller üzerine kurmuş firmalarımız için enflasyonun ve faiz oranlarının düşmesi, kuralların değişmesi anlamına geliyor. Artık hammaddenin üretim sürecinde geçirdiği zaman, tek başına bir değer artışı yaratmıyor ve ürün fiyatının yükselmesinde enflasyonun rolü azaldıkça "katma değer"in önemi de daha iyi anlaşılıyor. Bütün bu gelişmeler, sanayimiz için yapısal değişimin artık kaçınılmaz hale geldiğinin bir göstergesi.

Türk sanayinin son dönemde yaşadığı sıkıntılar hakkındaki değerlendirmelerini aldığımız ARGE Danışmanlık firması Yönetim Kurulu Başkanı Dr. Yılmaz Argüden ile bu sıkıntıların aşılması ve sanayimizin rekabet gücünün artırılması için neler yapılabileceğini konuştuk.

13 YILMAZ ARGUDEN.indd 2 10/4/11 10:38:54 AM

Son günlerde özellikle tekstil sektörünün yüksek sesle dile getirmeye başladığı sorunları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Dünyaya baktığımız zaman ülkelerin, daha yüksek katma değerli üretimlere doğru kaydığını görüyoruz. Bazı sektörlerde üretim azalıyor, bazılarında artıyor. Üretim kabiliyeti geliştikçe daha sofistike, katma değeri yüksek, herkesin yapamadığı mamullere geçiş yapılıyor; bütün dünyada bunu gözlemliyoruz.

Dikkat ederseniz, bir ülkenin ihracatının ağırlığının hangi sektörden geldiğine bakarak, o ülkenin ekonomik durumunu, gelişmişlik düzeyini de tespit edebilirsiniz. Mesela kişi başına geliri 2-3 bin Dolar kadar olan ülkelerde ağırlıklı ihracat malları ya temel gıda maddeleri, ya da madencilik ürünleridir. Bu sektörel ağırlık, 2-3 bin dolar aşıldığında tekstil, 5-6 bin dolara yaklaşıldığında ise otomotiv olarak beliriyor.

Genel bir değerlendirmeyle, ilaç gibi ürünler ihraç eden ülkelerin 15-20 bin dolarlık bir gelir düzeyine sahip olduğunu, bunun ötesinde de IT'nin önemli bir ihracat ürünü haline gelmeye başladığını söyleyebiliriz. Böyle bir gelişme süreci var. Dolayısıyla, Türkiye'deki sanayinin bugünkü durumunu değerlendirirken, genel trendleri de göz önüne almamız gerekir.

Dikkat ederseniz, bir ülkenin ihracatının ağırlığının hangi sektörden geldiğine bakarak, o ülkenin ekonomik durumunu, gelişmişlik düzeyini de tespit edebilirsiniz. Mesela kişi başına geliri 2-3 bin Dolar kadar olan ülkelerde ağırlıklı ihracat malları ya temel gıda maddeleri, ya da madencilik ürünleridir. Bu sektörel ağırlık, 2-3 bin dolar aşıldığında tekstil, 5-6 bin dolara yaklaşıldığında ise otomotiv olarak beliriyor.

Bu değişim doğal ise, sanayicimiz niye uyum sorunu yaşıyor?

Türkiye'de bakış açılarımızla ilgili birtakım konular ve sıkıntılar da var. Şöyle ki, biz çok yüksek enflasyonlu bir dönemden geçtik ve bu dönemde sanayicilik aslında biraz bankacılıktı. Çünkü hammaddeyi aldığında, o hammaddeyi işleyene kadar - sen onu iyi de işle-

13 YILMAZ ARGUDEN.indd 3 10/4/11 10:38:55 AM

sen, kötü de işlesen - değeri zaten artıyordu. Sonuçta ortaya çıkan mamul, değerindeki doğal fiyat artışının üzerine işleme maliyetini ekleyerek daha da yükseğe satılıyordu. Elbette bu döngü içinde oluşan yeni değerdeki en önemli pay üretim faaliyetiyle yaratılan katma değer olmayabiliyordu. En önemli katma değer aslında hammaddeyi tutuyor olmaktan, enflasyon nedeniyle hammaddenin fiyat artışından kaynaklanan değer artışı olabiliyordu. Tabii ki şimdi, enflasyon ve faizler düştükçe, bu sefer operasyonel olarak katma değer yaratmanın toplam değer içindeki önemi çok daha fazla arttı.

Bu katma değeri nasıl artırabiliriz?

Özellikle son birkaç senede Türkiye katma değer yaratmanın önemini daha iyi anlamaya başladı. İhracatımızı, üretimimizi artırabiliyoruz ama toplamda yarattığımız katma değeri artırmakta zorlanıyoruz. Çünkü pazarlarda hâkimiyet kurmamışız, dağıtım kanallarında yeterince güçlü değiliz, marka oluşturmamışız. Sadece üretim yaptığın ve diğer süreçlerde zayıf kaldığın zaman, pazarlık gücü daha fazla olan, marka ve dağıtım kanalları oluşturmuş kurumlar üretilen katma değerden, daha fazla pay alabilir. Bu söylediklerim, aslında Türkiye'nin ne yöne doğru gitmesi gerektiği hakkında da ipuçları veriyor.

Türk Lirasının daha değerli hale gelmesi ve dünyada başka ülkelerin üretim kapasitelerini hızla geliştirmeleri de üreticimizi bir diğer yönden sıkıştıran faktörler. Düşük enflasyon ortamında katma değerin öneminin artması, nitelikli üretime duyulan ihtiyaç ve başka ülkelerin de aynı üretimi yapabilir hale gelmeye başlaması sanayicimizi olumsuz etkileyen unsurlar. Birçok faktör bir arada rol alıyor.

Sanayicimiz bu sıkışıklığı nasıl aşabilir sizce?

Öncelikle, stratejiye çok daha fazla önem vermemiz lazım. Yani "Mevcut yetkinliklerimizle, kapasitelerimizle, başkalarının yaptığından farklı ne yapabiliriz?" konusunda, yani inovasyon konusunda çok daha fazla fikir üretmeliyiz.

Türkiye'de eskiden strateji anlayışı şöyleydi: "Komşun nerede para kazanıyorsa, sen de git aynısını yap." Enflasyon nedeniyle elinde mal tutup değerlendirme imkânın olduğunda bu strateji sonuç verebilir, farklılaşma çok önem taşımayabiliyor. O zaman herkes para kazanabiliyordu, çünkü üretim yapmadan sa-

13 YILMAZ ARGUDEN.indd 4 10/4/11 10:38:56 AM

dece elinde mal tutmak bile kazandırıyordu. Ama şimdi artık işler değişti ve zorlaştı, farklılaşma konusuna çok daha ağırlık vermemiz lazım. Bunun için stratejik düşünceye ağırlık vermeye ihtiyacımız var. Bunun nedenle müşteriyi iyi tanımak, segmentasyon, marka oluşturmak, dağıtım kanalları üzerinde güç oluşturma, başkalarının yapmadığı veya yapamadığı konulara odaklanma ve bunları yaparken sürekli bir yenilikçiliği sağlayacak kurum kültürünü geliştirme gibi konulara eğilmeye ihtiyacımız var.

Bütün bunlar önemli bir yönetim değişimini gerektiriyor. Alışkın olduğumuz sistemlerden farklı bir takım bakış açılarını kazanmaya ihtiyacımız var. Bunun da en temel nedenlerinden biri Türkiye'de enflasyonist ortamdan çok daha düşük enflasyonlu bir ortama giriyor olmamız. Enflasyon, bazı hatalarımızın üzerini kapatıyordu ama artık bu mümkün olamıyor.

İhtiyacımız olan bakış açısı nedir?

Biz geleneksel strateji olarak "Komşunun yaptığını yap" ve bir de "Küçük olsun, benim olsun" mantığıyla çalışıyoruz. Küçük olsun, benim olsun dediğiniz zaman, ölçek ekonomilerinden uzakta kalıyorsunuz. Bu da ölçek ekonomisini yakalayanlarla rekabet imkânını kaybetmeniz demek. Oysa bizim işbirliklerine daha açık olmamız lazım. Halka açılmaya, daha büyük vizyonlara ihtiyacımız var. Daha büyük ölçekleri yakalamamızı sağlayabilecek konulara odaklanmalıyız. Bence değişmesi gereken önemli hususlardan biri "küçük olsun, benim olsun" mantığından, "Birlikte, dünya çapında iş yapalım" mantığına geçmektir.

Bugün bakıyorsunuz, özellikle petrol fiyatlarının yükseliyor olması nedeniyle hem Rusya'da hem de Ortadoğu'da çok büyük sermaye birikimi oluşuyor. Bu sermaye birikimleri, yatırım yapacak yer arıyor ve kolay da bulamıyor. Şeffaf yönetimle, güven verici bir yaklaşımla, büyük ve verimli olabilecek yatırımlara yönelmeyi seçersek bu kaynakları kullanarak dünya çapında bir rekabet gücüne ulaşmamız mümkün olabilir.

Bu değişimin önünde ne gibi engeller var?

Bu değişim tabi ki halka açılmayı, şeffaf yönetimi, kurumsallaşmayı ve çok daha fazla hesap verebilir olmayı gerektiriyor. Kendi işin olduğu zaman "Bu benim işim, kimseye hesap vermem" diyebilirsin, ama halka açıldığın veya başka ortaklarla çalıştığın zaman, herkesin birbirine hesap verdiği, şeffaf bir yönetim anlayışının ortaya konması gerekiyor. Bu yönetim anlayışını geliştirebilirsek, rekabet gücümüzü de daha kolay artırabileceğiz. Bu vizyon değişimini başarabilen işletmeler için Türkiye ve civar pazarlarda çok büyük potansiyeller olduğunu düşünüyorum, önemli fırsatlar yakalanabilir.

Bugün bakıyorsunuz, özellikle petrol fiyatlarının yükseliyor olması nedeniyle hem Rusya'da hem de Ortadoğu'da çok büyük sermaye birikimi oluşuyor. Bu sermaye birikimleri, yatırım yapacak yer arıyor ve kolay da bulamıyor. Şeffaf yönetimle, güven verici bir yaklaşımla, büyük ve verimli olabilecek yatırımlara yönelmeyi seçersek bu kaynakları kullanarak dünya çapında bir rekabet gücüne ulaşmamız mümkün olabilir. Ama bu, işe bugünkünden farklı bir bakış açısıyla yönelmemizi gerektiriyor.

Stratejiye önem vermeliyiz, müşterimize daha iyi odaklanmalıyız, içerde verimimizi artıracak çalışmalara, eğitime ağırlık vermeliyiz. İşimizi her gün bir önceki günden daha iyi, daha ucuza yapıyor olmamız lazım. Bu da çok ciddi bir eğitim ve Ar-Ge yatırımıdır. Kurumsal entelektüel sermayemizin daha etkin yönetimidir.

Reel kesime "vizyonunuzu, yenilikçiliğinizi, farklılığınızı geliştirin" dediniz. Firmalarımız sizce bu işe nereden başlasınlar?

Araştırmaya ve bilgiye, pazarlama gibi ciddi bir kaynak ayırarak başlamaları gerekir. Mesela birçok tesiste şunları görüyorum; üreticilerimiz 100 tane tekstil makinesi alırken verdiği parayı kolaylıkla gözden çıkarabiliyor, ama "99 tane alayım da, birinin parasıyla bü-

13 YILMAZ ARGUDEN.indd 5 10/4/11 10:38:56 AM

Önemli olan ilerliyor olmak değil. Herkesten daha hızlı ilerlemek önemli. Yani bundan 50 sene önce şunu yapamazdık, artık yapıyoruz demenin hiçbir manası yok. Önemli olan bundan 50 sene önce dünya sıralamasında neredeydik, bugün neredeyiz.

tün çalışanlarımı bu makineleri daha verimli kullanabilecek şekilde eğiteyim" diye düşünmüyor. Bunu masraf olarak görüyor. Oysa oradaki çalışanın onu etkin kullanma yetkinliği, o yüzüncü makineden çok daha fazla verim kazandırabilir.

Makineye, hammaddeye verdiğimiz değeri, en azından o kadarını -aslında daha fazlasını- insana, fikre, yenilikleri denemeye vermek durumundayız.

Peki, bu dönüşüm sürecinde ekonomi yönetimine düşen görevler neler?

Hükümet tarafından halledilmesi gereken en önemli konulardan biri kayıt dışı ekonomiyi bitirmektir. Çünkü siz bir işi ne kadar verimli yaparsanız yapın, aynı işi kayıt dışı yürüten biri ile yarışmanız zordur. İşiniz kayıt dışında da yapılabiliyorsa ve bu yaygınsa, o zaman o işi hem düzgün hem de kayıt altında yapmaya çalışmak iyice güçleşiyor. Kayıt altına girmeden de ne şeffaflık, ne hesap verebilirlik, ne de ölçeği yakalamak mümkün. Bütün bunlar için, bence hükümetin en önemli ve hızla yapması gereken, kayıt dışını sonlandıracak tedbirleri almaktır.

Bu çalışmanın içinde hem bu konuya odaklanmak, hem de vergi oranlarını düşürmek var. Vergi oranları yüksek olduğunda kayıt dışına eğilim olması normal.

Üçüncü öncelik elektrik, ulaşım gibi birçok altyapı hizmetinin devlet sunduğu mevcut yapının değiştirilmesi. Bu alanlardaki rekabetçiliği sağlayarak maliyetleri düşürecek tedbirleri almak da devlet açısından önemli. Yani bizim, dünyanın en pahalı elektriğini kullanarak başarılı olmamız zordur. Veya limanlarımız yeteri kadar verimli değilse, özelleştirmeyle bile tekelci yaklaşımları engelleyemiyorsak, o zaman yine verimli olmamız mümkün olmaz. Bu tedbirleri almak da yine devletin önemli bir görevi. Devletin hedefi, devlet tarafından konan vergi gibi maliyetleri ve önemli girdi maliyetlerini düşürecek tedbirleri almak olmalı ve hükümetin performansı bu şekilde ölçülmeli.

Son yıllarda ekonomide önemli mesafe alındı ama bir türlü yeterli istihdam sağlanamıyor. Bu konuyu nasıl değerlendirirsiniz?

Evet, Türkiye'nin bugün en önemli sorunu işsizlik. Bunu aşmanın en temel yolu da insanımıza rekabet ettiğimiz ülkelerden daha iyi bir eğitim verebilmek. Bu eğitimi sadece okulda değil, işyerinde de devam ettirmeliyiz.

İşsizlik sorununun bence en önemli noktalarından biri, insanın becerilerini geliştirme potansiyelini kaybetmesidir. Çünkü çalışmadığınız zaman kendinizi de geliştirmiyorsunuz, geride kalıyorsunuz. Başka biri bedavaya bile çalışıyor olsa, o sırada becerilerini geliştiriyor, rekabetçi olma potansiyelini artırıyor. İşsizliğin en önemli olumsuz etkilerinden biri de bu.

AB ülkelerinde tarımda çalışanların oranı oldukça düşük. Önümüzdeki yıllarda Türkiye'nin tarım nüfusunun da sanayi ve hizmetler sektörüne doğru kayacağı öngörülüyor. Nasıl bir gelişim bekliyorsunuz, iş gücündeki bu değişimi sancısız atlatabilmek için neler yapmalıyız?

Sanayi ve hizmet sektörleri birlikte gelişir. Yani sanayinin olduğu yerde hizmet de gelişir, sanayi olmadığı zaman, üretimin olmadığı yerde hizmet tek başına gelişmez. Ben detaylara girmeksizin şuna dikkat çekmek istiyorum: Çevremizdeki birçok ülke nüfus kaybına uğruyor. Bu ülkelerde de iş potansiyelleri var ve daha da artacaktır. Çünkü yatırımlar yükseliyor, sermaye birikimi artıyor, nüfus azalıyor. Nasıl ki ürünlerimiz için pazar sadece Türkiye değilse, Türk işgücünün istihdamı için de tek alan ülkemiz değildir. Onun için bizim, çalışanlar ve ülke olarak odaklanmamız gereken husus, yetkinliklerimizi artırmak. Yani, bilgi-

13 YILMAZ ARGUDEN.indd 6 10/4/11 10:38:56 AM

sayar kullanımının daha yüksek olması lazım. Kalite tekniklerini çok daha fazla insana öğretebilmemiz lazım. Hızlı okumayı daha lise çağında herkese öğretebilmemiz lazım. Dünyanın değişik yörelerinde çalışma kapasitesini artırabilecek eğitimlere, birtakım teknik eğitimlere ağırlık vermemiz lazım.

Önümüzdeki dönemde uluslararası yatırımlar açısından ne gibi gelişmeler bekliyorsunuz?

Bu alandaki gelişmeler de vizyonumuzdaki değişime bağlı. Bu değişim yavaş yavaş ilerliyor, mesela kurumsal yönetişim konusuna ağırlık verilmeye başlandı, ama daha çok yol almamız gerekiyor.

Diyelim ki siz bir yatırımcısınız. Kim olduğunuzun, pasaportunuzun ne renk olduğunun önemi yok. Yatırımcıysanız, birinci olarak dikkat edeceğiniz konu, "yatırdığınız para güvende mi?" İkincisi de, "buradan bir avantaj elde eder miyim, etmez miyim?" Bunlara bakar ve bunlarla ilgili riskleri değerlendirirsiniz.

Paranızın güvende olup olmadığını en iyi belirleyen husus, parayı yatırdığınız şirketin kurumsal yönetişim sistemine sahip olup olmadığıdır. Dolayısıyla kurumsallaşma konusuna önem vermemiş şirketlerin başkalarının kaynaklarını kullanma imkânı olmaz. Bu güveni oluşturmak için Türkiye'de kurumsallaşma konusunda daha çok gelişme kaydetmek durumundayız.

İkinci olarak yatırımcı, "Ben burada bu işi yaparsam, sadece Türkiye için değil, bütün bölgede, bütün coğrafyada rekabetçi konuma gelebilir miyim, gelemez miyim? İşbirliği yapacağım şirket, gireceğim ülke bu konuda ne kadar inandırıcı?" sorularını sorar. Bu konuda inandırıcı planınız, projeniz varsa, yeteri kadar iyi düşünüyorsanız, projenin kaynağını bulmak bugün, eskiden olduğuna nazaran çok daha kolay. Ama doğru yönetim anlayışıyla, yani kurumsal yönetişim anlayışınız var ve güven veriyorsanız.

Türkiye uluslararası yatırımcı için yeterince inandırıcı mı?

Ben bu konuda iyimserim, ümitliyim ama bütün dünyanın da benzer gelişmeleri yaşadığını unutmayalım. Önemli olan ilerliyor olmak değil. Herkesten daha hızlı ilerlemek önemli. Yani bundan 50 sene önce şunu yapamazdık, artık yapıyoruz demenin hiçbir manası yok. Önemli olan bundan 50 sene önce dünya sıralamasında neredeydik, bugün neredeyiz. Eğer sıralamadaki yerimiz iyileştiyse başarılıyız, yoksa değiliz.

İleriye tabii gideceğiz, bu çok doğal; herkes ileri gidiyor. Duracak halimiz yok; önemli olan rakiplerimizden, diğer ülkelerden daha hızlı ilerleyebilmek, gelişebilmek. Bu nedenle, stratejik düşünceye, entelektüel sermayenin yönetimine, iyi yönetişime, kurumsallaşmaya ve kaliteye daha çok önem vermeliyiz.

13 YILMAZ ARGUDEN.indd 7 10/4/11 10:38:56 AM

AB Üyeliği İçin Tarih Zamanı

Dr Bahadır Kaleağası
TÜSİAD Uluslararası Koordinatörü ve AB Temsilcisi
Paris Bosphorus Enstitüsü Başkanı

Doğal olarak dünya hızla değişiyor. Avrupa ve Türkiye de evrim içindeler. Türkiye'nin AB sürecini sürekli yeni koşullar ışığında yenilemek, sorunları ve fırsatları ulusal çıkar süzgecinde değerlendirmek gerekiyor.

Avrupa Birliği'ne üye adaylığımızın üzerinden 12 yıl, müzakerelerin başlangıcından bu yana da 6 yıl geçti. Müzakerelerin özellikle son dönemdeki ilerleyişi tatminkâr olmaktan çok uzak. Fransa'nın engellediği ve "Kıbrıs sorunu" nedeniyle 2006 yılından bu yana askıda olan başlıklara yönelik engellemelerin yine siyasi yoldan kaldırılması gerekmektedir. Bu başlıklar bir tarafa bırakıldığında, siyasal olarak engellenmemiş olan ancak teknik açılış kriterleri yüzünden henüz müzakerelere açılmamış üç fasıl var: "Kamu Alımları", "Sosyal Politika ve İstihdam" ve "Rekabet Politikası". Bu üç başlık ile beraber "Tarım ve Kırsal Kalkınma" gibi bazı diğer başlıkların açılabilmesi ise, hem siyasi engellemele-

14 BAHADIR KALEAGASI.indd 2 10/4/11 10:39:44 AM

rin kaldırılmasına, hem de teknik açılış kriterlerinin yerine getirilmesine bağlı.

Sorunlu bilanço

Türkiye 1995'de alınan gümrük birliği kararı sonrasında temel demokratik reformları ve mevzuat uyumunu hızla gerçekleştirerek AB'nin bir önceki genişleme dalgalarına katılabilirdi. Bu dönemde:

- Paris ve Berlin kaynaklı muhalefet zayıftı.
- Küresel ekonomik konjonktür uygundu.
- Jeo-stratejik değerlendirmeler olumluydu.
- Kıbrıs sorunu ise, böylesine bir demokratik ve hukuksal uyum dinamiği içinde, Annan Planı çerçevesinde Güney Kıbrıs'ta Papadopulos iktidara gelmeden çözülürdü.

Gümrük birliği kararı döneminden itibaren TÜSİAD'ın yoğun telkinleri ve akademi, özel sektör ve sivil toplumdan gelen her biri tarihe kaydolmuş açık uyarılara rağmen, siyaset dünyası hızla bir avuç demokratik reformu ve mevzuat uyumu seferberliğini başlatamadı. Türkiye birçok sosyo-ekonomik sorununa rağmen AB'ye bugün üye olmuş olabilirdi. Çünkü eğilimleri hızla büyüyen bir ekonomi yönünde güçlenmekteydi. Ayrıca 11 Eylül sonrası dünyada jeo-stratejik önemi arttı. Üstelik AB için reformlarını başaran bir Türkiye'ye " hayır" demenin bedeli çok ağır olurdu.

Türk ekonomisinin uluslararası rekabet gücü gümrük birliğinden genel olarak olumlu etkilendi. Daha çok kalemde daha çok ihracat yapan, daha çok yatırım çeken, toplumuna daha kaliteli ürün ve hizmet sunan, uluslararası açılımları daha etkili, daha güvenilir bir ekonomi olduk. Eşzamanlı olarak, AB, artan bir ivme ile Türk ekonomisinin tabi olduğu mevzuat ve politikaların karar odağı haline geldi. AB üyesi ülkelerin ekonomi dünyası için yüzde 80 civarında olan bu oranın, gümrük birliği ve diğer ekonomik etkenler sonucunda Türk ekonomik yaşamı için de yüzde 50'yi geçtiği tahmin edilmektedir. Fakat Türkiye son onbeş yılda bir sonraki aşama olan AB üyeliği sürecini yeterince hızlı yönetemedi. İnişli çıkışlı reform performansı sergilendi. Bunun sonucunda:

Gümrük birliği kararı döneminden itibaren TÜSİAD'ın yoğun telkinleri ve akademi, özel sektör ve sivil toplumdan gelen her biri tarihe kaydolmuş açık uyarılara rağmen, siyaset dünyası hızla bir avuç demokratik reformu ve mevzuat uyumu seferberliğini başlatamadı. Türkiye birçok sosyo-ekonomik sorununa rağmen AB'ye bugün üye olmuş olabilirdi.

- Süreç uzadıkça, AB'nin Türkiye'den talepleri giderek ayrıntılara girdi, engeller çoğaldı.
- Özellikle demokratik reform alanında, AB'nin kendi ortak uygulamalarını da aşan konular gündeme gelmeye başladı. Ayrıca parti kapatma davaları, medya özgürlüğü, kadın hakları ve devlet içi anti-demokratik örgütlenmeler gibi yeni sorunlar gündeme geldi. AB ise, bu gibi alanlarda analiz ve hareket deneyimine yeterince sahip olmadığından çelişkili tutumlar içinde kaldı.
- Bazı AB ülkelerinde sosyal ve ekonomik sıkıntılar toplumların bazı kesimlerini yeni projelere karşı tepkiselleştirdi. Aşırı uç siyasal eğilimler serpildi. AB anayasası, AB pazarında hizmetlerin daha özgür dolaşımı, iş piyasaları reformu ve genişleme gibi konular bu olumsuz eğilimlerin hedefi oldular. Türkiye dosyası ise bu eğilimlerin uzantısında ön plana çıkıyor. Üstelik imajı, sorunları ve boyutu ile AB kamuoyunun bir kesimi için daha kolay bir hedef olmakta. Bu durum özellikle Almanya, Fransa, Hollanda ve Avusturya'da daha belirgin. Bu ülkelerin ortak noktası, geçmiş göç dalgalarının sosyal yönetimini iyi yapamamış ve bu yüzden bugün kendi demokrasilerinde sorun yaşıyor olmalarıdır.
- Türkiye'de AB konusundaki iç tanıtım zafiyeti, AB kurumlarının Türk kamuoyu

14 BAHADIR KALEAGASI.indd 3 10/4/11 10:39:46 AM

ile iletişimdeki beceriksizlikleri, Türkiye karşıtı lobilerin etkili taktikleri ve medyanın çoğu zaman konuya yüzeysel yaklaşımları sonucunda, Türk kamuoyunun da AB sürecine olan desteği azaldı. Konunun artıları ve eksileri ile dengeli ve akılcı bir şekilde tartışılması zorlaştı.

Küresel çıkarlar ve ulusal egemenlik

Bu gelişmeler Türkiye açısından çok önemli bir "ulusal egemenlik" ve "demokratik meşruiyet" sorunu yaratmaktadır. Ülkenin seçmenleri ve vergi mükelleflerinin demokratik muhatabı olan Ankara'nın siyasal karar alanı Brüksel'e, Türkiye'nin içinde yer alamadığı AB kurumlarına kaymaktadır.

Çünkü:

1. AB Türkiye'nin en önemli ticaret, yatırım, finans, turizm, teknoloji ve sosyal işbirliği kaynağı olmaya devam ediyor. Hukuk devleti, AB standartları ve ekonomik öngörülebilirlik kıstasları temelinde, Türk ekonomisinin önümüzdeki dönemde yüzde 6 ve üzerinde büyümesi için gerekli uluslararası çekim gücü açısından AB süreci odak noktasıdır. (Örneğin son zamanlarda Washington, Pekin ve Yeni Delhi'deki görüşmelerimizde bile bu konu öncelik olarak vurgulanmıştır.)
2. Gümrük birliği tam üyelik öncesi bir aşama olarak tasarlanmıştı. Bu dönemde Türkiye'nin AB politikaları ve mevzuatına uyum sağlarken, bunların karar sürecine katılmaması geçici bir sorun olarak "idare edilebilinir" düzeyde görülmekteydi. Fakat tam üyelik uzadıkça Türkiye'nin AB karar sistemi dışında olmasından kaynaklanan sorunlar önemli boyutlara ulaşmakta. (Örneğin sanayi üretim standartları, Güney Kore - AB serbest ticaret anlaşması, rekabet politikası, Çin ile ekonomik ilişkiler ve sorunla...) Gümrük birliğini serbest ticaret anlaşmasına dönüştürmek de Türk ekonomisinin uluslararası açılımları açısından son derece olumsuz sonuçlar doğurur.
3. AB'nin çevresindeki ülkeler arasında Türkiye "petrol ve doğal kaynakları olmadan hızla büyüyen pazar ekonomisi, sanayi ülkesi ve demokrasi" özelliklerine sahip tek ülkedir. Rusya, Mısır veya İran'dan bu açıdan çok farklı bir ülkedir. Daha ziyade İspanya veya Polonya modeline yakındır. Bu nedenle küresel koşullar ve bölgesel gerçekler Türkiye'yi AB'nin uluslararası politikalarının etki alanına dâhil ediyor. (Örneğin iklim değişikliği, Akdeniz'de deniz taşımacılığı, grip salgınları ile mücadele, kaçak göçle mücadele, finansal piyasaların düzenlenmesi, dijital ajanda, ABD ile ekonomik alan altyapısı için mevzuat uyumu, İran'a yaptırımlar...)
4. Türk ekonomisinin olumlu iç ve bölgesel dinamikleri ve küresel atılım potansiyeli sayesinde Avrasya ekseninde diğer ülkelerle ilişkilerimiz gelişiyor. Bu yönde, Dünya ile daha yoğun ekonomik ilişki geliştiren bir Türkiye AB sürecinde de daha güçlenir. Simetrik olarak AB sürecinde güçlenen bir Türkiye'nin Dünya gözündeki çekim gücü artar. Fakat tam üyelik hedefi somutlaşmadıkça bu sinerji zayıf kalmaktadır.
5. AB sürecinin her aday ülkede tetiklediği demokratik reform, ekonomik refah ve toplumsal kalkınma dinamikleri de, Türkiye'nin somutlaşamayan üyelik hedefinden olumsuz etkileniyor.

14 BAHADIR KALEAGASI.indd 4 10/4/11 10:39:46 AM

Çözüm ve Eylem

Kısır döngüleri aşmak için AB üyeliği hedef tarihi Türkiye tarafından belirlenmelidir. Ve de bu tarihe saygınlık kazandırmak için gerekli değişim, atılım ve düzenlemeler gerçekleştirilmelidir.

AB içinden kaynaklanan engelleri bir süre dikkate almadan, Türkiye hızla demokratik reform, sosyo-ekonomik atılım ve mevzuat uyumu yönünde ilerlemelidir. Uluslararası ortamda gelişmeler ve zaman Türkiye lehine işliyor.

Daha aktif dış politika ve dış ekonomik ilişkiler, hem küresel rekabet gücü hem de AB süreci açısından son derece gerekli. Fakat ulusal egemenlik açısından, AB karar sistemi dışında kalmaktan kaynaklanan sorunlar ancak AB üyeliği ile çözülür. Bu arada değişen Dünya koşullarında belki AB'nin siyasal birliği gevşeyebilir veya farklı entegrasyon çemberleri belirebilir. Bu senaryo karşısında Türkiye için en güçlü konum, AB üyeliğine hazır ve uluslararası ekonomik açılımları çok başarılı bir ülke olmaktır.

Öneriler:

1. Avrupa için de örnek olacak, özgürlükçü, yaratıcı ve yalın bir 21. yüzyıl anayasası.
2. AB sürecinin genel yönetimi siyaset üstü bir platforma taşınmalı. Son zamanlarda iktidar ve muhalefet arasında AB konusunda uzlaşma zemini güçlenmişti. AB konusunda geçici siyasal kutuplaşmalardan asgari etkilenecek bir kurumsal yapı tasarlanmalıdır. İktidar ve muhalefet temsilcileri ve AB nezdinde önemli kurumlara üye olan sosyo-ekonomik örgüt temsilcilerinden oluşan bir kurul AB sürecini izleyen, denetleyen ve topluma karşı saydam kılan bir görev üstlenmelidir. Mümkünse en fazla 15 üyeden oluşacak bu kurulun başkanlığı üç ayda bir dönüşümlü işlemelidir.
3. Siyaset üstü bu kurula bağlı olarak, TBMM, akademi ve medyadan daha geniş bir katılımla iç ve dış iletişim kurulları oluşturulmalıdır. En büyük on medya kuruluşunun genel yayın yönetmeni bu kurulların üyesi olmalıdır. İletişim çalışmaları da partizan siyaset çemberi dışında ilerlemelidir.
4. Kıbrıs konusunda Türkiye "bir adım önde olma" politikasını ince bir diplomasi ile müzakerelerdeki tıkanıklığı aşacak atılıma dönüştürebilir. Bu yönde Güney Kıbrıs'a karşı gümrük birliğinden kaynaklanan yükümlülüklerimizi çok açık ifade edilecek koşullara ve takvime bağlı olarak ve müzakere sürecinin ve KKTC halkının sorunlarının çözümü de içerecek bir anlaşma paketi içinde ele almak etkili olacaktır.
5. Belki de en önemlisi: AB hedefi mevzuat uyumunun yanı sıra bir dizi alanda da somut hedeflerle desteklenmeli. Örneğin yenilenebilir enerji kullanım oranı, kadınların iş yaşamına katılımı, eğitim reformu, ar-ge, hızlı internet kullanımı, kobilerin istihdam yaratma gücü, yatırım ortamı... AB 2020 Stratejisi de bu çerçevede temel hedefler için önemli bir referans teşkil etmektedir.

Belki de en önemlisi: AB hedefi mevzuat uyumunun yanı sıra bir dizi alanda da somut hedeflerle desteklemeli. Örneğin yenilenebilir enerji kullanım oranı, kadınların iş yaşamına katılımı, eğitim reformu, ar-ge, hızlı internet kullanımı, kobilerin istihdam yaratma gücü, yatırım ortamı...

Kaybedecek zaman, peşinde koşulacak somut gündem kalmadı. Gerçek saati çoktan geldi. Dünya doğal olarak değişiyor fakat giderek daha hızlı ve daha karmaşık bir değişme söz konusu. Daha stratejik hareket edebilen şirketlere, özgür bir gençliğe, özgürlüklerini daha ihtiraslı savunan bir sivil topluma, daha analitik bir medyaya ve daha girişimci bir bürokrasiye acil ihtiyaç var. Dolayısı ile Dünya'yı doğru okuyan, topluma doğruları söyleyen, somut gündem odaklı bir siyasete, partiler arasında kaliteli bir siyasal rekabete ihtiyaç var. Çünkü rekabet yoksa rehavet var. D

14 BAHADIR KALEAGASI.indd 5 10/4/11 10:39:46 AM

Ekonomide Yapısal Reform Zamanı: Mali Sektörün Büyütülmesi

Abdullah Akyüz
TÜSİAD ABD Temsilcisi

12 Haziran seçimleri sonrasında, iktidar partisinin seçimleri kazanmasına ve ekonomiyle ilgili siyasi ve bürokratik kadrolarda çok büyük değişiklik olmamasına karşın, AK Parti'nin üçüncü kez seçimleri kazanarak, Başbakanın deyimiyle "ustalık dönemi"ne girmesiyle ekonomide Hükümetten beklentiler yükselmiş durumda. Bu beklentileri daha da acil ve zorunlu kılan bir başka gelişme ise ABD ve AB başta olmak üzere Dünya ekonomisinde yaşanan sıkıntılar ve bunların Türkiye'ye olan (ve olabilecek) yansımaları.

Buna ilaveten, Türkiye G-20 üyesi olan diğer gelişmekte olan ekonomilerle birlikte orta-gelirli ülkeler grubunu oluşturuyor. Bu konumdaki gelişmekte olan ülkeler, bir yandan ücretlerin göreli yüksekliği nedeniyle, emek yoğun sektörlerde düşük gelirli ülkelerin yoğun rekabetiyle karşı karşıyalar. Diğer yan-

15 ABDULLAH AKYUZ.indd 2 10/4/11 10:40:23 AM

dan, gelişmiş ülkelerin sahip olduğu sermaye stokuna ve teknolojik avantajlara da sahip değiller. Dolayısıyla, kendilerine göreli üstünlük sağlayabilecek bir durumda değiller. Bu ikili kıskaç Türkiye gibi ülkeleri "rekabet tuzağı"na düşürebilir[1]. Bu tuzak, Türkiye'nin büyümesini sekteye uğratabilir. Bu tuzağın aşılması açısından da yapısal reformların gündeme ciddiyetle alınması önem kazanıyor.

Bu yazıda kısa vadeli önlemler veya politikalar üzerinde durmayacağım. Elbette bu alanda da yapılması gereken çok şey var. Hızlı bir büyüme ve kabuk değiştirme sürecinde olan Türk ekonomisinin kaptan köşkünde olgunluk dönemine giren ve küresel risklerle karşı karşıya olan Hükümetin, özellikle de kendisine 2023 yılını hedef almışken, artık daha uzun vadeli bir bakış açısıyla yapısal alanlara daha fazla yoğunlaşması gerektiğini düşünüyorum.

Türkiye, 2001 krizini takip eden dönemde ekonomide ciddi başarılar elde etti. Yüksek bir büyüme sağlanırken enflasyon tek haneye indirildi. Bütçe disiplini büyük ölçüde korundu. Kamunun borçlanma gereksinimi ciddi oranda azaldı. Bankacılık sektörü sağlıklı bir yapıya kavuşturuldu. Bu başarı, son küresel kriz sürecinde bankacılık sektörünün ilave bir risk yaratmamış olmasıyla test edilmiş oldu. İhracatta, hem rakamlar çok büyüdü, hem de pazar ve ürün çeşitlemesi son derece artırıldı. Ama başka bazı alanlarda aynı başarı gösterilemedi. İşsizlik hala oldukça yüksek. İhracatta başarı sağlandı ama ithalat artışı daha yüksek oldu. Cari açık potansiyel olarak sorun yaratıyor. Araştırma-geliştirme-inovasyon alanındaki çabalar henüz çok yetersiz. Bu liste uzayıp, gidebilir.

Yapısal reform alanında sıralanabilecek birçok konu var. Eğitim, teknoloji, inovasyon ve bilgi toplumu alanında yapılması gerekli reformlar, piyasa ekonomisinin kurum ve kurallarıyla oturtulması yönündeki reformlar, hukuk reformu, vergi reformu, kayıt dışıyla mücadele, enerji stratejisi ve arz güvenliğinin sağlanması, sanayi stratejisi, mali sistemin derinleştirilmesi... Bunların hepsi önemli. Ama başta politik nedenler olmak üzere birçok gerekçe nedeniyle bunların bazılarında, örneğin vergi reformu ve kayıt dışı reformu gibi alanlarda, çok ciddi adımlar atılabileceğini sanmıyorum maalesef. Bu alanlardaki reformların, bu konular küresel rekabetin bir sonucu olarak Türkiye'nin gündemine ağırlıklı olarak girdiği zaman ister istemez yaşama geçeceğini düşünüyorum.

Bu ikili kıskaç Türkiye gibi ülkeleri "rekabet tuzağı"na düşürebilir. Bu tuzak, Türkiye'nin büyümesini sekteye uğratabilir. Bu tuzağın aşılması açısından da yapısal reformların gündeme ciddiyetle alınması önem kazanıyor.

Bu kısa yazıda, üzerinde durmak istediğim tek konu Türk mali sisteminin güdüklüğü. Bir başka anlatımla, yeterince büyük ve derin olmaması. Neden bu konuya yoğunlaşmak gereği duydum bu yazıda? Birincisi, Türk mali sisteminin büyüklüğü, ekonomisinin büyüklüğünün yanında çok yetersiz kalıyor. İkincisi, bu güdüklük Türkiye'nin büyümesini sekteye uğratıyor, yabancı fonlara (özellikle kısa vadeli fonlara) fazlasıyla mahkûm ediyor ve ekonominin istikrarını tehlikeye atıyor. Üçüncüsü, mali sistemi güdük olan ekonomimiz yaratıcı fikirleri ve yeni şirketleri finanse edecek kurum ve araçları geliştiremiyor, ekonominin yaratıcılık ve rekabet yeteneğini artırıcı alanlarında yetersiz kalıyoruz. Dördüncüsü, mali sistemin güdüklüğü esas olarak uzun vadeli fonların yaratılamamasından kaynaklanıyor. Bu da Türkiye'deki kısa-vadeci davranış biçimini besleyen bir unsura dönüşüyor. Bu kısır döngünün kırılmasına katkı için de uzun vadeli mali tasarrufları artırarak mali sistemi büyütmemiz gerekiyor.

Türk mali sisteminin büyüklüğü ekonomiye dar geliyor!

2010 sonu itibarıyla, Türk mali sisteminin büyüklüğü, yani kabaca bankalardaki toplam mevduat ile hisse senetlerine ve devlet/özel sektör borçlanma araçlarına yatırılmış olan fonların büyüklüğü milli gelirin yaklaşık %130'una

[1] *World Bank, "Growth And Development In Emerging Markets and Other Developing Countries", Report prepared by Staff of the World Bank for G20 Growth Framework and Mutual Assessment Process, Kasım 2010.*

15 ABDULLAH AKYUZ.indd 3 10/4/11 10:40:23 AM

ulaşıyor. Aslında hisse senedindeki yabancı yatırımları ile kamu kâğıtlarındaki mükerrerlik düzeltildiğinde (bankaların mevduatla finanse ettikleri kamu kâğıdı yatırımları düşüldüğünde) bu oran daha da azalıyor ve %100'lere iniyor. Türkiye'ye benzer Güney Kore, Malezya ve Güney Afrika gibi gelişmekte olan ülkelerde ve Çin'de bu oran %300-350 civarında. Japonya, ABD, İngiltere, Hollanda gibi gelişmiş ekonomilerde %500 civarlarında.

Türkiye'de bankacılık kesimi ve sermaye piyasaları, yasal ve kurumsal olarak ve araç bazında oldukça gelişmiş durumda. Ama mali sistemini büyütmüş ülkelerin hepsinde doğrudan yukarıda saydığım üç ana kaleme yönelmiş yatırımlar Türkiye'dekinin oldukça üzerinde. Yani bankacılık sistemi daha fazla mevduat topluyor, hisse senedi ve tahvil gibi sermaye piyasası araçlarına ise daha fazla talep var. Bankacılık ve sermaye piyasalarında Türkiye hala potansiyelinin çok altında olmakla birlikte bu alt piyasalar nezdinde yapılabileceklerin birçoğu hayata geçirilmiş durumda. Ama teşvikler, bilgilendirme-eğitim çabaları ve sistemdeki iyileştirmelerle sağlanabilecek ilerlemeler de söz konusu. Fakat bu anlamda, özellikle sermaye piyasaları açısından gerçek teşvik, kurumsal yatırımcılar cephesinde kaydedilecek gelişme ile sağlanacak ciddi orandaki menkul kıymet talep artışı olacaktır.

Türkiye'yi benzer ekonomilerden ayıran asıl farklılık, Türkiye'de neredeyse hiç gelişememiş olan mali tasarruf alanlarından kaynaklanıyor. Bunlardan ilki özel emeklilik fonlarında biriken mali tasarruflar. Diğeri ise sigorta primleridir. Özellikle bu iki alan, hem ağırlıklı olarak hanehalkının yatırım yaptığı, hem de uzun vadeli olarak yatırım yaptığı alanlar. Yatırım fonu ve yatırım ortaklığı gibi kolektif yatırım alanlarında Türkiye biraz mesafe kat etmiş durumda. Ancak, burada da daha almamız gereken çok yol var.

Mali sektörü bu kadar yetersiz olan ve hızlı nüfus artışı ile kırdan şehre göçün yarattığı baskı altında hızlı büyümek zorunda olan bir ekonomi bunun için gereken kaynakları nereden bulacaktır? Elbette yabancı kaynaklara başvuracaktır. Türkiye, sermaye hareketlerini serbestleştirdiği 1989 yılından beri büyümesini esas olarak yabancı kaynakla finanse etmektedir. Yabancı kaynak girişinin negatife döndüğü yıllarda ise büyüme durmakta, ekonomi daralmaktadır. Türkiye, büyümesi için yabancı mali kaynaklara bağımlı olmanın sonuçlarını 1994, 2001 ve 2008-09 yıllarında net bir şekilde görmüştür.

Mali sektörümüzün güdüklüğüne karşın, çok gelişmiş ve ülkemiz ekonomisine katkısı çok sınırlı olmakla birlikte yurt dışına sürekli kaynak aktarmamız sonucunu doğuran bir yatırım aracımız var: Altın! Özellikle altın fiyatları bugünkü inanılmaz seviyelere gelmişken, Türkiye'nin tahmini altın stokunun yaklaşık değeri 250 milyar doları aşmış durumda. Altına yatırımın çok derin kültürel, psikolojik ve tarihi nedenleri var. Bunu bir çırpıda değiştirip,

15 ABDULLAH AKYUZ.indd 4 10/4/11 10:40:23 AM

burada biriken kaynakları mali sisteme yönlendirmemiz imkânsız. Ayrıca, son 15-20 yıl içerisinde bu doğrultuda bazı olumlu adımlar atılmış durumda. Ama altın konusunda çok daha kararlı ve etkili bir şekilde çalışmak ve altına yatırılmış fonların gittikçe artan bir kısmını ekonominin kullanabileceği mali fonlara dönüştürmek zorundayız.

Özel emeklilik sistemi ve sigorta sektörü büyütülmelidir!

Türkiye'de uzun yıllar üzerinde çalışıldıktan sonra 2001 yılında yasalaşan özel emeklilik sistemi, 2003 yılında özel emeklilik şirketlerinin faaliyete geçmesiyle hayatiyet kazanmıştır. Yaklaşık 8 sene sonunda gelinen nokta oldukça yetersizdir. Ağustos 2011 itibarıyla bu sistemde biriken fon tutarı 13.5 milyar TL olmuştur. Bu rakam, 2011 tahmini milli gelirimizin yaklaşık %1'ine tekabül ediyor. Bu oran OECD ülkelerinde 2009 yılı itibarıyla ortalama % 67.1, Hollanda'da %130, Şili'de %65, İspanya'da %8 ve Kore'de %2 olarak gerçekleşmiştir[2].

Bireysel emeklilik sitemini teşvik etmek için, bu yazının ana konusu olan mali sistemin büyütülmesi yanı sıra birçok sosyal ve ekonomik neden sayılabilir:

- Türk toplumu giderek şehirleşmekte ve çekirdek aile yapısına dönüşmektedir. Bu ortamda ailelerin birbirlerine sağladığı destek mekanizmaları gittikçe yetersiz kalmaktadır. Bunu ikame etmek için bireysel emeklilik sisteminin kapsamı genişletilmelidir.
- SGK kapsamındaki çalışan sayısı oldukça sınırlıdır. (Kayıt dışı ekonominin büyüklüğü de bunun bir başka nedenidir.) Ayrıca, SGK'ndan sağlanan emekli aylıkları son derece yetersizdir. Bu aylıkların bireysel emeklilik sisteminden gelen gelirlerle desteklenmesi gerekmektedir.
- Bireysel emeklilik sisteminin büyümesi ekonomide vadenin uzatılmasına büyük katkı yapacaktır. Uzun vadeli fonlar oluşmaya başladığında kamu sektörü ve özel şirketler uzun vadeli borçlanma imkânına kavuşacaklardır. Bu durum, ekonomide uzun vadeli mali araçların gelişmesi ve kısa-vade döngüsünün kırılması açısından büyük bir fırsat yaratacaktır.
- Özel emeklilik sisteminin sağlayacağı gelir, bireyler açısından geleceğin belirsizliklerini azaltacak; geleceğe güven ve huzurla bakan bireyler toplumsal barışın oluşmasına aktif katkı sağlayacaklardır.

Hiçbir ülkede mali tasarruflar, özellikle de uzun vadeli mali tasarruflar, kendiliğinden büyümemiştir. Bu alanda sağlanan özendirici teşvikler bu fonların zaman içinde büyümesinde çok etkili olmuştur. Bu özendirici teşviklerin başında vergi teşviki gelmektedir. Türkiye'de özel emeklilik sitemine sağlanan teşvik çok yetersiz kalmıştır. 2001 krizinin yaralarının sarılmaya çalışıldığı bir dönemde yasalaşan özel emeklilik sistemine vergi teşviki verilmesine o dönem İMF bile kamu gelirlerini azaltacağı gerekçesiyle karşı çıkmıştır. Bireysel emeklilik sistemini desteklemek için o dönemde getirilen ve asgari ücretin yıllık tutarıyla sınırlanan teşvikin miktarının artırılması gereklidir. Ayrıca, zaman içinde aşamalı olarak zorunluluk getirerek özel emeklilik sisteminin kapsamı da genişletilmelidir.

Toplanan sigorta primlerinin GSYİH'ya oranına bakıldığında da, Türkiye'nin, %1.5 ile OECD ülkeleri içerisinde en düşük orana sahip olduğu görülmektedir. Bu oran, 2009 yılı itibarıyla, Güney Kore'de %11, Hollanda'da %8, İspanya'da %6 ve Şili'de %4 civarındadır[3].

Aynı şekilde, zorunlu sigorta kapsamı aşamalı olarak genişletilerek sigorta sektörü büyütülmelidir. Bu çerçevede, sigortacılık sektöründe uzun vadeli kaynak yaratılması açısından son derece önemli olan hayat sigortası alanının desteklenmesine özel önem ve öncelik verilmelidir.

Sonuç

Türkiye, özellikle son 10 yılda sağladığı gelişmeyi bir üst platforma çıkarmak, ekonomik büyümesini istikrara kavuşturmak ve yabancı kaynaklarla büyümeyi finanse etmenin risklerinden korunmak için mali sistemini büyütecek ve derinleştirecek yapısal reformları yapmak zorundadır.

(2) OECD, Pensions Markets in Focus, Temmuz 2010, s. 8

(3) OECD, Insurance and pensions: Key Tables From OECD, 2010.

15 ABDULLAH AKYUZ.indd 5 10/4/11 10:40:23 AM

Avrupa'nın Krizi Türkiye'nin Krizi Mi?

Can Baydarol

Şu sıralarda en zor işlerin başında, AB ekonomisi ile ilgili bir görüş kaleme almak geliyor; hele gelecekle ilgili bir kehanette bulunmak hemen hemen olanaksız. Bu satırlar yazıldığı sırada artık kaçıncısı olduğunu unuttuğumuz yeni bir Merkel-Sarkozy mini zirvesi gerçekleşirken, yazıya son şeklini verme noktasına geldiğimizde, Yunanistan'ın koordineli iflası planlarının yapıldığı spekülasyonları gündeme damgasını çoktan vurmuştu. Yunanistan'ın Altyapı ve Kalkınma Bakanı Rakgusis önemli uluslararası güçlerin, ülkenin iflası üzerine bahse girdiklerini beyan ederken, Papandreu'nun Merkel-Sarkozy ikilisiyle yaptığı telefon görüşmesinin ne tür detaylar gizlediği ise bilinmiyordu.

Sözün özü, sizler bu satırları okurken, Yunanistan için yeni bir kurtarma paketi gündeme gelebilir; Yunanistan'ın iflası kararı çıkabilir; iflas kararına bağlı olarak Yunanistan'ın Euro

16 CAN BAYDAROL.indd 2 10/4/11 10:41:18 AM

alanından çıkartılması ve buna bağlı spekülasyonlarla karşı karşıya gelinebilir; Yunanistan'ın mevcut durumunun geçiştirilmesi yoluna gidilerek Euro'nun zaten oldukça karanlık geleceği daha da tehlikeye atılabilir; AB bütün çürük elmalar için aynı kararı aldıktan sonra, kalan sağlar için yeni bir kurumsal yapıya sıçrayabilir, vs...

Olasılıkların sonunun olmadığı ve neredeyse her ay, her hafta, her gün değil, saat başı değişken bir zeminin fonksiyonu olarak şekillendiği bir süreçten geçiyoruz.

Fransa'nın kısır döngüsü

Yine, yeniden dikkatler üzerine yoğunlaşmışken, Fransa'daki iki bankanın (Crédit Agricole- Société Générale) kredi notunun Moody's tarafından düşürülmesi, yukarıdaki çizilmeye çalışılan çürük elmalar senaryosunu daha da girift hale getirdi. Neşteri Yunanistan'a, belki İrlanda ve Portekiz'e vurmakla sınırlı olan algı, her ne kadar İspanya ve İtalya'ya da genişletilmiş olarak telaffuz ediliyorduysa da, işin içine yaklaşık altı ay önce ünlü karamsar kâhin ekonomist Roubini'nin öngörüleri doğrultusunda Fransa'nın da eklenmesi, bir anlamda Elysée'deki paniğin anlaşılırlığını gözler önüne serdi. 2012'de Fransa Devlet Başkanlığı için yeniden aday olacak Sarkozy, zaten yeterince oy kaybına uğrayıp, aşırı sağın oylarından medet umarken, bir de ülkesini batıran adam olarak tarihe geçmemek üzere, Yunanistan'ın ipini her an çekebilir. Doğal olarak bu siyasi hamlenin sonuçları, Yunanistan'da 92 Milyar Euro'ya erişen yatırımları itibarı ile Fransız bankalarının da ipinin çekilmesi anlamını taşır. İşte tam bu noktada Fransa'nın kısır döngüsü ve Moody's'in kredi notu düşürmekteki arka plan düşüncesi de kendiliğinden ortaya çıkmaktadır.

Neşteri Yunanistan'a, belki İrlanda ve Portekiz'e vurmakla sınırlı olan algı, her ne kadar İspanya ve İtalya'ya da genişletilmiş olarak telaffuz ediliyorduysa da, işin içine yaklaşık altı ay önce ünlü karamsar kâhin ekonomist Roubini'nin öngörüleri doğrultusunda Fransa'nın da eklenmesi, bir anlamda Elysée'deki paniğin anlaşılırlığını gözler önüne serdi.

Bütçe tartışmaları

Yukarıda çizmeye çalıştığımız senaryolar dizisi içinde henüz Türkiye'ye yer vermedik. Hatta bu görüntüye bakarak, ilahi kudretin bizi AB'den koruduğuna, Tanrı'nın sevgili kulları olduğumuza kanaat getirebiliriz. Ancak durumun pek de böyle olmadığına sonuç bölümünde yeniden döneceğiz.

Mevcut kriz ortamı içinde 7 yıllık (2014-2021) yeni AB bütçesi tartışmaları da başladı. Doğal olarak tarafların pozisyonlarını tahmin etmek güç değil. AB'nin yürütmeden sorumlu kurumu Komisyon bütçe gelirlerinin artması doğrultusunda tavır alır. Ancak bu noktada ülkemiz açısından önemli bir veriye hemen işaret edelim. Komisyonun 7 yıllık bütçe dönemi için öngördüğü artırım mevcut 976 milyar Euro'luk bütçe dönemi toplam harcamalarının çok mütevazı bir zam oranıyla 1 trilyon 25 milyar Euro'ya çıkartılması şeklinde. Kaba bir genellemeyle bu pozisyonun, Türkiye'nin tam üyelik beklentisinin 2021'e kadar askıya alındığına işaret olduğunu ileri sürmek hatalı olmayacaktır.

Bu ara detayı saklı tutmak kaydı ile yeni dönem bütçesi tartışmalarında bütçeye net katkı yapanların, başta Almanya olmak üzere, mevcut bütçeyi bile fazla bulduğu, bütçeden net yararlanıcıların ise, özellikle son katılanlar ve AB'den beklediklerini bulamayanların mevcut artırımı yetersiz bulduğu açıktır.

Spekülatif öngörüler

Buraya kadar ortaya konan verilerin ışığında:

- AB sürecinin tarihindeki en önemli krizin içinde yaşadığını;
- Krizin ekonomik bağlamda Euro'ya endekslenebileceğini;
- Ekonomik temelli krizin AB'nin siyasi birlik geleceğini derinden etkileyebileceği ve buna bağlı olarak "çok vitesli" bir AB'nin

16 CAN BAYDAROL.indd 3 10/4/11 10:41:21 AM

Bu anlamda Türk dış ekonomi politikasının AB ile müzakere sürecini bir tahterevalli olarak kullandığı gerçeğini iyi anlamak gerekir. Doğu'dan gelen yatırımcı Türkiye'ye geldiğinde kendisini bir AB ülkesinin güvencesinde hissetmekte, Batı'dan gelen yatırımcı ise ekseni Doğu'ya açılan yeni dünya düzeni içinde, açılımın son güvenilir limanı algısı ile hareket etmektedir. AB nasıl olsa battı, biz kendi yolumuza bakalım mantığı, Türkiye'yi tahmin edemeyeceği yeni bir belirsizlik algısına itebilir.

fiili olmaktan çıkıp, hukuki olarak deklare edilebileceği;

- Yeni AB algısının federatif/konfederatif eksenlerde odaklanabileceği;
- Türkiye'nin tam üyeliği tartışmasının "table dotte" AB'den "a la carte" AB'ye kayabileceği yeni bir paradigma değişimi sürecine girdiği sonucuna varılabilir.

Bu noktada gerek global sistemde, gerekse Türkiye'de yapılan bazı değerlendirmelerde AB'nin Euro krizine bağlı olarak sonuna geldiği tezleri de işlenmektedir.

Ayrı bir spekülatif düşünce dizisi olan bu değerlendirmeleri, en azından bu satırların yazarının kabul etmediğini, zira AB'ye sadece ekonomik bir birliktelik olmakla sınırlamanın, bugüne kadar oluşan "müktesebata" haksızlık etmekle eşdeğer olduğunun da altını çizmek gerekir.

Ancak bu söylenenlerin sonucu olarak yine tekrar tekrar AB ekonomisinin benzeri olmayan bir krizden geçtiği, bu durumun küresel krizi daha da tetikleyici beklentiler yarattığı da bir gerçektir. Unutmayalım ki, küresel krizin başlangıcındaki tetikleyici unsur bir kredi kuruluşunun, Lehman Brother's'ın, batışıydı. AB sistemi içinde batma eşiğinde olanlar ise ülkeler. Durumu daha da ağırlaştıran, AB'nin kuruluş felsefesinin temelinde yatan "dayanışma" ilkesinin günümüz koşullarında nostaljik bir atıftan öteye geçememesi.

Türkiye için sonuçlar

Ülkemizdeki AB tartışmaları ne yazık ki çoğunlukla "kokorecin kalitesi" düzeyinde kalmış, Türkiye'de süreci destekleyenler açısından "vizesiz seyahat ve kayıt dışı iş bulma" özgürlüğü olarak algılanmıştır. Karşıtlar için ise AB, "aslında Türkiye'yi bölmek için kurulmuş bir yeraltı örgütü" niteliğinde bir yapıydı. Bu iki marjinal sıkışma içinde "Biz ne kadar Türkiye-AB ilişkilerini objektif olarak tartışabildik?" sorusu halen geçerliliğini sürdürmektedir.

Oysa Türkiye için AB öncelikle bir istikrar parametresi özelliğini taşımaktadır.

Eğer bugün Türkiye gerek ekonomik göstergeleri gerekse özellikle içinden geçilen dönem itibarı ile Orta Doğu'da yaşanan gelişmelerde önder ülke görüntüsü çizebiliyorsa, hiç kuşkusuz arka planda 3 Ekim 2005 tarihinde AB ile tam üyelik müzakerelerine başlanmasından yararlanmaktadır.

Öncelikle ekonomik istikrar olgusu ile konuyu değerlendirelim.

Çok değil 11 yıl önce, Kasım 2000 tarihinde başlayan ve Cumhuriyet tarihinin en önemli krizinin hafızalarımızdaki yeri hala tazeliğini korumaktadır. Bugün ise, Almanya dâhil bütün önde gelen AB ülke ekonomilerinin makroekonomik göstergelerine oranla (özellikle bütçe açığı ve kamu borçlarının milli gelire oranı) Türkiye çok daha iyi bir performans çiziyorsa, bu durumun başlıca nedenlerinden biri AB ile müzakerelere başlamanın Türkiye'deki yatırım ortamını belirsizlikten çıkartıp algılanabilir düzeye getirmesi, hatta günümüz koşullarında nadir güvenilir limanlardan bir tanesi haline dönüştürmesidir. Bu anlamda Türk dış ekonomi politikasının AB ile müzakere sürecini bir tahterevalli olarak kullandığı gerçeğini iyi anlamak gerekir. Doğu'dan gelen yatırımcı Türkiye'ye geldiğinde kendisini bir AB ülkesinin güvencesinde hissetmekte, Batı'dan gelen yatırımcı ise ekseni Doğu'ya açılan yeni dünya düzeni içinde, açılımın son güvenilir limanı algısı ile hareket etmektedir. AB nasıl

16 CAN BAYDAROL.indd 4 10/4/11 10:41:21 AM

olsa battı, biz kendi yolumuza bakalım mantığı, Türkiye'yi tahmin edemeyeceği yeni bir belirsizlik algısına itebilir.

Değerler dizisi itibari ile Türkiye-AB ilişkileri

Çok fazla detaya girmeksizin, eğer bugün Arap İlkbaharının yaşandığı coğrafya için Türkiye modeli ön plana çıkıyorsa, bunun altında hiç kuşkusuz Türkiye'nin kendi yönetim ilkelerini, AB'nin Kopenhag siyasi kriterleri ile konsolide etme taahhüdü altına girmesi gerçeği yatmaktadır.

Türkiye'nin yönetim ilkelerinde mükemmeli yakaladığını öne sürmek mümkün değildir. Ancak AB ile müzakerelerin başladığı andan günümüze çok değil 6-7 yıl önce rüyamızda görsek hayra yormayacağımız pek çok ilerlemeyi kaydettiğimizi de kabul etmek gerekir. Bugün bütün unsurlarıyla değişen Orta Doğu coğrafyasına yönetim modelinden, Türk futbolunun arınmasına, Türk takımlarının marka değerinden, Türk hukukunun marka değerine bir yaklaşımı ihraç eden ve dolayısı ile bölgesel güç olmaya aday bir ülke haline geldiysek, AB ile müzakerelere başlamış olmaya referans noktası olarak bakmak gerekir.

Kısa ve orta vadede ekonomi yönetimi ne yapmalı?

Buraya kadar özetlenmeye çalışılanların ışığında

- Türkiye'nin AB projesi gündemden kalktığı algısından hassasiyet ile kaçınması gerekir.
- AB içindeki gelişmeleri an be an izlemesi ve ortaya çıkan yeni koşullara yönelik olarak sürekli pozisyon alması gerekir. Unutulmaması gerekenlerin başında gelen, tam üyelik arzusunun beyanı ile birlikte aynı ortak kaderi paylaşma arzusunun da ifade edildiğidir. Ekonomik olmanın ötesinde siyasi olarak da AB'nin sorunu bizim de sorunumuzdur.
- Türkiye mevcut görüntü altında hangi AB'ye (federatif-konfederatif) üye olmak arzusunda olduğunu kendi çıkarları temelinde tartışmaya başlamalıdır.
- Türkiye başlayan AB bütçe dönemi tartışmalarına karşı pozisyon almalı ve mevcut durumun kendisi açısından yarattığı belirsizlik algılamalarını protesto etmelidir.
- Türkiye, "Teğet geçer mi? Geçmez mi?" anlamsız polemiğini dikkate almaksızın, AB pazarının en azından kısa ve orta vadede daralacağı gerçeğinin bilincinde olarak, ihracat pazarlarını çeşitlendirme doğrultusundaki girişimlerine devam etmelidir.

16 CAN BAYDAROL.indd 5 10/4/11 10:41:21 AM

Sosyal Avrupa 21. Yüzyılı Arıyor

Kader Sevinç
CHP AB Temsilcisi, Avrupa Sosyalist Partisi (PES) Yönetim Kurulu Üyesi

Vivaldi'nin Dört Mevsim Konçertosu bahardan başlar. Tıpkı Türkiye'nin AB ile 2005'te başlayan üyelik müzakerelerinin serüveni gibi. Bu günlerde AB üyelik müzakerelerinin gidişatı bir soru işareti olarak herkesin zihninde yankılanıyor. 2004 yılında hiç de hafife alınamayacak bir bahar heyecanı içinde başlayan ve geçen beş buçuk yıl içinde yaşananlar sonucunda içeride ve dışarıda fırtınalı bir hal alan müzakerelere daha yakından bakalım.

2005 yılında başladığımız müzakerelerde şu ana kadar 13 başlığı müzakerelere açtık. Müzakerelerin ilk aşaması tarama toplantılarıdır. Bunu takiben AB Komisyonu'nun önerisi üzerine AB Bakanlar Konseyi'nin oybirliği ile her fasıl için açma kararı gereklidir. Fasıl açmak ve kapamak için mevzuat ve uygulamaya bağlı kriterler belirlenmektedir. Tarama toplantıları sürerken 2006 yılında Hükümetler

17 KADER SEVINC.indd 2 10/4/11 10:42:07 AM

Arası Konferans'ta (HAK), "Bilim ve Araştırma" faslı için müzakereler açıldı ve fasıl geçici olarak kapatıldı. Şu ana kadar geçici olarak kapatılabilmiş olan tek başlık budur.

Kıbrıs, Ankara Anlaşması Ek Protokolü ve diğer sorunlar sebebiyle açılamayan başlıklar dışında kalan, önümüzdeki dönemde teknik açılış kriterleri yerine getirilebildiği takdirde açılması mümkün olan üç başlık: Rekabet Politikası, Kamu Alımları, Sosyal Politika ve İstihdam.

Türkiye'nin önünde bir engel bulunmamasına ve çoğu toplumumuza fayda sağlayacak konuları içermesine rağmen bu üç alanda mesafe alınamıyor. Kuşkusuz sosyal politika ve istihdam bu alanların en başında geliyor. Müzakerelerde 33 başlık arasında 19.'su. Bu yazıda Sosyal Politika ve İstihdam başlığının kapsamını ve yapılması gerekenleri incelemeye çalışacağım. Sosyal politika CHP programının temel direklerindendir.

Sosyal politika alanında AB süreci ne getiriyor?

Sosyal Politika ve İstihdam faslı için 2007 yılında Almanya'nın dönem başkanlığında iki adet açılış kriteri belirlenmişti. Bunlardan ilki, sendikal hakların AB standartları ve ilgili ILO Sözleşmeleri ile uyumlu olmasının (özellikle örgütlenme, grev ve toplu sözleşme hakkı açısından) sağlanması. Bu amaçla Türkiye'nin mevcut kısıtlamaları ortadan kaldırması ve kamu ve özel sektörü de kapsayacak şekilde bu alanda tamamen gözden geçirilmiş bir mevzuatı kabul etmesi bekleniyor.

İkinci açılış kriteri ise, tüm işgücünün yararı için bu fasıla konu olan AB müktesebatının aşamalı olarak iç hukuka aktarılması, uygulanması ve yürütülmesini içeren bir eylem planının Avrupa Komisyonu'na sunulmasıdır. Hükümet bu eylem planını sundu fakat birinci kriter yıllardır yerine getirilmiyor.

AB raporları da bu eksikleri vurguluyor:

- İş hukuku alanında 2007, 2008, 2009 ve 2010 yılı Türkiye ilerleme raporlarında AB müktesebatının iç hukuka aktarımı konusunda Türkiye'nin herhangi bir ilerleme kaydetmediği tespiti yapılıyor.
- İş Kanunu'nun kapsamının tüm alanları kapsamadığı (örneğin tanımda 50'den az işçi çalıştıran işletmelerin bu kanun kapsamı dışında tutulduğu) ilerleme raporlarında ısrarla dile getiriliyor, getirilmektedir.

Kıbrıs, Ankara Anlaşması Ek Protokolü ve diğer sorunlar sebebiyle açılamayan başlıklar dışında kalan, önümüzdeki dönemde teknik açılış kriterleri yerine getirilebildiği takdirde açılması mümkün olan üç başlık: Rekabet Politikası, Kamu Alımları, Sosyal Politika ve İstihdam.

İş sağlığı ve güvenliği düzenlemeleri neden yapılmıyor?

Sosyal Politikalar ve İstihdam başlığı altında ele alınan iş sağlığı ve güvenliği düzenlemelerinin yapılmaması ülkemizin yaşadığı acı deneyimlere her gün bir yenisini ekliyor. Bu düzenlemeler yapılmış olsaydı, göçük altında kalan maden işçileri ve Tuzla tersanesinde yaşananlar belki de hiç yaşanmayacak ve iş kazası nedeniyle zarara uğrayan işçilerin hakları da korunmuş olacaktı.

Yapılması gerekenlere bakacak olursak:

2007 yılından itibaren yayınlanan ilerleme raporlarına göre İş Sağlığı ve Güvenliği 'ne ilişkin Çerçeve Direktifi hala iç hukukumuza aktarılmamıştır.

- Mevcut İş Sağlığı ve Güvenliği mevzuatı özel sektördeki tüm çalışanları kapsamamakta ve kamu sektöründeki işçileri kapsamı dışında bırakmaktadır. Bu alanda Sosyal Politika ve İstihdam faslının 2. açılış kriterini oluşturan ve Nisan 2010'da Avrupa Komisyonu'na gönderilen 2010-2011 Eylem Planı'nda İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu'nun çıkarılması öngörülmektedir.
- 2010-2011 Eylem Planı'nda bu hükümlerin kanunla düzenlenmesi gerektiğini belirtmiş ancak buna rağmen 2010 yılı Eylül ayının sonunda yeni bir yönetmelik biçiminde 'İş Güvenliği Yönetmeliği' taslağını hazırlamıştır.
- Bu alanda AB Direktifleri'nin iç hukuka aktarılmasının geciktirilmesi, 2008 İlerleme Raporu'nda belirtildiği üzere bir

17 KADER SEVINC.indd 3 10/4/11 10:42:07 AM

anlamda Tuzla'daki iş kazalarına, 2010 İlerleme Raporu'nda belirtildiği üzere dramatik maden kazalarına sebep olmuştur.

Sendikal haklar

2007 yılından itibaren yayınlanan tüm ilerleme raporlarında şu konular büyük önem taşımaktadır:

- Türkiye Avrupa Sosyal Şartı'nın 5. (örgütlenme hakkı) ve 6. (grev hakkı dâhil toplu pazarlık hakkı) maddelerine koyduğu çekinceleri kaldırmalıdır.
- ILO Konvansiyonlarının örgütlenme hakkı, grev hakkı ve toplu pazarlık haklarına ilişkin hükümleri tam olarak uygulanmalıdır.
- Kamu çalışanlarının sendikalara üye olmaları önündeki tüm engeller kaldırılmalıdır.
- Mevcut sendikal hakların uygulamalarına getirilen kısıtlamalar ve sendika üyeliği nedeniyle işten çıkarmaların önüne geçilmelidir.
- Toplu sözleşmelerden faydalanan işçi oranı çok düşüktür ve yükseltilmelidir.
- İç hukuka aktarılması gereken mevzuatın yanında bunların uygulanması ve denetlenmesi için gereken idari kapasite yetersizdir ve güçlendirilmelidir.
- Üçlü düzey adı verilen sektörler arası, sektörel ve işletme düzeyindeki sosyal diyalog mekanizmaları geliştirilmelidir.
- Ekonomik ve sosyal politikaların oluşturulmasında, toplumsal uzlaşma ve işbirliğini sağlama amacıyla 21 Nisan 2001 tarihinde kurulmuş olan Ekonomik ve Sosyal Konsey performans göstermelidir. Konsey içindeki hükümet üyelerinin sayısı azaltılmalı ve sivil toplumun katılımı artırılmalıdır.

Çözüm bekleyen bir diğer sorun ise Hükümetin şu iki konuya hiç değinmemesi ve çözüm önermemesidir: 'İstihdam üzerindeki vergi yükünün ağır olması' ve 'ücret dışı çalışan maliyetinin yüksek olması'.

Ekonomik ve Sosyal Konsey neden toplanamıyor?

Ekonomik ve Sosyal Konsey, 15'i hükümet temsilcisi olmak üzere Başbakan'ın başkanlığında toplam 39 kişiden oluşur. En az 3 ayda bir toplanması gerekirken düzenli toplanmamaktadır. Toplantı çağrısı yapılmasına ve toplantıya katılacak temsilcilere Başbakan karar verir. Bu konuyla ilgili, Konsey'in üyesi olan DİSK 2008 yılında bir basın açıklaması yaparak 3 ayda bir toplanması gereken Konsey'in 19 ay aradan sonra toplandığını, ilgili tarafları temsil etmediğini, Hükümetin kendine yakın kuruluşları davet ederek temsil dengesini bozduğunu ve Konsey'in hükümetin tek başına aldığı kararları ve politikaları onaylama

17 KADER SEVINC.indd 4 10/4/11 10:42:07 AM

merkezi haline geldiğini söylemiş ve katılmayarak protesto edeceğini açıklamıştır.

Hükümetin istihdam politikası ile nereye geldik, AB neyi işaret ediyor?

İlerleme raporlarında Türkiye'nin istihdam hedefleri açısından Avrupa Birliği'nin çok gerisinde olduğu sürekli olarak vurgulanıyor. Son ilerleme raporunda şu değerlendirme yapılmakta; genel istihdam oranı Avrupa Birliği'nde %69 iken Türkiye'de %45'in altındadır. Kadın istihdam oranı AB'de %60 iken Türkiye'de %22'dir. Türkiye'de genç işsizlik oranı TÜİK ve AB 2010 İlerleme Raporu'na göre %19,1 iken OECD'nin Temmuz 2010 açıklamasına göre %25,3'dir.

Kayıt dışı istihdamın çok yüksek olması (%44,8) ve bununla ilgili yeterli tedbirlerin alınmamış olması da önemli bir sorundur. Kayıt dışı çalışma aynı zamanda güvencesiz çalışma anlamına da gelmektedir. Kayıt dışı istihdam hangi kesimlerin işine geliyor? Sosyal politika faslını açmak için gerekli düzenlemelerin yapılması kayıt dışı ekonomiyi zayıflayacak, şeffaflık, hesap verebilirlik gibi değerleri güçlendirecektir. Çocuk işçiliği ile mücadele, kayıt dışı istihdam bunların başında gelmektedir. Çözüm bekleyen bir diğer sorun ise Hükümetin şu iki konuya hiç değinmemesi ve çözüm önermemesidir: 'İstihdam üzerindeki vergi yükünün ağır olması' ve 'ücret dışı çalışan maliyetinin yüksek olması'.

Sosyal politikada Avrupa nereye gidiyor, biz nereye?

Krizde Avrupa ve istihdam açısından hedefler: İstihdam politikası özellikle küresel ekonomik kriz sonrası Avrupa Birliği'nin en çok üzerinde durduğu konuların başında gelmektedir. 2000 yılında hazırlanan Lizbon Stratejisi'nde Birliğin 2010 yılına kadar genel istihdam hedefi %70, kadın istihdam oranı %60, Avrupa 2020 Stratejisi'nde genel istihdam hedefi %75 olarak belirlenmiştir.

Daha çağdaş ve hakça bir düzen için neler yapılması gerekiyor?

- Türkiye, Avrupa Birliği istihdam hedeflerinin oldukça altında olmakla birlikte buna yönelik herhangi bir eylem planı öngörülmemektedir. AB, Türkiye'nin kriz döneminde istihdamı artırmak üzere bazı teşvikler sağlamasının uygun olduğunu belirtmiştir. Ancak 'işsizlik' ve 'yoksulluk' gibi çok temel sorun alanlarında çok az tedbir alınması gibi eksikliklere, düzenli ve sistematik olmayan uygulamaların varlığının da eklendiğini vurgulayan AB, Türkiye için kapsamlı, düzenli ve uzun vadeli programların yapılması gerekliliğini vurgulamıştır.
- Türkiye'nin Avrupa İstihdam Stratejisi'ne uyum sağlaması bakımından hazırlaması gereken JAP (Joint Assessment Paper - İstihdam Politikası Öncelikleri Ortak Değerlendirme Belgesi) henüz hazırlanmamıştır. 2007, 2008, 2009 ve 2010 İlerleme Raporları'nda bu belgenin hazırlanmasına ilişkin hiçbir ilerleme kaydedilmediği vurgulanmıştır. 2008 yılı Ulusal Programı'nda belgenin 2009 yılında tamamlanmasının öngörüldüğü belirtilmiş ama tamamlanmamıştır.
- Hem "2007-2013 Türkiye'nin AB Müktesebatına Uyum Programı'nda hem de "2010-2011 Eylem Planı'nda istihdam politikasına yönelik herhangi bir plan bulunmaması hükümetin bu alandaki politikasına yönelik eleştirilerden bir diğeri.
- AB ile müzakerelere Türkiye ile aynı yıl başlayan Hırvatistan İstihdam Politikası Öncelikleri Ortak Değerlendirme Belgesini (JAP) 2008 yılında tamamladı ve geçtiğimiz günlerde müzakerelerde son başlıklarından birini geçici olarak kapattı.
- Türkiye müzakerelerin başlangıcından itibaren hiçbir ilerleme raporunda sosyal içermeye ilişkin gelişme kaydetmemiştir.

Tablo iç açıcı değil hatta hüzünlü. Sosyal politika ve istihdam politikası bir siyasi yönetim için en temel halkçılık ölçülerini bize sunuyor. Böyle bir alanda bu olumsuz göstergeler toplumumuzda siyasete yönelik güçlü değişim arzusunu da doğruluyor.

Dört Mevsim Konçertosu kış mevsiminde fırtına ile tamamlanır. Hüzün kokar. Bunun yerine, ülkemize Pastoral Senfoni'deki gibi fırtına sonrası mutluluk, şevk ve umudun toprağı olmak yakışır. Bu hedefe ancak, ülkemizde yurttaş odaklı bir siyaset anlayışını ve sosyal demokrasinin değerlerini benimseyen bir yönetim ulaşacaktır.

17 KADER SEVINC.indd 5 10/4/11 10:42:09 AM

Ticaret Müşavirlikleri; Nereye?

Aydın Sezer

Ekonomi Bakanlığı, dış temsilciliklerimizdeki Ticaret Müşavirleri ve Ticaret Ataşeleriyle ilgili bir dizi yeni uygulamayı yürürlüğe koyuyor. Öncelikle, yurt dışı kadroların sayısının arttırılması ve personelin görev süresinin uzatılmasıyla ilgili düşünce ve kararları önemli ve olumlu gelişmeler olarak değerlendirmek gerekiyor.

Uzun yıllar önce ithal ikameci dönemin ekonomi politikalarına uygun olarak yapılandırılan Türkiye'nin yurt dışı ticari temsilciliklerinin 24 Ocak Kararlarından sonra, 1980'lerde, 90'larda ve 2000'li yıllarda iş tanımında ve kurumsal yapılanma biçiminde geçirdiği evrimin doğru anlaşılabilmesi, bugün Bakanlığın samimi ve pozitif yönde atmaya çalıştığı adımların başarıya ulaşmasında belirleyici olacaktır.

Tarihsel gelişim sürecinde, 4 ana dönemde Ticaret Müşavirliği kurumunun geçirdiği

18 AYDIN SEZER.indd 2 10/4/11 10:42:45 AM

evrimi inceleyerek ve bugünkü küresel iş ortamını anlamaya çalışarak, geleceğe yönelik yapılanma sürecinde dikkate alınacağını ümit ettiğim bazı sonuçlara ulaşmaya çalışacağım.

Birinci Evre: İthal ikameci dönem

Türkiye ekonomisini (milli sanayii) tam anlamıyla yurt dışı rekabetten korumaya yönelik politikaların uygulandığı bu dönemde, Ticaret Müşavirlikleri, klasik diplomasi anlayışına göre, bulundukları ülkedeki makro iktisadi gelişmeleri takip ederek hazırlanan raporları merkeze intikal ettirme önceliği ile hizmet vermişlerdir. Bu dönemde ayrıca, Kamu İktisadi Teşebbüslerinin dış ticaretine (öncelikle ithalat) yardımcı olunması ve ihraç kabiliyeti yüksek geleneksel ürünler için pazar araştırmaları da yapılarak, sonuçların Merkeze intikaline dayalı bir süreç yaşanmıştır. Türk işadamlarının yurt dışı faaliyetlerde aktif olarak bulunmadıkları bu dönemde Müşavirlikler ağırlıklı olarak diplomatik görev anlayışı içerisinde olmuştur.

İkinci Evre: 24 Ocak Kararları sonrası dünya ekonomisi ile bütünleşme süreci

Özallı yıllar, işadamlarımızın yurt dışı iş ziyaretlerinin başladığı ve dış pazarlarda giderek artan sayıda faaliyet göstermeye başladıkları yıllardır. İletişim ve teknolojik imkânların yetersiz olduğu bu dönemde, işadamlarımızın gittikleri ülkede kimlerle, nasıl temas edecekleri konusundaki acemilikleri ve çoğunun yabancı dil bilmemesi gibi nedenlerle, 1980'li yıllarda Ticaret Müşavirlikleri adeta danışma ve turizm bürosu gibi hizmet vermişlerdir. Bu süreç, kuşkusuz ticaret müşavirlerinin de, ülkeye gelen Türk işadamlarıyla sıcak temas sağladıkları ve aktif satış süreci içerisinde deneyim kazanmaya başladıkları yıllar olmuştur.

Türkiye de, diğer ülke örneklerinde olduğu gibi, dışa açılma sürecine sınır komşularından başlamıştır. Dışa açılımın ilk evresi sayılan bu sürece, "ihracat pazarlaması" stratejisinin uygulandığı süreç de denilir. Ağırlıklı olarak komşuların ihtiyaç duyduğu ürünlerin teminine yönelik bu aşama, doğal olarak, coğrafi yakınlık nedeniyle ulaşım imkânlarının daha kolay ve navlun giderlerinin daha düşük olmasına paralel olarak komşularla ticareti cazip kılmaktadır. Bu süreç aynı zamanda bir öğrenme sü-

Uzun yıllar önce ithal ikameci dönemin ekonomi politikalarına uygun olarak yapılandırılan Türkiye'nin yurt dışı ticari temsilciliklerinin 24 Ocak Kararlarından sonra, 1980'lerde, 90'larda ve 2000'li yıllarda iş tanımında ve kurumsal yapılanma biçiminde geçirdiği evrimin doğru anlaşılabilmesi, bugün Bakanlığın samimi ve pozitif yönde atmaya çalıştığı adımların başarıya ulaşmasında belirleyici olacaktır.

recidir de. Dış ticarete katılan kamu veya özel sektör aktörlerinin büyük bölümü, bilgi ve kapasite eksikliği nedeniyle, dışa açılımın ikinci evresi olan "uluslararası pazarlama" yörüngesine girmekten henüz uzak olduğu için, bu süreçte en büyük yardımcıları yurt dışı ticaret müşavirleri olmuştur. Müşavirlerin öncelikli olarak işadamlarımıza adeta bir mihmandar gibi yol göstermesi olağan ve gerekli bir faaliyet olmuştur.

1980'li yılların sonlarında hızla gelişen, büyüyen ve kendi ayakları üzerinde durmaya başlayan ihracatçılarımızın yurt dışı pazarlardan beklentileri de farklılaşmaya başlamış ve dönemin Ticaret Müşavirliklerinin, işadamlarının talep ve ihtiyaçlarına cevap vermekten hızla uzaklaştığı yapılar haline geldiği tartışılmaya başlamıştır.

Üçüncü Evre: 1990'lar

İhracatçılarımızın ihtiyaç duyduğu Ticaret Müşavirliği modeli üzerine yoğun tartışmaların yaşandığı bu dönemde Ticaret Müşavirlikleri ihracatçılarımızın kaydettiği gelişmelere paralel bir süreç yaşayamamış ve buna ayak uyduramamıştır. Ticaret Müşavirlikleri, başta İhracatçı Birlikleri olmak üzere, Ticaret ve Sanayi Odaları ve DEİK bünyesindeki İş Konseyleri platformlarında yoğun bir şekilde eleştirilmiş ve değerlendirilmiştir. Bu dönemde, maalesef, Ticaret Müşavirliklerinin görev tanı-

18 AYDIN SEZER.indd 3 10/4/11 10:42:46 AM

mının ve yeni yapılanma şeklinin nasıl olması gerektiği üzerinde durulamamıştır. Dış Ticaret Müsteşarlığı kadrolarının mesleki ve yabancı dil bilgisinin yetersizliği nedeniyle ihtiyaca cevap vermediği gibi yorumlara Dışişleri Bakanlığımızın da katılmasıyla, kamu kesiminde de yoğun bir tartışma süreci başlamıştır. Bu dönemde, Dışişleri Bakanlığının tasarrufuyla Ticaret Müşavirliklerinin yurt dışı kadroların sayısının azaltıldığı, yabancı dil bilgisinin önemine istinaden yabancı dil ve mesleki yeterlilik sınavlarının daha sıkı uygulandığı görülmüştür. Ticaret Müşavirinin kişisel kapasitesi üzerinden kurumun görev tanımıyla ilgili sonuca ulaşılmaya çalışılmıştır. Hatta DEİK'in ya da bir ticaret odasının, faaliyetlerinden memnun olduğu bir Ticaret Müşavirini örnek göstererek, belki de o ülkeye özgü şartlar ve iş iklimi nedeniyle başarılı olabilmiş bir kamu görevlisinin başarısı tüm Ticaret Müşavirlerinden beklenmiştir. Bu yıllar genel olarak Ticaret Müşavirliklerinin evriminde kayıp yıllar olarak değerlendirilebilir.

Bu dönem ayrıca, ihracatçılarımızın faaliyetlerini Avrupa Birliği'nde derinleştirdikleri ve Amerika kıtası ile Uzak Doğu'ya kaydırmaya başladıkları dönemdir. İhracatçılıktan uluslararası pazarlama evresine geçiş dönemi olarak da değerlendirebileceğimiz bu dönemde, işadamlarımızın yurt dışı pazarlarda yalnız kaldıkları konusunda sektörde yaygın bir görüş hâsıl olmuştur.

Dördüncü Evre: 2000'ler

Ülkemizin ihracat pazarlamasından uluslararası pazarlamaya, çok uluslu pazarlamaya ve küresel pazarlamaya geçiş açısından önemli bir süreçte olduğu bu yıllarda, iktidarın adeta 1980'lerdeki gibi komşu ve çevre ülkelere yönelik açılıma özel bir önem verdiği görülmüştür. Yıllardır sabırla ve büyük bir özveriyle yürütülen Gümrük Birliği sürecinde, Türk ekonomisinin küresel rekabet gücünü arttırmaya yönelik hedefler ve stratejileri hayata geçirmek yerine, özellikle küçük ve orta ölçekli firmaları komşu ve çevre ülkelere yönlendiren anlayış dolayısıyla, Ticaret Müşavirliklerimizin evrim sürecinde en başa dönüş yapılmıştır. Bu nedenle de, Türkiye'nin oturtulması gereken pazarlama yörüngesinde, tarihi gelişimin yönüne ters bir sürece girilmiştir.

Küreselleşme rüzgârlarının da sert olarak estiği bu süreçte, dünya ekonomisinde yaşanan krizlerle birlikte, uluslararası arenada ko-

18 AYDIN SEZER.indd 4 10/4/11 10:42:46 AM

Toplam ihracatçı firma sayısının 48.000 olduğu ve bunların yarısının toplam ihracatın yüzde birinden bile azını yaptıkları gerçeği karşısında şunu tekrar rahatlıkla söyleyebilirim ki; Ticaret Müşavirlerini yurt dışında sabote eden bizzat küçük ve orta ölçekli firmalarımız ve onları maddi olanaklarla teşvik ederek yurt dışına açılmaya zorlayan politikacılar ve uygulamalarıdır.

rumacılık tedbirlerine yönelindiği bir ortamda, Ticaret Müşavirlerimiz, 1980'lerin anlayışına uygun bir şekilde, "satıcı" konumuna yöneltilmişlerdir. Çoğu ülkede, ticaret müşavirliklerinin, yine, o ülkeyi ziyaret etmekte olan yeni küçük ve orta ölçekli aktörlere mihmandarlık etmeye başladıkları görülmüştür. Bu sürecin tam olarak, küresel ekonomide konsolidasyonun ve büyük – dev yapıların pazarları ele geçirmekte olduğu bir döneme rast gelmesine rağmen kararlılıkla sürdürülmesi anlaşılmaz bir durum olarak tarihe mal olmuştur.

Bugün, Ekonomi Bakanlığı'nda iyi niyetle yürütüldüğüne inandığım reform çalışmaları işte böyle bir ortamda gerçekleştirilmektedir. Oysa küreselleşmenin dayattığı gerçeklere uygun şekilde hareket edilmesi gereken bir dönemde, Ticaret Müşavirliklerini sadece nitelik olarak yapılandırmak yeterli olabilecek midir?

Müşavirliklerden beklenti...

Ticaret Müşavirliklerinin faaliyetleri tartışıldığında, sektör de, siyasetçiler de, Ticaret Müşavirlerinin bulundukları ülkede Türk işadamlarına hemen her konuda yardımcı olmak zorunda oldukları gibi temel bir yanlışa düşmektedirler. Daha açık bir ifadeyle, bir kamu görevlisi olan Ticaret Müşavirinin 3 veya 4 yıllık bir dönem için atandığı ülkenin şartlarına tam anlamıyla uyum sağlaması (dil sorunu olmadığı varsayılmaktadır), ülke ekonomisindeki gelişmeleri, genel hatlarıyla ithalatın yapısını ve dış ticaretteki aktörleri izleyerek bunları o ülkeye yönelik dış ticaret faaliyetinde bulunan firmalarımıza aktarması beklenmektedir. Bir kamu görevlisinin bu kadar kısa bir sürede bir başka ülkenin iş iklimini, kendi ülkesinin ihracatçılarına aktarmasını beklemek son derece iyi niyetli ve saf bir yaklaşımdır.

3-4 yıllık süre zarfında bir başka ülkenin iş iklimi ve pazara giriş koşulları hakkında işadamlarımıza müşavirlik yapması beklenen kamu görevlimiz, acaba Türkiye ihracatının sektörel ve bölgesel yapısı, dış ticaretteki aktörlerimiz, sektörlerin kapasitesi, bunların dışa dönük gelişme planları ve dış pazarlara giriş stratejileri hakkında bilgi sahibi midir? Farz edelim ki bu başlıklarda yeterli bir kamu görevlisinden bahsediyoruz; peki görev tanımı hangi çerçevede olmalıdır?

Ticaret Müşaviri: Satıcı mı, pazarlamacı mı?

Farklı ülkelerde bizzat Ticaret Müşavirliği deneyimi yaşayan ve birçok ülkede görev yapan Ticaret Müşaviri meslektaşına sahip biri olarak şunu rahatlıkla söyleyebilirim ki; Ticaret Müşavirleri, bulundukları ülkeye giriş yapmaya çalışan çok sayıdaki küçük ve orta ölçekli işletmenin çoğu Müşavirlik görev sahasına bile girmeyen talepleri yüzünden iş yapamaz hale gelmektedirler. Toplam ihracatçı firma sayısının 48.000 olduğu ve bunların yarısının toplam ihracatın yüzde birinden bile azını yaptıkları gerçeği karşısında şunu tekrar rahatlıkla söyleyebilirim ki; Ticaret Müşavirlerini yurt dışında sabote eden bizzat küçük ve orta ölçekli firmalarımız ve onları maddi olanaklarla teşvik ederek yurt dışına açılmaya zorlayan politikacılar ve uygulamalarıdır.

Maalesef, çoğu yeni meslektaşım da, eski meslek büyükleri gibi, bulundukları ülkeye gelen işadamlarımız ile "iyi ilişkiler" tesis edebilmenin meslekteki başarının ön koşulu olduğu gibi yanlış bir algı içerisindedir. Bu algı, bugün, Ticaret Müşavirliklerimizi, özellikle ve öncelikle bulundukları ülkedeki Türk işadamları ve ülkeyi ziyaret etmekte olan işadamlarımız ile diyalog kurmanın yeterli olacağı bir anlayışa itmiştir. Oysa o ülkede, Türkiye'nin imkânlarını daha yakından tanıma isteği ve çabası içerisinde olan yüzlerce yerel işadamı varken, on-

18 AYDIN SEZER.indd 5 10/4/11 10:42:47 AM

lara öncelik verilmesinin sağlanması daha anlaşılabilir bir durum değildir midir?

Müşavirler, nedense daha zor olan ve ikinci derecede önemli aktörlere öncelik vermeye zorlanarak, tribünlere oynamak durumunda bırakılıyorlar. Kahire ve Moskova Büyükelçiliklerimizdeki Ticaret Müşavirliği görevim sırasında önceliği hep yerel işadamlarına sağlamıştım. Çoğu kez, Türk işadamları bana ancak randevu ile ulaşabilirken, yerel işadamlarının çok daha kolay ulaşabilir olmaları, Elçilik kapısındaki güvenlik birimimizin dikkatini çekmişti. Onlar bile, kapımıza kadar gelen yerel işadamlarına gereken ilgiyi, yardımı ve saygıyı göstermenin daha önemli olduğuna ikna olmuş olmalılar ki, yerel ziyaretçilerimizle çok iyi ilişki tesis edebiliyorlar ve daha milli bir görevi yerine getiriyorlardı.

Müşavirlerden önceliği Türk işadamları ile yakın ilişki tesis etmeye vermelerini beklemek, bir başka ifade ile süpermarkete ürün satın almak için giren "müşterilerle" ilgilenmek yerine, henüz süpermarkette ürün bulundurmanın sağlayabileceği faydaları araştırmakta olanlara muhatap olmalarını istemek, en hafif deyimiyle aktif alıcı yerine potansiyel satıcıyla muhatap olmayı özendirmek demektir. Hâlbuki o "aktif" alıcı potansiyel "satıcının" pazara girişini hızlandıracak temel aktördür.

Eğer kapınıza kadar gelen "aktif" mobilya ithalatçısı yerel firma temsilcisi ile ilgilenmezseniz, onun sizi bir üst makama veya Merkeze şikâyet etmesi söz konusu değildir. Yerel firma temsilcisi kendisi ile daha yakından ilgilenecek olan bir başka ülkenin temsilciliğine giderken, aynı zamanda temsil ettiğiniz ülke ve temsilcisi hakkında müspet olmayan görüşlere sahip olur.

Ama eğer, yerel işadamı yerine Türkiye'den gelen ve muhtemelen ilk veya son ziyaretini gerçekleştirmekte olan bir "potansiyel" satıcıya öncelik verirseniz veya vermezseniz şu somut sonuçlar ortaya çıkar:

a) Eğer gerekli ilgi ve alakayı göstermezseniz, muhtemelen o işadamımızın çapına göre, Büyükelçiye, Merkeze hatta medyaya konu olacak şekilde şikâyet edilebilirsiniz. Dahası, o işadamı şu ifadeyi de kullanabilir: "Benim verdiğim vergiyle maaşı ödeniyor, adam dönüp yüzümüze bile bakmıyor". Hatta "biz böyle ticaret müşaviri istemiyoruz" korosu dahi oluşturulabilir. Yıllık iznini geçirmek üzere Ankara'da bulunan bir ticaret müşavirimize ulaşmayı başaran bir işadamımız, müşavirin yanında Ticaret Müşavirliği mührünün olmamasını fırsat bilerek kendisini şikâyet etmiş ve saygın bir üniversitemizin İşletme bölümü mezunu olan dış ticaretten sorumlu eski devlet bakanı döneminde, merkezden gönderilen bir müfettişin soruşturmasına konu bile olmuştu.

b) Eğer gereken ilgi ve alakayı gösterirseniz, uzun gereksiz sohbetler yapıp, muhtemelen kendisini o ülkeye gelen ilk Türk vatandaşı olarak konumlandıran kişiyle, önce Türkiye'nin milli meselelerini, sonra o ülkenin sorunlarını halledip, daha sonra da dünya barışı üzerine derin ve kapsamlı bir muhabbet yaparsanız. Öğle veya akşam yemeği davetine icabet ederseniz, sizden iyi Ticaret Müşaviri olmaz. Varsın o sırada yerel işadamları kapıda bekliyor olsun. Üstelik Türkiye'den gelen işadamı Bakanınızı tanıdığını da belirttiyse, her fırsatta "Türkiye'nin sizin gibi Ticaret Müşavirlerine ihtiyacı olduğunu" ifade ediyorsa, görevinizi hakkıyla yerine getirmiş olursunuz. Şurası kesin ki, bu işadamının çapına göre, Türkiye'de yapacağı hafif bir kulis rüzgârı bulunduğunuz ülkeye kadar ulaşır. Dahası, belki de o işadamı, sizi bizzat arayarak, Bakanla görüşüp, sizden sitayişle bahsettiğini bile ifade edebilir.

Yurt dışı fuarlara ve fuara katılan işadamlarımıza gereken ilgi ve alakayı göstermek bir Ticaret Müşavirinin en temel görevidir. Özellikle Moskova'daki fuarların biz Türkler açısından ayrı bir cazibesi vardı. Fuarlara yönelik devlet teşvikleri bu cazibeyi dayanılmaz kılıyordu. Firmalarımız, fuar organizatörünün katkısıyla bir şekilde kitabına uydurup maddi devlet teşviklerinden yararlanarak Moskova'daki gece hayatı sektörüne en büyük maddi girdiyi sağlıyorlardı. Fuarların düzenlendiği günlerde, bu sektörde çalışan sayısının (arz) hızla artmasına rağmen fiyatlarda da aynı oranda artış gözleniyordu. Kapitalizmin en temel felsefesine aykırı olan bu durum ne yazık ki Rusya'da böyle gelişiyordu. Zaman zaman Ticaret Müşavirliğimize telefon açan bazı Rus hanımlar, en yakın Türk fuarının tarihleri konusunda bilgi talebinde bulunuyordu. Biz onları büyük çaplı tekstil alımı yapmayı planlayan potansi-

18 AYDIN SEZER.indd 6 10/4/11 10:42:47 AM

Özel sektör üst kuruluşlarının veya çeşitli derneklerin rahatlıkla yurt dışında ofis açarak, kendi üyelerine her türlü hizmeti sağlamalarının artık daha olanaklı olduğu düşünüldüğünde, Ticaret Müşavirlerimizin üzerindeki "gereksiz" yükü hafifletmek ve Müşavirlerin daha çağdaş bir şekilde görev yapabilmelerini sağlamak gerekiyor.

yel alıcılar olarak değerlendiriyorduk. Fuarlara katılan firmalarımızın stantlarını ziyaret ettiğimizde çoğu kez, yorgun ve uykulu işadamlarımızla Rusya'da ticaret olanakları hakkında son derece sıkıcı konuşmalar yapardık. İşadamlarımızın çoğunun bunca yorgunluğa rağmen, gündüzleri de stantlarının başında bulunmaları övgüye değer bir yaklaşımdı. Tabii bunların bazılarının da akşamki programı netleştirmek amacıyla fuarda bulunduklarını ve bu yönde çaba sarf ettiklerini unutmamak gerekiyor.

Ne Yapmalı?

Küresel ekonomiye uygun bir iş tanımıyla yapılandırılacak Ticaret Müşavirliklerinin hala ihracatçılarımıza çok büyük yarar sağlayacaklarını düşünüyorum. Özel sektör üst kuruluşlarının veya çeşitli derneklerin rahatlıkla yurt dışında ofis açarak, kendi üyelerine her türlü hizmeti sağlamalarının artık daha olanaklı olduğu düşünüldüğünde, Ticaret Müşavirlerimizin üzerindeki "gereksiz" yükü hafifletmek ve Müşavirlerin daha çağdaş bir şekilde görev yapabilmelerini sağlamak gerekiyor. Öncelikle, yurt dışı kadroları 24 saat esasına göre destekleyecek, teknik bir merkezi birimin oluşturulması da şart. Bu merkez Müşavirin, ürün ve fiyat bilgisi açısından hızlı adım atmasına olanak sağlayacak. Yapılması gereken daha çok şey var. Bana ödenecek ücreti LÖSEV'e bağışlamak kaydıyla, ilgilenecek kurumlara ücreti mukabili danışmanlık yapmaya hazırım. Malum ücretsiz bilginin değeri olmuyor.

18 AYDIN SEZER.indd 7 10/4/11 10:42:47 AM

Turkey's 2023 Energy Vision in the Context of the 'Game-Changing' Dynamics in World Energy

Mehmet Öğütçü
London, United Kingdom
ogutcudunya@yahoo.co.uk

Imagine the world 12 years down the road – the world of 2023 which corresponds to the centenary of the founding of the Republic of Turkey. Then close your eyes to ponder about what kind of an energy world we could be living in then, and how we and the next generation should be preparing for the new opportunities and the ever increasing challenges. What should be our 2023 energy vision?

19 MEHMET OGUTCU.indd 2 10/4/11 10:43:55 AM

One thing is clear: The ultimate goal will remain unchanged - the provision of secure, cleaner, environment-friendly, technologically advanced, uninterrupted and affordable energy for our households, industry and transportation. Given that the energy industry operates on the basis of long-lead times, today's decisions and investments in energy will bear their fruits only in a decade or so. Also, transition to cleaner fuels and smarter industries or any attempt at change of fuels in energy mix cannot happen overnight – it requires considerable digestion and an adjustment period, up to at least 30 years. Hence, contemplating a 2023 vision for Turkey's energy starting from today is not too far fetched.

Turkey's future energy policy needs to be constructed around three core priorities: economic competitiveness, security of supply, and the transition to a low-carbon and smarter economy. Given its large gap in energy supply, Turkey depends heavily on the world energy system to secure the necessary fuel for its rapid, but sustainable, economic growth. There is no credible choice other than importing natural gas and oil and boosting power generation including through renewable energy projects and nuclear power stations while at the same time increasing domestic energy production and investing in foreign equity oil and gas.

To achieve these goals by 2023, the government should encourage greater investment; provide incentives for more electricity capacity and improvements in efficiency, a price on carbon emissions, and building world-class Turkish "energy champions". If left without such wide-ranging reform in these areas, there is concern that the existing energy market would not deliver the required blend of investment required to ensure both future supply, and that Turkey meets its renewable energy/carbon reduction targets.

Turkey's future energy policy needs to be constructed around three core priorities: economic competitiveness, security of supply, and the transition to a low-carbon and smarter economy. Given its large gap in energy supply, Turkey depends heavily on the world energy system to secure the necessary fuel for its rapid, but sustainable, economic growth.

How will the future dynamics of the global energy be shaped?

Crystal-ball gazers have been promising us space-age lifestyle inventions for decades – along with cures for cancer, supersonic trains, and other feats of technology. We are still waiting. Getting the future wrong is all part of the fun, of course. Maybe it is the innate human need to hope for the best and plan for the worst; maybe it is simple curiosity about how we will live, love, and get around in years to come.

Global warming is still a reality, but it is happening too slowly for people to maintain interest and get alarmed. Rising oceans were not enough to make people question their devotion to the car, but with dwindling oil reserves seeing petrol prices nudge the $200-a-barrel mark in the next decades, many will be forced to abandon their vehicles. It might lead to record amounts of scrap metal. The rise of "car graveyards" in many major cities is likely to become a new problem for local governments. Zippy electric cars may also become a ubiquitous presence on the roads. Who knows what will come of hydrogen and fuel cell.

Those hoping that their childhood fantasies of future transport would be fulfilled by 2020 could be disappointed. Though the "Back to the Future" films made the bold prediction that hoverboards – skateboards that float an inch above the ground – would be flying off the shelves by 2015, there is no sign that the technology has developed sufficiently. Your car probably will not fly, but it might drive itself.

The global energy scene is going through a fundamental transformation that will not

19 MEHMET OGUTCU.indd 3 10/4/11 10:43:56 AM

only change the rules of the game; it will also change the game itself, and its players. Profound changes in world energy includes, inter alia:

First, with oil per barrel decline from $147 in July 2008 to $40 per barrel six months later and then increasing to around $100-110 in July 2011, volatile prices shifted power significantly to producing countries, especially a few large ones, where the majority of remaining reserves are located, such as the Gulf, Russia, and Central Asia. These countries seek a changing or reshaping of the traditional rules of the game for the benefit of their national interests. Aware of their increasing power, many of the resource-rich countries either have re-nationalized their oil industries, or have established strategic control through further transfer of power into the hands of their governments. Production sharing contracts are in the process of being transformed into technical service contracts.

Second, there is an increasing concern over the security of the energy supply on the consumer side. Due to increased demand and depletion of domestic reserves, major consumers will have to rely more on imported oil and gas, from a few politically unstable regions such as the Middle East, Africa, Russia and Central Asia, through long-distance pipelines, and vulnerable sea routes. This combined with the fact that the international market is less stable and more prone to the disruptions of natural disasters, terrorist attacks, and isolated geopolitical acts, has increased the vulnerability of these consumer countries. Yet, suppliers are also concerned about demand security given the depressed prices and lower demand in most OECD economies as a result of the economic recession.

Let us consider one fact; The US consumes 25 barrels of oil per capita annually and Europe ten barrels. Each Chinese, however, consumes only two barrels a year, so even a small increase in Chinese consumption could have a massive impact on the market.

Third, although the OECD countries are still the largest oil consumers, the current increase in demand for oil and gas is mainly driven by fast economic development in developing countries such as India and China, which account for one-third of the world pop-

19 MEHMET OGUTCU.indd 4 10/4/11 10:43:56 AM

ulation but only consume 17 percent of world energy. If things continue the way they are, we will have a hard time meeting the growing demand with the available resources. What no one disagrees with is that demand is surging. The rapid growth of China and India matched with the developed world's dependence on oil, mean that a lot more oil will have to come from somewhere. World demand for oil has grown faster in the past five years than in the second half of the 1990s. Today we consume an average of 85 million barrels daily. According to the most conservative IEA estimates, that figure will rise to 113 million barrels by 2030.

Let us consider one fact; The US consumes 25 barrels of oil per capita annually and Europe ten barrels. Each Chinese, however, consumes only two barrels a year, so even a small increase in Chinese consumption could have a massive impact on the market. Therefore, this is not the time to slacken our efforts to find ways to use oil and gas more efficiently. We must push ahead with our conversion to alternative fuels, and seriously look at ways of diversifying our energy supplies to reduce our vulnerabilities.

Fourth, a rising concern for security of demand among major producer countries may prevent large scale investment from happening. To meet the rising energy demand, a huge amount of investment is needed. Yet, energy investment worldwide has plunged over the past few years in the face of a tougher financing environment, weakening final demand for energy and lowering cash flow. Furthermore, the resource owners want to earn more from the exploitation of their endowments. "Seven Sisters," big Western oil conglomerates, are now losing ground vis-à-vis "Seven Brothers," national oil companies like Gazprom, CNPC, Petrobras, Petronas, Aramco, KMG and ONG. The balance of interests is changing in favour of them. What is needed is a new business model where the upsides are shared within a fair and just framework.

The uneven distribution of energy resources among states, and the critical need to access those supplies by all states, leads to significant vulnerabilities. The coercive manipulation of energy supplies, competition over energy sources, the tendency of energy producing countries to political instability, attacks on supply infrastructure, competition for market dominance, accidents, and natural disasters are all adding significant risks to global energy security. Increased competition over energy resources may also lead to the formation of security compacts to enable an equitable distribution of oil and gas between major powers.

Concerns over energy security are not limited to oil. Power blackouts on both the east and west coasts of the U.S., in Europe, and in Russia, as well as chronic shortages of electric power in China, India, and other developing countries, have raised concerns about the reliability of electricity supply systems.

Western countries are producing less and less of their own energy, and are therefore having to import more and more. This is having a massive impact on the transfer of wealth. The energy guru, Daniel Yergin, has estimated that, at early 2008 prices, the U.S. is currently transferring about $1.3 billion to the oil-producing countries every day - or if you prefer, $475 billion a year. If we include China, the EU, India, and Japan in this calculation, every year the major oil consumers are transferring over $2.2 trillion to the oil producers. What we know is that these massively increased energy revenues not only mean more economic power for the oil producers, but also, of course, increasing political power and influence in shaping the new global security order.

This brings us to the next concern. As the world's need for energy grows, the ability of the traditional suppliers to continue to meet the demand is far from certain. Europe, for example, is increasingly dependent on Russian oil and gas. But Russia's currently exploited energy reserves are depleting fast. Russians now consume more and more of their own gas at home and the country's energy output is shrinking due to a lack of investment in new technology, and in developing new fields.

Another concern is the protection of critical infrastructure. As western, domestic sources of energy start to dry up, oil companies are drilling in much more isolated and hostile environments, because technology makes extraction more commercially viable. More oil and gas is extracted from under the sea rath-

19 MEHMET OGUTCU.indd 5 10/4/11 10:43:58 AM

er than from under the land. Tankers crisscross the oceans delivering these products from one continent to another. Pipelines are getting longer and often pass through unstable areas. Over the past few months we have seen several examples of how easily these sophisticated supply networks can be threatened - in the Nigerian Delta, off the coast of Somalia, and in the Southern Caucasus.

As climate change impacts on energy exploration and transit routes, it will also increasingly impact our security. As the polar icepack melts, and the Northwest Passage to Asia opens up, an increasing amount of shipping will pass through one of the most remote and inhospitable parts of the world. Intervening in the event of an environmental disaster or even a terrorist attack would be very difficult indeed.

In today's world, transition to a cleaner energy economy is not a choice; it is an absolute necessity. The current environmental system can hardly sustain our wasteful world energy order. Yet, there is no reasonable ground to be hopeful of alternative fuels that will come to our help in meeting this demand growth. In the foreseeable future, our dependency on fossil fuels will remain more or less at the same level. The overall share of the renewable energy sources including wind, solar and hydro-electrical energy within the global energy is 7.4 percent. Nuclear energy makes up only 6 percent. The remaining 86 percent are fossil fuels including oil, natural gas and coal.

Despite the "green energy" movement that works hard to convince the politicians of the virtues of renewables, more than 80 percent of the world's energy supply still comes from fossil fuels. Claims that it is possible and affordable for the world to achieve 100 percent renewable energy by 2030 seem to be a pipedream. Solar panels and wind turbines have not been able to make much of a dent in coal and petroleum's dominance. Achieving 100 per cent clean energy would require building about 4 million 5-megawatt wind turbines, 1.7 billion 3-kilowatt roof-mounted solar photovoltaic systems, and around 90,000 300-megawatt solar power plants.

Experts disagree on what will actually keep the lights on in 2023. The nuclear renaissance is not going well, either; the accident in Japan slowed down the acceleration in nuclear energy development. Germany and Italy have decided to phase out nuclear energy altogether. It is now necessary to work extremely hard for the next ten years to reinstitute the level of progress in nuclear energy that existed before the accident. Nuclear is poised for a comeback, though it's unlikely that by 2023 the atom will provide much more than the 8.3 percent it offers today's domestic energy market.

There are lots of innovative renewable options but so far the race to commercial viability hasn't produced one cheap enough to compete with coal, oil, and gas. So expect more of a uphill climb than a race in the next decade. We will generate more renewable energy by 2023, yet it will not account for more than 10 percent of what we need.

The future shape of world energy will be gloomy unless new energy resources are discovered, massive investments channelled, revolutionary technological advances made, consumption curbed, environmental problems addressed and major improvements achieved in energy efficiency. To make things worse you may add geopolitical tensions triggered by resource scarcity, marine piracy threatening oil and gas tankers, legal disputes, transit issues and technology and price issues.

Turkey's place in the regional energy map

Anybody who would take a look at the energy map of our region will get confused. There are a number of pipelines crisscrossing Turkey from north to the south and from the east to the west. Some have been in use for a long time whilst some others are either under construction or still on the drawing board. There is no prospect that all will be implemented and operated. The decisions to be made in the next few months will shape the future of these projects.

The pipeline issues are so complicated. If you find the resource you may not be able to find the investor that will provide the money to exploit. If you find the investor, you could hit the roadblocks by the hosting country. If you overcome all these issues, then you may have to deal with legal, political or commer-

19 MEHMET OGUTCU.indd 6 10/4/11 10:43:58 AM

The nuclear renaissance is not going well, either; the accident in Japan slowed down the acceleration in nuclear energy development. Germany and Italy have decided to phase out nuclear energy altogether. It is now necessary to work extremely hard for the next ten years to reinstitute the level of progress in nuclear energy that existed before the accident.

cial issues that you encounter with respect to attractive buying markets. Convincing those with funds or explaining your situation to the insurers can also become a really hard task.

For its part, Turkey appears to be pursuing a two-pronged energy strategy. First, it seeks to diversify its own sources of imported fuel. Second, the Turkish strategists see the turning of their country into an east-west energy corridor as part of a broader plan aimed at enhancing Ankara's geopolitical role in the region. Indeed, the main components of the Turkish energy corridor are the Straits, the Baku-Tbilisi-Ceyhan crude oil pipeline, the Shah-Deniz natural gas pipeline (Baku-Tbilisi-Erzurum), the Blue Stream, Iraq and Iran pipelines and the Trans-Caspian/Nabucco Gas Pipeline projects.

Turkey's development as a European energy hub is logical, with vast oil and gas reserves lying in the countries to its east, and one of the world's biggest energy markets to its west. The daily capacity of the Baku-Tbilisi-Ceyhan oil pipeline conveying crude oil from the Azeri-Chirag-Güneşli field in Caspian Sea part of Azerbaijan is around 1 million barrels a day. It is expected that this will rise to 1.7 million barrels after the integration by KTCS of part of the Kazakh oils from Kashagan and Tenghiz in 2013 or 2014.

Ceyhan, on the Mediterranean, is already the terminal for a pipeline from Iraq's Kirkuk oilfields. There are attempts to increase the oil production threefold in the years to come out of Iraq with 115 billion barrels of oil reserves whose 90 percent is not used from current daily capacity of 2 million barrels. Iraq's Kurdish region also seeks to increase its daily production to 1 million barrels per day. Taking into consideration of the closure of the Hor-

19 MEHMET OGUTCU.indd 7 10/4/11 10:43:58 AM

muz Strait in times of crises, projections are drafted to pump the Basra oil towards the north. Another pipeline is the planned 550 km, 1.5 million barrels line from the Black Sea city of Samsun to Ceyhan. Altogether, these pipelines are expected to carry 8 percent of global crude oil trade. Better connections with both supplier countries and energy consumers would increase Turkey's geopolitical standing and generate "lucrative business," such as transit fees as well as new refineries, terminals and trading facilities.

Things are more complicated when it comes to natural gas. First, the sulphur content should be cleaned after its extraction. Not every country has the necessary equipment or cost advantages to convert it to the liquidized natural gas, which enjoys a better market price. In general, natural gas gets shipped to the consumption centres thousands of miles away via pipelines. Because there is no global market for it except the LNG, the prices are affected by the regional supply-demand balance, transportation costs and political risks.

Turkey has become important in recent times in trade, investment and competition of the natural gas between Russia, Caspian, Central Asia, Middle East and Europe. It is a key country, which is one of the largest natural gas consumers in the world; Turkey is also a crucial hub for the transportation of the natural gas. In order to preserve its domination in Europe, its largest market, Russia does its best to make sure that the Caspian-Central Asia-Middle East natural gas does not flow into its area of influence through Turkey. Instead, it offers to add another line to Blue Stream, complete the Nordstream by 2012 and mobilize the Pre-Caspian gas pipeline coming from Turkmenistan and Kazakhstan.

Compared to China and Russia, Brussels is proving to be an ineffective player because of its complicated structure. The impact of the EU and the US is fairly limited beyond the Caspian region; the current alignment between Moscow and Beijing, which will most probably go away in the future, is based on the protection of their own backyards against the Western world. The Shanghai Cooperation Organization has become a means for the achievement of this strategic goal.

It does not seem realistic that the EU will be able to reconcile the different interests of its 27 members and can effectively negotiate with Gazprom and CNPC, and subsequently offer a commercially viable and politically secure route for Central Asia and the Caspian region. It appears that the EU and US are destined to play a marginal role in the east of the Caspian Sea where it is Russia and China which will fire the shots as the real players.

In terms of energy security, Europe should be aware of the fact that it is indeed competing with China for Caspian/Central Asian energy supplies and not with Russia. There is little doubt that Russia's energy overtures to Turkey have a strong geopolitical dimension. It wants to draw Turkey into a closer strategic alignment with Russia, but, primarily, they are designed to have an effect on Europe.

There are four major problems to be addressed with respect to the transportation of the Central Asia and Caspian natural gas to the West:

- First, the rich reserves in the region should be mobilized by sufficient amounts of investment so that we will be able to provide the necessary supply for the strong demand in the markets to be reached by the northern, southern, eastern and western routes. To do this, the investment environment should be improved.
- Second, the gas export physical infrastructure that will ensure the transport of production to the improved markets should be modernized or reconstructed in line with the increase in the production.
- Third, all of the routes in the region are able to reach target markets through transit countries. The Turkmen gas needs to pass through Azerbaijan, Georgia, Tur-

19 MEHMET OGUTCU.indd 8 10/4/11 10:43:58 AM

key, Bulgaria, Romania and Hungary in order to get to Austria's Baumgarten. All have different goals and interests; it is a real challenge to reconcile these and find a middle ground to satisfy all.

- Finally, the pipelines passing through the Caspian Sea face a veto from Russia and Iran. Even though concerns over the environmental protection around the Caspian Sea are voiced, the actual reason is that these two countries will endeavour to make sure that other producers will not challenge them in the EU, the most attractive natural gas market in the world. If the Turkmen, Iranian, Azeri and Iraqi gas find a different route to Europe, this would be detrimental to Gazprom's market domination.

Prospects and options for Turkey's 2023 energy vision

Turkey's respected and non-confrontational rise in that volatile, troubled region that is increasingly peaceful, with countries cooperating with one another, is good for the West and the world. This is an exceptional and unique role Turkey could play - as a regional "hub," rather than a "bridge." This is what Washington, Moscow and Brussels should be supporting wholeheartedly, rather than worrying about. The signature policy of Turkey's new self-confidence is the policy of "zero problems with neighbours." This a revolutionary change from the mentality" that promoted the view that Turkey was surrounded by enemy countries.

In terms of energy security, Europe should be aware of the fact that it is indeed competing with China for Caspian/Central Asian energy supplies and not with Russia. There is little doubt that Russia's energy overtures to Turkey have a strong geopolitical dimension. It wants to draw Turkey into a closer strategic alignment with Russia, but, primarily, they are designed to have an effect on Europe. That effect is both political and specific: Russia wants Turkish interests to be so intertwined with Russia's so that the E.U".s southern gas corridor project would be less of a threat to Russia's interests.

But while Russia may see closer ties to Turkey as a means of limiting the increase in Europe's role in the economies of the former Soviet Union, it would be an overstatement to say that Turkey is turning its back on Europe, or simply playing the Russia card against the West in order to strengthen its own hand. For Turkey - and, for that matter, Europe - a closer Turkish-Russian partnership in energy need not be a zero-sum game. Turkey could provide both a new and reliable transit corridor capable of transporting both Russian and non-Russian gas to Europe in the event of a supply crisis. Turkey therefore has a chance to turn this partnership into a win-win deal. Its co-operation with Russia could benefit it, Russia and Europe. If so, it could help to allay deep-seated concerns in the Russian-European relationship.

All said, what key elements should Turkey's 2023 energy vision embrace?

Alignment of foreign/security and energy policies

Being an energy hub is not having pipelines criss-crossing your territory. Turkey's first priority must be to secure its own supply for its own citizens, uninterrupted, and at affordable prices. The new Turkish interest in non-western directions has been the outcome of Turkey starting to 'read" its neighbourhood and energy interests through its own lenses, from where it firmly dwells. Turks are not content only to be a simple "bridge" over which energy flows; they aspire to become a regional "hub," extracting greater value for the criss-crossing oil, gas pipelines and power interconnections, and turn this role to foreign/security policy gains.

Turkey's external energy outreach starts from Chinas north-west province of Xinjiang - Uyghur Autonomous Region and extends to the North African tip of the Mediterranean, as well as from the Straits of Hormous, all the way to the Arctic, where 22 percent of the worlds oil and gas reserves are located. As the virtual boundaries have been removed, Turkey is now facing the East, the North and the South directly. Those who define Turkey's will to be part of the solution to the problems of the East with its self - formulated prescriptions as a 'shift of axis in foreign policy' are falling into the grave mistake of try-

19 MEHMET OGUTCU.indd 9 10/4/11 10:43:58 AM

ing to read Turkey based on its erstwhile habits, both in foreign and security policy and in energy equations.

Being a reliable transit/hub country is of paramount importance. No matter what the political or economic problems are, Turkey must maintain its credibility as a country over which energy flows will not be disrupted. It has become almost common place for Turkish government leaders to assert that energy transit to Europe via Turkey is not only an economic project but also a Turkish geopolitical project that strengthens Turkeys hand strategically vis-à-vis Europe and producing regions around it. Any misuse of Turkey's energy transit role by the Turkish government for political leverage on the EU could diminish Turkey's value to the EU. Overplaying Ankara's hand could, moreover, cast doubt on Turkey s reliability as a transit country from a business perspective, quite apart from EU debates and European politics. Yet, it should be borne in mind that Turkey's top priority is to satisfy its own energy requirements and interests.

Moving towards smarter industries

Many alternative energy advocates claim that it is possible to replace our fossil fuel economy with a cleaner one that runs on a combination of nuclear power and renewable energy from the wind, the sun and farms. Credible scientific estimates suggest that they are right. However, those advocates often fail to consider one critical issue that could derail their plans, the rate-of- conversion problem. How long will it take to make such a transition?

In this context, we should ask ourselves: Is Turkey going to support some of the most effective policy that has yet been deployed for transitioning Turkish business and industry to a clean energy future and away from the dangers of fossil fuel, or will Turkey walk away from the green shoots of this economic recovery to let other nations lead in the coming low-carbon economy? What areas of renewables and alternative fuels can we focus on, and aim to be the leading player on the world stage?

Substantial backup power capacity will be required to support higher levels of intermittent renewable generation even with transformational grid change and storage. These backup costs will be required not only in power capacity but also in the broader fuel supply chain, notably if gas is used as backup. The system cost, which is large and in addition to the stand-alone costs of renewable generating assets, needs to be recognized. The enormous operational complexity of incorporating

19 MEHMET OGUTCU.indd 10 10/4/11 10:43:58 AM

large swathes of intermittent generation also needs to be recognized, and the resulting issues will need to be handled with the utmost attention.

The extension of renewables into the system will entail significant costs above lower-cost alternatives for many years. Subsidy supports are not expected to fall below today's levels before 2035 at the earliest and could continue at high levels through to 2050. If passed through on a pro-rata basis, this would add up to Ð100 to the average annual residential electricity bill and up to Ð2,000 to the typical annual business company in the EU. Although these costs are necessarily uncertain, it is clear that costs will be significant and likely in this range. These costs need to be weighed against the wider benefits to the macro-economy and society. The big risk to power investment is that Turkish consumers could revolt and not pay for all of the decarbonisation costs or that the costs will make Turkey uncompetitive.

Making important strategic investments in clean energy

Turkey should be a pioneer, rather than a follower, in solar, geothermal and hydro energy technologies. It should extend funding for short-term financing programs, which are proving their worth by jump-starting the development and construction of such clean energy projects. The need to incentivize private capital flow into clean energy development is greater than ever and will become more urgent with time. Financing mechanisms and incentives will evolve as the market demand for clean energy evolves.

Exchanging investment risk for upfront cash grants to cover 30 percent of the clean energy project costs makes investing in the development of clean energy projects attractive to investors and is the right boost for the nascent clean energy industry. These short-term financing mechanisms that encourage private capital flow into clean energy must be complemented by policy to enhance domestic manufacturing capacity and productivity. Building a clean energy industry in Turkey not only means more electricity from clean, renewable sources. It also means more high-paying jobs in every region of the country, because clean energy will require us to get to work producing and assembling new technologies on a mass scale.

Turkey should be a pioneer, rather than a follower, in solar, geothermal and hydro energy technologies. It should extend funding for short-term financing programs, which are proving their worth by jump-starting the development and construction of such clean energy projects.

Energy efficiency improvements are the best energy security investment

We should retool Turkish industry progressively to compete in a low- carbon economy and move away from energy-intensive and "dirty" sectors, such as iron-steel mills, cement, fertilizer and aluminium. We should be able to adopt a specific target to reduce the energy intensity of our economy by at least 2.5 per cent a year. We need to increase the effectiveness of our capacity to implement robust policies, market-based mechanisms, business models, investment tools, and regulations with regard to energy use, and recognize that improvements in energy efficiency remain one of the most effective means of both cutting carbon emissions and improving access to energy. As the EU proposes tighter emissions caps and auctioning of allowances in Phase III of the EU E.T.S., energy intensive industries must demonstrate their level of exposure to external competition in order to qualify for protection, and avoid carbon leakage.

Time has come for building Turkey's world-class "energy champions"

We have to create our own energy champions that will be able to play the game by in-

19 MEHMET OGUTCU.indd 11 10/4/11 10:43:59 AM

ternational rules in oil, gas, electricity, coal, wind, geothermal and solar energy, to generate technology and improve the energy efficiency level in such a way so as to mobilize the private sector with its dynamism and international resources.

The world has seen a resurgence of resource nationalism in the past few years as wide income inequalities -- amid soaring world commodity prices -- have prompted demands for a larger share of the windfall from energy resources. This trend is bringing to life new forms of partnership and corporate structures that Turkey needs to understand better and adapt to.

It is not only resource-rich countries that are gaining the upper hand in the new energy game. Industrialized importing countries are also resorting to what is called "economic patriotism" to protect their strategic sectors. The expansion of government-owned companies from hydrocarbon importing developing countries such as China and India into oil and gas exploration activities on a global scale is gaining added momentum.

There is no black-and-white answer to the question, "Should the economy be left to the functioning of the market players or is there a need for strategic direction from the state?" The rapidly changing economic, political and security realities usually dictate being pragmatic, leading to some sort of a third way between these two extremes. Turks are much better placed than most international oil companies to operate in Russia and other countries in the region because of the close political ties at the highest level, and because they know the key drivers and the business culture in these geographies.

Hence, I would strongly advocate for Turkey to create its own national energy champion to survive and succeed in this ongoing competition. The first step could be to achieve synergies between the Turkish Petroleum Corporation (TPAO), currently in charge of exploration and production, and the state-owned Turkish Pipeline Company (BOTAŞ), which looks after transmission and distribution. It should not reinvent the wheel but should learn from international oil companies and national oil companies' best practices.

Last but not least, we should see Turkey's energy policy as a sub-set of a wider government vision. It is closely related to taxation, environment, competition, industry and investment, trade policies, foreign policy and security strategy. We need to administer this complicated process in an integrated way.

This suggestion might seem to be awkward given that there is a strong tendency to ensure the role of the state in the economy will be reduced and energy markets will further be liberalized. Please don't get me wrong: Mine is not a naive proposal to create yet another wasteful and bureaucratic public economic enterprise which will add to our troubles and institute new positions. What I propose is to bring to life a company that will operate under market rules and get backed up strategically by the state if needed. In terms of funding, it can be sustainably financed through an initial public offering up to 49 per cent in the Istanbul Stock Exchange as well as in London, New York, Hong Kong and Dubai.

Hammering out an integrated energy management and vision

Last but not least, we should see Turkey's energy policy as a sub-set of a wider government vision. It is closely related to taxation, environment, competition, industry and investment, trade policies, foreign policy and security strategy. We need to administer this complicated process in an integrated way.

Management structures must be streamlined and made more effective and responsive to the needs of the energy economy, finance and geopolitics. Competitive energy markets facilitate reduction of manufacturing costs, thus reducing the increase of fuel and energy prices. In this area we should

19 MEHMET OGUTCU.indd 12 10/4/11 10:43:59 AM

solve the problem of dependence on supply of gas and oil from one source, remove barriers for changing a supplier of electrical energy and gas, change the operating principles of platforms for trade in electricity and introduce market mechanisms in establishing prices of heat. The human capital, too, must be enriched, as at the end of the day, everything boils down to the quality of our people, who can invent new energy technologies and fuels, manage complex policies, and engage with the external world.

To Caesar what is Caesar's?

The ruling AK Party, currently in office for the third time consecutively, has significantly addressed Turkey's overall vision deficit in recent years. It has forged its own brand of vision, trained cadres and devised a roadmap for the future that it believes in.

Prime Minister Tayyip Erdoğan set out the "Turkey Ready - Target 2023" as the fundamental election manifesto for the 12 June 2011 general elections. There was a strong boost to our raised hopes when other political parties too released their own future visions and made them the centrepiece of their election campaigns. In a climate where people have been engrossed in their daily preoccupations and endless polemics, it is gratifying to see how such future visions are competing, albeit in a superficial manner, and politicians, business world, civil society, even the military become an integral part of this much welcome transformation.

Of course, what counts here is not who owns the patent rights of the 2023 vision. What's more important is to determine its substance, strategic orientations, feasibility, who will own and lead it, by which resources and how it will learn from the world's best practices in this area without reinventing the wheel. It goes without saying that the 2023 vision set out by the government or those parties slated for power is the most important as it will have the greatest chance of being put into practice and delivered. Yet, one should not forget that the most desirable vision is the one, which will be owned and widely shared by all segments of society, the one that will contain hopes and expectations, and the one whose implementation will be wholeheartedly supported.

We need a vibrant and realistic vision that would remain alive every day, would raise hopes and push the limits of our imagination. We all need solid goals, values, timelines and discipline that would serve as an anchor. We need a roadmap that would give people something to look forward to along the road to progress. We are in search of leaders with dreams who can competently transform them into strategic goals, and have abilities to communicate these goals effectively to the public, to the decision makers and the external world as well.

We cannot achieve our 21st century aspirations without such a comprehensive roadmap that reflects the whole picture and takes into account global developments likely to shape up our lives. We need a high-calibre education system, which encourages free-thinking, creativeness, sharing, cultural enlightenment and respect for common values.

For future generations, and us today a new energy vision should be forged to focus on the country's competitiveness, sustainability, cleaner environment as well as social dimensions. It should also take into account the ongoing transformation that will become more influential in the years to come in the world. If we ignore them and do not take bold steps, our roadmap could be decided elsewhere - perhaps in Brussels, Moscow or Washington. D

For future generations, and us today a new energy vision should be forged to focus on the country's competitiveness, sustainability, cleaner environment as well as social dimensions. It should also take into account the ongoing transformation that will become more influential in the years to come in the world.

19 MEHMET OGUTCU.indd 13 10/4/11 10:43:59 AM

Türk Denizcilik Politikaları ve Deniz Taşımacılığımız

Capt. Henry Nelson - Capt. Burak Çelik
Volans Shipping & Consultancy Inc.
www.volansshipping.com

Dünya ticaretinin %90'dan fazla kısmının denizyoluyla gerçekleştirildiği dikkate alındığında deniz ticaret filolarının ülkeler için önemi ve denizcilik politikalarının ticarete etkisi anlaşılacaktır.

Son 20 yıl içinde Türk deniz ticaret filosunun gelişimi için atılan adımlar ve alınan tedbirler bu sektörün de kendi olanakları ve yurt dışı imkânlarıyla birleştiğinde kayda değer büyüme olarak kendini göstermiştir. Ancak diğer taraftan son 3 yıl içinde (2010 global krizinin de etkisiyle) küçülmeler de gözlemlenmiştir.

1980'de 2.0 milyon dwt olan filomuz 1996'da 10,8 milyon dwt'a çıkmış, 2002 yılında 8,6 milyon dwt'a düşmüştür. 2010 sonu itibariyle "Türk bayraklı" deniz ticaret filomuz 7,8 milyon dwt hacme sahiptir. Ancak Türk bayraklı olmayan sahiplerinin Türk olduğu toplam filomuza bakıldığında bu 20 milyon dwt düzeylerindedir. Dolayısıyla şu anda Türk ticaret filosu 27-28 milyon dwt seviyelerindedir. Yani filomuzun yaklaşık %70'i yabancı bayraktadır. Yunanistan'ın 202 milyon dwt'u ile karşılaştığında denizci ülke – denizci millet hedefimize hala uzakta olduğumuz aşikârdır.

1998 yılında Türk armatörlerinin kontrolündeki filonun % 95,82'si Türk bayraklı, % 4,18'i ise yabancı bayraktaki gemilerden oluşuyorken; 2011 yılı başı itibariyle ibrenin ters döndüğü görülebilir.

Dünyanın kolay bayrakta en fazla filoya sahip otuz ülkenin dağılımı incelendiğinde ise 30 ülkenin dwt olarak %29,7'si milli bayraklarında, %70,3'ü ise yabancı bayrak altında çalışmaktadır. Dünyanın açık sicil bayrakları en fazla filoya sahip 30 ülkenin dağılımı tablosunda 1 Ocak 2011 itibariyle ulusal ve yabancı bayraktaki gemilerinde Yunanistan'ın 1'inci, Japonya'nın 2'inci, Almanya'nın 3'üncü olduğu sıralamada Türkiye 15. sırada yer almaktadır. Dünyada

20 VOLANS.indd 2 10/4/11 10:44:33 AM

Dünya Sıralaması	Liman	Ülkesi	2010 Hacim (teu)
1	Shanghai	Çin	29,069,000
2	Singapore	Singapur	28,430,800
3	Hong Kong	Hong Kong	23,532,000
4	Shenzhen	Çin	22,509,700
5	Busan	Kore	14,157,291
6	Ningbo	Çin	13,144,000
7	Guangzhou	Çin	12,550,000
8	Qingdao	Çin	12,012,000
9	Dubai	BAE	12,012,000
10	Rotterdam	Hollanda	11,145,804
49	Ambarlı	Türkiye	2,540,353
92	Mersin	Türkiye	1,024,171
107	İzmir	Türkiye	727,675
192	Borusan	Türkiye	205,000
197	Haydarpaşa	Türkiye	176,468

Kaynak: Containerisation International, Aug'2011 statistics

son yıllarda en çok gelişen taşımacılık tipi konteyner taşımacılığıdır. Buna paralel olarak ülkemizde de konteyner limanları ve konteyner gemi işletmeciliği hızlı bir gelişim göstererek bölgemizde söz sahibi bir seviyeye gelmiştir.

Dünyadaki en büyük konteyner limanları içinde ilk 100'de sadece Ambarlı ve Mersin limanlarımızın bulunması özellikle transit yükleri de hedefleyen ülkemizin bu sıralamaya yeni liman isimlerini de sokacağını göstermektedir.

Bu savımızı güçlendiren bir diğer veri ise son 7 yıl içinde limanlarımızın gelişimidir. Zira limanların yetersiz olmasının yalnızca limancılık sektörü için değil ülke ekonomisi için de büyük kayıplara nedendir ve artık hem sektör hem Müsteşarlığımız bunun bilincindedir. Aynı şekilde yukarıdaki büyük limanlar sıralamasına bakıldığında Çin ve Kore dışındaki limanların büyüklükleri transit yük elleçlemeleri sayesindedir. Transit yük taşımacılığından büyük pay alan ülkelerin ve tesislerin çok daha modern çok daha verimli olduğu bir gerçektir. Çünkü örneğin Karadeniz limanlarına çıkacak transit yükler kendi limanlarımızda bekleme ve başka bir gemi ile nihai yere taşınması olanağı geliştirildiğinde limanlarımızın sabit maliyetleri azalacak; ithalat ve ihracatçımız daha düşük rakamlara yük taşıttırabilecektir.

Konteyner Limanlarımızdaki Elleçlenmiş Yük Hacimleri

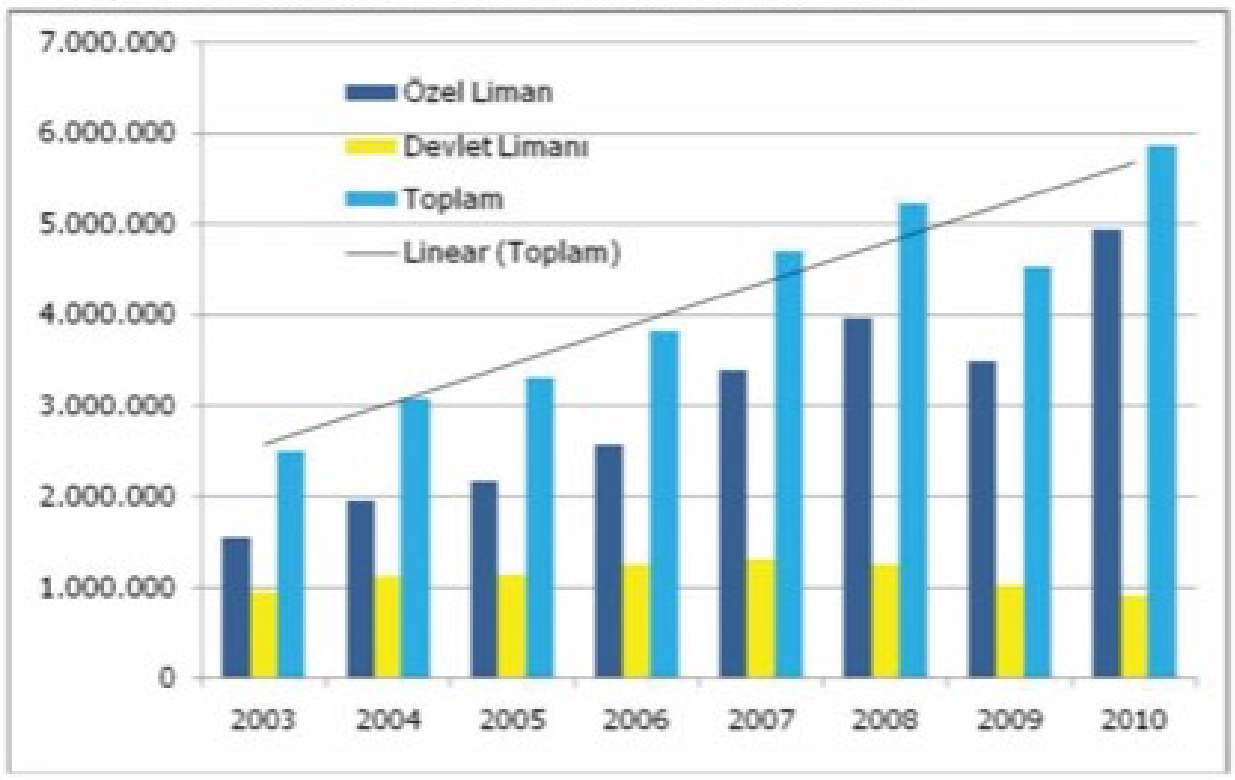

Kaynak: Türklim

20 VOLANS.indd 3 10/4/11 10:44:34 AM

Ülkemizde geçen yıl limanlarda 350 milyon ton yük elleçlemesi yapılmış; konteynırda ise yaklaşık 6 milyon TEU elleçleme olmuştur. Bu rakam 2003 yılında 2.5 milyon TEU (Konteyner Birimi) civarındaydı. Özellikle Yunanistan'ın Pire limanındaki grevlerin artışı da yüklerin Türkiye'ye kaymasına neden olmuş; oradaki kapasitenin de transit yükte yüzde 20Đye yakını Türkiye'ye gelmiştir. 2023Đde kadar hedefimiz Türkiye olarak 20 milyon TEU'ya ulaşmaktır.

2003 yılındaki konteyner limanlarımızdaki hacmi 100 birim kabul ettiğimizde gelinen nokta 2010 yılında bunun 2,3 katıdır.

Türkiye limancılık sektöründe önemli paya sahip özel sektör limanlarının gelecek hedefleri önemlidir. Sektör, planlarını 2023 yılında Türkiye'nin ulaşmayı hedeflediği 1 trilyon dolar dış ticaret hacmine göre yapmalıdır. Küresel krizden sonra yavaş da olsa ortaya çıkan yeni büyüme ortamında ve alınacak tedbirlerle Türkiye'nin dış ticaretinde yeniden artışlar yaşanacağı bekleniyor ve 2023 hedefi olan 500 milyar dolar ihracatın yakalanması için limancılık sektörüne destek verileceği, Türkiye'de teşvik politikalarına bağlı olarak yeni sanayileşme bölgeleriyle entegre yeni liman yatırım alanlarında büyük ölçekli limanlar yapılacağı, demiryolu ve diğer ulaşım sistemlerine sahip olmayan liman kalmayacağı beklentisiyle sektörün gelecek 10 yılda en az mevcut kapasitesini 4 kat artıracağı da samimi bir beklentidir.

Bu görüşten hareketle denizcilik sektörünü düzenlemek, teşvik etmek ve desteklemenin, kaynak yaratmak yönünden en akılcı yaklaşım olmasının ötesinde bir zorunluluk olduğu ortaya çıkmaktadır.

Coğrafi konum avantajımızın etkisiyle, denizcilik sektörü Türk ekonomisi için oldukça büyük bir potansiyel olma özelliğini korumaktadır. Dünya çapında ekonomik güç sahibi ülkelerin, gerek bu güce erişebilmeleri, gerekse aynı gücü koruyabilmelerinde denizcilik olanaklarını kullanabilme becerilerinin rol oynadığı bir gerçektir. Ülkemizde, uluslararası bir faaliyet olan ve milli güç unsurlarını doğrudan etkileyen denizciliğin öncelikli sektör olarak görülmesi gereklidir. Yaratılacak kaynağın ülke ekonomisine önemli ölçüde potansiyel katkısı yönünden, salt bir sektörün sorunları olarak değil daha ileri bir düzeyde ele alınmasını gerekli kılmakta, denizciliğin henüz çözülmeyen meselelerinin bütünüyle Türkiye'nin sorunu olduğu gerçeğini ortaya koymaktadır. Bu görüşten hareketle denizcilik sektörünü düzenlemek, teşvik etmek ve desteklemenin, kaynak yaratmak yönünden en akılcı yaklaşım olmasının ötesinde bir zorunluluk olduğu ortaya çıkmaktadır.

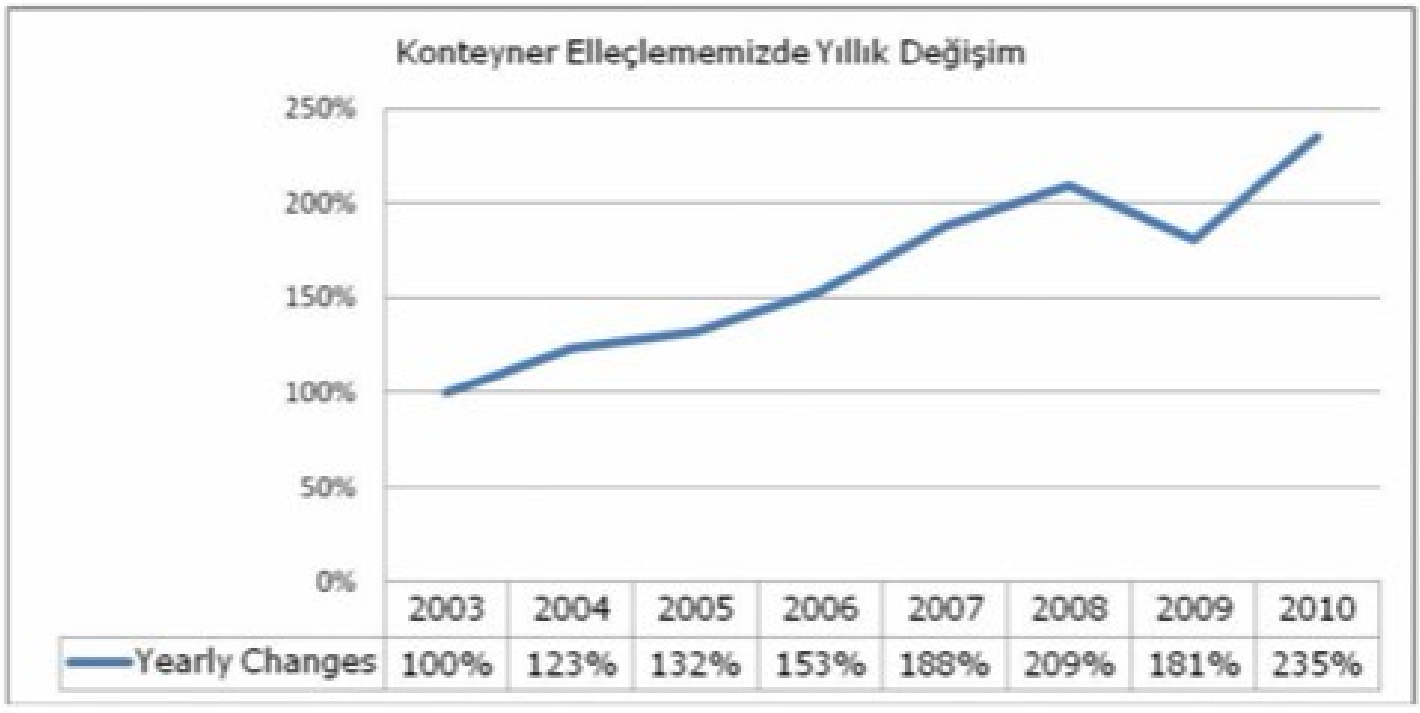

Kaynak: Türkdim

20 VOLANS.indd 4 10/4/11 10:44:34 AM

VALERON

ZORLU | www.valeron.com.tr

Ünsped Gümrük Müşavirliği ve Lojistik Hizmetler A.Ş.

Mahmutbey Mah. Küçük Halkalı Cad. Altuğ Sk. No:3 BAĞCILAR/ İSTANBUL / TÜRKİYE T: +90 (212) 410 9999 • F: +90 (212) 414 0267 www.ugl.com.tr